ANADOLU
İMAM HATİP LİSESİ

SİYER

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

SİYER

YAZARLAR

Fatih DİLEKÇİ

Firdevs EFE

Hilal ÇELİKKOL KARA

İlknur APAK

Editör
Prof. Dr. Âdem APAK

Program Geliştirme Uzmanı
Talip AYDEMİR

Dil Uzmanı
Mehmet Emin SARIKAYA

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Turgay ÜNAL

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Uzmanı
Kenan PINARBAŞI

Grafik Tasarım Uzmanı
Yahya ÖZTÜRK

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

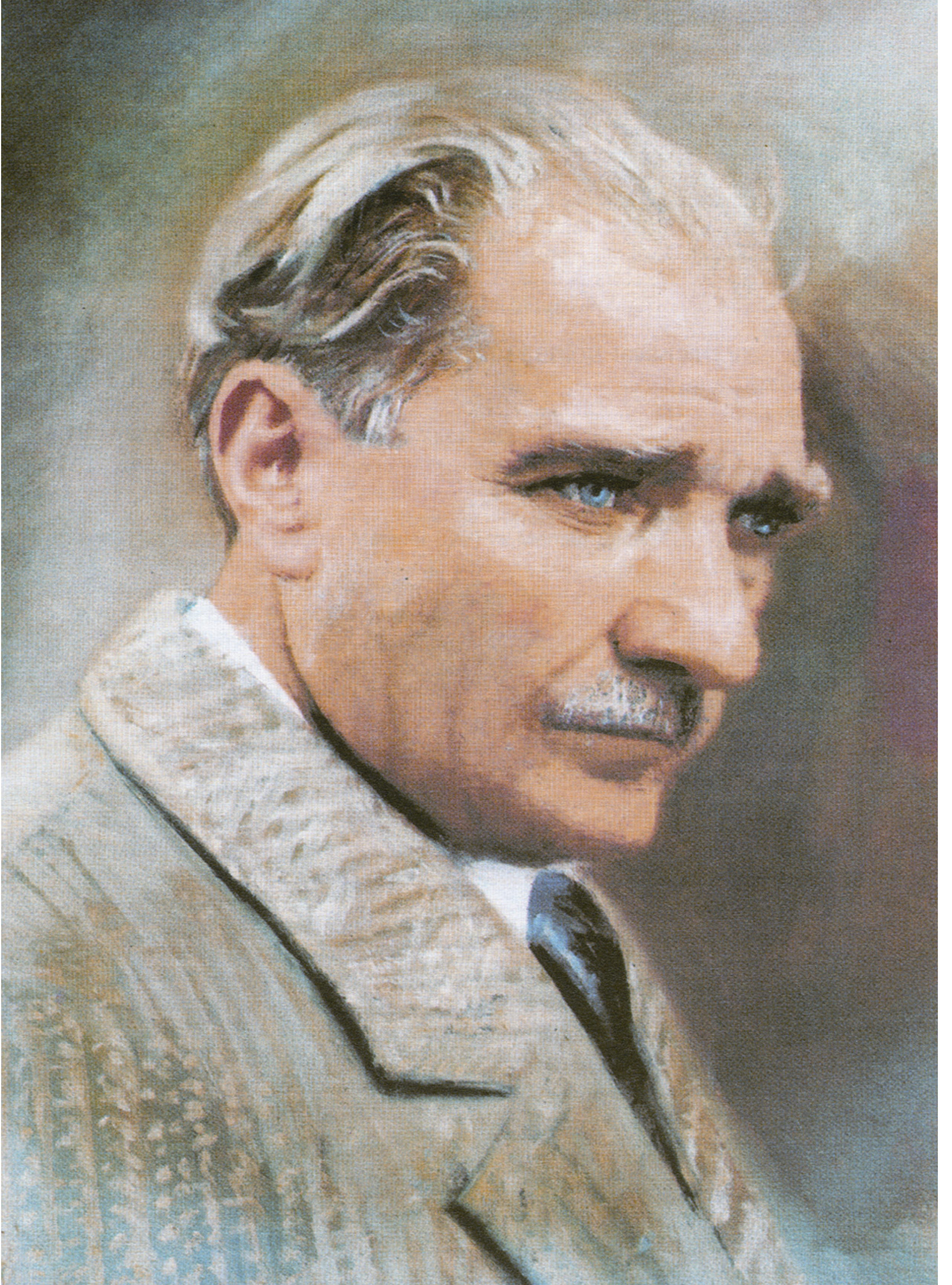
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. Ünite

İSLAMİYET ÖNCESİ ARAP YARIMADASI

2. Ünite

HZ. PEYGAMBER'İN RİSALET ÖNCESİ HAYATI

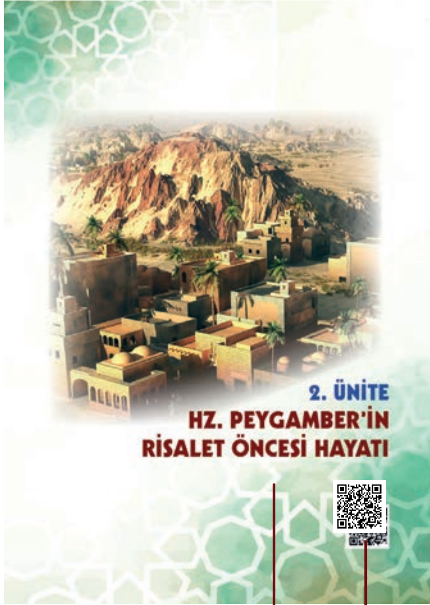
3. Ünite

RİSALETİN MEKKE DÖNEMİ

4. Ünite

RİSALETİN MEDİNE DÖNEMİ

KİTABIMIZI TANIYALIM

Ünite Kapağı,
Ünite numarası
ve adı

KAVRAMLAR

Vahiy, davet, tebliğ, risalet, fetret, aşere-i mübeşşere, sahabi, isra, miraç, biat, hicret

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Peygamberimizin risaletinden önce dünyanın dinî durumu,
- Peygamberliğin insanlık tarihi açısından önemi,
- Peygamberimizin İslam'a davet sürecini ve davet metodu,
- Peygamberimizin tebliğine karşı tepkileri ve nedenleri,
- Habeşistan hicretlerinin sebep ve sonuçları,
- Hz. Hamza (r.a.) ve Hz. Ömer'in (r.a.) Müslüman olmalarının Müslümanların güçlenmesine katkıları,
- Kureyşli müşriklerin Müslümanlara uyguladığı baskılar,
- Peygamberimizin Taif yolculuğunun sebep ve sonuçları,
- İsra ve miraç olayının, Peygamberimiz ve Müslümanlar açısından önemi,
- Akabe biatlarının Yesrib'de İslam'ın yayılışı açısından önemi,
- Yesrib'e hicretin sebeplerini ve önemi,
- Peygamberimizin Kuba'daki faaliyetleri,
- Hicretin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sonuçları.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. İslamiyet öncesi dönemde mevcut olan dinlerden hangilerini biliyorsunuz?
2. Cahiliye taassubu dikkate alındığında İslam davetine ne tür tepkilerin olması beklenir?
3. İnsanları yurtlarını terk etmeye mecbur bırakan sebepler neler olabilir?
4. Bir dava uğruna mücadele ederken sabır ve sebat etmenin sizce önemi nedir?
5. Mübarek gün ve gecelerden biri olan Miraç ile ilgili neler biliyorsunuz?

Kavramlar,
Neler Öğreneceksiniz?
Hazırlık Çalışmaları

Kitabın PDF'sine
ulaşabileceğiniz
karekod

Konu metni

Etkinlik kutusu

Açıklayıcı
bilgiler

KİTABIMIZI TANIYALIM

Etkileşimli içerik linkleri

Haritalar

AYETLERİN IŞIĞINDA

ARAŞTIRALIM

EŞLEŞTİRELİM

HADİSİN REHBERLİĞİNDE

OKUMA PARÇASI

SAHABENİN DİLİNDEN

TARİHTEN BİR SAYFA

YORUMLAYALIM

YAZALIM

SÖZ SİZDE

DEĞERLENDİRELİM

SUNUM YAPALIM

Konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak ilave bilgi ve etkinlikler

KİTABIMIZI TANIYALIM

Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları

Kitap sonunda sözlük, kaynakça ve görsel kaynakça bölümleri bulunmaktadır.

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: bin
bk.	: bakınız
bnt.	: binti
C	: cilt
c.c.	: Celle Celalühü
çev.	: çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
km	: kilometre
m	: metre
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
r.a.	: Radiyallahuanhu/anhâ
s.	: sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: tahkik
ts.	: tarihsiz
vb.	: ve benzeri

GASSÂNÎLER

HÎRELİLER

NABÂTÎLER

YESRİB

ARAP YARIMADASI

MEKKE

TAİF

MAİNÎLER

SEBELİLER

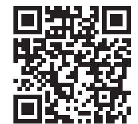
SAN'A

HİMYERÎLER

ADEN

1. ÜNİTE

İSLAMİYET ÖNCESİ ARAP YARIMADASI

KAVRAMLAR

Siyer, tevhid, hanif, şirk, cahiliye, bedevi, hadari, Dârünnedve, harem, muallakat, ficar.

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- İslam'ı anlamada Peygamberimizin hayatını öğrenmenin önemi,
- Peygamberimizi tanımada siyer ilminin temel kaynaklarını ve kavramlarını tanımanın önemi,
- İslamiyet öncesi Arap Yarımadası'nın coğrafi, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik yapısı ve dinî özellikleri,
- Cahiliye kavramı ve cahiliye zihniyetinin genel özellikleri,
- İslamiyet öncesi Hicaz'ın tarihi; dinî, sosyal ve kültürel hayatı.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. *"Benden nasıl görüyorsanız siz de namazı öyle kılın."* (Buhârî, Ezan, 18.) hadisinden ne anlıyorsunuz?
2. Hz. Peygamber'in hayatını anlatan kaynaklardan hangilerini biliyorsunuz?
3. Arap Yarımadası'nın tebliğin merkezi olmasının sebepleri neler olabilir?
4. Arif Nihat Asya'nın Naat'ında yer alan "Ebu Leheb ölmedi ya Muhammed, Ebu Cehil kıtalar dolaşıyor." mısralarında anlatılmak istenen düşünce nedir?
5. Mekke'nin kuruluşu ve Kâbe'nin inşası hakkında neler biliyorsunuz?

1. Peygamberimizin Hayatını Öğrenmenin Önemi

Yüce Allah, ilk insan olarak yarattığı Hz. Âdem'e eşyanın isimlerini öğreterek onu meleklerden üstün bir konuma getirmiştir. Aynı zamanda insanı yeryüzünde kendisinin halifesi kılarak ona büyük bir sorumluluk yüklemiştir.[1] İnsanın halifeliği, dünyada Allah'ın(c.c.)* iradesine uygun yaşamak ve O'nun emirleri doğrultusunda hareket etmek anlamına gelir.[2] Ancak insan, bu büyük sorumluluğu sadece kendi bildiklerinden yola çıkarak yerine getiremez. Bu sebeple Allah(c.c.), insanları kendi hâline bırakmamış, onlar arasından peygamberler göndermiştir. İnsanlık tarihinde kendisine peygamber gelmeyen hiçbir toplum olmadığını bildiren[3] Cenab-ı Hak, Hz. Muhammed'i de(s.a.v.)** son peygamber olarak göndermiştir. Bu yüzden onun getirdiği emir ve yasaklar yalnızca gönderildiği toplum için değil, kendisinden sonra yaşayacak olan bütün insanlık için de bağlayıcıdır.

Görsel 1.1: *Ahzâb suresi, 21. ayet (Hat: Ali Hüsrevoğlu)*

Müminler, yaratılış gayesine uygun olarak Allah'a(c.c.) kulluk görevini hakkıyla yerine getirebilmek için Hz. Muhammed'in(s.a.v.) rehberliğine muhtaçtır. Allah'ın(c.c.) emirlerinin ilk muhatabı olan Hz. Peygamber; gönderilen emirleri en doğru şekilde uygulamış, gerektiğinde açıklamalar yapmıştır. Kur'an-ı Kerim'de ayrıntılarıyla yer almayan bir kısım hususlar Allah Resulü'nün(s.a.v.) izah ve uygulamalarıyla açıklığa kavuşmuştur. Öyle ki bazı ibadetleri Peygamberimizin(s.a.v.) sünneti olmaksızın sadece ayetlere bakarak yerine getirmek mümkün değildir. Bunun yanında din yalnızca belirlenmiş ibadetlerden ibaret de değildir. Rabbimiz yüce kitabımızda Müslümanların sahip olması gereken ahlaki erdemleri ve uzak durması gereken kötü davranışları da açıkça belirtmiştir. Ahlakı Kur'an olan Peygamberimiz(s.a.v.), Cenab-ı Hakkın çizdiği sınırlara tam anlamıyla riayet etmiş, Müslümanlar için bir "üsve-i hasene" olmuştur.[4]

Müslümanlar, kâmil insan olabilmek için Peygamber Efendimizin rehberliğine ihtiyaç duyar. Bu sebeple Hz. Peygamber'in hayatını sahih kaynaklardan doğru bir şekilde öğrenmek gerekmektedir. "İbadetleri nasıl yerine getirirdi, düşmanlarıyla nasıl mücadele ederdi, günlük hayatı nasıldı, haksızlıklar karşısında nasıl davranırdı, üzüldüğünde ne yapardı, nasıl bir eşti, nasıl bir babaydı, neye güler neye ağlardı?" gibi birçok soru ancak onun hayatı öğrenildiğinde cevaplanabilir.

YORUMLAYALIM

"Andolsun ki Resulullah; sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir."

(Ahzâb suresi, 21. ayet.)

Yukarıdaki ayet-i kerimeyi Peygamberimizin(s.a.v.) hayatını öğrenmenin önemi açısından yorumlayınız.

1 bk. Bakara suresi, 30-33. ayetler.
2 bk. Kur'an Yolu, C 1, s. 101.
3 bk. İsrâ suresi, 15. ayet.
4 bk. Ahzâb suresi, 21. ayet; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 139.
* Celle celalühü: O'nun şanı yücedir.
** Sallallahu aleyhi vesellem: Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun.

Sevgili Peygamberimizin yaşamı günümüzde bütün insanların muhtaç olduğu inceliklerle doludur. Bu inceliklerden nasiplenmek için öncelikle onlardan haberdar olmak gerekir. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in(s.a.v.) hayatını öğrenmek, her Müslüman için ihmal edilemeyecek bir mesuliyettir. Bu, esas gayenin ancak ilk adımı olur. Asıl maksat ise öğrendiklerimizi uygulamak ve yaşantımızı Peygamber Efendimizin yaşantısına yaklaştırmaktır. Rabbimiz de **"(Resulüm!) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın..."**[5] buyurarak bize bunu emretmektedir. Bu ve benzeri ayetlerin konuya atfettiği önem ve değer Müslümanların Hz. Peygamber'in hayatı ve şahsiyetine duyduğu ilgiyi canlı tutmuştur. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın torunu "Babam bize Resulullah'ın meğâzisini öğretir, 'Sakın bunu öğretmeyi ihmal etmeyin' derdi."[6] Bu söz sahabenin Kur'an öğretimine gösterdiği gayreti siyer öğretimine de gösterdiğini açıkça ortaya koyar. Sahabeden gelen bu anlayış tüm Müslümanlara örnek olacak mahiyettedir.

Derkenar

Siyer Kaynağı Olarak Hadis Külliyatı

Sahih ve güvenilir hadislerin büyük bir kısmını ihtiva eden altı hadis kitabına **Kütüb-i Sitte**, üç eser ilavesiyle oluşan meşhur dokuz hadis kitabına ise **Kütüb-i Tis'a** denir.

1. Buhârî: **el-Câmiu's-sahih**
2. Müslim: **el-Câmiu's-sahih**
3. Ebu Dâvûd: **es-Sünen**
4. Nesâî: **es-Sünen**
5. Tirmizî: **es-Sünen**
6. İbn Mâce: **es-Sünen**
7. Dârimî: **es-Sünen**
8. İmam Mâlik: **el-Muvatta**
9. Ahmed b. Hanbel: **el-Müsned**

2. Siyer İlminin Temel Kavramları ve Kaynakları

Siyer kavramı; hâl, tutum, davranış, âdet, bir kimsenin ahlakı ve hayat hikâyesi gibi anlamlara gelen **sîret** kelimesinin çoğuludur. **Siyer** ise Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar hayatını ve şahsiyetini, ahlak ve şemailini, tebliğ faaliyetlerini, siyasi ve askerî mücadelelerini konu alan ilim dalıdır.[7] Bu alanda yazılan eserlere **"Siyer-i Nebi"**, **"es-Siretü'n-Nebeviyye"** veya kısaca **"Siyer"** adı verilir. Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar olan dönemi konu edindiği için aslında İslam tarihinin bir parçası olan siyer ilmi, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerini ele aldığından hadis ilmiyle de alakalıdır.

Başlangıçta siyer ile aynı anlamda kullanılan meğâzî kavramı, daha sonraları Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerini anlatan kitaplara da isim olmuştur. Dolayısıyla siyer daha umumi, meğâzî ise daha hususi bir anlam ifade etmektedir. Aslında Hz. Peygamber'in Medine Dönemi'ndeki askerî faaliyetlerini kendine konu edinen bir ilim dalı olan **meğâzî**, savaş hukuku ve diplomatik ilişkiler açısından da son derece önemli bilgiler içermektedir.[8]

Siyer ilminin doğuşunu etkileyen unsurların başında Müslümanların Resulullah'ın(s.a.v.) örnek ve model insan olma vasıflarını sonraki nesillere aktarma arzusu gelmektedir. Kur'an'ın Hz. Peygamber'e tabi olmayı emreden ayetleri de Müslümanları siyer araştırmalarına teşvik etmiştir. Bu sebeple Resul-i Ekrem'in vefatından sonra sahabi çocukları başta olmak üzere Tabiin Dönemi'nde yetişen birçok kişi siyer ve meğâzî sahasındaki çalışmalara büyük katkılarda bulunmuştur.

Hz. Peygamber'in hayatına dair bilgi veren en sahih kaynak olma özelliğinden dolayı **Kur'an-ı Kerim,** siyer ve meğâzî ilminin esas kaynağıdır. Nübüvvet, menâkıb, meğâzî ve cihat gibi konuları ihtiva etmesi sebebiyle hadisler de bu ilme kaynaklık eder.

5 Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.
6 İbn Kesîr, es-Sîre, C 1, s. 428.
7 Mustafa Fayda, "Siyer ve Meğâzî", DİA, C 37, s. 319.
8 bk. Mustafa Fayda, "Siyer ve Meğâzî", DİA, C 37, s. 319-320.

Siyer kitaplarına günümüzde bilinen şeklini veren ilk tarihçi Muhammed b. İshâk'tır (öl. 151/768). Müellif, çoğu sahabi çocuğu olan yüz kadar Medineliden ve birçok râviden hadis, siyer ve meğâzî ile ilgili bilgileri derleyip tasnif ederek **Sîretü İbn İshâk** isimli eseri kaleme almıştır. Bütünüyle zamanımıza ulaşamayan bu eseri **İbn Hişâm** (öl. 218/833), **es-Sîretü'n-nebeviyye** adlı kitabının içine almıştır.

Hicri ikinci asırda siyer ve meğâzî sahasında eser verenlerden **Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî** (öl. 207/823), **Kitâbü'l-meğâzî** isimli eserinde Resulullah'ın(s.a.v.) Medine Dönemi'ndeki gazve ve seriyyelerini ele almıştır. Bütün bu çalışmalar daha sonra siyer, meğâzî, tabakât ve tarih adıyla telif edilecek eserlerin temel kaynağı olmuştur.

Görsel 1.2: *İslam tarihi ve siyer kaynakları*

Biyografi de denilen **tabakât** kitaplarının ilk müellifi, Vâkıdî'nin talebesi olan **İbn Sa'd'**dır (öl. 230/845). **et-Tabakâtü'l-kübrâ** ismi verilen eserin bugün basılan nüshasında ilk cildi siyer konularını ihtiva eder. Diğer ciltlerinde ise sahabi, tabiin, tebeu't-tabiin ve ardından gelen neslin biyografilerine yer verilmiş, son cildi hanım sahabilere ayrılmıştır.

Bir kabileye mensup olmayı ifade eden ensab kavramı, soy anlamına gelen nesep kelimesinin çoğuludur. Cahiliye Dönemi'nde önemli olan ensab bilgisi, Peygamber Efendimizin *"Akrabalık bağlarınızı sürdürmenizi temin edecek kadar neseplerinizi öğreniniz."*[9] sözleriyle kendine has metodu ve eserleri olan bir ilim dalı hâline gelmiştir. **Belâzürî'**nin (öl. 279/892) **Ensâbü'l-eşrâf'**ı kabile esasına göre düzenlenmiş bir kitaptır. Eser Hz. Nuh'tan itibaren Arapların soyuna ve sırasıyla Hz. Muhammed'in(s.a.v.) dedelerine yer vererek Peygamberimizin(s.a.v.) hayatını anlatır.

İbn Cerîr et-Taberî'nin (öl. 310/923) **Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Taberî Tarihi)** adlı eseri Hz. Peygamber'in Mekke ve Medine dönemlerini oldukça geniş biçimde kronolojik olarak ele almaktadır. **İbnü'l-Esîr** (öl. 630/1233), **el-Kâmil fi't-târîh** ve **İbn Kesîr** (öl. 774/1373), **el-Bidâye ve'n-nihâye** isimli eserlerinde Hz. Peygamber'in hayatı, Mekke ve Medine'deki faaliyetleri hakkında geniş bilgi vermişlerdir. **Ezrakî'**nin (ö. 250/864) **Ahbâru Mekke** isimli eseri siyer ve meğâzî haberlerine genişçe yer veren şehir tarihlerinin başında gelir.[10]

İbn Abdilberr'in (öl. 463/1071) **el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-ashâb,** İbnü'l-Esîr'in (öl. 630/1233) **Üsdü'l-ğâbe fî Ma'rifeti's-sahabe,** İbn Hacer'in (öl. 852/1372) **el-İsâbe fî Temyizi's-sahabe** isimli eserleri sahabeyi anlatan eserlerdir. Bunlarda da siyere dair birçok bilgi bulmak mümkümdür.

MÜELLİF	ESER
İbn İshâk	Sîretü İbn İshâk
İbn Hişâm	es-Sîretü'n-nebeviyye
el-Vâkıdî	Kitâbü'l-meğâzî
İbn Sa'd	et-Tabakâtü'l-kübrâ
Belâzürî	Ensâbü'l-eşrâf
et-Taberî	Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk
İbnü'l-Esîr	el-Kâmil fi't-târîh
İbn Kesîr	el-Bidâye ve'n-nihâye
Ezrakî	Ahbâru Mekke

9 Tirmizî, Birr ve Sıla, 49; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 347.
10 bk. Mustafa Fayda, "Siyer ve Meğâzî", DİA, C 37, s. 321-323.

EŞLEŞTİRELİM

Aşağıdaki konular ile verilen siyer kaynaklarını araştırmaya uygunluk açısından eşleştiriniz.

1	Fâtıma bnt. Esed		Vâkıdî / Kitâbü'l-meğâzî
2	Hz. Peygamber'in hicreti		Kütüb-i Tis'a
3	Hendek Savaşı		Ezrakî / Ahbâru Mekke
4	Kâbe'nin yapılması		İbn Hacer / el-İsâbe fî Temyizi's-sahabe
5	Bilâl b. Rebah'ın hayatı		Taberî / Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk
6	Hz. İbrahim'in tevhid mücadelesi		İbn Hişâm / es-Sîretü'n-nebeviyye
7	İmanla ilgili hadisler		İbn Sa'd / et-Tabakâtü'l-kübrâ (Son Cilt)

Hz. Peygamber'in dış görünüşü, yaşayışı, şahsi hayatı gibi beşerî yönünü anlatan eserlere **şemâil** ve **hilye** adı verilmiştir. **Tirmizî** (öl. 279/892) ilk defa şemâil terimini bu anlamda kullanarak **Kitâbü'ş-şemâîl** adlı eserini yazmıştır. Birçok âlim bu kitabın şerhlerini yaparak geniş bir literatürün oluşmasını ve konuyla ilgili başka eserlerin telifini sağlamıştır.[11]

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) nübüvvetini inkâr edenlerin iddia ve isnatlarına cevap vermek amacıyla yazılan aynı zamanda peygamberlik alâmetlerini anlatan eserlere **Delâilü'n-nübüvve** adı verilmiştir.[12] Bu ismi taşıyan eserlerin en önemlilerini **Ebu Nuaym el-İsfahânî** (öl. 430/1038) ve **Ebû Bekir el-Beyhakî** (öl. 458/1066) yazmıştır.

İslam tarihi ve siyerin temel kaynakları üniversite ve araştırma kütüphanelerinde yer almaktadır. Bu eserlerden bir kısmı Türkçeye tercüme edilmiş olup istifademize sunulmuştur.

Harita 1.1
İslam'ın ilk yıllarında Arap Yarımadası'nın siyasi durumu

3. İslamiyet Öncesi Arap Yarımadası'na Genel Bakış

Arap Yarımadası; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği Güneybatı Asya'nın güneyinde yer alır. Doğudan Uman ve Basra körfezleri, güneyden Aden Körfezi ve Arap Denizi, batıdan da Kızıldeniz ve Akabe körfezleriyle doğal sınırları çizilmiştir. Yarımada'nın iki büyük çölünden Nüfûd kuzeyde, Rub'ulhâlî ise güneyde yer alır. Arabistan coğrafyasının ekseriyeti sıcak ve kurak bir iklime sahiptir. Sıcaklık kuzeyden güneye doğru inildikçe artar. Bununla birlikte güney kesimi aldığı yağışlar sebebiyle doğal bitki örtüsü açısından zengin bir görünüme sahiptir.[13]

11 Ali Yardım, Peygamberimizin Şemâili, s. 42-43.
12 Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n-nübüvve", DİA, C 9, s. 115-117.
13 Kudret Büyükcoşkun, "Arabistan", DİA, C 3, s. 248-250.

Arap Yarımadası'nın Sâmî ırkın anavatanı olduğu, bu soy mensuplarının milattan önce dört bininci yıldan itibaren çeşitli ülkelere göç ederek oralarda devletler kurdukları kabul edilmektedir. Arabistan; kuzey, güney ve Hicaz olmak üzere üç coğrafi bölgeye ayrılır. Güney Arabistan'da Main, Sebe ve Himyer; Kuzey Arabistan'da ise Nabâtî, Tedmür, Gassânî ve Hîre devletleri kurulmuştur. Şüphesiz Yarımada'nın İslam tarihi açısından en önemli bölgesi Hicaz'ı içinde bulunduran Orta Arabistan'dır. Bölgenin en önemli şehirleri ise Mekke, Yesrib ve Taif'tir. Güney ve Kuzey Arabistan'daki yerleşik hayatın aksine Hicaz'da coğrafi yapıdan kaynaklanan bedevi hayat hâkimdir.[14]

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) doğduğu, yetiştiği ve peygamber olarak gönderildiği coğrafyanın siyasi, dinî, sosyal ve kültürel yapısının bilinmesi, tebliğ sürecinin daha iyi kavranması için gereklidir. İslam'ın dünyaya yayıldığı merkez olan Arap Yarımadası'nın tarihini bilmenin olayları anlamada daha geniş bir ufuk kazandıracağı muhakkaktır.

3.1. Dinî Hayat

İslam'dan önceki Arapların dinleri hakkındaki bilgiler, bölgede yaşamış halklardan kalan kitabelere dayanmaktadır. Cahiliye Dönemi'ndeki müşrik Arapların dinleri hakkındaki en güvenilir bilgiyi veren kaynak ise Kur'an-ı Kerim'dir. Pek çok kadim inanç sisteminin yaşadığı Arap Yarımadası'nda özellikle Yahudilik, Hristiyanlık, Mecûsîlik, Sâbiîlik, putperestlik ve Haniflik inançlarından bahsetmek mümkündür.[15]

Harita 1.2
Cahiliye Dönemi'nde Arap Yarımadası'nın dinî durumu

Yahudilik

Arabistan'da görünen en eski dinlerden biri olan Yahudilik, Filistin'den gelip Hicaz bölgesine sığınmak durumunda kalan Yahudiler vasıtasıyla Arap Yarımadası'na girmiştir. Bâbil sürgününden kaçan Yahudiler, zamanla Suriye sınırlarından Hicaz'a kadar uzanan geniş bir alana yayılmışlardır. Özellikle Yesrib ve Hayber çevresine yerleşen Yahudiler, Medine'de çeşitli kabileler oluşturmuşlardır. Güney Arabistan'a Yahudiliğin girişi ise Yemen ile Medyen arasında ticaret yapan Yahudi tüccarlar vasıtasıyla gerçekleşmiştir.

Yahudilik hem Kuzey hem de Güney Arabistan'a girmiş olmasına rağmen Araplar arasında pek yayılmamıştır. Bu durumu Yahudiliğin millî bir din olması ile açıklamak mümkündür. Zira Yahudiliğe göre İsrailoğulları, güzide ve seçkin kullardır. Bu sebeple diğer milletler onlara nispetle daha aşağı seviyede kabul edilir. Dolayısıyla özgürlüklerine düşkün Araplar, gururlarına dokunan bu durumu kabul etmedikleri için yaşam tarzlarına da uygun olmayan Yahudi inanışını benimsememişlerdir.[16]

Hıristiyanlık

Hıristiyanlık, Yarımada'ya miladi dördüncü asırdan itibaren kuzeyde Suriye, güneyde Habeşistan üzerinden ulaşmıştır. Suriye yoluyla Arabistan'a ulaşan Hıristiyanlar, daha çok Suriye ile Hicaz arasındaki bölgede hayat sürmüşlerdir. Bu yüzden Hıristiyanlık ancak Suriye bölgesindeki Gassânîler ile Irak'taki Lahmiler arasında yayılabilmiş, Hicaz bölgesine ulaşamamıştır. Güney Arabistan'a Hıristiyanlığı götürenler ise bölgeyi iki defa işgal eden Habeşlilerdir. Hıristiyan

14 Hakkı Dursun Yıldız, "Arabistan", DİA, C 3, s. 252-254.
15 bk. Mustafa Çağrıcı, "Arap", DİA, C 3, s. 316-320.
16 Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 86-89.

Habeşlilerin Yemen'e hâkim olmasıyla bu din, Necran Arapları arasında yayılmıştır. Fakat Yahudiliği kabul eden bazı Himyer hükümdarları, bölgede yaşayan Hıristiyanlara baskı uygulayarak kendi dinlerini zorla benimsetmeye çalışmışlardır.[17]

Mecûsîlik

Mecûsîlik, dinin esas kurucusu kabul edilen Zerdüşt'ün öğretileri ile eski İran inanç ve geleneklerinin karışımından oluşmuş karmaşık bir dindir. Sâsânîlerin siyasi ve askerî gücüyle doğru orantılı olarak gelişen Mecûsîlik daha çok yönetici sınıf ve zenginlerin dini olarak tanınmış ve yayılmıştır.[18] Sâsânîlerin, Mecûsîliği ulusal bir din olarak görmeleri, dinlerini yaymaktan çok siyasi ve ekonomik hâkimiyete önem vermeleri bu dinin Araplar arasında rağbet görmesine engel olmuştur. Bu yüzden siyaseten Sâsânîlere bağlı Hîreliler bile Mecûsîliği değil Hıristiyanlığı kabul etmişlerdi.[19]

Sâbiîlik

Sâbiîlik, eski Bâbil ve İran dinleri ile Yahudi ve Hıristiyanlığa ait inanışlardan müteşekkil bir karışımdır. Kur'an'da da bahsi geçen Sâbiîlik inancının merkezi, Arapların Cezire adını verdikleri bölgede yer alan Harran şehridir. Güney Arapları arasında güneşe ve yıldızlara tapan kabilelerin bulunması Sâbiîliğin Araplarca kabul edildiğini gösterir.[20]

***Görsel 1.3:** Cahiliye Dönemi'nde putperestlik yaygındı.*

Putperestlik

Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşa etmesiyle birlikte Mekke, tevhidin merkezi kabul edilmiş ve oğlu İsmail(a.s.)* tarafından bu itikadın devamı sağlanmıştır.[21] Ancak Allah'ın(c.c.) birliği manasına gelen **tevhid**in sembolü olan Kâbe, daha sonra şirkin simgesi olan putlarla doldurulmuştur. Allah'a(c.c.) ortak koşmak anlamına gelen bu davranışı ilk başlatan kişinin Huzâa kabilesinin lideri Amr b. Luhay olduğu kabul edilir. Nitekim o, gittiği Şam bölgesindeki halkın tapmakta olduğu putlardan birini alarak Kâbe'nin etrafına yerleştirmiş böylece Mekkeliler asıl dinlerini unutup putlara tapmaya başlamışlardır. Araplar Kâbe'ye gösterdikleri saygıyı putlara da göstererek zamanla put evleri inşa etmişler, Kâbe gibi buraları da tavaf ederek kurbanlar sunmuşlardır. Putperestliği şirk kabul eden Kur'an'a göre müşrik Araplar, bu yaptıkları ile Allah'ın(c.c.) bağışlamayacağı en büyük günahı işlemiş kabul edilmektedir.[22]

Cahiliye Dönemi müşrik inancına göre tanrıların hoşnutluğunu kazanmak için dua etmek, kurbanlar kesmek ve sadaka vermek gerekir. Bu tür ibadetlerin asıl gayesi; savaşta galip gelmek, sıhhat kazanmak, erkek evlat sahibi olmak için putların yardımını temin etmekti.

Cahiliye Araplarına göre tüm ibadet ve iyilik sadece dünyaya ait isteklerin gerçekleşmesi adına yapılırdı. Zira onların büyük çoğunluğu ahirete inanmayı eskilerin masalları saymaktaydılar. Araplar genelde mabut olarak Allah'ı(c.c.) kabul etmiş olsa da sıkıntı anında O'nunla kendi arasında bağ kurduğuna inandıkları putlara ibadet etmiştir.[23] Uluhiyet ve rububiyette Allah'ın(c.c.) dışında başka varlıklar edinerek **şirk**e bulaşmış olan cahiliye inanışına göre putlar dışında melek, cin ya da tabiat güçlerinden biriyle de uluhiyet ilişkisi kurulabilir. Müşrik Araplar bu sebeplerle Allah(c.c.) katında saygın bir yeri olduğunu kabul ettikleri bu varlıklara da ibadet ediyorlardı. Önemli kararlarını putlarına danışmadan almayan müşrikler, bunu dinî bir vecibe addederlerdi. Onlar putlarına sadece şefaatini umarak değil öfkesinden korunmak için de tazimde bulunurlardı.[24]

17 Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 89-94.
18 Şinasi Gündüz, "Mecûsîlik", DİA, C 28, s. 279-280.
19 İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 50.
20 bk. Bakara suresi, 62. ayet; Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 83-86.
21 bk. Âl-i İmrân suresi, 96. ayet; Bakara suresi, 125-129. ayetler.
22 bk. Nisâ suresi, 116. ayet; Ahmet Güç, "Putperestlik" , DİA, C 36, s. 366-367.
23 bk. Neml suresi, 67-68. ayetler; bk. Yûnus suresi, 18. ayet.
24 bk. Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 275-292.
* Aleyhisselam: Allah'ın selamı onun üzerine olsun.

YORUMLAYALIM

Putperest inanca sahip bedevi Arap'ın zihninde ibadet, ruhi gereksinimden ziyade kabile ve geleneğe duyulan hürmet duygusundan kaynaklanıyordu. Cahiliye Devri'nin tanınmış şairi İmrülkays hakkında anlatılan bir vakıa dönemin din anlayışını en güzel şekilde gözler önüne sermektedir.

İmrülkays, babasının öldürülmesi üzerine intikam almaya karar vererek bu kararını danışmak üzere Zülhalase tapınağına gitti. Beyaz taştan yapılmış putun önündeki fal oklarından çekerek kararının doğruluğunu teyit etmek istedi. Ancak fal oklarından üç defa "Bu işten vazgeç!" işaretinin çıkması üzerine sinirlendi ve okları kırarak puta doğru atıp şöyle haykırdı:

"Seni sefil! Öldürülen senin baban olsaydı intikam almama mani olmazdın değil mi?"

(İbnü'l-Kelbî, Kitabu'l-asnâm, s. 46.)

İmrülkays'ın bu davranışına bakarak Arapların putperestlik anlayışını yorumlayınız.

Haniflik

İslam Öncesi Dönem'de Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği dinin tevhid boyutuna tâbi olanları ifade etmek için kullanılan **Hanif** kavramı Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: "Ey ehl-i kitap! İbrahim hakkında niçin çekişirsiniz? Hâlbuki Tevrat ve İncil, kesinlikle ondan sonra indirildi. Siz hiç düşünmez misiniz? İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman (Hanif) idi; müşriklerden de değildi."[25] İslami kaynaklarda Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Varaka b. Nevfel, Kus b. Sâide ve Ümeyye b. Ebi's-Salt Hanif olarak zikredilen isimlerdendir.[26]

3.2. Siyasi Hayat

Ârâmîler ve İbrânîler gibi Sâmî ırktan olan Araplar, kendi adlarıyla bilinen Yarımada'yı yurt edinmişlerdir. İlk çağlarda yaşayan Araplardan Amâlika, Âd ve Semud gibi sonradan yok olan kavimlere Bâide, İslam'ın ortaya çıkışına kadar varlıklarını koruyanlara da Bâkiye adı verilmiştir. Bâkiye Arapları da yaşadıkları coğrafya ve kültürün doğal bir sonucu olarak güneyli ve kuzeyli olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Adnânî ve Kahtânî olarak da isimlendirilen bu gruplardan soyu Kahtan'a dayananlar Yarımada'nın güney bölümünde tarihte bilinen en eski devlet olan Mainîler'i kurmuşlardır. Bu devletin Yemen'de MÖ 1400 ile 650 yılları arasında hüküm sürmüş oldukları kabul edilir. San'a'nın doğusundaki Main şehrini kendilerine merkez yapan bu devlet, ticaretle uğraşmıştır.[27]

Yemen'de Main Devleti'nden sonra kurulan diğer bir devlet, MÖ 750-115 yılları arasında hüküm sürmüş olan Sebe Krallığı'dır. Başkent Me'rib, kuzeye yapılan ticaretin güneydeki merkezi konumundaydı. Mainîler gibi ticaretle uğraşan Sebeliler güney denizlerinin Fenikelileri olarak deniz ticaretine de hâkimdiler. Medeniyet eşiğinden adım atan ilk Arabistanlılar olarak kabul edilen Sebelilerin fütuhatı ticaret ve alım satım konularında olmuştur.

Derkenar

Sâmî: Hz. Nuh'un büyük oğlu Sâm'a nispet edilen kavimler.

İbrânî: İsrailoğullarının da içinde bulunduğu Batı Sâmî kavimler topluluğunun genel adı.

Ârâmî: Yarı göçebe Batı Sâmî kavimlerinden biri.

Amâlika: En eski Arap kabilesi kabul edilen, yarı efsanevi göçebe Sâmî topluluk.

Adnânî: Hz. İbrahim'in oğlu İsmail[(a.s.)] soyundan geldiği kabul edilen Arap kolu.

Kahtânî: Nesebi, Sâm'ın soyundan geldiği kabul edilen Kahtan'a dayanan güney Araplarının genel adı.

25 Âl-i İmrân suresi, 65, 67. ayetler.
26 Şaban Kuzgun, "Hanif", DİA, C 16, s. 33-38.
27 bk. Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 31-41.

Güney Arabistan'da kurulan devletler içinde en seçkini olan Sebeliler başkent Me'rib'de su tutmak için bir baraj inşa etmişlerdi. Onların ticarette olduğu kadar teknik konularda da hayli gelişmiş olduğu inşa ettikleri bu yapıdan anlaşılmaktadır.[28]

Himyerîler, Sebeliler'in son zamanlarında Güney Arabistan'da kurulan güçlü devletlerden bir diğeridir. MÖ 115 yılında kurulan devlet, MS 525 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Mainîler ve Sebelilerin aksine savaşçı bir millet olan Himyerîler, Sebelilere galip gelerek onların topraklarına hâkim olmuşlardır. Bunun yanında İran ve Habeşlilerle mücadele etmişler, yarım yüzyıl kadar Habeş hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Habeşlilerin bölgeye getirdiği Hıristiyanlığa karşılık Yahudilik, tüccarlar marifetiyle ülkeye girmiş ve Yemen'deki siyasi mücadele, bu iki dinin çatışması üzerinden uzun yıllar devam etmiştir.[29]

***Görsel 1.4:** Antik Petra Kenti'nin günümüze ulaşan kalıntıları*

İslam Öncesi Dönem'de Arap Yarımadası'nın kuzeyinde kurulmuş olan en eski devletlerden biri olan Nabâtîler, MÖ dördüncü yüzyıldan MS 106 yılına kadar Filistin'in güneyinde hüküm sürmüştür. Krallığın merkezi sert kayalara oyulmuş ünlü Petra şehridir. Nabâtîler, hüküm sürdükleri dönem boyunca Roma İmparatorluğu ile çöl arasında tampon görevi üstlenmişlerdir. Nabâtîlerin yıkılması ile birlikte MÖ birinci yüzyıldan itibaren bölgede Palmiralılar gelişip güçlenmiştir. Krallığın merkezi Tedmür şehri olduğundan Tedmürlüler olarak da anılmışlardır. Tedmür ve civarı 634 yılında Halid b. Velid tarafından fethedilmiştir.[30]

Güney Arabistan'da Me'rib Seddi'nin yıkılması ile birlikte Kahtânî Arapları kuzeye göç etmek zorunda kalmışlardı. Değişik kollara ayrılan Kahtânîlerden Suriye bölgesine göç edenler burada Gassanî Devleti'ni kurmuşlardır. Miladi dördüncü asırda büyük güç kazanmış olan Gassanîlerin en önemli merkezi Busra şehri idi. Gassanîler, İslam Sonrası Dönem'de Halid b. Velid tarafından ortadan kaldırılmıştır. Miladi üçüncü asrın ikinci yarısında kuzeyde devlet kurmuş olan diğer Kahtânî Arapları da Lahmîlerdir. Kadim bir şehir olan Hîre'yi başkent yapmış olmalarından dolayı bu isimle de anılan Lahmîler, uzun bir dönem kendilerini Bizans İmparatorluğu'na karşı akıncı güç olarak kullanan İran kisralarının nüfuzu altında yaşamışlardır. Hîre, İslam ordularının doğu fetihleri sırasında 633'te İslam idaresine geçmiştir.[31]

Soyu İbrahim ve İsmail'e[(a.s.)] dayandırılan Adnânî Arapları ise Hicaz bölgesini yurt edinmiştir. Arap Yarımadası'nın bu orta kesimi, Kuzey ve Güney Arabistan'ın aksine Bizans ve Sâsânîlerin ilgisini çekmemiştir. Hicaz'ın askerî harekât için zorluk oluşturan çöl ve dağlık yapısını aşmaya değecek bir tabii zenginliğe sahip olmaması, işgalci devletleri buradan uzak tutmuştur. Dolayısıyla Hicaz, İslam'ın doğuşuna kadar Arap Yarımadası'nın en bakir ve bağımsız bölgesi olarak kalmıştır.[32]

28 Philip K. Hitti, Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, C 1, s. 79-85.
29 bk. Mahmut Kelpetin, İslam Öncesi Kuzey ve Güney Arabistan, s. 80-106.
30 bk. Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 40-54.
31 Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 44-47.
32 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 71.

3.3. Sosyal Hayat

İslam Öncesi Dönem'de sosyal ve kültürel hayat, cahiliye kavramı ile yakından ilgilidir. **Cahiliye** ifadesi ile Arapların İslam'dan önceki dönemleri kastedilmektedir. Bu döneme cahiliye denilmesi ile ilgili olarak iki yaklaşım bulunmaktadır: İlki, kelimenin sözlük karşılığı olarak bilgisizlik, ikincisi hilm kelimesinin zıddı olmasıdır. Hilm, sabır ile hareket ederek intikam duygularından vazgeçmeyi ve nefsi kontrol altına almayı ifade etmektedir. Dönemin cahiliye olarak adlandırılması açısından ikinci yaklaşım daha uygundur. Bu anlamdan hareketle cahil; "vahiy kültüründen yoksun, körü körüne atalarının batıl yolunu takip eden, arzularının esiri, tabiî içgüdülerini takip eden, şiddet taraftarı ve aceleci bir karaktere sahip kimse" olarak tanımlanır. Allah Teâlâ bu hususta **"Bunu kendilerine akılları mı emrediyor, yoksa onlar azgın bir topluluk mudur?"[33]** buyurmuştur. Böylece Cahiliye Dönemi'nin genel karakteri olarak Arapların çevrelerinde yaşayan topluluklara nispetle medeniyet bakımından geri kalmaları, bedevi yaşama tarzının kendilerine hâkim olması, kötülük yapmaktan kendilerini alıkoyacak bir dine sahip olmamaları anlaşılabilir.

Araplar yaşayış tarzları bakımından bedevi ve hadari olarak iki kısımda değerlendirilmiştir. Kısıtlı tabiat koşulları içinde çölde konargöçer olarak geçimini sağlayan insanlara **bedevi** denilir. Bu insanlar zorlu şartların bir sonucu olarak kaba, saldırgan ve şiddete yatkın insanlardı. Nadiren yağan yağmur, kıt su kaynakları ve çetin tabiat şartları onların hayatında belirleyici olmuştur. Geleneklerine bağlı ve değişime kapalı bedeviler, bilmedikleri her şeye de düşmandılar.[34]

Bedeviler hayat şartları gereği iyi birer savaşçıydılar. Silahları ise hafif bir mızrak, yay ve küçük bir kalkandan ibaretti. Bedevilerde kabile fertlerinden birine yapılan bir hakaret tüm kabileye yapılmış kabul edilirdi. Çünkü zorlu yaşam koşulları kabile içinde birlikte hareket etmeyi gerektiriyordu. Bu nedenlerle kabileler arasında savaş sıradan bir hadiseydi. Bedeviler, günlük geçimlerini bazen ihtiyacını karşılayacağı bir eşya ile kendi ürettiğini değiş tokuş yaparak gerçekleştirir bazen de zor kullanarak bölgesinden geçmekte olan zengin bir kervanın mallarını yağmalardı.[35]

İmkânları bakımından daha elverişli şartlara sahip olan yerleşik Araplar için **hadari** ifadesi kullanılmaktadır.[36] Arap Yarımadası'nın güneyindeki Mekke, Medine ve Taif gibi şehirlerde yaşayan; geçimlerini ziraat ve ticaret ile sağlayan insanlar hadari kabul edilmektedir.

Derkenar

Cahiliye Dönemi'nde Arapların değer verdiği erdemli davranışlar, İslam'ın temel hükümlerine aykırı olmamak şartıyla kabul görmüştür. Peygamberimiz(s.a.v.), İslam'ın uygun gördüğü bir şeye rastladığında bu güzel alışkanlıkların sürdürülmesi için ashâbını teşvik etmiştir. Bir sahabisine hitaben "Cahiliye Çağı'nda yaptığın faziletli şeylere İslam Devri'nde de devam et. Misafiri ağırla, yetime ikram et ve komşuna iyi davran!" buyurmuştur.

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 340.)

Görsel 1.5: *Günümüzde de göçebe olarak varlıklarını devam ettiren bedeviler ve çadırları*

33 Tûr suresi, 32. ayet; Mustafa Fayda, "Câhiliyye", DİA, C 7, s. 17.
34 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 23.
35 Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 9; bk. Philip K. Hitti, İslam Tarihi, C 1, s. 46.
36 İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, C 4, s. 197.

Bedeviler; kabile dayanışması, asabiyet ve himaye geleneğiyle idare edilen topluluklar iken hadariler asırlarca Sâsânî ve Bizans sınırlarında yarı bağımsız yönetimler kurmuşlardır. Bu sebeple aralarında belirgin farklar oluşmuştur.[37]

İslam'dan Önce Sosyal Sınıflar

İslam'ın ilk muhatapları olan Mekkeliler, kabile anlayışına bağlı hareket etmekteydi. Bu anlayış onların toplumsal algılarını temelden etkilemişti. Kişi, kabilesinin kimliği ile yaşıyordu. Put, kabilesinin putu olduğu için saygın görülüyor; gelenekler ataları öyle kabul ettiği için doğru sayılıyordu. Putperest atalarını taklit edenler hakkında, **"Biz atalarımızı bir din (millet) üzerinde bulduk, biz ancak onları taklit ederiz."[38]** şeklinde buyurularak Kur'an'da cahiliye düşüncesi eleştirilmiştir.

Bu dönemde toplum; hürler, esirler ve mevali olmak üzere üç sınıftan oluşmaktaydı. Kâhinler, şairler ve savaşta kahramanlık gösterenler diğerlerine nispetle daha üstün kabul edilirdi. Yalnız Mekke'de Kusay soyundan olanlar hürlerin de üstünde bir asilzade sınıfı oluşturuyorlardı. Esirler ise köle ve cariyelerden oluşmaktaydı. Köleler mal ve eşya gibi alınıp satılır, miras yoluyla bir kimseden diğerine geçer ya da hediye edilirdi. Esirler ile hürler arasında ise **mevali** denilen azat edilmiş köle ve cariyeler bulunurdu. Mevaliler, köle gibi olmamakla beraber hürlerle aynı haklara sahip olamazlardı. Hür birisiyle evlenemedikleri gibi diyetleri hür birisinin ancak yarısı kadardı.[39]

Kan davaları, kabilelerin kendilerini uzak tutamadıkları başka bir sosyal sorundu. Diyet uygulaması, süregiden kan davalarının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Kan davasında bir kimsenin işlediği suçtan bütün kabilesi sorumlu olurdu. Aynı şekilde saldırıya uğrayan bir kimsenin intikamını da kabile üyelerinin tamamı almak durumundaydı.[40]

YORUMLAYALIM

Cahiliye Araplarının "asabiyet" adını verdikleri, aynı soydan gelen ve aynı kabileye mensup olanların birlikte hareket etmesini sağlayan dayanışma ruhu, Cahiliye Dönemi'nin vazgeçilmez bir unsuru idi. Ancak İslam, müminleri kardeş ilan ederek asabiyetin esasını oluşturan soy üstünlüğünü reddetmiştir. Hz. Peygamber, "Asabiyet duygusuyla öfkelenen, asabiyet uğruna savaşırken yahut asabiyet davası güderken körü körüne açılmış bir bayrak altında ölen bir kimsenin ölümü cahiliye ölümüdür." (Müslim, İmâre, 57.) buyurarak kabile asabiyetinin zihinlerdeki tesirini yok etmek istemiştir. Her devir için tehlike arz eden bu duyguyla mücadele adına uyarısını da şöyle yapmıştır: "Asabiyete çağıran bizden değildir. Asabiyet davası uğruna savaşan bizden değildir. Asabiyet davası uğruna ölen bizden değildir."

(Ebu Dâvûd, Edeb, 111-112.)

Yukarıdaki parçadan hareketle asabiyet duygusunun toplumda ne gibi olumsuzluklara sebep olabileceğini yorumlayınız.

Çetin iklim şartları ve zorlu geçim koşulları nedeniyle kabileler arasındaki ilişki düşmanlık üzerine kurulmuştur. Buna göre aralarında anlaşma bulunmayan iki kabile birbirine düşman sayılmıştır. Cahiliye Dönemi'nde kabile savaşları o kadar sıradan hâle gelmiştir ki baskın ve yağma bir geçim vasıtası olmuştur. Arapların katıldığı bu savaşlar için Eyyâmü'l-Arab ifadesi kullanılır.[41] Cahiliye Devri Arapları, ancak savaş yapmanın yasak olduğu Zilkâde, Zilhicce,

37 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 24.
38 Adnan Demircan, Cahiliye Arapları, s. 49; Zuhruf suresi, 23. ayet.
39 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 138-142.
40 bk. Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, s. 117.
41 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 132.

Muharrem, Receb aylarında düşmanlığa ara verirler ve her türlü saldırıdan kaçınırlardı. Öyle ki eğer çatışma haram aylarda gerçekleşirse bu savaşlara günaha dalmak anlamına gelen **ficar** demişlerdir.[42]

Görsel 1.6: *İslam öncesi Arap toplumunda kabileler arası çatışmalara sıklıkla rastlanırdı.*

İslam Öncesinde Aile

Araplarda evlilik, sosyal hayatı belirleyen önemli bir müesseseydi. Evlilik daha çok kabile içinden yapılırdı. Evliliklerde soyda denkliğe önem verilirdi. Kadın ancak çocuk sahibi olduğunda aileye katılmış sayılırdı. Evlilik yoluyla elde edilen akrabalığı önemsemezler bu sebeple baba ölürse evlatları üvey anneleriyle evlenebilirlerdi. Gerek namus gerekse geçim kaygısıyla kız çocuklarını diri diri toprağa gömme âdeti bulunmaktaydı. Bu uygulama daha çok hayat şartlarının ağır olduğu çölde yaşayan kabilelerde görülmüştür. [43]

Cahiliye kavramı, Arapların İslam'dan önceki dönemini ifade etmek için kullanılmıştır. Ne var ki zaman zaman İslam'dan sonra da cahiliye zihniyetinin devam ettiği görülebilmektedir. Resulullah'ın[(s.a.v.)] bu konuda uyarılarda bulunması, cahiliye alışkanlıklarının belli bir dönemle sınırlandırılamayacağını açıkça ortaya koyar. Rivayete göre Ebu Zer el-Gıfârî, aralarında geçen bir tartışma esnasında annesinin siyahi olması sebebiyle Bilâl-i Habeşî'yi ayıplamıştı. İki sahabinin aralarında geçenler kendisine aktarılınca Hz. Peygamber, Ebu Zer el-Gıfârî'yi *"Onu annesinin renginden dolayı mı aşağıladın? Demek ki sen kendisinde (hâlâ) cahiliye ahlakı taşıyan bir kimsesin!"* buyurarak uyarmıştı.[44]

HADİSİN REHBERLİĞİNDE

Hz. Peygamber, Müslümanları cahiliye davranışlarına kapılmama konusunda uyararak şöyle buyurmuştur: "Ümmetimde cahiliye âdetlerinden kalma dört şey vardır ki bunları (kolaylıkla) terk edemezler. Bunlar; asaleti ile övünmek, başkalarının soyuna dil uzatmak, yıldızları vesile edinerek yağmur istemek ve ölünün arkasından yüksek sesle ağlayarak yas tutmaktır."

(Müslim, Cenâiz, 29.)

Cahiliye zihniyeti, ortaya çıkmak için fırsat kollayan bir düşünce biçimidir. Cahiliye, sadece düşüncede değil davranışlarda da kendini gösteren bir zihniyettir. Evs ve Hazrecli gençlerin Yahudilerin kışkırtmasıyla silaha sarılarak dövüşmek üzere olduklarını duyan Hz. Peygamber, kendilerini şöyle uyarmıştı: *"Ey Müslüman topluluk! Allah'tan korkun! Ben aranızdayken Allah sizi İslam'a kavuşturmuş, onunla müşerref kılmış, cahiliye zihniyetinden kurtarmış, küfürden uzaklaştırmış ve sizi birbirinize dost kılmışken nasıl oluyor da yine cahiliye davasıyla birbirinize düşebiliyorsunuz!"*[45]

3.4. Kültürel Hayat

İslam'dan önce Arap toplumunda yazı çok gelişmemesine rağmen yine de toplumda okuma yazma bilenler bulunmaktaydı. Cahiliye Arapları kültürlerini büyük ölçüde sözlü olarak sonraki nesillerine aktarırdı. Bu nedenle toplumsal hayatta özellikle şiirin çok büyük bir etkisi ve yeri vardı. Kabileler; zaferleri, düşmanlarına karşı besledikleri kinleri, hicivleri, bunun yanında tabiata dair güzellikleri şairlerin sihirli sözlerinde bulurdu.[46]

42 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 195-196.
43 Adnan Demircan, Cahiliye Arapları, s. 57; Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 230.
44 Buhârî, Îmân, 22.
45 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 204-205.
46 Adnan Demircan, Cahiliye Arapları, s. 117; Nihad M. Çetin, Eski Arap Şiiri, s. 9.

Haram aylar olan Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayında Ukâz, Zülmecâz ve Mecenne'de panayırlar kurulurdu. Ayrıca Rebiülevvel ayında kervan yollarının kesiştiği bir noktada bulunan Dûmetü'l-cendel'de ticaret mallarının alınıp satıldığı önemli bir panayır vardı. Bu panayırlar arasında özellikle Ukâz, şiir alanında en görkemli olanıydı. Farklı bölgelerden gelen tüccarların dışında panayırları fırsat bilen şairlerin katılımıyla şiirler söylenir, konuşma ve yarışmalar yapılırdı. Kültürel hayatı besleyen bu panayırlarda dikkati çeken bazı şiirler, keten bezinden yapılmış tomarlara altın suyu ile yazılıp Kâbe'nin duvarına asılırdı. Bu şekilde şairlerin Kâbe'ye asılan seçkin kaside koleksiyonuna **muallakat** denilmiştir.[47]

Harita 1.3: *Cahiliye Dönemi Hicaz bölgesinin meşhur ticaret panayırları*

Araplar şiirin yanı sıra güzel söz söylemeyi de oldukça önemserdi. Şiir ve hitabet, insanların panayırlara ilgisini arttırmak için önemli bir araçtı. Bir yandan alışveriş yapılırken diğer taraftan şiirler söylenir, konuşmalar yapılır ve bunların en iyileri halka duyurulurdu. Dil o derece etkiliydi ki bir şairin söz ile kabilesini savunmasını bazen bir süvari, kılıcıyla o ölçüde başarmış olamazdı.[48]

Cahiliye Devri mensur edebiyat ürünlerinin başında ahbâr ve Eyyâmü'l-Arab gelir. Arapların eski tarihlerine dair destansı her türlü rivayete ahbâr denilmektedir. Ahbârın özel bir kısmını ise Eyyâmü'l-Arab oluşturur. Araplar açısından diğer milletlerin destanları ile aynı değeri taşıyan Eyyâmü'l-Arab hem Arapların kahramanlık vasıflarını öne çıkarmış hem de Arap dilinin gelişimine katkı sağlamıştır. Öyle ki bu savaşları anlatan hikâyeler, hafızlarda korunarak bir sonraki nesle aktarılmıştır. Bu savaşları anlatan şiirler ise Arapların divanını meydana getirmiştir. Ensâbü'l-Arab; Cahiliye Devri Araplarının şiir, hitabet ve Eyyâmü'l-Arab gibi kültürel ürünlerinin en önemli unsurlarından kabul edilir. Arapların nesep ilmine ilgi duymaları sadece atalarının soy bilgisine dair bilgi sahibi olup onları yâd etmekle sınırlı değildir. Nesep şecereleri, Arap siyasi ve sosyal hayatının da temelidir. Nitekim Araplar kabileler arası ittifaklarını nesep cetvellerinden ilham alarak gerçekleştirmişlerdir. Aynı şekilde dost ve düşmanlıklarını yine bu kaynaklara dayanarak belirlemişlerdir.[49]

4. İslamiyet Öncesi Hicaz

Arap Yarımadası'nın İslam tarihi açısından en önemli bölgesi olan Hicaz'da Arabistan'ın diğer bölgelerindeki gibi devletler kurulmamış, bölge halkı daha çok kabile sistemine dayalı bir hayat yaşamıştır. Bölge ile ilgili ilk tarihî veriler "Eyyâmü'l-Arab" adı verilen kabileler arasındaki savaşlarla ilgilidir. Hicaz, Şam ile Yemen'i birbirine bağlayan ana ticaret yolunun üzerinde bulunması sebebiyle önemli bir konuma sahiptir. Mekke, Taif ve Yesrib gibi şehirlerin bulunduğu Hicaz'ı, Kâbe daha da değerli kılmaktadır.[50]

47 Süleyman Tülücü, "Muallakât", DİA, C 30, s. 310.
48 bk. Ahmet Çelebi, İslam Öncesi Mekke ve Tarih Anlayışımız, s. 165; Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, s. 101.
49 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 177-179, 194-195.
50 Hakkı Dursun Yıldız, "Arabistan", DİA, C 3, s. 254.

4.1. Mekke

***Görsel 1.7:** Kâbe'nin hemen yanındaki Makam-ı İbrahim*

Kur'an-ı Kerim'de "Mekke", "Bekke" , "Ümmü'l-kurâ" ve "Beledü'l-emin" gibi isimlerle anılan şehir[51] aynı zamanda "ekin bitmeyen bir vadi" olarak nitelenmiştir. Kurak ve sıcak bir iklime sahip olduğundan, düzensiz yağışlar ve konumu dolayısıyla tarih boyunca birçok defa sel baskınlarına uğramıştır.[52]

Mekke'nin ilk sakinlerinin Amâlikalılar olduğu kabul edilir. Amâlikalılar ve onlardan sonra şehrin sakinleri olan Cürhümîlerin Mekke'nin merkezinde değil çevresindeki bölgelerde yaşamış oldukları düşünülmektedir. Mekke'nin bilinen tarihi ise Hz. İbrahim ve ailesinin buraya gelmesi ve Kâbe'yi inşa etmesi ile başlar. İbrahim(a.s.), tevhid mücadelesi verirken Nemrut tarafından atıldığı ateşten kurtularak kendisine inananlarla birlikte Kudüs tarafına göç etmişti. Daha sonra vahyin yol göstermesi ile eşi Hacer ve oğlu İsmail'i(a.s.) Mekke'ye götürüp bırakmıştı. Yanlarındaki su ve erzak tükenince çaresiz kalan Hacer'in imdadına ilahi yardım yetişmiş kupkuru vadiden zemzem adı verilen su akmaya başlamıştı. Hz. İsmail ve annesine hayat veren zemzem, Mekke'nin şehirleşmesini de sağlamış Cürhümîler oraya yerleşerek Hz. İsmail ile akrabalık kurmuşlardır. Kâbe, Allah'ın(c.c.) emri ile İbrahim(a.s.) ve oğlu İsmail(a.s.) tarafından yeniden inşa edilmiştir.[53] Mekke'yi emin bir şehir yapması için Rabbine dua eden Hz. İbrahim'in duası kabul edilmiş, Kâbe ve çevresi Allah Teâlâ tarafından dokunulmaz anlamında **harem** olarak belirlenmiştir. Bu bölgede canlıların öldürülmesi ve bitki örtüsüne zarar verilmesi yasaklanmıştır.[54]

ARAŞTIRALIM

Hz. İsmail ve annesi Hacer'in Mekke'ye götürülme sebebini ve sonrasında yaşananların ayrıntılarıyla araştırınız. Bulduğunuz bilgileri sınıf panosunda paylaşınız.

Kendisine peygamberlik vazifesi verilen İsmail(a.s.) babasının vefatından sonra Kâbe ve hac işlerine dair hizmetleri uzun yıllar sürdürmüştür. Hac ibadetinin menasiki de Hicaz halkına Hz. İsmail tarafından öğretilmiştir.[55]

Cürhümîlerin Mekke'deki varlığına son vererek şehrin yeni hâkimi olanlar Amr b. Luhay idaresindeki Huzâalılardır. Üç asır kadar süren Huzâalıların hâkimiyetinden sonra Mekke'nin idaresi Kusay b. Kilab liderliğindeki Kureyş kabilesine geçti.[56] Hz. Muhammed'in(s.a.v.) atalarından olan Kusay'ın yaptığı ilk iş, Mekke çevresinde yarı göçebe bir hayat süren kabilesini bir araya toplayarak Kâbe'nin etrafına yerleştirmek olmuştur. Kusay, Kureyş kabilesinin önemli işlerini görüşmek üzere **Dârünnedve**'yi kurmuş, zamanla Mekke'nin idaresinde ve hac hizmetlerinde bazı yenilikler gerçekleştirmiştir. Kâbe'nin avlusuna yerleştirdiği deriden havuza şehir dışındaki

51 bk. Fetih suresi, 24. ayet; Âl-i İmrân suresi, 96. ayet; En'âm suresi 92. ayet; Tîn suresi, 3. ayet.
52 bk. İbrahim suresi, 37. ayet; Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", DİA, C 28, s. 555.
53 Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 1, s. 97, 104.
54 Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 2, s. 680; bk. Âl-i İmrân suresi, 96-97. ayetler.
55 Ömer Faruk Harman, "İsmail", DİA, C 23, s. 80.
56 Ezrakî, Ahbâru-Mekke, C 1, s. 187, 153, 164.

kuyulardan su taşıyarak hacıların ihtiyacını karşılaması ve onları doyurması bu hizmetlerinden bazılarıdır. Kusay'ın vefatından İslam'ın doğuşuna kadar geçen yaklaşık bir buçuk asır boyunca Kureyş kabilesi, Kâbe ile ilgili görevleri yerine getirmeye devam etmiştir.[57]

Kabile sisteminin hâkim olduğu Mekke'de merkezî bir otorite yoktu. Dârünnedve'de toplanan, önemli işlerde ve ihtiyaç duyulduğunda görüşlerine başvurulan bir danışma kurulu bulunmaktaydı. Kureyş kabilesinin her bir kolunun ileri gelenlerinden bir ya da birkaç kişinin katılımıyla oluşan kurul, şehrin güvenliğini ve geleceğini ilgilendiren kararlar alırdı.[58]

***Görsel 1.8:** Âl-i İmrân suresi, 96. ayet*
(Hat: Ferhat Kurlu, Tezhib: Zeynep Kurlu)

Kur'an-ı Kerim'de **"Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk beyt, Mekke'dekidir (Kâbe)."**[59] ayetiyle ilk mabet olduğu bildirilen Kâbe, tevhid inancının merkeziydi. Ancak Huzaâlı Amr b. Luhay vasıtasıyla putperestliği benimseyen Mekkeliler Kâbe ve çevresini putlarla doldurmuşlardı. Mekkeliler önünde "meysir" dedikleri fal açma okları bulunan en büyük putları Hübel için kurbanlar keser ve önemli işlerini ona danışırlardı. Kureyş'in bundan başka isimleri İsaf ve Naile olan iki büyük putu daha vardı. Bunun yanında çoğu Mekkelinin evinde kendilerine ait putları bulunurdu. Mekke'de putperestlerin dışında az sayıda olsa da Hıristiyanlar ve Hanifler mevcuttu.[60]

Roma, Bizans, İran ve Habeş hükümdarları zaman zaman Mekke'yi ele geçirmek için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Çünkü Arap Yarımadası'nı kontrol etmenin yolu Mekke'yi ele geçirmekle mümkün olabilirdi. Arap tarihinde çok önemli bir yeri olan Fil Olayı da buna benzer bir teşebbüsten kaynaklanmıştı. Habeş Krallığı'na bağlı olan Yemen Valisi Ebrehe, Arapların Kâbe'ye olan ilgisini San'a şehrinde yaptırdığı görkemli kiliseye çekmek istemiş ve bunu gerçekleştirebilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştu. Çabaları sonuç vermeyince Kâbe'yi yıkarak Mekke'nin dinî bir merkez olma özelliğini ortadan kaldırmayı ve Mekkelilerin ticari faaliyetlerine son vermeyi planlamıştı. Böylece San'a şehrini Arabistan'ın merkezi hâline getirmeyi hedefliyordu. Önünde büyük bir fil bulunan ordusuyla Mekke'ye kadar gelmiş, fakat Kâbe'ye yaklaşmaya muvaffak olamamıştı. Allah[c.c.] tarafından gönderilen kuşların attığı küçük taşlarla ordusu darmadağın olmuş, kendisi San'a'ya dönmüş ve çok geçmeden ölmüştür.[61]

Dinî bir merkez olan Mekke, iktisadi bakımdan da oldukça elverişli bir konumda idi. Çünkü bu şehir; güneyde Yemen, kuzeyde Akdeniz, doğuda Basra Körfezi, batıda Kızıldeniz'in önemli bir limanı olan Cidde ve Afrika istikametinde giden yolların kesişme noktasında bulunuyordu. Mekke'nin ekonomik hayatının temeli ticaret idi. Yılın belirli aylarında Arabistan'ın her tarafından Kâbe'yi ziyarete gelen insanlar şehrin ticari faaliyetlerini canlandırırdı. Kureyşliler yılda iki defa kuzeye ve güneye büyük kervanlar gönderirler, yılın diğer zamanlarında ise daha küçük kervanlarla ticaret yaparlardı. Coğrafi şartlar sebebiyle Mekke'de tarım yapma imkânı pek yoktu.[62]

57 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 130-140.
58 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 52; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 59.
59 Âl-i İmrân suresi, 96. ayet.
60 Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", DİA, C 28, s. 557.
61 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 44-58; bk. Fil suresi, 1-5. ayetler.
62 Hakkı Dursun Yıldız, "Arabistan", DİA, C 3, s. 254.

SUNUM YAPALIM

Sınıfta üç gruba ayrılıp Mekke'nin dinî, ekonomik ve siyasi açıdan önemini paylaşarak araştırınız. Elde ettiğiniz bilgilerle bir sunum yapınız.

4.2. Taif

Sakif kabilesinin hâkimiyetine girmeden evvel üzerinde bulunduğu Vec Vadisi'nin adıyla anılan şehir, Sakiflilerden sonra Taif adını almıştır.

Hicaz'ın iklimi en soğuk şehri olan Taif, yaz aylarındaki serin havası sebebiyle Mekke'nin ileri gelenlerinin yazlık şehri olma özelliğini taşıyordu. Şehir, zengin su kaynaklarına ve verimli topraklara sahip olmasının yanında Arabistan'ın doğu, batı ve güneyden gelen yollarının kesişme noktasında yer almaktaydı.[63]

Görsel 1.9: *Mekkelilerin sayfiye şehri olan Taif*

Taif şehrini de içine alan Vec Vadisi'ndeki yerleşimin Nuh tufanından önce başladığı rivayet edilmektedir. Tufandan sonra şehrin ilk sakinleri olarak Amâlikalılar kabul edilir. Semud kavmi Amâlikalıları buradan çıkarmış, daha sonra pek çok Arap kabilesi burada bir süre ikamet etmiştir.[64]

Zirai alanda kendilerini geliştiren Sakifliler, Taif'i meyve bahçeleri ve üzüm bağlarıyla doldurmuşlardır. Sulama işleri için derelere bent ve barajlar da yapmış kısa sürede şehri bayındır hâle getirmişlerdir. Âmiroğulları ile aralarında oluşan düşmanlık sebebiyle bir süre şehri terk etmek zorunda kalsalar da tarımdan anlamayan Âmiroğulları, onların şehre dönmesine izin vermek zorunda kalmıştır.

Sakiflilerin idaresindeki şehirde tarım ve hayvancılığın yanında çeşitli el sanatları ve ticaret de hayli ilerlemişti. Taif'in ürettiği kuru üzüm, şarap, zeytinyağı ve bal gibi ürünler bütün Arabistan'da tanınmaktaydı. Şehir, ayrıca deri işlemeciliğinde de şöhretini tüm Arabistan'a duyurmuştu. Taiflilerin ürünlerini başlangıçta Mekkeli tüccarlar Arabistan'ın her tarafına ulaştırmaktaydı. Bir süre sonra Taifliler de ticaret işinde ustalaştılar. Şehirdeki ticari canlılık, bazı Yahudi tüccarların ilgisini çekmiş ve bu durum şehirde az da olsa Yahudi nüfusun bulunmasına sebep olmuştur.[65]

4.3. Yesrib

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) hicretinden sonra Medine adını alan Yesrib, Uhud ve Âir dağlarının arasında kurulmuştur. Etrafında volkanik oluşumlar bulunan şehir su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Amâlikalılar Yesrib'in ilk sakinleri olarak kabul edilir. Şehrin sonraki sakinleri olan Yahudilerin Yesrib'e gelişleri hakkında birden fazla rivayet vardır. Ağır basan görüş, Bâbil Kralı Buhtunnasr'ın, Kudüs'ü işgal ettikten sonra Bâbil'e sürdüğü Yahudilerden bir kısmının Yesrib'e gelip yerleştikleridir. Hıristiyanlığın Suriye'de yayılmasının ardından Romalıların baskısına maruz kalan Filistin ve Suriye Yahudileri de kendileri için güvenli bölge olarak Yesrib'i seçmiş ve buraya yerleşmişlerdir. Bunlar Benî Kurayza, Benî Kaynuka ve Benî Nadir isimli Yahudi kabileleridir.[66]

63 Yakut el-Hamevî, Mu'cemu'l-buldân, C 4, s. 8.
64 Taberî, Târîh, s. 206; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 29.
65 Yakut el-Hamevî, Mu'cemu'l-buldân, C 4, s. 8-12.
66 Semhûdî, Vefâü'l-vefâ, C 1, s. 157.

Yahudiler Yesrib'e gelip yerleştikten sonra Arap kabile geleneğini benimsemiş ve hatta Arap isimleri almaya başlamışlardır. İlerleyen zamanlarda Yemenli Ezd kabilesinin iki kolu olan Evs ve Hazrec, Yemen'deki Me'rib Barajı'nın yıkılması üzerine Hicaz bölgesine göç etmiş ve Yesrib'e yerleşmişti.[67] Kahtânî Araplarından olan Evs ve Hazrecliler, burada Yahudilerin ekonomik ve siyasal baskısı altında yaşamaya başlamışlardı. Gassânîler ve diğer bazı Arap kabilelerinin desteğini alan Hazrecliler Yahudilere üstünlük sağlayınca bu iki kabile Yahudilerin baskısından kurtulmuş oldu. Şehirde hâkimiyeti ele geçiren Evs ve Hazrec kabileleri Yahudilerin kışkırtmaları sonucu bir süre sonra birbirine düşman iki kabile hâline geldi.[68]

SÖZ SİZDE

Yahudilerin Evs ve Hazrec kabilelerini birbirine düşman etmeye çalışmasının sebepleri neler olabilir? Düşüncelerinizi paylaşınız.

İnanç olarak putperestliği benimsemiş olan Evs ve Hazrec kabilelerinin Menât isimli putları bulunmaktaydı. Onlar Yesrib ile Mekke arasında bulunan Kudeyd'deki tapınağa yerleştirdikleri bu puta çok fazla değer verir, hac için Kâbe'ye gittiklerinde bile Menât'a gelip tıraş olmadan haccı tamamlanmış saymazlardı. Çeşitli vesilelerle hediyeler takdim edip kurbanlar sundukları Menât'a verdikleri değerden dolayı çocuklarına Abdumenât veya Zeydumenât isimlerini verirlerdi.[69]

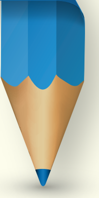

Görsel 1.10: *Yesrib şehrinin temsilî görüntüsü*

Yesribliler ticaretle uğraşmalarına rağmen bu konuda Hicaz'ın diğer şehirleri kadar ileri değillerdi. Halk daha çok tarım ve hayvancılıkla geçinmekle beraber dokumacılık, demircilik gibi işleri yapanlar da vardı. Benî Kaynuka kabilesi ise kuyumculuk ve silah imalatında adından söz ettiriyordu. Kendilerine ait bir çarşıları da bulunan Kaynukalıların öncülüğünde Yahudiler şehrin ekonomisinde söz sahibiydiler.

Merkezî bir yönetim olmadığı için Yesrib'de her kabile bağımsız bir şekilde kendi kurallarına göre yaşıyordu. Bununla birlikte ekonomik açıdan üstün durumda bulunan Yahudiler zaman zaman bu üstünlüklerini idari konulara da yansıtıyor, Araplar onlara tabi olmak zorunda kalıyordu. Daha sonra şehrin hâkimiyeti Araplara geçince Yahudiler Evs ve Hazrec'i birbirine düşürerek onların daha fazla güçlenmelerini engellemişti. Bu süreçte Evsliler, Benî Kurayza ve Benî Nadir ile; Hazrecliler ise Benî Kaynuka ile ittifak kurmuşlardı. Şehirdeki bu parçalanmışlık, Hz. Peygamber'in gelişine kadar uzun bir süre devam etmiştir.[70]

67 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 13-14.
68 Yâkut el-Hamevî, Mu'cemu'l-buldân, C 5, s. 82-87; Semhûdî, Vefâü'l-vefâ, C 1, 166-167.
69 İbnü'l-Kelbî, Kitabu'l-asnâm, s. 29-30.
70 Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Medine", DİA, C 28, s. 309-311.

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Siyer kitaplarına günümüzde bilinen şeklini veren ilk tarihçi .... olmuştur.
2. Çölde konargöçer hâlde yaşayan insanlara .... adı verilmiştir.
3. Araplar savaşmanın yasak olduğu haram aylarda yapılan savaşlara .... adını vermişlerdir.
4. Kureyş kabilesinin önemli işlerinin görüşüldüğü Dârünnedve .... tarafından kurulmuştur.
5. Yesrib'de kuyumculuk ve silah imalatında adından söz ettiren ve kendilerine ait çarşısı bulunan Yahudi kabilesi .... idi.
6. Evs ve Hazrec kabilelerinin Yesrib ile Mekke arasında bulunan Kudeyd'deki tapınağa yerleştirdikleri .... isimli putları bulunmaktaydı.

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

7. Müminler Peygamberimizin(s.a.v.) rehberliğine neden ihtiyaç duyarlar? Açıklayınız.

....
....

8. İslam öncesi Arap Yarımadası'nın tarihini bilmenin siyer açısından önemi nedir? Açıklayınız.

....
....

9. Mekke'yi Hicaz bölgesinin en önemli şehri yapan etkenler nelerdir?

....
....

10. İslam'dan önceki dönemin belirgin özelliği olan cahiliye zihniyetinin günümüzde de devam etmesi ne anlama gelmektedir?

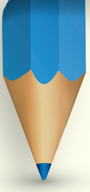
....
....

11. Eyyâmü'l-Arab kavramıyla anlatılmak istenen nedir?

....
....

12. Cahiliye Dönemi'nde kurulan panayırların kültürel hayat açısından nasıl bir önemi vardı? Açıklayınız.

....
....

13. Putperest Mekkelilerin Allah(c.c.) inancı nasıldı? Açıklayınız.

....
....

14. Hem Kuzey hem de Güney Arabistan'a girmiş olmasına rağmen Yahudiliğin Araplar arasında pek yayılmamasının sebepleri nelerdir?

....
....

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

15. İbn Sa'd tarafından kaleme alınmış olan "et-Tabakâtü'l-kübrâ" isimli eser ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

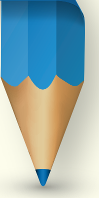
A) Hicretten başlayarak Hz. Ömer Dönemi'ndeki fetihlere kadar geçen süreci anlatır.
B) Hz. Peygamber'in dış görünüşünü, yaşayışını ve şahsi hayatını anlatır.
C) Kitabın ilk cildi siyer konularına, son cildi hanım sahabilere ayrılmıştır.
D) Kabile esasına göre düzenlenmiş bir kitaptır.
E) Resulullah'ın Medine Dönemi'ndeki gazve ve seriyyeleri ele alınmıştır.

16. Hz. Muhammed'in(s.a.v.) peygamberliğini inkâr edenlere cevap vermek amacıyla yazılan ve peygamberlik alametlerini anlatan eserlere verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Delâilü'n-nübüvve
B) Sîretü'n-nebeviyye
C) Şemâil
D) Meğâzî
E) Tabakât

17. Putperest Arapların inançları ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Putları Allah'a(c.c.) yaklaşmak için bir aracı olarak görüyorlardı.
B) Putlara kurban kesmek yaygın bir ibadet şekliydi.
C) Ahirete inanmazlardı.
D) Allah'ın(c.c.) varlığını inkâr ediyorlardı.
E) Putlardan sadece dünyevi isteklerde bulunurlardı.

18. Aşağıdakilerden hangisi Güney Arabistan'da kurulmuş devletlerden biridir?

A) Hîreliler
B) Gassanîler
C) Mainîler
D) Nabâtîler
E) Tedmürlüler

19. Hakîm b. Hizâm, Hz. Peygamber'e gelerek kendisinin Cahiliye Devri'nde verdiği sadaka, azat ettiği köle, akrabaya iyilik gibi bazı davranışlarının karşılığı olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Resulullah(s.a.v.) "Sen eskiden yaptığın hayırlarla Müslüman oldun." buyurarak o davranışları devam ettirmesini istemiştir.

Yukarıdaki paragraftan çıkarılacak en kapsamlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sahabiler zaman zaman Peygamberimize(s.a.v.) sorular sormuştur.
B) Cahiliye Devri'nde hayır işlemeyenler Müslüman olamamıştır.
C) İslam, Cahiliye Devri'ndeki güzel uygulamaların sürdürülmesini istemiştir.
D) Hakîm b. Hizâm yaptığı iyilikler sayesinde Müslüman olmuştur.
E) Köle azat etmek Cahiliye Devri'nde yaygın olan bir davranıştır.

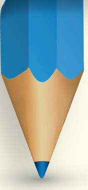
20. Amr b. Luhay ismini Mekke tarihi açısından önemli kılan husus aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dârünnedve'yi kurmuş olması
B) Mekke'nin idaresinde yenilikler yapması
C) Hac hizmetlerini düzenlemesi
D) Kâbe'yi yıkmak istemesi
E) Mekke'ye putperestliği getirmesi

21. Sakifoğulları Kâbe'ye alternatif bir mabet inşa edip Taif'i hac mekânı yapmak istemişler, Kâbe'yi yıkmak üzere gelen Ebrehe'ye yardım etmişler ve Ficar Savaşı'nda Kureyş'e karşı mücadele etmişlerdir.

Yukarıdaki paragraftan çıkarılacak en kapsamlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sakifoğulları Mekke ile siyasi rekabet hâlindedir.
B) Sakifoğulları daima güçlünün yanında yer almıştır.
C) Sakifoğulları Ficar Savaşları'na katılmıştır.
D) Ebrehe Sakifoğullarından yardım istemiştir.
E) Sakifoğulları Kâbe'ye kıymet vermemektedir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum ve hayat telakkilerini, daha genel anlamda da kişilerin ve toplumların günah ve isyanlarını ifade eden cahiliye kavramı Kur'an'da bu dönem ile İslam sonrasını ayırmak için kullanılmıştır.

"Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki (bu güvenin yol açtığı) uyuklamahâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir grup da Allah'a karşı haksız yere Cahiliye Devri'ndekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, 'Bu işten bize ne!' diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, her şeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. 'Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik.' diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir."

(Âl-i İmrân suresi, 154. ayet.)

"O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi, onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir."

(Fetih suresi, 26. ayet.)

"Yoksa onlar (İslam öncesi) cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir topluma göre hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?"

(Mâide suresi, 50. ayet.)

22, 23 ve 24. soruları yukarıdaki ayetlere göre cevaplayınız.

22. Cahiliye zihniyetine kapılmış bir insanın davranış özellikleri nelerdir?

....

....

23. Allah Teâlâ'nın cahiliye düşüncesine sahip olanlar ile İslam'ı kabul etmiş olanları nasıl karşılaştırdığını bulunuz.

....

....

24. Aşağıdakilerden hangisi Allah Teâlâ'nın cahiliye kavramına yüklediği anlamlardan biri <u>değildir</u>?

A) Şahsi menfaat kaygısıyla haksızlık etme

B) Şüphe ve gizlilik içinde davranışta bulunma

C) Alıştığı yaşam biçimini terk etmeme

D) Geçmiş yönetime özlem duyma

E) Keder ve üzüntü ile hareket etme

2. ÜNİTE

HZ. PEYGAMBER'İN RİSALET ÖNCESİ HAYATI

KAVRAMLAR

Nübüvvet, risalet , hanif, tefekkür, Hilfü'l-fudûl , emanet, el-emin, tebliğ, ismet, sıdk.

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

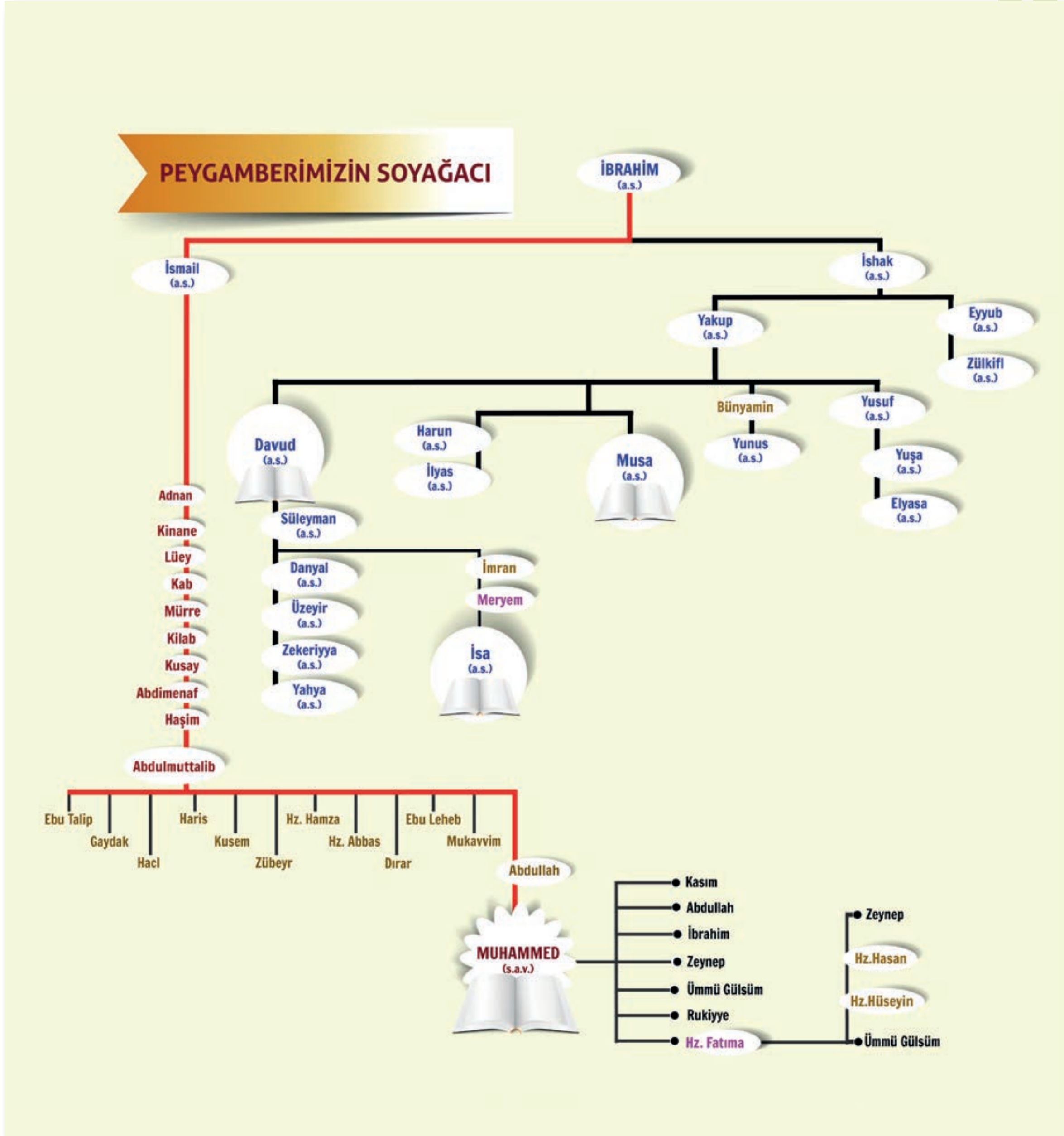
- Peygamberimizin soyu ve aile ortamı,
- Peygamberimizin çocukluk dönemi,
- Peygamberimizin gençlik döneminin genel özellikleri,
- Peygamberimizin aile bireyleri ile ilişkilerinin ideal bir model olduğu,
- Peygamberimizin nübüvvet öncesi erdemli davranışları,
- Peygamberimizin Hira'daki tefekkür süreci.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Peygamberimizin(s.a.v.) "Muhammed" dışındaki isimlerinden hangilerini biliyorsunuz?
2. Sivil toplum kuruluşlarının toplum düzeni açısından önemi nedir?
3. Kişinin dürüst ve güvenilir olarak tanınması toplumsal hayatta ona neler kazandırır?
4. İnsana yalnız kalma ve düşünme ihtiyacı hissettiren sebepler neler olabilir?
5. Kâbe'nin inşa edilmesi ve kutsiyeti ile ilgili neler biliyorsunuz?

1. Peygamberimizin Soyu ve Ailesi

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) soyu, Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'in(a.s.) neslinden gelen Adnânî Araplarına dayanır. Peygamber Efendimiz mensup olduğu soyu tanımlarken şöyle buyurmuştur: *"Allah İbrahimoğullarından İsmail'i, İsmailoğulları arasından Kinânelileri süzüp çıkardı. Kinânelilerden Kureyşlileri, Kureyşlilerden Hâşimoğullarını seçti. Beni ise Hâşimoğulları arasından seçti."*[1] *"Ben, Âdemoğullarının en hayırlı ve en temiz olanlarından devirden devire, aileden aileye geçerek nihayet içinde bulunduğum bu aileden vücuda getirildim!"*[2]

Tablo 2.1: *Hz. Peygamber'in Hz. İbrahim'e dayanan pak nesebi*

1 Müslim, Fedâil, 1; Tirmizî, Menâkıb, 1.
2 Buhârî, Menâkıb, 23.

Peygamberimizin Ataları

Hz. Peygamber'in "Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdumenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Luey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudâr b. Nizâr b. Maâd b. Adnân."[3] şeklinde saydığı ataları yaşadığı dönemin önde gelen saygın kişileriydi. Bu isimlerin ortak özelliği, halka hizmet edip insanları iyiliğe teşvik etmeleridir. Hz. Peygamber'in dedelerinden Fihr b. Mâlik, Kâbe'yi yıkmak için gelen Yemen Kralı Hassân b. Abdulkülâl'in ordusunu bozguna uğratarak Kâbe'yi korumuştu.[4]

Mekke halkına en büyük hizmeti Peygamberimizin(s.a.v.) dördüncü dedesi Kusay b. Kilâb, dağınık hâlde yaşayan Kureyşlileri birleştirip Mekke şehir devletini kurarak yapmıştır. O, aynı zamanda Kâbe hizmetlerini düzene koyup hac ibadetini organize ederek Mekke halkını hacılara yardım hususunda teşvik etmiştir. Hz. Peygamber'in dedelerinden Hâşim zamanında Mekke'de büyük bir kıtlık oldu. Sahip olduğu tüm imkânlarıyla halka yardım eden Hâşim, şehrin ileri gelenlerini de ihtiyaç sahiplerine destek olmaya çağırdı. Kendisi aynı zamanda komşu ülkelerin krallarıyla görüşüp ticaret kervanlarının yol emniyetinin sağlanması için çeşitli anlaşmalar yaptı. Hâşim'in girişimleri sonucunda Mekkeliler güven içinde ticaretlerini sürdürdüler. Kervan sahipleri, kazançlarının bir kısmını fakirlere vererek yaşanan kıtlık problemini de çözdüler. Kureyş suresi yıllar önce yaşanan bu olaya işaret etmektedir. Mekke halkı için önemli işler gerçekleştiren Hâşim, kuzeye doğru gerçekleştirdiği ticaret yolculuklarından birinde Medine'de konakladı. Bir süre kaldığı şehirde Selmâ bnt. Amr adında bir hanımla evlendi. Bu evlilikten Şeybe adını verdiği bir oğlu oldu. Şeybe, sekiz yaşına kadar Medine'de annesinin yanında büyüdü. Hâşim'in Şam'a yaptığı yolculuklardan birinde Gazze'de vefat etmesi üzerine oğlu Şeybe'yi amcası Muttalib, Mekke'ye getirdi. Şehre girişlerinde Şeybe'yi amcasının yanında görenler onu köle zannederek kendisine Abdülmuttalib ismini verdiler. Abdülmuttalib lakabı ile meşhur olan Şeybe, büyüyünce babası gibi Mekke'nin reisi oldu. Ataları gibi sevilip sayıldı. Onlar gibi bütün hayatını başta hacılar olmak üzere halka hizmete adadı. Uzun zamandır kaybolan zemzem kuyusunu oğlu Hâris ile kazıp Rabbinin lütfuyla yeniden faaliyete geçirdi. Bu olay, halkın ona olan sevgi ve saygısını bir kat daha artırdı.[5]

Görsel 2.1: *Zemzem kuyusunun eski hâli*

Peygamberimizin Ailesi

Abdülmuttalib zemzem kuyusundaki tasarrufundan dolayı Kureyşlilerin engellemesiyle karşı karşıya kalınca bunu kendisini koruyacak kimsesinin olmamasına bağladı. Allah'a(c.c.) dua edip şayet on oğlu olursa onlardan birisini şükür niyetiyle kurban edeceğini adadı. Allah da(c.c.) duasını kabul ederek ona on oğul, altı kız evlat verdi. Her biri buluğ çağını geçtiği hâlde Abdülmuttalib verdiği sözü henüz yerine getirmemişti. Rüyasında adağını yerine getirmesi hatırlatılınca kurban edeceği oğlunu seçmek üzere kura çekti. Kura, on iki oğlundan onuncusu olan Abdullah'a isabet etti. Kureyşliler, bir çocuğun kurban edilmesinin toplumda kötü bir geleneği başlatacağını söyleyerek Abdülmuttalib'e karşı çıktılar. Bu itiraz üzerine bir kâhinin tavsiyesi ile develerle Abdullah arasında her seferinde on deve artırılmak suretiyle kura çekilmesine karar verildi. Kura dokuz defa Abdullah'a onuncusunda develere isabet edince Abdullah, yüz deve karşılığında kurban olmaktan kurtuldu. Abdülmuttalib yüz deve kesip etleri halka dağıttı.[6]

3 Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr, 28.
4 Taberî, Târîh, s. 298.
5 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 160-162; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 88.
6 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 163-164; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 89.

Abdullah, gençlik çağına girince Zühreoğullarından Vehb b. Abdimenâf'ın kızı Âmine ile evlendi. Yirmi beş yaşlarında ticaret için Şam'a doğru yola çıkan Abdullah, dönüş yolunda hastalandı. Arkadaşları onu Medine'deki dayıları Neccaroğullarına götürdü. Bir süre burada kalan Abdullah, iyileşemeyip Hz. Peygamber'in doğumundan iki ay önce vefat etti ve akrabası Nâbiğa'nın evinin yakınına defnedildi.[7]

Peygamberimizin(s.a.v.) amcalarından Ebu Talib ve Zübeyr ile halalarından Beyzâ, Âtike, Berre, Ümeyme ve Ervâ, babasının öz kardeşleriydi. Anneleri Mahzûmoğullarından Fâtıma bnt. Amr'dı.[8] Halalarının altısı da Allah Resulü'nün(s.a.v.) peygamber olduğu zamana ulaştığı hâlde, amcalarından yalnızca Ebu Talib, Ebu Leheb, Hz. Abbas ve Hz. Hamza, Risalet Dönemi'ne yetişti. Diğer amcaları, peygamberlik gelmeden önce vefat ettiler.

Peygamberimizin annesi Âmine'nin nesebi, Vehb b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre'dir. Zühre, Hâşimoğullarının ataları olan Kusay b. Kilâb'ın kardeşi olduğundan Âmine'nin soyu, eşi Abdullah ile Kilâb'da birleşir.[9]

2. Peygamberimizin Doğumu ve Çocukluğu

Hz. Peygamber, Fil Vakası'ndan yaklaşık elli beş gün sonra, 571 yılında Rebiülevvel ayının on ikinci gecesi sabaha karşı Mekke'de dünyayı teşrif etti. Doğduğu ev, Safâ Tepesi'nin hemen yanı başında Ebu Talib mahallesindeydi.[10]

Peygamber Efendimiz doğduğunda dedesi Abdülmuttalib, torununu kucağına alarak Kâbe'ye gitmiş ve bu güzel çocuk için Allah'a(c.c.) şükretmişti. Doğumunun yedinci gününde akika kurbanı kesip Mekke halkına ziyafet veren Abdülmuttalib, torununun isminin sorulması üzerine ona Muhammed adını verdiğini söyledi. Davete katılanlar ataları tarafından daha önce kullanılmayan böyle bir ismi neden verdiğini sorunca Abdülmuttalib, "Yer ve gök ehlinin onu övgü ile anmasını istedim." cevabını vermiştir.[11]

Peygamberimizin İsimleri

Muhammed, Resul-i Ekrem'in en çok bilinen adı olup "övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan kişi" anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, **"Muhammed ancak bir peygamberdir."**, **"Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir."**, **"Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah bağışlamıştır."**, **"Muhammed, Allah'ın elçisidir."[12]** şeklinde dört yerde geçmektedir.

Görsel 2.2: *Peygamberimizin isimleri (Hat: Davut Bektaş)*

Peygamberimizin(s.a.v.) en çok kullanılan ikinci ismi **Ahmed**'dir. Bu isim, "Allah'ı(c.c.) herkesten daha iyi ve daha çok öven ve herkesten daha çok övülen" manalarına gelmektedir. Ahmed ismi Kur'an-ı Kerim'de bir yerde geçmekte ve burada Hz. İsa'nın İsrailoğullarına kendisinden sonra gelecek Ahmed adındaki peygamberi müjdelediği belirtilmektedir.[13]

---

7 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 95-99; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 105.
8 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 113.
9 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 59-60; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 104.
10 Tirmizî, Menâkıb, 2; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 167; Taberî, Târîh, s. 262.
11 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 103; Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, C 1, s. 113.
12 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet; Ahzâb suresi, 40. ayet; Muhammed suresi, 2. ayet; Fetih suresi, 29. ayet.
13 bk. Saff suresi, 6. ayet.

ARAŞTIRALIM

Hz. Peygamber'in isimlerini araştırınız. Bulduklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamberimizin diğer isimlerinden **Mâhî**, küfrün onun eliyle yok edileceğini; **Hâşir**, kıyamet gününde insanların onun ardından giderek haşrolacağını; **Âkıb** ise kendisinden sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceğini bildirmektedir. Hz. Peygamber'in yaygın adlarından biri olan **Mustafa** "seçilmiş" anlamında bir sıfattır.[14]

Sütannenin Yanında

Mekke'nin iklimi küçük çocukların sağlıklı büyümeleri için uygun değildi. Bu nedenle Araplar arasında yeni doğan çocukları havası güzel, halkı şiir gibi konuşan ve vahalarda yaşayan sütannelere vermek âdetti. Büyüdüklerinde sık sık uçsuz bucaksız çöl yolculuğuna çıkacak olan çocukların bu zor şartlara dayanabilmeleri için bedenen güçlü olmaları gerekmekteydi. Bunun yanı sıra çöldeki tehlikelerle mücadele edebilecek cesaret ve ataklığa sahip olmalıydılar. Bütün bu özellikler çoğunlukla şehir şartlarında değil köy ortamında, doğayla iç içe yaşamakla kazanılabilirdi.[15]

Çölde yaşayan hanımlar sütannelik yapmak üzere şehirlere gelir, yeni doğan çocukları alıp köylerine dönerlerdi. Yaptıkları hizmete karşılık onlara iyilik ve ihsanda bulunulurdu. Hz. Peygamber'in doğduğu günlerde Taif tarafında yaşayan Sa'doğullarından bazı hanımlar bu amaçla Mekke'ye geldiler. Sütanne bekleyen çocukların her biri gelen hanımlar tarafından alınarak yurtlarına götürüldü. Annesi Âmine ve Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe tarafından emzirilen ve âdet olduğu üzere sütanneye verilmek istenen Peygamberimizi(s.a.v.) gelen hanımlar arasında bulunan Halime Hatun aldı.[16]

Görsel 2.3: *Mekke-Beni Sa'd güzergâhı*

Peygamberimiz(s.a.v.) yeni yurdunda sütkardeşleri Abdullah, Üneyse ve Şeyma ile güzel zamanlar geçirdi. Konuşmayı burada öğrenen Allah Resulü(s.a.v.) bu duruma işaret ederek *"Ben sizin en fasih konuşanınızım. Kureyşliyim ama Sa'd b. Bekr yurdunda süt emzirildim."* buyurmuştur.[17] Peygamberimiz(s.a.v.) yıllar sonra karşılaştığı sütkardeşi Şeyma ile çocukluk günlerini yâd etmiş, ona yakınlarını sormuş, vefat edenlerin arkasından gözyaşı dökmüş, yaşayanlara ihsanda bulunmuştur.[18] Bu durum sütannenin yanında geçirdiği yılların Resulullah'ın(s.a.v.) zihninde hâlâ canlı kaldığını ve hayatında izler bıraktığını göstermektedir.

14 bk. Müslim, Fedâil, 1; Tirmizî, Menâkıb, 1.
15 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 108.
16 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 106-107.
17 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 176.
18 Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 913-914.

Benî Sa'd yurdunda iki yıl kalan Hz. Peygamber'in annesine geri dönüş zamanı gelmişti. Halime Hanım çok sevdiği ve alıştığı için bırakmak istemediği Muhammed'i(s.a.v.) gönülsüz de olsa Mekke'ye götürdü. Ancak Âmine o yıl şehirde veba salgınından birçok çocuğun ölmüş olması sebebiyle oğlunun da hastalığa yakalanmasından korkarak yavrusunu tekrar sütannesine verdi. İki yıl daha sütannesinin yanında kalan Peygamberimiz(s.a.v.), dört yaşını bitirip beşine girdiğinde Halime Hanım onu Mekke'ye getirdi ve annesine teslim etti.[19]

Annesinin Vefatı

Sevgili Peygamberimiz, annesiyle geçirdiği iki yılın ardından Âmine ve Ümmü Eymen ile birlikte dayılarını ve babasının kabrini ziyaret etmek üzere Medine'ye gitti. Orada Neccaroğullarından Nâbiğa'nın evinde konakladılar ve en güzel şekilde ağırlandılar. Medineli çocuklarla kaynaşıp arkadaş olan Peygamberimiz(s.a.v.), yıllar sonra o günleri şöyle anlatmaktadır: *"O gün dayımın kızı Enise'yle şu evlerin yanında oyun oynardık. Dayımın oğulları da bize katılır, birlikte evin damına çıkar, duvarlara konan kuşları uçururduk. Sık sık Neccaroğullarının kuyusuna yüzmeye giderdik. Ben yüzmeyi orada öğrendim."*[20]

Dönüş vakti geldiğinde bir ay kadar kaldıkları Yesrib'de yaşadıkları güzel hatıraları kalplerine nakşedip Mekke'ye doğru yola çıktılar. Zorlu çöl şartlarında beş gün yol aldıktan sonra Peygamber Efendimizin annesi hastalandı. Kısa bir süre sonra Medine'ye 190 km uzaklıkta bulunan Ebvâ köyünde vefat etti. Peygamberimiz(s.a.v.) ve Ümmü Eymen(r.a.)* gözyaşları içerisinde Âmine'yi toprağa verdikten sonra yola devam edip Mekke'ye döndüler.[21]

Şair Diliyle

...
Ey Ebvâ'da yatan ölü!
Bahçende açtı dünyanın
En güzel gülü!
Hatıran, uyusun
Çöllerin ılık kumlarıyla örtülü!
...

(Arif Nihat Asya,
Dualar ve Âminler, s. 63.)

Şiirin tamamını yandaki linkten dinleyebilirsiniz.

Peygamber Efendimiz küçük yaşta kaybettiği annesinin kabrini yıllar sonra Ebvâ'ya uğrayıp ziyaret etmiş, bir süre kabrin başında durarak gözyaşı dökmüştür. Hatta onun bu hâlini gören sahabiler de gözyaşlarına hâkim olamamışlardır.[22]

Dedesinin Yanında

Torununun öksüz kalması üzerine Abdülmuttalib, Peygamberimizi(s.a.v.) bağrına bastı, vefat edinceye kadar da yanından ayırmadı. Dedesi, Hz. Muhammed(s.a.v.) olmadan sofraya oturmazdı. Birini yemeğe davet ettiğinde veya bir davete gittiğinde torunu mutlaka yanında olurdu. Peygamberimizi(s.a.v.) severek kucağına alan Abdülmuttalib, yemeğin en güzel yerini ona ikram ederdi. Bununla da kalmaz dadısı Ümmü Eymen'e(r.a.) torununa iyi bakmasını, bir an olsun onu gözünün önünden ayırmamasını tembih ederdi.[23]

Mekke'nin lideri olan Abdülmuttalib'in Kâbe'nin Hicr tarafında gölgeye serilmiş minderine kendisinden başkası oturamazdı. Bu kuralın tek istisnası biricik torunuydu. O, dedesinin yanından hiç ayrılmaz, odasında yalnız olduğunda hatta uyuduğunda bile yanına serbestçe girip çıkardı. Sekiz yaşına girdiğinde sık sık Kâbe'ye giden Hz. Muhammed(s.a.v.), dedesinin gölgeye serili olan minderinin üzerine oturur; onu engellemeye kalkışanlara Abdülmuttalib, "Oğlumu bırakın, ona dokunmayın! Vallahi, onda özel bir hâl ve büyük bir şan vardır!" der; torununu kucaklayıp yanına oturtur ve eli ile sırtını okşardı.[24]

19 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 171-176; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 111-112.
20 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 116.
21 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 177; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 116.
22 Müslim, Cenâiz, 105, 108; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 116-117.
23 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 118; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 93.
24 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 178; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 93-94.
* Radıyallahü anh/Radıyallahü anha: Allah ondan razı olsun.

Peygamberimiz(s.a.v.), sekiz yaşına gelinceye kadar dedesinin yakın ilgi ve şefkatine mazhar oldu. Seksen küsur yaşlarında olan Abdülmuttalib, vefat edeceğini anlayınca oğullarına torunuyla ilgilenmeyi ihmal etmemelerini vasiyet etti. Özellikle Ebu Talib'den yeğenini yanına almasını ve ona gözü gibi bakmasını istedi. Abdülmuttalib'in vefatı sonrasında Peygamberimizin(s.a.v.) üzüntüsünü Ümmü Eymen(r.a.) şöyle anlatır "O sırada Allah Resulü'nün yanındaydım. O, dedesinin tabutunun arkasında durmadan ağlıyordu!"[25]

YORUMLAYALIM

Fâtıma bnt. Esed, Ebu Talib'in eşi ve Hz. Ali'nin annesidir. Mute Savaşı'nda iki kolunu kaybederek şehit olan ve "Tayyar" lakabını alan Hz. Cafer de onun oğludur. Dedesinin vefatından sonra dadısı Ümmü Eymen(r.a.) ile birlikte Ebu Talib'in evine yerleşen Hz. Muhammed'e(s.a.v.) on yedi sene boyunca annelik etmiştir. Eşi Ebu Talib Müslüman olmasa da o, Allah Resulü'nün(s.a.v.); "Ey anneciğim, senin cehennem ateşinde yanmana dayanamam!" demesi üzerine Müslüman olmuştur. Vefat ettiğinde Allah Resulü(s.a.v.) onun hakkında, "Sen benim annemden sonraki annemdin. Karnımı doyurur, giydirir, bana bakar, kendin yemez bana yedirirdin." buyurmuştur.

(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 8, s. 222; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, C 7, s. 217.)

Yukarıdaki parçadan hareketle Fâtıma bnt. Esed'in Peygamberimizin(s.a.v.) hayatındaki yerini yorumlayınız.

Amcasının Evinde

Ebu Talib, Peygamberimizin(s.a.v.) amcalarının arasında en merhametlisiydi. Ailesi kalabalık ve geçimi de dar olmasına rağmen çok cömert biriydi. Mekke'de sözü dinlenir, emirlerine karşı gelinmezdi. Dedesi vefat edince Hz. Peygamber'i bağrına basan amcası Ebu Talib ve eşi Fâtıma Hanım, onu kendi çocuklarından ayırmadılar. Yetim ve öksüzlüğünü hissettirmemek için ona daha fazla sevgi ve şefkat gösterdiler. Yeğeni sofraya gelmeden yemeğe başlamayan Ebu Talib, Peygamberimizi(s.a.v.) yanına almadıkça uyumaz, bir yere gidecek olsa onu da beraberinde götürürdü. Ebu Talib'in ailesi, Hz. Muhammed(s.a.v.) olmadan sofraya oturmazlardı.[26] Peygamber Efendimiz kendisine gösterilen yakın ilgiye karşılık olarak Ebu Talib ve Mekkelilerin koyunlarına çobanlık yaparak amcasına yardımcı olmuştur.[27]

Görsel 2.4: *Busra şehrindeki Rahip Bahira'nın manastırının kalıntıları*

Şam Yolculuğu

Peygamber Efendimiz on iki yaşında iken amcası Ebu Talib ticaret için Şam'a gidecekti. Devesinin yularına sarılarak ağlayan Hz. Muhammed'in(s.a.v.) *"Amcacığım! Benim ne annem var ne babam! Şimdi sen de beni burada yalnız başıma bırakıp gidiyorsun!"* demesi üzerine Ebu Talib, "Vallahi, seni yanımda götüreceğim! Bundan böyle ne sen benden ayrılacaksın ne de ben senden ayrılacağım!" diyerek Şam'a gitmek üzere yeğeniyle birlikte yola çıktı.

25 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 179; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 119; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 96.
26 İbn Sa'd, et-Tabakât, C1, s. 119-120.
27 Buhârî, İcâre, 2; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 125-126.

Günler süren yolculuktan sonra kervan nihayet Busra'ya vardı. Her zaman olduğu gibi burada konakladılar. Busra'da Hıristiyan din âlimlerinin yetiştiği manastırda Bahira adındaki meşhur rahip bir süre Mekkelilerin kervanını seyrettikten sonra onları yemeğe davet etti. Mekkeliler daha önce buraya defalarca gelip konaklamalarına rağmen manastırdan hiç davet almadıkları için biraz şaşırsalar da davete icabet ettiler. Misafirleri dikkatlice izleyen rahip, Hz. Muhammed(s.a.v.) ile yakından ilgilendi. Daha sonra amcasına, "Kardeşinin oğlunu Şam'a götürme! Yahudiler ona zarar verebilirler..." dedi. Endişelenen Ebu Talib, mallarını Busra'da satıp Şam'a gitmeden yeğeniyle birlikte Mekke'ye döndü.[28]

3. Peygamberimizin Gençlik Dönemi

Hilfü'l-fudûl'a Katılması

Mekke'de canlı bir ticaret hayatı vardı. Panayırların kurulması, Kâbe'nin bir ziyaret yeri olması ve Mekke'nin ticaret yolu üzerinde bulunması bu pazarı daha da güçlendirmişti. Ticaret için buraya gelen insanların zaman zaman haksızlığa uğradıkları da bir gerçekti.

Yemen'den gelen bir tüccar getirdiği ürünleri Âs b. Vâil'e satmış ancak parasını alamamıştı. Borcunu inkâr eden Âs b. Vâil, Mekke'nin nüfuzlu kişilerinden biriydi. Bu sebeple hakkını almakta çaresiz kalan tüccarın yardım talebi, Âs b. Vâil ile aralarını bozmak istemeyen kabileler tarafından geri çevrildi. Ertesi gün tüccar, Ebu Kubeys dağına çıkarak insanların Kâbe'nin etrafında toplandıkları sırada yüksek sesle dokunaklı bir konuşma yaptı. Uğradığı zulümden dolayı Mekkelileri kendisine yardım etmeye çağırdı.[29] Bu çağrı cevapsız kalmadı. Hz. Peygamber'in amcası Zübeyr b. Abdülmuttalib başta olmak üzere bazı Mekkeliler harekete geçti. Hz. Muhammed(s.a.v.); Muttaliboğulları, Zühreoğulları, Teymoğulları ve Esedoğullarının temsil edildiği toplantıya Hâşimoğullarını temsilen amcası ile birlikte katıldı. Toplantıya katılanlar, Mekke'de birisine haksızlık yapıldığında kim olursa olsun hakkı kendisine teslim edilinceye kadar birlikte hareket edeceklerine yemin ettiler. Sonra Âs b. Vâil'e giderek tacirin sattığı malın karşılığını kendisinden alıp sahibine iade ettiler. Kureyşliler, bu antlaşmaya bir fazilet yemini olarak **Hilfü'l-fudûl*** ismini verdi.

Hilfü'l-fudûl üyeleri kendilerine müracaat edenlere yardım etmeye devam ettiler. Yine bir gün Sümâle kabilesinden biri Mekke'nin seçkinlerinden Übey b. Halef'e mal satmıştı. Malının ücretini alamayan tacir, Hilfü'l-fudûl'e başvurdu. Topluluk üyeleri, ona Übey b. Halef'ten parasını tekrar istemesini, vermediği takdirde kendilerinin alacaklarını bildirmesini söylediler. Bunu duyan Übey b. Halef, ücreti hemen ödedi.

YORUMLAYALIM

Hilfü'l-fudûl toplantısında bulunamayan Utbe b. Rebîa: "Eğer Hilfü'l-fudûl'e katılmam için soyumdan ve kabilemden ayrılmam gerekseydi bunu yapardım." demiştir.

(İbn Habîb, Münammak, s. 54.)

Utbe'nin bu sözünü Hilfü'l-fudûl'ün Arap toplumunda ulaştığı değer açısından yorumlayınız.

Hilfü'l-fudûl üyeleri sadece tüccarların yaşadığı haksızlıkları çözmek için hareket etmiyordu. Yemenli bir adam, kızı ile birlikte Mekke'ye gelmişti. Sehm kabilesine mensup Nübeyh b. Haccâc bu kişinin kızını zorla elinden aldı. Çaresiz kalan adama Hilfü'l-fudûl'den yardım alabileceği tavsiye edildi. Şikâyeti dinleyen Hilfü'l-fudûl üyeleri derhal Nübeyh b. Haccâc'ın evine geldiler. Evini kuşatarak kızı kurtardılar ve babasına teslim ettiler.[30]

28 Tirmizî, Menâkıb, 3; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 191-194; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 153-155.
29 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 140-141.
30 İbn Habîb, Münammak, s. 52-55.
* Daha önceleri Cürhüm kabilesinden isimleri Fadl olan üç kişinin benzer sebeplerle yaptıkları yemine, isimlerine nispetle Hilfü'l-fudûl denilmişti.

Hilfü'l-fudûl'e destek verenlerden biri olan Resulullah da(s.a.v.) yeminin gereği olarak zulme ve haksızlığa uğrayıp kendisine müracaat edenlere yardım elini uzatmıştır. Bir gün Ebu Cehil, Erâş kabilesine mensup birinden deve satın aldı ancak borcunu ödemedi. Adam, Kureyşlilerin yanına geldi ve kendisinin garip bir yolcu olduğunu söyleyerek hakkını Ebu'l-Hakem'den* kimin alabileceğini sordu. Onlar, Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e düşmanlığını da bildiklerinden alay etmek için o sırada Mescid-i Haram'da oturmakta olan Peygamberimizi(s.a.v.) işaret ederek "Ona git, hakkını o alır." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e giden adam olayı anlatıp yardım istedi. Hz. Muhammed(s.a.v.) tereddüt etmeden onunla birlikte Ebu Cehil'in evine gitti. Sevgili Peygamberimiz adama olan borcunu derhal ödemesini isteyince Ebu Cehil ödemeye razı oldu. Tacir tekrar Kureyşlilerin bulunduğu meclise geldi ve dedi ki "Allah Muhammed'e karşılığını fazlasıyla versin. O, hakkımı ondan kolayca aldı."[31]

TARİHTEN BİR SAYFA

Bir gün Mescid-i Haram'da Resulullah(s.a.v.); Ebu Bekir(r.a.), Ömer b. Hattâb ve Sa'd b. Ebi Vakkas ile otururken Yemenli bir adam geldi ve "Topraklarınızda ticaret yapmak için gelen bir adama zulüm mü ediyorsunuz?" diyerek yakınmaya başladı. İnsanlar adamın etrafında toplanmaya başladı. Resulullah(s.a.v.) "Sana kim zulmetti?" dedi. Adam "Ebu'l-Hakem benden üç deve istedi. Ancak o, develer için kıymetinin çok altında bir fiyat verdi. Şimdi de hiç kimse Ebu Cehil'in korkusundan dolayı yüksek fiyat vermeye cesaret edemiyor. Zarar ettim." dedi. Resulullah(s.a.v.) onların yerini sordu. Birlikte develerin yanına gittiler. Hz. Peygamber, Yemenli tacir ile pazarlık yaparak onu memnun eden bir fiyatta anlaştı ve develeri satın aldı. Bu durumdan rahatsız olan Ebu Cehil, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Resulullah(s.a.v.) ona Hilfü'l-fudûl'ü hatırlatarak "Ey Amr (Ebu Cehil)! Bundan sonra bu adama yaptığını başkasına da yaparsan benden zarar görürsün." dedi.

(Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 146-147.)

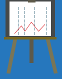
Hz. Peygamber bu antlaşmadan hep övgüyle bahsetmiştir. Tekrar çağrılırsa yerine getirmekte tereddüt göstermeyeceğini söylediği bu yeminini, çok değerli kızıl tüylü bir deve sürüsüyle de olsa değişmeyeceğini bildirmiştir.[32]

Hilfü'l-fudûl'de bulunanlar yeminlerine sadık kalmışlar, haksızlığa uğrayanlara yardım etmeyi sürdürmüşlerdir. Emevilerin ilk yıllarına kadar devam eden bu antlaşma, son üyenin vefat etmesiyle fiilen son bulmuştur.[33]

Ticaret Hayatı

Mekkelilerin en önemli geçim kaynağı ticaretti. Şehrin coğrafi konumu ve iklimi, sakinlerine ticaret dışında pek bir seçenek bırakmıyordu. Bu sebeple Mekkeliler, sürekli olarak komşu ülkelerle ticaretlerini artırmanın yollarını aramışlardır. Abdümenaf'ın oğullarından Hâşim, Şam'da Bizans Kayseri ile görüşmüş onlara daha ucuz elbise ve deri karşılığında yol güvenliklerinin sağlanmasını talep etmiştir. Aynı şekilde Muttalib, Yemen; Abdüşşems, Habeşistan ve Nevfel de Irak'ta benzer antlaşmalar yapmışlardır. Arabistan'da seyahat eden kervanlar yağmalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalırken onlar yaptıkları ticari antlaşmaların sonucunda çevre ülke topraklarına güven içinde kârlı yolculuklar yapabilmişlerdir.[34]

31 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 29-30; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 145.
32 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 516.
33 Muhammed Hamidullah, "Hilfü'l-fudûl", DİA, C 18, s. 32.
34 İbn Habîb, Münammak, s. 41-42.
* Asıl ismi Amr b. Hişâm b. Mugire'dir. Ebu'l-Hakem olarak bilinen künyesi İslam'a düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebu Cehil olarak değiştirilmiştir.

SUNUM YAPALIM

Kureyş'e tanınan kolaylık ve ayrıcalıklardan bahseden Kureyş suresinin tefsirini araştırınız. Elde ettiğiniz bilgilerle bir sunum yapınız.

Hz. Muhammed(s.a.v.), babası Abdullah gibi ticaret ile meşgul oldu. Resulullah(s.a.v.) bu dönemde amcası Ebu Talib'in yönlendirmesiyle gerek başkasına ait malları ücret karşılığı işleterek gerekse ticari ortaklıklar kurarak tecrübe kazandı. Rahmet Elçisi bu ortaklıklardan birisini Cahiliye Dönemi'nde Kays b. es-Saib ile yapmıştı. Kays, birlikte ticaret yaptığı Hz. Muhammed'den(s.a.v.) daha dürüst bir ortağı olmadığını, ortaklığı süresince ondan herhangi bir muhalefet görmediğini söylemiştir. Kays b. es-Saib, Hz. Peygamber ile ortaklıklarını şöyle anlatmaktadır: "Muhammed(s.a.v.) Mekke dışına seyahate çıktığında kendisine bir iş tevdi etsem döndüğünde beni tamamen razı edecek bir şekilde hesap görmeden evine gitmezdi. Buna karşılık bana bir iş havale ettiği durumlarda yolculuktan döndüğümde herkes kendi malı ve kârıyla ilgili sorular sorarken o, işin akıbetini değil, sağlık ve sıhhatimi sormakla yetinirdi."[35]

Hz. Peygamber'in İslam'dan önce kendisiyle ortak iş yaptığı bir başka isim Abdullah b. Ebi Hamsâ'ydı. O, Resulullah'ın(s.a.v.) ticari ahlakının ne kadar mükemmel olduğunu gözler önüne seren şu hatırasını aktarmıştır: "Peygamberliğinden önce Hz. Muhammed(s.a.v.) ile birlikte bir iş yapmıştık. Bu işin tamamlanmasından önce gitmek durumunda kalmıştım. Belirli bir günde dönüp işi bitirmeye söz verdim. Fakat sözümü tamamen unuttum. Verdiğim sözü ancak üç gün sonra hatırladım. Derhal buluşma yerine koştum. Hz. Muhammed(s.a.v.) beni görünce ne kaşlarını çattı ne de sert bir tavır takındı. Yalnız bana sakin bir üslupla *'Ey delikanlı! Bana zahmet verdin, çok merak ettim ve son üç gün hep seni burada bekledim.'* dedi."[36]

Resulullah'ın(s.a.v.), genç yaşta başladığı ticari hayatında dürüst, uyumlu, kavgadan uzak, seçkin bir ortak olmak gibi ilkelere titizlikle uymuştu. Onun ticaret ile ilgili söz ve davranışları, günümüz insanı için de paha biçilmez örnekliğini korumaktadır.

Evliliği

Peygamber Efendimizin ilk eşi Hz. Hatice validemizdir. Huveylid b. Esed'in kızı olan Hz. Hatice'ye Cahiliye Dönemi'nde iffetinden dolayı "Tâhire" denilirdi. Dul bir hanım olan Hatice(r.a.); soylu ve zengindi. Kureyş'in ileri gelenlerinden bazıları kendisiyle evlenmek istediyse de Hz. Hatice bu teklifleri reddetti.[37]

Görsel 2.5: *Haticetü'l-Kübrâ (Hat: Nurşen Karahasanoğlu)*

Hz. Hatice, malını işletmek için ücret karşılığında adam tutarak ticari ortaklıklar kurardı. Hz. Peygamber yirmili yaşlarını geçtiği sıralarda Ebu Talib'in işleri bozulmuştu. Bu sebeple amcası, Hz. Muhammed'e(s.a.v.) varlıklı birisi olan Hz. Hatice'den ve onun malını emanet edeceği güvenilir birisine ihtiyaç duyabileceğinden söz etti. Hz. Hatice ile konuşmak için kendisinden bu konuda onay alınca Ebu Talib, Hz. Hatice'ye müracaat etti. Şam'a gidecek kervanında yeğeni Hz. Muhammed'e(s.a.v.) iş vermesini rica etti. Hz. Hatice bu teklifi çok sıcak karşıladı.[38]

35 İbn Hacer, el-İsâbe, C 5, s. 253; İbn Abdilber, el-İstîâb, C 3, s. 1288.
36 Ebu Dâvûd, Edeb, 82.
37 İbn Abdilberr, el-İstîâb, C 4, s. 1817; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 199-200.
38 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 199; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 106.

Hz. Hatice, dürüstlüğü ve ahlakı hakkında bilgi sahibi olduğu Hz. Muhammed'i(s.a.v.) yanında yardımcısı Meysere'yi de görevlendirerek belli bir ücret karşılığında daha önce hiçbir ortağına emanet etmediği kadar fazla mal ile Şam'a uğurladı. Resulullah(s.a.v.) bu yolculuktan oldukça yüksek kâr elde ederek döndü. Yolculukları boyunca kendisini gözlemleme imkânı bulan Meysere, Hz. Peygamber hakkında edindiği birçok olumlu intibayı Hz. Hatice ile paylaştı. Bu süreçten sonra Hz. Hatice Hz. Peygamber'le evlenmeyi istemişti. Hz. Hatice, Nefîse bnt. Münye aracılığıyla Hz. Muhammed'e(s.a.v.) evlilik teklif etti. Yaptığı istişarelerden sonra Hz. Peygamber, amcaları ile birlikte Hz. Hatice'nin evine giderek onu ailesinden istedi. İki tarafın da uygun bulmasından sonra Hz. Muhammed(s.a.v.) Hz. Hatice ile nikahlanarak mutlu bir yuva kurdu.[39]

YORUMLAYALIM

"Mutlu ve huzurlu bir aile için kendisini örnek almamız gerektiğine işaret ederek 'Sizin en hayırlınız ailesi için hayırlı olandır; bana gelince, ben aileme karşı en hayırlınızım.' buyuran Peygamber Efendimiz, aile fertlerine yumuşak davranılmasını emretmiş, aile içi şiddeti yasaklamıştır. Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları bulunduğunu söyleyerek eşlerin birbirine iyi davranmasını emretmiş, kendisi de hanımlarına iyi davranmıştır. Hanımlarının fikirlerine değer vererek onlarla bazı konularda istişare etmiş, zaman zaman onların tavsiyelerine göre hareket etmiştir. Çocuklarına ve himayesinde büyüyenlere son derece şefkatli davranmış, onları ve hizmetini gören kimseleri hiç azarlamamıştır. Evde geçirdiği vaktin üçte birini ailesine ayırmış, onların eğitimine ve maddi manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına ihtimam göstermiştir."

(İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 284-287.)

Hz. Peygamber'in aile ile ilgili tavsiye ve uygulamalarından hareketle ideal aile modeli sizce nasıl olmalıdır? Yorumlayınız.

Görsel 2.6: *Hz. Hatice, "Tâhire" ismi ile anılırdı.*

Resul-i Ekrem ile Hz. Hatice'nin ikisi erkek dördü kız toplam altı çocukları oldu. Hz. Muhammed'e(s.a.v.) ilk çocuğu Kâsım'a nispetle Ebu'l-Kâsım denildi. Peygamberimizin(s.a.v.) ilk çocuğu Kâsım vefat ettiğinde henüz süt çağındaydı. Hz. Hatice "Keşke Allah süt emmeyi tamamlayıncaya kadar onu yaşatsaydı." dedi. Hz. Peygamber yavrusunu kaybeden sevgili eşini *"O, süt emmeyi cennette tamamlayacaktır."* sözleriyle teselli etti. Ondan sonra Zeyneb, Rukıyye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma ve Abdullah dünyaya geldi. Abdullah ve Kâsım İslam'dan önce vefat etmişler kızlarının tamamı müslüman olarak Medine'ye hicret etmişlerdir. Allah Resulü'nün(s.a.v.) Hz. Fâtıma dışındaki kızları da kendisinden önce vefat etmiş, onun soyu Fâtıma(r.a.) ile devam etmiştir.[40]

Hz. Peygamber, kurduğu mutlu yuvada hayatının yirmi beş yılını Hz. Hatice ile geçirmiştir. Hz. Hatice hicretten yaklaşık üç yıl kadar önce Ramazan ayının onuncu günü vefat etmiş ve Hacûn Kabristanı'na defnedilmiştir.[41]

39 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 198-201; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 107.
40 İbn Mâce, Cenâiz, 27; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 133.
41 İbn Hacer, el-İsâbe, C 8, s. 61-62.

Allah Resulü(s.a.v.), onun sağlığında başka bir kadın ile evlenmeyi düşünmemiş her fırsatta ondan gördüğü desteği dile getirmekten geri durmamıştır. Bir hediye getirildiğinde Resulullah(s.a.v.) şöyle derdi: *"Bunu falan hanıma götürün çünkü o, Hatice'nin arkadaşıydı. Bunu da falan hanımın evine götürün çünkü o, Hatice'yi severdi."*[42]

Kâbe Hakemliği

Mekke, etrafı dağlarla çevrili Bathâ adı verilen bir vadi üzerinde kurulmuştur. Bathâ, sel yatağındaki çakıl taşları anlamına gelir.[43] Vadinin merkezindeki çukur alanda Kâbe yer almaktadır. Yağan şiddetli yağmurlar zaman zaman seller oluşturur ve Kâbe'nin zarar görmesine neden olurdu. Hz. Peygamber yaklaşık otuz beş yaşında iken yine bir sel felaketi yaşanmış ve Kâbe, büyük ölçüde tahrip olmuştu.[44]

Kâbe, bu sıralarda harçsız taşların birbiri üzerine konulmasından ibaretti. Üzeri açık ve duvar yüksekliği bir adam boyundan fazlaydı. Kâbe'ye farklı sebeplerle bırakılan değerli eşyalar içindeki su kuyusunda saklanırdı. Ancak buraya kolayca girilebildiğinden hırsızlık olayları da yaşanıyordu. Mekkeliler bunun üzerine Kâbe'yi yeniden inşa ederek duvarlarını yükseltmeye ve yapının üzerini örtmeye karar verdiler. Rum tüccarlarından birinin Cidde'deki Şu'aybe Limanı'nda karaya vuran gemisinin kerestesi bu amaçla satın alınıp Mekke'ye nakledildi. Bu gemi Habeşistan'daki bir kilisenin inşası için gönderilmişti. Gemide bu iş sebebiyle bulunan Bâkum isminde Kıptî marangoz da Mekke'ye getirildi. Böylece Kâbe yeniden inşa edilmeye başlandı. Hz. Peygamber de amcası Abbas ile birlikte bu inşaat malzemesini taşıyanlardan biriydi. Kureyş, Kâbe'nin inşasını kabileler arasında taksim etti. Böylece bu şereften diğer kabileler de payını almış oldu. Mekkeliler, meşru olmayan kazançlarını ise bu işe harcamamayı kararlaştırdılar.[45]

Şair Diliyle

HACER-ÜL ESVET

On yıl geçti... Kâbe sellerden çökük;
Çürümüş temeli, dört yanı dökük.

Dediler: Edelim yeniden bina...
Kureyşliler ona çoktan âşinâ;

İbrahim Resul'den kalma değeri;
Ama her şey gibi değişmiş yeri.

Tevhit mekânında dizilerle put;
Bilinmiyor, ismi bilinen mâbut.

Bina tamamlandı, Karataşta iş;
Hemen her kabile kılıcı çekmiş,

Taşı ben koyarım yerine, diyor...
Bir şeref kavgası kopmuş, gidiyor.

Biri dedi: "Size en güzel çare:
Kollayalım, geçip bir kenar yere;

Kâbe'ye ilk gelen hakem tutulsun;
Ne karar verirse yerini bulsun!"

Sessiz, beklediler... İlk gelen O'ydu.
Karataşı bir bez üstüne koydu:

Dedi: "Uçlarından tutun hepiniz!
Taşıyın ve ardım sıra geliniz!"

Taşı elleriyle yerleştiren O...
Şaşkın yığınları birleştiren O...

Dikildi toprağa, böylece, evet;
Şanlı Cennet taşı Hacer-ül-Esvet...

(Necip Fazıl Kısakürek, Esselam, s. 18.)

Kâbe'nin tamiratı, Hacerülesved hizasına gelince durdu. Çünkü her kabile onu yerine koymanın kendilerinin hakkı olduğunu düşünüyor, yeminler ederek rakiplerini savaşa çağırıyordu. Kureyş kabilesinin en yaşlısı olan Mahzûm kabilesi reislerinden Ebu Ümeyye b. Muğîre, aralarında ihtilâf ettikleri konuda, mescidin kapısından hüküm vermesi için ilk giren kimseyi yetkili kılmalarını teklif etti. Bu teklif kabul görünce Beni Şeybe kapısından (Bâbüsselam) gelecek olan hakemi beklemeye koyuldular. Bu kapıdan gelen Hz. Peygamber'di. Onu görünce: "İşte Muhammedü'l-emin, biz razı olduk." dediler. Resul-i Ekrem yanlarına gelince kendisine meseleyi anlattılar. Hz. Muhammed(s.a.v.) bunun üzerine hırkasını çıkarıp yere serdi. Hacerülesved'i kendi eliyle onun içine koydu. Sonra her kabileden bir kişinin örtüyü tutarak kaldırmalarını istedi. Yerleştirileceği yerin hizasına gelince Hz. Peygamber, Hacerülesved'i elleriyle yerine yerleştirdi. Bu şekilde Kâbe'nin inşası da kaldığı yerden devam etti.[46]

---

42 Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 90.
43 İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, C 2, s. 413.
44 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, C 2, s. 54.
45 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 204-206; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 120; Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 1, s. 157.
46 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 209-210; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 121-122.

Derkenar

Peygamberlerde Bulunan Sıfatlar

Sıdk: "Allah'tan(c.c.) almış oldukları emirleri insanlara olduğu gibi bildiren ve hayatlarının hiçbir anında yalan söylemeyen ve dosdoğru davranan" anlamına gelir.

Emanet: "Eminlik, güvenilirlik" anlamında peygamberlerin en önemli niteliklerinden biridir.

İsmet: "Allah'ın(c.c.), peygamberlerini gizli ve açık her türlü günahtan; şirkten, küfürden, münafıklıktan ve zulüm yapmaktan koruması" demektir.

Fetanet: "Üstün zekâ ve kavrayış gücüne sahip olma" anlamına gelir.

Tebliğ: "Allah'ın(c.c.) kendilerine indirmiş olduğu vahiyleri insanlara eksiksiz olarak bildirmesi" anlamına gelir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 411, 90, 225, 116, 442.)

4. Peygamberimizin Nübüvvet Öncesi Ahlaki Olgunluğu

Allah Teâlâ, yüce ahlak üzere olduğunu[47] beyan ettiği Resulü'nü, peygamberlik öncesi ve sonrasını kuşatacak şekilde üstün bir karakterde yaratmıştır. Bütün hayatı boyunca peygamberliğine uygun örnek bir yaşantı süren Hz. Muhammed'in(s.a.v.) İslam Öncesi Dönem'de en bilinen ve öne çıkan özelliği "eminliği" olmuştur. Ona bu sıfatı bizzat veren Mekkeliler, peygamberlik mücadelesi sonrasında kendisine şair, sihirbaz, kâhin diyerek iftira etmişler ancak onun güvenilirliğine söz söyleyememişlerdir.[48] Öyle ki İslam tebliğine en büyük direnci gösteren müşrikler, ticaret için şehir dışına çıktıkları zaman ellerindeki değerli eşyaları birbirlerine değil, güvenilir bildikleri Hz. Peygamber'e teslim etmişlerdir. Bu yüzden Allah Resulü(s.a.v.), hicret ederken kendisindeki emanetleri sahiplerine iade etmesi için Hz. Ali'yi geride bırakmıştır.[49]

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) Mekkeliler nezdinde sahip olduğu güvene dayalı itibar, Kâbe'nin onarımı sırasında ortaya çıkan kavgada, tarafları barıştıran anahtar olmuştur. Hacerülesved'i yerleştirme şerefini paylaşamayan kabilelerin çözüm olarak bulduğu hakem eminliğinden şüphe duymadıkları Hz. Muhammed(s.a.v.) olunca hepsi sevinmişti. Ne karar vereceği beklenen Allah Resulü(s.a.v.) fetânet sahibi zeki bir insan olduğunun ispatı niteliğindeki uygulaması ile anlaşmazlığı suhuletle çözmüştür.[50]

İslam öncesi dönemde **el-emin** kabul edilen Hz. Peygamber, **tebliğ**inin başlangıcında, *"Şu dağın ardında düşman var, üzerinize baskın düzenleyecek desem bana inanır mısınız?"* diye sorduğunda muhataplarının cevabı "Elbette inanırız çünkü şimdiye kadar senin yalan söylediğini hiç duymadık." olmuştu.[51] Böylelikle Hz. Peygamber'in eminliğinin bir gereği olan doğruluğu da yine içinde yaşadığı toplumun şahitliği ile bir kez daha teyit edilmiş oldu.

Bütün peygamberlerin ortak sıfatlarından olan **sıdk** ve **emanet**i en güzel şekilde hayatının erdemleri arasına katan Allah Resulü(s.a.v.), cahiliye âdetleri içinde büyümüş olmasına rağmen yaşadığı çağın kötülüklerinden ve çirkinliklerinden de uzak kalmış, şirke bulaşmamıştır. Allah Teâlâ'nın **risalet**ini istediği diğer bütün peygamberler gibi Hz. Muhammed de(s.a.v.) O'nun muhafazası ile günahtan alıkonulmuş ve **ismet** sıfatına uygun bir hayat sürmüştür. Nitekim Kâbe'nin onarımı sırasında taş taşırken edep yerlerini gösterecek şekilde elbisesini kaldırmasına bir şekilde izin verilmemiş olduğunu bizzat kendisinin zikretmesi, Hz. Peygamber'in cahiliye âdetlerinden korunduğunu göstermesi bakımından önemlidir.[52]

47 bk. Kalem suresi, 4. ayet.
48 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 194, 288-289.
49 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 124-126.
50 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 145; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 204-211.
51 Müslim, İman, 355.
52 bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 25; bk. İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 191-195.

YORUMLAYALIM

Müslümanlara yaptığı eziyetlerle bilinen Nadr b. el-Hâris, İslam tebliğiyle mücadele hususunda Kureyşlilerle yaptıkları toplantılarda durumu şöyle özetlemiştir: “Ey Kureyş topluluğu! Vallahi başınıza öyle bir iş gelmiştir ki artık üstesinden gelemezsiniz. Muhammed, daha gençken aranızda en hoşnut olduğunuz, en doğru sözlü ve en fazla güvendiğiniz kimse idi. Nihayet saçlarına ak düşüp olgunlaştığında size bu getirdiğiyle gelince siz ona sihirbaz dediniz. Hayır! Vallahi o sihirbaz değildir…”

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 320.)

Nadr’ın bu sözlerinden yola çıkarak müşriklerin Hz. Peygamber hakkındaki düşüncelerini yorumlayınız.

Mekkelilerin birçoğunun evlenmek niyetiyle teklif götürdüğü dönemin iffetli kadınlarından Hz. Hatice’nin bizzat evlenme teklif ettiği Hz. Muhammed’i(s.a.v.) eş olarak seçmesinde onun ahlakına duyduğu hayranlık önemli bir rol oynamıştır. Zira Hz. Hatice, onun hakkında önceden işittiği güzel hasletleri ticaret hayatında kendisine verdiği görev ile yakından tecrübe etmiş; dürüst, güvenilir ve namuslu bu gençle aile hayatı kurmuştur. Sadakat üzerine kurulmuş olan evlilikleri boyunca Resulullah’ın(s.a.v.) eşine olan güzel tutumu değişmeden yirmi beş yıl devam etmiştir. Bu tutum Hz. Hatice’nin vefatı sonrasında vefa şeklinde kendini göstermiştir. Allah Resulü(s.a.v.), tebliğ faaliyetlerinde her türlü desteği veren Hz.Hatice’yi hiçbir zaman unutmamış, onun hatırasını *“Allah bana ondan daha hayırlısını vermemiştir. Herkes benim peygamberliğimi inkâr ederken o bana inandı. Herkes beni yalanlarken o beni tasdik etti. İnsanlar mallarını esirgerken o malıyla beni destekledi. Üstelik Allah bana ondan çocuk da nasip etti.”* diyerek hayırla yâd etmiştir.[53]

Hz. Peygamber, yalnızca hayat arkadaşına değil, doğduğunda kendini emziren Ebu Leheb’in cariyesi Süveybe Hanım ve süt annesi Halime Hatun’a karşı da vefakâr davranmış, iyi bir evlat olarak onları gözetmiş, ihtiyaçlarını karşılamıştır. Aynı şekilde çocukluğundan itibaren kendisinin bakımıyla ilgilenen Ümmü Eymen’e(r.a.) hürmet göstermiş, *“Sen benim ikinci annemsin.”* diyerek ona iltifat etmiştir.[54]

YAZALIM

Ahlaki erdemlerden olan doğru sözlü ve güvenilir olmanın kişiye toplumsal hayatında sağladığı faydalar hakkında bir kompozisyon yazınız.

5. Peygamberimizin Hira’da Tefekkür Günleri

Putperest bir toplumda yetişmesine rağmen hiçbir zaman putlara tapmamış olan Peygamberimiz(s.a.v.), cahiliyenin çirkin âdetlerinden de uzak durmuştu. Allah Resulü(s.a.v.) putlara tapmanın anlamsızlığını kavramış olmakla beraber yerine bir şey koyamadığından nasıl hareket edeceğini bilemiyordu. İçinde bulunduğu durumu **tefekkür** edebilmek için yalnızlığı tercih eder olmuştu. Peygamberimizin(s.a.v.) bu tercihinde tevhid inancının sembolü olan Kâbe’nin tamiratı sırasında mabedin putlarla dolu hâline yakından şahit olması da etkili olmuştur.[55] Ayrıca özellikle Hz. Hatice ile evlendikten sonra maddi olarak rahatlaması da Hz Peygamber’in zihnini insanın

53 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 6, s. 117-118; bk. İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 198-201.
54 İbn Sa’d, et-Tabakât, C 1, s. 88-91; İbnü’l-Esîr, Üsdü’l-ğâbe, C 7, s. 217.
55 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 71.

varlık amacı ve âlemin yaratılışı gibi konulara yoğunlaştırmasına imkân tanımıştır. Bu tefekkür sürecinde yaşının kemale doğru ilerlemesi de etkili olan unsurlardandır. Ancak bütün bunların ötesinde unutulmaması gereken şudur ki Allah(c.c.), peygamberine yalnız kalmayı sevdirerek insanlardan ve onların kötü alışkanlıklarından uzaklaşmasını sağlamıştır. "… *Bana yalnızlık sevdirildi…*"[56] buyuran Allah Resulü(s.a.v.) inziva hayatını tercih ederek bir nevi dedesinin yolunu takip etmiştir. Zira Abdülmuttalib ve Mekkeli bazı **Hanifler** Ramazan ayı boyunca Hira'da inzivaya çekilir, bu süre içinde fakirlere ikramı arttırır ve Kâbe'yi tavaf ederlerdi.[57]

DEĞERLENDİRELİM

Hz. Peygamber'den önce de toplumda bazı insanların inzivaya çekilme nedenleri neler olabilir? Değerlendiriniz.

Kendisine yalnızlık sevdirilen Peygamberimiz(s.a.v.), kırklı yaşlarına doğru özellikle Ramazan aylarını Hira'nın zirvesine yakın küçük bir mağarada münzevi bir şekilde geçirmeye başladı. İnziva niyetiyle evinden uzaklaşan Hz. Peygamber, yanına biraz azık alıyor ve Kâbe'yi uzaktan gören bu mağarada derin düşüncelere dalarak ruhunu mutmain kılmanın yollarını arıyordu. Bu zahmetli arayışta Hz. Hatice de Resul-i Ekrem Efendimizi manen destekliyor, zaman zaman da sarp yollarına aldırmadan dağa tırmanıp Peygamberimize(s.a.v.) yiyecek götürüyordu.[58] Peygamberimiz(s.a.v.) Mekke'ye indiğinde evine gitmeden evvel mutlaka Kâbe'yi tavaf ediyordu.

Hira'da geçirdiği süre boyunca Resulullah(s.a.v.), hayret verici olağanüstü tecrübeler yaşamaya başladı. Gün içinde aynen gerçekleşen rüyalar görüyor, bazen kendisine selam verildiğini işitiyor ancak çevresinde ağaçlar ve taşlardan başka bir şey göremiyordu.[59] Peygamber Efendimizin yaşadığı bu tecrübeler bir anlamda indirilecek vahye ruhunu ve zihnini hazırlamıştı. Bir beşer olarak doğrudan melekle karşılaşmaya ve nübüvvetle müjdelenmeye güç yetiremeyeceğinden Hak Teâlâ belki de onu bu vakte hazırlıyordu.

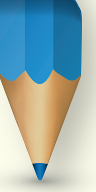

OKUMA PARÇASI

"Nur Dağı'ndaki Hira Mağarası'nı ziyaret etmiştim. Nur Dağı'nın pek tuhaf bir görünümü vardır. Dağ, uzakta olmasına rağmen kendisini kuşatan çok sayıda tepenin arasından hemen göze çarpar. Hira Mağarası, üst üste yığılmış kayalardan oluşmuş üç yanı kubbe biçiminde bir yapıya sahiptir. İçerisi, bir insanın ayakta durabileceği bir yükseklikte ve rahatça uzanıp yatacağı genişliktedir. Yine garip bir rastlantı sonucu, mağara içinde uzanıldığında yön Kâbe'ye doğru olmaktadır. Zemindeki kayalık oldukça düz olup küçük bir yatak yapmak için örtü serilebilir. Mağaranın girişinde oldukça yüksek bir açıklık vardır ve bu da insanı içeri girmeden önce kayalardan oluşan birkaç basamağı çıkmaya zorlar."

(Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 73.)

56 bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 3.
57 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 84, 105.
58 Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 20; Müslim, Fedâilu's-sahabe, 71.
59 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 249-250; bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 3.

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Asıl ismi .... olan Peygamberimizin(s.a.v.) dedesi, kendisine sonradan verilen Abdülmuttalib adıyla tanınır.
2. Hz. Peygamber'in yaygın olarak kullanılan isimlerinden olan ...., "seçilmiş" anlamına gelmektedir.
3. Peygamberimizin(s.a.v.) sütannesi Halime .... kabilesine mensuptur.
4. Peygamberimiz(s.a.v.) altı yaşlarındayken annesi Âmine ve .... ile birlikte Medine'deki akrabalarını ziyarete gitmişti.
5. Cahiliye Dönemi'nde Hz. Hatice'ye iffetinden dolayı .... denilirdi.
6. Hz. Peygamber'in dâhil olmaktan onur duyduğu, haksızlıklarla mücadele amacı taşıyan oluşuma .... adı verilmiştir.

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

7. Peygamberimizin(s.a.v.) büyük dedelerinden Hâşim'i Mekke halkı nezdinde değerli kılan faaliyetleri nelerdir?

....

....

8. Cahiliye Dönemi Araplarının çocuklarını sütannelere verme sebepleri nelerdir?

....

....

9. Peygamberimizin(s.a.v.) ticari hayattaki dürüstlüğünü bir örnekle açıklayınız.

....

....

10. Hz. Peygamber, Allah'ın(c.c.) kendisine Hz. Hatice'den daha hayırlısını vermediğini söylemiştir. Hz. Hatice'nin bu övgüye mazhar olmasını sağlayan davranışları nelerdir?

....

....

11. Hz. Peygamber'in Hira'da inzivaya çekilmeye başlamasında etkili olan faktörler nelerdir?

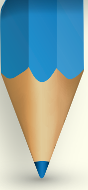
....

....

12. Hz. Muhammed'in(s.a.v.) Hira'da geçirdiği süre boyunca tecrübe ettiği olağanüstü durumlar nelerdir?

....

....

13. Peygamber Efendimizin nübüvvet öncesi sahip olduğu ahlaki özellikler nelerdir?

....
....

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

14. “Peygamberimizin(s.a.v.) dedelerinden ve kendi döneminde Mekke’nin önde gelen kişilerindendir. Ebrehe’den yüzyıllar önce Kâbe’yi yıkmak maksadıyla Mekke’ye gelen Yemen kralı Hassân b. Abdulkülâl’in ordusunu bozguna uğratarak Kâbe’yi korumuştur.”

Yukarıdaki paragrafta tanıtılan kişi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kusay b. Kilab
B) Abdülmuttalib b. Hâşim
C) Fihr b. Mâlik
D) Nadr b. Kinane
E) Hâşim b. Abdümenaf

15. Peygamber Efendimizin annesinin ve babasının kabileleri aşağıdaki şıklardan hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Zühreoğulları-Hâşimoğulları
B) Hâşimoğulları-Sa’doğulları
C) Sa’doğulları-Neccaroğulları
D) Zühreoğulları-Sa’doğulları
E) Neccaroğulları-Hâşimoğulları

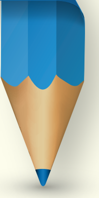
16. “Ebu Talib on iki yaşında olan Peygamberimizi(s.a.v.) de yanına alarak Şam’a giden bir ticaret kervanına katılmış ancak Busra’da konakladıkları sırada Şam’a gitmekten vazgeçip mallarını orada satarak Mekke’ye dönmüştür.”

Ebu Talib’i Şam’a gitmekten vazgeçiren sebep aşağıdakilerden hangisidir?

A) Peygamberimizin(s.a.v.) Mekke’ye dönmek için ısrar etmesi
B) Ebu Talib’in yola devam edemeyecek şekilde rahatsızlanması
C) Kervandakilerle Ebu Talib arasında bir tartışma yaşanması
D) Ebu Talib’in Şam’daki Yahudilerin yeğenine zarar vermesinden çekinmesi
E) Şam’a giden yolda eşkıya tehlikesi olması

17. Peygamberimizin(s.a.v.) çocukluk yılları ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Peygamberimiz(s.a.v.) dört yıl kadar sütannesinin yanında yaşamıştır.
B) Peygamberimiz(s.a.v.) çocukken yüzme öğrenmiştir.
C) Dedesi Peygamberimizle(s.a.v.) özel olarak ilgilenmiştir.
D) Peygamberimiz(s.a.v.) çocukluğunda çobanlık yapmıştır.
E) Peygamberimiz(s.a.v.) dört yaşından itibaren amcası ile yaşamaya başlamıştır.

18. Zengin bir hanım olan Hz. Hatice kendisine yapılan pek çok evlilik teklifini geri çevirdiği hâlde Hz. Muhammed'e(s.a.v.) kendisi evlilik teklif etmiştir.

Hz. Hatice'nin bu kararında Hz. Muhammed'in(s.a.v.) aşağıdaki özelliklerinden hangisi etkili olmuştur?

A) Zengin biri olması
B) Güzel ahlâklı olması
C) Peygamber olması
D) Soylu olması
E) Çok zeki olması

19. "Hz. Peygamber; ev halkına işlerinde yardım eder, söküğünü kendi diker, ayakkabısını tamir eder, ezanı duyunca da mescide giderdi." (Buhârî, Nafakât, 8.)

Hadise göre aşağıdaki ifadelerden hangisine ulaşılabilir?

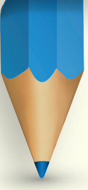
A) Hz. Peygamber kimseye yük olmazdı.
B) Hz. Peygamber namaza teşvik ederdi.
C) Hz. Peygamber ailesiyle iştişare ederdi.
D) Hz. Peygamber bütün işlerini evde görürdü.
E) Hz. Peygamber emin sıfatıyla bilinirdi.

20. Peygamber Efendimizin hakemliği ile çözüme kavuşan Kâbe ile ilgili problem aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kâbe'nin ne zaman tamir edileceği
B) Kâbe'nin tamiri için gerekli malzemenin nereden alınacağı
C) Kâbe'nin tamiratına hangi kabilenin başlayacağı
D) Hacerülesved denilen taşı hangi kabilenin yerine yerleştireceği
E) Tamirat için gerekli masrafın nasıl karşılanacağı

21. Hz. Peygamber doğduğunda kendisini emziren Süveybe Hanım'a, sütannesi Halime Hanım'a ve dadısı Ümmü Eymen'e(r.a.) her zaman hürmet göstermiş, onları gözetip kollamıştır. Onun bu davranışı aşağıdaki özelliklerinden hangisiyle ilgilidir?

A) Vefakâr olması
B) Güvenilir olması
C) Doğru sözlü olması
D) Kararlı olması
E) Cömert olması

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

"Hz. Peygamber'in çocukluğundan gençliğine, ticaret hayatından evlilik hayatına bireysel ilişkilerinden sosyal ilişkilerine kadar onun diğer insanlardan en önemli farkı dürüstlüğü, güvenilirliği gibi meziyetleriyle ahlaki yönden son derece mümtaz bir mevki elde etmesidir. O sahip olduğu ahlaki güzellikleriyle Mekke'de kendini topluma kabul ettirmiş saygın ve olgun bir şahsiyet olarak vicdanlardaki hak ettiği yeri almıştır. O, Mekke'deki itibarını mali, siyasi, askerî veya dinî yönüyle değil, tamamen ahlaki yönüyle hemen herkesçe kabul edilen güvenilir tutarlı şahsiyetiyle yükseltmiştir. O kadar ki onun bu ahlaki yönü yakın çevresi tarafından tasdik edilmesinde en önemli bir delil olarak görülecektir. Nitekim Mekkelilerin İslam'ı kabulünde onun getirmiş olduğu ve tebliğ ettiği mesajın içeriği kadar Hz. Peygamber'in kişiliğinin de rolü büyüktür. Hatta onun Cahiliye Dönemi'nde halk üzerinde bıraktığı bu olumlu imaj ve izlenimler onun Risalet Dönemi'ndeki konumunun belirlenmesinde de aynı öneme sahiptir. Bu nedenledir ki sahabenin peygamber telakkisinde onların Hz. Peygamber'in risalet öncesi seçkin kişiliğini biliyor tanıyor olmalarının da katkısı fevkalade mühimdir. Onun içindir ki ilk Müslümanların çoğunu daha çok onu yakından tanıyan eş ve dostları oluşturmuştur."

(Bünyamin Erul, Siret Tedkikleri, s. 48-49.)

22, 23, 24. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

22. Mekke toplumunda itibar sahibi olmak için gerekli görülen vasıflar ile Hz. Peygamber'in mevcut özelliklerini karşılaştırarak onun toplum nezdindeki konumunu açıklayınız.

....

....

23. Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesi ahlaki özelliklerinin tebliğ sürecine katkısı nasıl olmuştur?

....

....

24. Metinden çıkarılabilecek en kapsamlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?

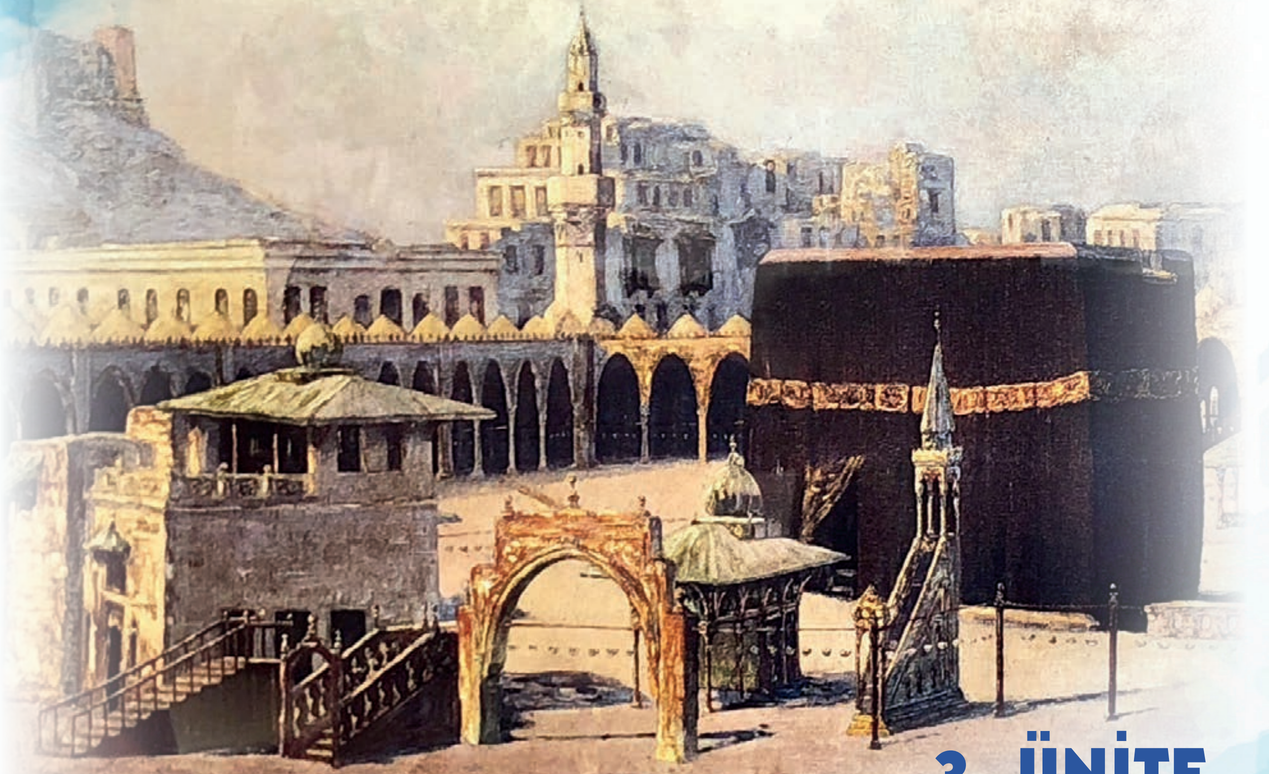
A) Hz. Peygamber'in dürüstlüğü ve güvenilirliği onun tasdik edilmesinde etkili olmuştur.

B) Hz. Peygamber cahiliye toplumda saygın bir konuma sahipti.

C) İlk Müslümanların çoğunu Hz. Peygamber'i yakından tanıyan eş ve dostları oluşturmuştur.

D) Hz. Peygamber Cahiliye Dönemi'nde eminliği ile öne çıkmıştır.

E) Hz. Peygamber risalet öncesi mali ve siyasi yönden öne çıkan bir şahsiyetti.

3. ÜNİTE

RİSALETİN MEKKE DÖNEMİ

KAVRAMLAR

Vahiy, davet, tebliğ, risalet, fetret, aşere-i mübeşşere, sahabi, isra, miraç, biat, hicret.

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Peygamberimizin risaletinden önce dünyanın dinî durumu,
- Peygamberliğin insanlık tarihi açısından önemi,
- Peygamberimizin İslam'a davet süreci ve davet metodu,
- Peygamberimizin tebliğine karşı tepkiler ve nedenleri,
- Habeşistan hicretlerinin sebep ve sonuçları,
- Hz. Hamza(r.a.) ve Hz. Ömer'in(r.a.) Müslüman olmalarının Müslümanların güçlenmesine katkıları,
- Kureyşli müşriklerin Müslümanlara uyguladığı baskılar,
- Peygamberimizin Taif yolculuğunun sebep ve sonuçları,
- İsra ve miraç olayının Peygamberimiz ve Müslümanlar açısından önemi,
- Akabe biatlarının Yesrib'de İslam'ın yayılışı açısından önemi,
- Yesrib'e hicretin sebepleri ve önemi,
- Peygamberimizin Kuba'daki faaliyetleri,
- Hicretin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sonuçları.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. İslamiyet Öncesi Dönem'de mevcut olan dinlerden hangilerini biliyorsunuz?
2. Cahiliye taassubu dikkate alındığında İslam davetine ne tür tepkilerin olması beklenir?
3. İnsanları yurtlarını terk etmeye mecbur bırakan sebepler neler olabilir?
4. Bir dava uğruna mücadele ederken sabır ve sebat etmenin sizce önemi nedir?
5. Mübarek gün ve gecelerden biri olan Miraç ile ilgili neler biliyorsunuz?

1. Risalet Öncesi Dünyanın Dinî Durumu

Altıncı ve yedinci yüzyılda hüküm sürmüş olan başlıca devletleri; Çin, Hindistan, Türkistan, Moğolistan, Bizans, Sâsânî ve Habeşistan olarak sıralamak mümkündür. İslam'ın doğuş zamanında hüküm süren bu devletlerin her biri farklı inançlara sahiptir. Konfiçyüs ile sahip olduğu medeniyetin zirvesine ulaşmış olan Çin, İslam'ın zuhuru öncesinde genel bir çöküntü içerisindeydi. Hindistan'da "olayları yaratana tapma" yerine "olayların kendisine" tapma şeklinde bir dinî inanış geliştiği içindir ki inananların sayısından daha çok sayıya ulaşmış tanrılar mevcuttu. Bu yüzden Hindu mabetlerinde dört yüz milyon kadar tanrı olduğu belirtilmektedir. Brahman rahiplerin bu şekilciliğini reddeden Buda, Hindistan'a yenilik getirmiş olsa da doğduğu topraklardan daha sonra çıkarılmıştır.[1]

***Harita: 3.1:** Risalet öncesi dünyanın dinî durumu*

Kökeni Budizm'e dayandırılan Şamanizm daha çok Orta Asya Türk topluluklarını etkilemiştir. Şamanizm bir dinden ziyade merkezinde şamanın yer aldığı kendine has inanç ve uygulamaları bulunan vecde dayalı bir inanç şeklidir.[2] Dönem itibariyle mevcut devletlerin en etkililerinden biri olan Bizans İmparatorluğu'nun dâhili problemlerinin en büyüğünü Hıristiyan mezheplerin kendi içindeki kavgaları oluşturmaktaydı. Birbirinin mevcudiyetine müsamaha göstermeyen tarafların inanışı o kadar katıydı ki kendi mezhebinden olmayan bir hükümdardansa yabancı hâkimiyeti tercih ediliyordu. Arapların Afrika kıtasındaki komşuları Habeşliler de Hıristiyan inancına sahiptiler.

1 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 11-12.
2 Harun Güngör, "Şamanizm", DİA, C 38, s. 325.

Diğer taraftan Araplara komşu olan Sâsânî devletinin mensubu olduğu Mecûsîlik, daha çok yönetici sınıf ve zenginlerin dini olarak kabul edildiğinden halka herhangi bir katkı sağlamıyordu.[3]

Urfa'nın güneyinde yer alan Harran şehrini merkez edinmiş olan ve semavi cisimlere ibadet eden Sâbiî mezhebi, eski Bâbil ve İranlılara ait düşüncelerle Yahudi ve Hıristiyan inancının karışımından meydana gelmişti. Arapların yarımadanın dışından aldıkları en eski din olan Sâbiîlik, güneydeki Arapların arasında yaygınlaşmıştı. Semavi dinlerin en eskisi olan ve Filistin'i yurt edinen Yahudilik, Sâmî bir din olmakla birlikte İsrailoğulları'na özgü olduğundan başka milletler arasında yayılma imkânı bulamamıştı. Cahiliye Arapları ile Afrikalılar arasında yaygın olan inanış şekli ise çoğunlukla putperestlikti. Bununla birlikte cahiliye Arapları içinde putlara tapmayı reddeden ve kendilerine Hanif denilen insanlar da bulunmaktaydı.[4]

2. Risalet ve Peygamberimiz

Dünya ve ahiret hayatlarıyla ilgili ihtiyaçların giderilmesi için Allah(c.c.) ile kulları arasında elçilik görevi olarak tarif edilen **risalet, nübüvvet** ile eş anlamlıdır. Allah'ın(c.c.), risalet görevi verdiği kişiye resul ya da nebi denilmektedir.[5] **"... Allah, risaleti kime tevdi edeceğini en iyi bilendir..."**[6] buyuran Cenab-ı Hak ilk peygamber olarak da Hz. Âdem'i seçmiştir. **"Her ümmetin bir peygamberi vardır..."**[7] buyuran Allah(c.c.), her millete birbiri ardınca nebiler ve resuller göndermiş; aydınlatıcı bir kandile benzettiği peygamberleri vasıtasıyla insanları bilgilendirerek eğitmiştir. Peygamberler risalet görevlerini gönderildikleri halkın diliyle ifa etmişler, Allah'ın(c.c.) izniyle yaşadıkları çağa hitap eden mucizeler de göstermişlerdir.[8] Hz. Muhammed(s.a.v.) ise Allah'ın(c.c.) risalet görevi verdiği son peygamberdir.

***Görsel 3.1:** Ahzâb suresi, 40. ayet (Hat: Davut Bektaş)*

Peygamberlerin görevlerinden ilki; Allah'tan(c.c.) aldıkları vahyi, emirleri ve yasakları insanlara bildirmek olan **tebliğ**dir. Ancak peygamberler sadece bir haberci, sıradan bir elçi değillerdir. Onların en önemli görevlerinden biri insanları hakka **davet** ile bu uğurda mücadele etmektir.[9] Önceki peygamberler gibi Allah Resulü de(s.a.v.) bu görevleri engin bir sabırla, en güzel şekilde ifa etmiştir.

YORUMLAYALIM

"Ey Peygamber! Biz seni gerçeğin bir temsilcisi, bir müjdeci ve uyarıcı, herkesi Allah'ın izniyle ona çağıran ve ışık saçan bir kandil konumunda gönderdik."

(Ahzâb suresi, 45-46. ayetler.)

Yukarıdaki ayete göre peygamberlerde olması gereken özellikler nelerdir? Yorumlayınız.

3 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 13-16.
4 bk. Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 63-86.
5 bk. Yunus Şevki Yavuz, "Nübüvvet", DİA, C 33, s. 279-280.
6 En'âm suresi, 124. ayet.
7 Yûnus suresi, 47. ayet.
8 bk. İbrahim suresi, 4. ayet; A'râf suresi, 103. ayet; Âl-i İmrân suresi, 49. ayet.
9 bk. Mâide suresi, 92, 99. ayetler; Nahl suresi, 125. ayet; Kasas suresi, 87. ayet.

2.1. İlk Vahiy

Allah'ın(c.c.) bir emri, hükmü veya bilgiyi peygamberine gizli olarak bildirmesi anlamına gelen **vahiy** ilk insan Hz. Âdem ile başlar. Allah(c.c.), Âdem'den(a.s.) sonra pek çok peygamber göndermiş; vahiy Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed(s.a.v.) ile son bulmuştur.[10]

Hz. Muhammed'in(s.a.v.) risalet öncesi vahye hazırlığı belli aşamalardan geçmişti. Allah(c.c.) tarafından kalbi rüyalarla vahye ve manevi âleme hazırlanan Hz. Peygamber, altı ay boyunca salih rüyalar görmüş; bu rüyalar aynen gerçekleşmiştir. Bu durumdan etkilenen Peygamberimiz(s.a.v.) kaygı ve endişeye kapılmış, yaşadıklarını eşi Hz. Hatice ile paylaşmıştır. Onu teselli eden Hz. Hatice, güzel sözler söyleyerek eşini yüreklendirmiştir. Hz. Muhammed(s.a.v.), kırk yaşına ulaştığında Hira'da bulunduğu 610 yılı Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi, Cebrail(a.s.) vasıtasıyla gelen **"Oku!"[11]** emriyle Allah(c.c.) tarafından peygamber olarak görevlendirilmiştir.[12]

İlk vahyin ardından yaşadıklarını eşine anlatan Hz. Peygamber'i Hz. Hatice dikkatle dinledi. Peygamberimizi(s.a.v.) Varaka b. Nevfel'e götürüp olanları bir de Varaka'ya anlatmasını istedi. İncil ve Tevrat'a hâkim yaşlı bir Hıristiyan olan Varaka, Allah Resulü'ne(s.a.v.) gördüğünün bütün peygamberlere ilahi emirleri ulaştıran vahiy meleği Cebrail(a.s.) olduğunu söyleyerek onu peygamberlikle müjdeledi. Ardından da: "Seni yalanlayacaklar, sana savaş açıp bu şehirden çıkaracaklar. Şayet o günlere ulaşırsam mutlaka sana yardımcı olacağım." dedi.[13]

Görsel 3.2: *Alak suresi 1. ayet (Hat: Seyit Ahmet Depeler)*

OKUMA PARÇASI

İlk vahyi Hz. Peygamber şöyle anlatmaktadır:

"Seher vakti Cebrail yanıma gelerek bana:

– Oku, dedi.

– Ben okuma bilmem! dedim. Beni kucaklayıp takatim kesilinceye kadar sıkmaya başladı. Bir süre sonra serbest bıraktı. Tekrar:

– Oku, dedi. Ben:

– Ne okuyayım? diye sordum. Bir şey söylemeden tekrar beni tutup sıkmaya başladı. Biraz sonra yeniden bıraktı. Üçüncü kez beni bıraktıktan sonra: 'Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir alaktan (embriyo) yarattı. Oku! Rabbin kerem sahibidir. Kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmediğini öğretti.' ayetlerini indirdi.

Korku ve endişeden titriyordum. Eve vardığımda:

– Beni örtün, beni örtün! diyebildim. Beni sarıp örttüler. Sakinleşince yattığım yerden doğruldum.

– Hatice, bana ne oluyor? Helak olmaktan korkuyorum diyerek gördüklerimi anlattım. Beni teselli eden Hatice:

– Endişe etme! Yemin ederim ki Allah hiçbir vakit seni utandırmaz. Çünkü sen; akrabalarını görüp gözetir, zorda kalanlara yardım eder, ihtiyaç sahibinin ihtiyacını giderir, misafire ikram edersin. Sıkıntı anında Hakk'ın yanında yer alır, haklıya yardım edersin, dedi..."

(Buhârî, Ta'bîr, 1; Müslim, İman, 73.)

10 Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy" DİA, C 42, s. 440-441.
11 bk. Alak suresi, 1-5. ayetler.
12 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 3; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 194-195.
13 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 3; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 250-254.

2.2. Gizli ve Açık Davet

Vahyin Kesilmesi

İlk vahyin ardından bir süre vahiy gelmedi. Vahyin kesilmesi Hz. Peygamber'i endişeye sevk etti. Cebrail(a.s.) ile karşılaşmak arzusuyla sık sık Hira'ya gitmeye başladı. Resulullah(s.a.v.) bu dönemde Rabbinin kendisini terk ettiği zannına kapılarak endişeli günler geçiriyordu.[14]

Vahyin kesintiye uğradığı **fetretü'l-vahy** adı verilen bu dönemde Peygamberimizin(s.a.v.) ruh hâlini Allah(c.c.), şöyle anlatmıştır: **"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın. O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi?"**[15]

Gizli Davet

Sık sık Hira'ya giderek burada tefekkür eden Hz. Muhammed(s.a.v.), Hira'dan döndüğü bir gün Cebrail'i(a.s.) asli suretinde tekrar gördü. Korku ve heyecanla evine gidip *"Beni örtün, beni örtün!"* diye seslendi. Bunun üzerine **"Ey elbisesine bürünen (Peygamber) Kalk ve uyar! Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et. Sadece Rabbini yücelt."** ayetleri nazil oldu.[16]

Bu ayetlerle yeniden başlayan vahiy, ardı arkası kesilmeden devam etti. İnsanları Allah(c.c.) yoluna davet ve tebliğle görevlendirilen Hz. Peygamber, ilk önce eşi Hz. Hatice ve ailesini risaletini tasdik etmeye çağırdı. Cebrail(a.s.) vahyin geldiği ilk günlerde Hz. Peygamber'e abdest ve namazı öğretmiş, o da Cebrail'den gördüğü şekliyle Hz. Hatice'ye öğretmiş ve birlikte namaz kılmışlardı. Allah Resulü(s.a.v.) ve Hz. Hatice'yi namaz kılarken gören Hz. Ali ne yaptıklarını sorduğunda Peygamberimiz(s.a.v.), kendisini İslam'a çağırmış ve bunu gizli tutmasını istemiştir.[17]

Biri kuşluk vakti diğeri akşam olmak üzere günde iki defa kıldığı namazları imkân bulduğunda Kâbe'de eda eden Hz. Peygamber, inmiş olan ayetleri o esnada Kâbe'nin etrafında oturan Mekkelilerin duyabileceği şekilde sesli okuyordu.[18] Bu haber birkaç gün içinde bütün Mekke'ye yayıldı. Mekke liderleri ise yaşananları şaşkınlık içinde izliyorlardı.

YORUMLAYALIM

"O hâlde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver. (Allah'tan) korkan öğütten yararlanacak. Kötü kimse ise öğütten kaçınacaktır." (A'lâ suresi, 9-11. ayetler.)

"Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!.." (Nahl suresi, 125. ayet.)

Vahyin ilk döneminde nazil olan yukarıdaki ayetleri İslam'a davet metodu bakımından yorumlayınız.

Gizli davet denilen bu ilk dönemde Allah Resulü'nün(s.a.v.) irtibat kurup ulaştığı kişilerin hemen hemen tamamı Müslüman oldu. Peygamberimiz(s.a.v.), Mekke liderleri bu durumdan rahatsız olup kendisine müdahale ettiğinde gerginliği arttırmamak için Hz. Ebu Bekir ile şehirden ayrılıyor, genellikle Hira'ya gidiyordu. Çobanlık yapan Abdullah b. Mesud ve Bilâl-i Habeşî bu uzaklaşmalar sırasında Hz. Peygamber ile tanışıp İslam ile şereflendiler. Mekke liderleri Hz. Muhammed'in(s.a.v.) Kâbe'de namaz kılmasına göz yumsalar da insanların onun yanında toplanmasından

14 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 196; Buhârî, Ta'bîr, 1.
15 Duhâ suresi, 3-8. ayetler.
16 Müddessir suresi, 1-5. ayetler; Buhârî, Tefsirü'l-Kur'an, 74.
17 Müslim, Îmân, 255; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 259-262; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 111-112.
18 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 8, s. 18; İbn Hacer, İsâbe, C 2, s. 487.

veya onunla sohbet etmesinden rahatsız oluyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber'le görüşmek için Mekke'ye gelen Ebu Zer el-Gıfârî bu sebeple büyük bir tepkiyle karşılaştı. Bir ay boyunca Mekke'de kalıp Kâbe'nin avlusunda Hz. Peygamber'i bekledi ve Müslüman olduğunu Kâbe'de açıklayınca müşriklerin saldırısına uğradı.[19]

Allah Resulü(s.a.v.) üç dört yıl gizli olarak devam ettirdiği tebliğinde son derece tedbirli davranıp güvendiği arkadaşlarına ve yakın çevresine İslam'ı anlattı. Akıl almaz baskılara rağmen Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Osman b. Maz'un, Ebu Ubeyde b. Cerrah ve Erkam b. Ebi'l-Erkam gibi birçok kişi Hz. Peygamber'le görüşerek İslam ile şereflendiler.[20]

Görsel 3.3: *Dârülerkam, Kâbe'nin harem sınırları içinde yer almaktaydı.*

Dârülerkam

Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın Müslüman olmasıyla Safâ Tepesi'nin eteklerinde olan evi Müslümanlar için toplanma mekânı oldu. İslam'ın ilk davet merkezi olan ve **Dârülerkam** adı verilen bu mekân, Kâbe'nin haremine dâhil oluşu, Mekkelilerle ve hac için dışarıdan gelen pek çok kimse ile dikkat çekmeden temas kolaylığı sağlaması açısından önemli bir konuma sahipti. Öyle ki sahabiler Dârülerkam'a kolayca gidip gelebiliyorlar, Hz. Peygamber; ashâbına burada Kur'an'ı ve dinî bilgileri öğretiyor, onlarla birlikte namaz kılıyordu. Açık davet başlayıncaya kadar burayı merkez edinen Allah Resulü(s.a.v.), İslam devletinin çekirdek kadrosunu da yetiştirdi. Mus'ab b. Umeyr, Ammar b. Yasir ve Suheyb b. Sinan gibi birçok sahabi burada İslam ile şereflendi. Hz. Peygamber, nübüvvetin altıncı yılında Hz. Ömer'in Müslüman olmasına kadar Dârülerkam'daki faaliyetlerine devam etmiştir.[21]

Açık Davet

Risaletin dördüncü yılında nazil olan **"Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!"[22]** ayetiyle gizli davet süreci sona ermiş, açıktan davet aşamasına geçilmiş oldu. **"(Önce) en yakın akrabanı uyar. Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir. Şayet sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım."[23]** ayetiyle ise yakın akrabadan başlamak üzere tüm Kureyş'in İslam'a davet edilmesi emrediliyordu. Bundan sonra Mekke'nin Fethi'ne kadar sürecek olan çetin bir mücadele başladı.

Allah Resulü(s.a.v.) vahyin yol göstericiliğine uygun bir şekilde ilk önce yakınları olan Abdülmuttaliboğullarını davet ederek risaletini duyurmak istedi. Ancak amcası Ebu Leheb daha konuşmasına fırsat vermeden topluluğu dağıttı. Bu duruma çok üzülen Peygamberimiz(s.a.v.), birkaç gün sonra yeni bir toplantı daha tertip etti. Burada yaptığı konuşmada Allah'ın(c.c.) bir olduğunu, O'nun eşi ve benzerinin bulunmadığını, O'na inanıp güvendiğini belirtti. "*Ben size ve bütün insanlara gönderilmiş olan Allah elçisiyim. Allah'a yemin ederim ki uykuya dalar gibi öleceksiniz, uykudan uyanır gibi de diriltileceksiniz, yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz, iyilikleriniz karşılığında iyilik, kötülükleriniz karşılığında da ceza göreceksiniz. Cennet de cehennem de ebedîdir. İlk uyardığım da sizlersiniz...*" sözleriyle onları Allah'ın(c.c.) birliğine inanmaya, risaletini tasdik etmeye ve kendisine destek olmaya çağırdı.

19 Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr, 33; Müslim, Fedâilü's-sâhabe, 132-133; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 4, s. 225.
20 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 262-280.
21 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 270; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 242-244; Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 2, s. 260-266.
22 Hicr suresi, 94. ayet.
23 Şuarâ suresi, 214-216. ayetler.

Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib, atalarının dinini terk etmeyeceğini ancak hayatta olduğu müddetçe kendisini destekleyeceğini bildirdi. Diğer amcası Ebu Leheb ise onun davetini kabul ederlerse zillete düşeceklerini iddia ederek karşı çıktı. Peygamberimizin(s.a.v.) halası Hz. Safiye, Ebu Leheb'e itiraz ederek yeğenini yalnız bırakmayacaklarını söyledi.[24]

SAHABENİN DİLİNDEN

Abdullah b. Abbas şöyle demiştir:

"En yakın hısımlarını ve onlardan en seçkin kabileni uyar." ayet-i kerimesi nazil olunca Resulullah(s.a.v.), Safâ Tepesi'ne çıkıp Kureyşlilere seslenerek:

– Ey Kureyş cemaati! Ben size, "Şu dağın eteğinde veya şu vadide düşman atlıları var; hemen size saldıracak, mallarınızı gasp edecek." desem bana inanır mısınız?" diye sordu. Onlar da hiç düşünmeden:

– Evet inanırız! Şimdiye kadar senin yalan söylediğini hiç işitmedik! dediler. Hz. Peygamber:

– O hâlde ben şimdi size önünüzde şiddetli bir azap günü bulunduğunu, Allah'a inanmayanların o çetin azaba uğrayacaklarını haber veriyorum. Ben sizi o çetin azaptan sakındırmak için gönderildim, buyurdu. Bunun üzerine Ebu Leheb:

– Hay kahrolası! Bizi buraya bunun için mi çağırdın?" diyerek beddua edince Tebbet suresi nazil oldu.

(Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 290; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 214-216.)

Derkenar

Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Hz. Muhammed'i(s.a.v.) görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimselere **sahabi** denilmektedir. Çoğulu olarak **sahabe** ve **ashâb** kelimeleri kullanılır.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 419.)

Allah Resulü(s.a.v.), **"De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka Tanrı yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve ümmi Peygamber olan Resulü'ne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız!"[25]** emriyle insanları açıktan İslam'a davet etmeye başladı. Mekke'ye gelip gidenler vasıtasıyla İslam, Mekke dışında da duyuldu. Sonuçta sayıları az da olsa civar kabilelerden Müslüman olanlar oldu. Hz. Peygamber, İslam'ı daha geniş kitlelere duyurabilmek için Mekke çevresinde kurulan Ukâz, Mecenne ve Zülmecâz panayırlarını ziyaret etmeye başladı. İnsanların toplu bulundukları yerleri dolaşır, rastladığı herkese İslâm'ı tebliğ eder, onları Allah'ın(c.c.) birliğine iman etmeye çağırırdı. Hicretin dördüncü yılından itibaren başladığı açık davet safhası, müşriklerin tüm engellemelerine rağmen hicrete kadar devam etti.[26]

2.3. İlk Müslümanlar

Hz. Peygamber ilk daveti eşine yapmıştı. Hz. Hatice tereddüt etmeden onu tasdik ederek Müslümanların ilki olma şerefine ulaştı. Hz. Hatice'nin davetiyle kızları İslam'a girdiler. Hz. Hatice müşriklerin yaptığı zulüm karşısında Hz. Peygamber'e daima destek olmuş sıkıntılı ve zor zamanlarda sahip olduğu bütün servetini onun davası uğrunda harcamıştır.[27] Bu eşsiz fedakârlık karşısında Allah(c.c.), Cebrail(a.s.) ile ona selam gönderip onu cennette inciden bir köşkle müjdelemiştir.[28]

24 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 434; İbn Sa'd, Tabakât, C 1, s. 210.
25 A'râf suresi, 158. ayet.
26 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 216-217.
27 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 257; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, C 8, s. 78-85.
28 Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 20; Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 71.

Allah Resulü'nün(s.a.v.) şu sözü Hz. Hatice'nin değerini ortaya koyması bakımından önemlidir: *"Nasıl ki Meryem bütün kadınlara üstün kılınmışsa Hatice de benim ümmetimin kadınlarına üstün kılınmıştır."*[29]

Peygamberimiz(s.a.v.) Hz. Hatice ile evlendikten sonra imkânları kısıtlı, ailesi kalabalık olduğundan geçinmekte zorlanan amcası Ebu Talib'den Hz. Ali'yi istemiş ve onu ailesine dâhil etmişti. Resulullah(s.a.v) ile Hz. Hatice'nin terbiyesi altında büyüyen Hz. Ali, onları namaz kılarken gördüğünde Allah Resulü(s.a.v.) onu İslam'a davet etmişti. Hz. Ali önce tereddüt edip babasına sormak istemişse de daha sonra bundan vazgeçip iman etmişti. Küçük yaşta Şam'dan Mekke'ye köle olarak getirilip Hz. Hatice'nin hizmetinde olan Zeyd b. Hârise, Hz. Ali'den sonra Müslüman oldu. Hz. Hatice onu Peygamberimizin(s.a.v.) hizmetine vermişti. Hz. Peygamber de Zeyd'i(r.a.) hürriyetine kavuşturup evlat edindi. Hz. Peygamber'in en yakın dostu olan Hz. Ebu Bekir, onun davetini ailesi dışından kabul edenlerin ilkiydi. Zengin bir tüccar olan Hz. Ebu Bekir, servetini Allah(c.c.) yolunda harcamaktan çekinmemiş, zor durumdaki köle ve cariyeleri satın alarak onları özgürlüklerine kavuşturmuştur. Gizli davet sürecinde Osman b. Affan, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Talha b. Ubeydullah, Ebu Ubeyde b. Cerrah Hz. Ebu Bekir'in gayretiyle Müslüman olmuşlardı.[30]

Derkenar

Peygamber Efendimiz tarafından cennetle müjdelenen ve **aşere-i mübeşşere** ismiyle meşhur on sahabe:
Hz. Ebu Bekir
Hz. Ömer
Hz. Osman
Hz. Ali
Ebu Ubeyde b. Cerrah
Sa'd b. Ebi Vakkas
Abdurrahman b. Avf
Zübeyr b. Avvam
Talha b. Ubeydullah
Said b. Zeyd

(Tirmizî, Menâkıb, 25.)

SÖZ SİZDE

Zeyd b. Hârise'nin babası, Mekke'ye gelip fidyesini ödeyerek oğlunu geri almak istemişti. Hz. Zeyd ise Resulullah'ın evini babasının yurduna tercih etti. O günden sonra Peygamberimizin(s.a.v.) yanından hiç ayrılmadı.

Metne bakarak Zeyd'in(r.a.) bu tercihi ile ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

Gizli davet döneminde Müslüman olan Abdullah b. Mesud, İslam'a dâhil olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış ve ona hizmet etmiştir. Hz. Peygamber'in, Kur'an okuyuşunu dinlemekten zevk aldığı sahabi, Kâbe avlusunda açıkça Kur'an-ı Kerim okuduğu için müşrikler tarafından bayılıncaya kadar dövülmüştü. Bilâl-i Habeşî ve annesi Hamâme Hanım, davetin ilk günlerinde Müslüman olanlar arasındaydı. Müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biri olan Bilâl(r.a.), İslam'ın ilk yıllarında efendisinden ve müşriklerden çok eziyet görmüştür. Dininden dönmesi için yapılan en ağır işkencelere tahammül eden Hz. Bilâl, inkâra zorlandıkça "Ehad! Ehad!: Allah birdir! Allah birdir!" cevabını vermiştir. Hz. Peygamber'in teşvikiyle Hz. Ebu Bekir, annesiyle birlikte onu efendisinden satın alıp azat etmiştir. Hicretin birinci yılında ilk ezanı okumasıyla meşhur olan Bilâl-i Habeşî, Peygamber Efendimizin müezzinliğini yapmıştır.[31]

Allah Resulü'nün(s.a.v.) "Mekke'de Mus'ab b. Umeyr'den daha güzel giyinen, daha çok nimete ulaşan birini görmedim." diye tarif ettiği Mus'ab(r.a.), zengin bir ailenin çocuğuydu. Dârülerkam'da Müslüman oldu. Onu namaz kılarken görenlerin durumu ailesine bildirmesiyle hayatında zor günler başladı. Müslüman olmasını kabullenemeyen ailesi imanından vazgeçmesi için onu günlerce hapsetti. Daha sonra İslam'ı öğretmesi için Medine'ye muallim olarak gönderilen Mus'ab(r.a.) üstlenmiş olduğu görev sebebiyle İslam'ın ilk öğretmeni sayılır. Uhud Savaşı'nda **"Muhammed ancak bir peygamberdir, ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir..."[32]** ayetini okuyarak secde

29 Buhârî, Enbiyâ, 45; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 69-70.
30 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 262-269.
31 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 272; İbn Hacer, el-İsâbe, C 2, s. 1123; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 232.
32 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet.

hâlinde iken şehit oldu.[33] Ebu Seleme ve eşi Ümmü Seleme, Erkam b. Ebi'l-Erkam, Osman b. Maz'ûn, Said b. Zeyd ile Hz. Ömer'in kız kardeşi olan eşi Fâtıma bnt. Hattâb, Hz. Ebu Bekir'in kızı Esma bnt. Ebi Bekir ve o sırada henüz küçük bir çocuk olan Hz. Âişe, Hz. Cafer ve eşi Esma bnt. Umeys risaletin ilk yıllarında Müslüman oldular.[34]

3. Mekke'de İslam Davetine Tepkiler

Kureyş'in ileri gelen kabilelerine mensup müşrikler Hz. Peygamber'in davetine ilk başlarda kayıtsız kaldılar. Hz. Peygamber'in sözlerinden rahatsızlık duymayan Mekkelilerin daha sonraki tepkileri, Hz. Muhammed'i(s.a.v.) gördükleri yerde onu işaret ederek "İşte Abdülmuttaliboğullarının kendisiyle gökten konuşulan oğlu!" şeklinde alaya almak şeklinde oldu. Ancak bu pasif tutum, ilahlarını açıkça yeren ayetlerin[35] nazil olması ve atalarının akılsızlıkla suçlanması üzerine yerini saldırı ve düşmanlığa bıraktı.[36]

DEĞERLENDİRELİM

"(Resulüm) kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik. Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir."

(Kevser suresi, 1-3. ayetler.)

Kevser suresinin nüzul sebebini araştırarak müşriklerin davete tepkileri bağlamında değerlendiriniz.

Daveti engellemek isteyen müşriklerin ileri gelenleri, kabile geleneğine uygun hareket ederek Hz. Muhammed'i(s.a.v.) himaye eden amcası Ebu Talib'e gittiler. Yeğeninin ataları ve dinleri ile ilgili söylediği sözlerden duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Ancak Ebu Talib onların sadece şikâyetlerini dinlemekle yetinip yeğenine verdiği desteğini sürdürdü. Girişimlerini Ebu Talib nezdinde iki kez daha gerçekleştiren Mekkeliler bu şekilde sonuç alamayacaklarını anlayınca Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara olan tutumlarını sertleştirdiler.[37]

OKUMA PARÇASI

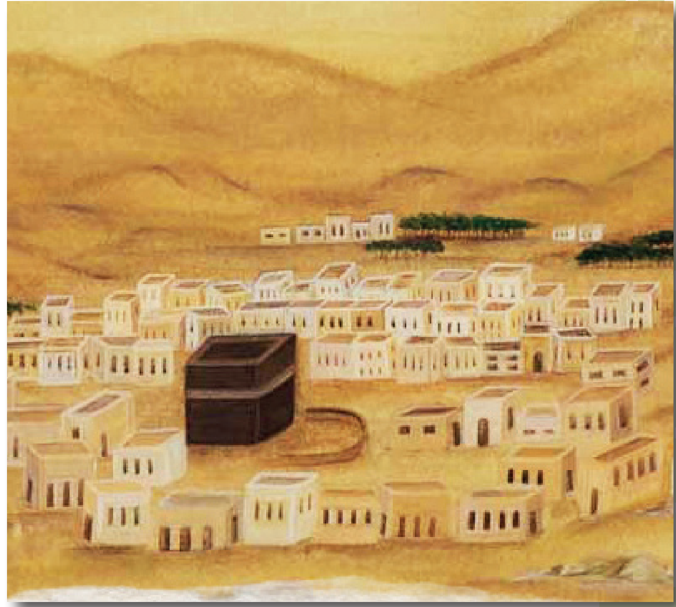
"Müşrikler, Abdülmuttaliboğulları adına Hz. Muhammed'i(s.a.v.) himaye eden Ebu Talib'e giderek yeğenini şikâyet ettiler: 'Ey Ebu Talib! Sen bizim büyüğümüzsün. Şeref ve mertebene de hürmetimiz var. Ancak sen Muhammed'i yaptığı işten men etme isteğimizi yerine getirmedin. Andolsun ki onun atalarımıza sövmesine, ilahlarımızı ayıplamasına artık tahammülümüz yok. Ya onu alıkoyarsın ya da iki taraftan biri helak oluncaya kadar biz sizinle savaşırız.' dediler. Kavminin söyledikleri kendisine ağır gelen Ebu Talib, yeğenini çağırttı. Mekkeliler ile arasında geçen konuşmaları anlattıktan sonra ona şöyle dedi: 'Ey Kardeşimin oğlu! Bana ve kendine acı. Bana taşıyamayacağım bir yük yükleme.' Hz. Peygamber, amcasının kendisini himaye etmekten vazgeçtiğini zannederek 'Ey Amcacığım! Vallahi şayet onlar bu işi terk etmem için güneşi sağ elime ayı da sol elime koysalar ben yine de vazgeçmem. Allah İslam'ı galip kılıncaya veya ben bu uğurda helak oluncaya kadar onu bırakmam.' dedi. Amcası yeğeninin üzüntüsünü ve aynı zamanda kararlığını görünce 'Ey Oğlum! Git ve istediğini söyle. Seni asla yalnız bırakmayacağım.' diyerek yeğenine destek sözü verdi."

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 284-285.)

33 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 116-122.
34 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 270-279.
35 bk. Enbiyâ suresi, 98, 99. ayetler; Ankebût suresi, 17. ayet.
36 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 169; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 131.
37 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 283-286.

Şehrin ileri gelenlerinden Ebu Süfyan, Utbe b. Rebîa, Ebu Cehil, Nadr b. Hâris ve Ümeyye b. Halef gibi şahıslar, risaleti inkâr sadedinde Hz. Peygamber'le münazara ve münakaşa içinde olmuşlardı. Onlar Allah Resulü'nden(s.a.v.) sürekli mucizeler talep etmek suretiyle kendisini zor durumda bırakmayı ve toplum nazarında etkisiz kılmayı planlıyorlardı. Hz. İsa'nın yaptığı gibi atalarından bazılarını diriltmesini, Hz. Süleyman gibi rüzgârı emirlerine vermesini isteyen Ebu Cehil'in taleplerini hiçbir zaman dikkate almayan Hz. Peygamber, istedikleri şeylerin Allah'ın(c.c.) takdirinde olduğunu, kendisinin ancak tebliğle görevlendirildiğini ifade edip onlarla tartışmaya girmemiştir.[38]

Vahyin muciz kelamını inkâr edemeyen Mekkeliler, vahyin kaynağının Allah(c.c.) olduğunu kabul etmeyip birtakım iddia ve iftiralarda bulunarak Hz. Peygamber'le mücadele etmeyi sürdürdüler. Bu amaçla Hz. Peygamber'e mecnun[39], deli, kâhin, şair, gibi iftiralar atarak Kur'an kelamının meşruluğu konusunda insanların zihinlerinde tereddüt meydana getirmeyi amaçladılar. Ancak kendileri de bu iddia ve iftiraların temelsiz olduğunun farkındaydı. Zira Mekke'de sözüne itibar edilen Velid b. Muğire'nin Dârünnedve'de kavmine hitaben, "Ey Kavmim! Hac sebebiyle gelen Araplar Muhammed'i soruyorlar. Kiminiz şair, kiminiz sihirbaz, kiminizse kâhin ve mecnun diyerek onun hakkında farklı cevaplar veriyorsunuz. Hâlbuki insanlar bu vasıfların bir arada olamayacağını biliyor. Bu sebeple onun hakkında görüş birliğine varmalı ve birbirinizi yalanlamamalısınız..." şeklinde yaptığı konuşma müşriklerin içinde bulundukları durumun çaresizliğini gösterir. Uzun tartışmalar neticesi vardıkları mutabakat sonunda Hz. Peygamber'e sihirbaz demekte karar kılan müşrikler, Allah Resulü'nün(s.a.v.) davetini etkisiz kılmak için bu iftiralarını yaymaya karar verdiler.[40]

Görsel 3.4: Mekke *müşrikleri, Müslümanlara karşı uygulayacakları boykot kararını Kâbe'de aldılar. (Minyatür: Zehra Çekin)*

Müşrikler alay ve iftira ile istedikleri sonucu elde edemeyeceğini anlayınca Hz. Peygamber'in tebliğ mücadelesini engellemek için başka yollara tevessül ettiler. Bu amaçla dünyevi menfaat vaadiyle Allah Resulü'ne(s.a.v.) teklif götürmeye karar veren Mekkeliler, Kureyş'in ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa'yı görevlendirdiler. Resulullah'ı(s.a.v.) ziyaret eden Utbe, konuşmasına önce onun toplumdaki şeref ve saygınlığından söz ederek başladı. Övgü dolu bu cümlelerin hemen ardından peygamberlik iddiasının Mekke'nin bütünlüğünü nasıl parçaladığından bahsetti. Aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için kendisine birtakım teklifleri olduğunu beyan etti. Utbe b. Rebîa, "Eğer sen bu yaptıklarını şan ve şeref elde etmek için yapıyorsan seni başımıza kral yapalım. Şayet mal elde etmek içinse sana arzu ettiğin kadar mal verelim. Eğer sana musallat olmuş olan bir cin varsa seni tedavi ettirelim." diyerek Hz. Peygamber'e Mekkelilerin tekliflerini iletti. Bu teklifleri kesin bir dille reddeden Allah Resulü(s.a.v.), "Dinle ey Velid!" diyerek Fussilet suresini[41] okudu. Hz. Peygamber'den duyduğu ayetlerden oldukça etkilenen Utbe, kendisinden haber bekleyenlerin yanına döndüğünde "Vallahi onun söyledikleri ne şiirdir ne de kehanet. Ey Kureyş beni dinleyin ve onunla yaptığı şey arasına girmeyin. Eğer Arap ona galip gelirse sizler başkası vasıtasıyla ondan kurtulmuş olursunuz.

38 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 142-143.
39 bk. Kalem suresi, 2. ayet; Duhân suresi, 14. ayet; Kamer suresi, 2. ayet; Enbiyâ suresi, 5. ayet.
40 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 288-289; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 151- 152.
41 bk. Fussilet suresi, 1-13. ayetler.

Yok eğer o Kureyş adına Arap'a üstün gelirse onun şerefi sizin şerefiniz olur." diyerek Hz. Peygamber ve risaleti ile ilgili düşüncelerini paylaştı. Ancak müşrikler onun Muhammed tarafından büyülenmiş olduğunu iddia ederek sözlerine kulak vermediler. Hz. Peygamber'e benzer teklifleri daha sonra da yapan Kureyşlilere, Allah Resulü'nün(s.a.v.) cevabı, *"Sizden istediğim mal veya krallık değildir. Fakat Allah beni size Resul olarak gönderdi. Getirdiğim şeye iman ederseniz bu sizin dünyadaki nasibinizdir. Eğer inkâr ederseniz Allah, benimle sizin aranızda hüküm verinceye kadar yaptıklarınıza sabrederim."* şeklinde olmuştur.[42]

 YORUMLAYALIM

"Ey Muhammed! Senin kavmin tekliflerini sana arz etti sen kabul etmedin. Sonra senin Allah katındaki makamını görmek ve sana tabi olmak için senden mucizeler istediler sen bunları da gerçekleştirmedin. Sonra senden onları kendisiyle korkutacağın azaplar indirmeni isteyerek meydan okudular sen bu azabı da onların üzerine indirmedin. Allah'a yemin ederim ki göğe merdiven kurup oradan sana şahitlik edecek dört melek getirmedikçe sana asla inanmam. Şayet bunu yapsan bile yine de sana iman edeceğimi zannetmiyorum."

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 318.)

Abdullah b. Ebi Ümeyye'nin yukarıdaki sözlerini Hz. Peygamber'in risaletine müşriklerin bakışını göstermesi bakımından yorumlayınız.

Yaptıkları tekliflerin Allah Resulü'nü(s.a.v.) tebliğinden alıkoymadığını gören müşrikler, dinleri birleştirme önerisiyle bir nevi uzlaşmayı dahi denediler. Bunun için Ümeyye b. Halef, Velid b. Muğire, Âs b. Vâil, gibi kabile ileri gelenleri, "Ey Muhammed! Gel biz senin ibadet ettiğine tapalım sen de bizim taptığımıza uy. İbadette seninle ortak olalım. Eğer senin ibadet ettiğin ilah daha hayırlı ise biz nasibimizi almış oluruz. Eğer bizim taptığımız daha hayırlı ise sen nasibini almış olursun." dediler.[43] Yaptıkları bu teklife cevap Kâfirûn suresi ile verilmiştir.

 DEĞERLENDİRELİM

Kâfirûn suresinin nüzul sebebinden hareketle müşriklerin İslam davetini engelleme çabalarında geldikleri noktayı değerlendiriniz.

İslam davetini engellemek için her yolu deneyen Kureyşli müşrikler düşmanlıkları sebebiyle gerek Hz. Peygamber'e gerekse diğer Müslümanlara baskı ve işkence uygulamışlardır. Hz. Peygamber'i himaye eden Haşimoğullarına boykot kararı alarak zulmü daha da artırmışlardır. Bu şekilde Mekkelilerin İslam'a sözlü başlayan saldırıları işkence ve boykot aşamasıyla devam etmiş, sonunda Hz. Peygamber'i öldürme teşebbüsüne kadar varmıştır.

3.1. Mekke'de İslam'ı Kabul Edenlerin Genel Özellikleri

Hz. Peygamber risalet görevini üstlendikten sonra yakın akrabalarından başlayarak toplumun tüm kesimlerini İslam'a davet etti. Kadın erkek, köle hür, genç ihtiyar, zengin fakir ayrımı yapılmaksızın gerçekleştirilen çağrıyı kabul edenler böylelikle Müslümanların ilki olma şerefini

42 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 313-316; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 171.
43 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 151.

kazandılar. Mekke Dönemi'nde İslam'a girenlerin en bariz ortak özelliği ise onların genç yaşta davete katılmış olmalarıdır. İlk Müslümanların büyük çoğunluğu hicret esnasında kırk yaşın altında idiler. Bunların arasında Mus'ab b. Umeyr, Sa'd b. Ebi Vakkas, Halid b. Said, Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa, gibi Kureyş'in en önde gelen kabilelerine mensup zengin ailelerin gençleri vardı. Mekke'nin hâkimi konumunda olan ve Hz. Peygamber'e muhalefet eden kabilelere mensup olan bu inançlı gençler, Bedir'de birinci derece akrabaları ile karşı saflarda savaşmaktan çekinmemişlerdi. Nüfuzlu ve zengin ailelerin çocukları dışında kendi servetiyle zengin sayılan Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam gibi orta tabakaya mensup gençler de Mekke'nin ilk Müslümanları arasındaydı. Bunun dışında Abdullah b. Cahş gibi Mekkeli bir kabileye sığınmış anlaşmalıların yanı sıra, Habbab b. Eret ve Bilâl-i Habeşî gibi köleler ile Yasir ailesi gibi zayıf ve himayesiz kimseler de İslami çağrıya uyan Müslümanlar arasında yer almıştı. İlginçtir ki İslam'ı kabul etmiş olanlar arasında Haşimoğulları'ndan Ebu Talib de dâhil olmak üzere Mekke kabile lideri konumunda hiç kimse yoktu.[44] Toplumun değişik kesimlerine mensup fertlerden oluşan ilk Müslümanlar; güvenilir, sadık, sır saklayan, sabırlı ve cahiliyenin kötü âdetlerinden sakınan kimselerden oluşmaktaydı. Sahip oldukları bu hasletler, özellikle saldırıya uğrama korkusuyla ibadetlerini gizli yaptıkları dönemde kendilerine yardımcı olmuştur.[45]

Görsel 3.5: *İlk Müslümanlar güçlü bir imana sahipti.*

Mekke'de İslam'ı ilk kabul edenler; Hz. Peygamber'in *"İnsanların Cahiliye Devri'nde hayırlı olanları, İslam Devri'nde de hayırlıdır."*[46] hadisine uygun olarak yüksek karakterli, hakikati arayan ahlaklı insanlardı. Zira Hz. Ebu Bekir, Cahiliye Dönemi'nde doğruluğu ve dürüstlüğünün yanı sıra iffet ve takvasıyla meşhurdu. Hz. Osman, İslamiyet öncesi içkiden uzak durmasıyla; Hz. Ebu Zer, putperestliği reddetmesiyle öne çıkmış sahabilerdir. Bir başka dikkat çekici husus Resul-i Ekrem'in risaletini kabul edenlerin bazılarının Haniflerin terbiyesinde yetişmiş olmalarıdır. Putperestliği terk etmiş Haniflerden biri olan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in oğlu olan Said, babasının Kureyş dinini yerdiğini görerek büyüdüğü için Allah Resulü'ne(s.a.v.) kolayca iman ederek İslam'ı ilk kabul edenler arasına katılmıştır. Hâsılı ilk Müslümanların güçlü bir imana, sarsılmaz bir hakikate sahip insanlar oldukları anlaşılmaktadır.[47]

3.2. Müşriklerin İslam Davetine Karşı Çıkma Sebepleri

Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan Mekkeliler **"Onlara, Allah'ın indirdiğine ve Resul'e gelin denildiği vakit, 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter.' derler…"** ayetinde de belirtildiği gibi atalarının inanışlarını terk etmemişlerdir. Bu sebeple ayetin devamında; **"… Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?"[48]** şeklinde atalarının yanlış yolda olduğunu açıkça beyan eden ifadeler sebebiyle İslam'a karşı büyük bir mücadeleye girişmişlerdir. Zira İslam, Mekkeli müşriklerin sadece atalarını değil mutlak doğru kabul ettikleri inanç ve ibadetlerini de eleştiriyordu.[49] Bu durum karşısında öfkeye kapılan kabile ileri gelenleri Hz. Peygamber ve Müslümanları düşman kabul etmişlerdir.

44 W. Montgomery Watt, Muhammed Mekke'de, s. 88-96.
45 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 87.
46 Buhârî, Menâkıb, 1.
47 Mevlana Şibli, Peygamberimizin Hayatı, s. 59-61.
48 Mâide suresi, 104. ayet.
49 bk. Yûnus suresi, 18. ayet; Furkân suresi, 55. ayet.

Müşriklerin dinî sebepler dışında siyasi ve ekonomik kaygılarla da İslam'a karşı çıktıkları Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir: **"Biz seninle beraber doğru yola uyarsak yurdumuzdan atılırız, dediler…"[50]** Ayette de belirtildiği gibi putperestliğin ortadan kalkmasıyla birlikte Kâbe'nin kutsiyetini kaybedeceğinden endişe eden müşrikler ayrıca Mekke ekonomisinin de bu durumdan olumsuz etkileneceğini düşünüyorlardı. Zira İslam'a düşmanlık etmede öncü olanların aynı zamanda Mekke'nin zengin tüccarları olması, müşriklerin Hz. Peygamber'le mücadele ederken şahsi menfaatlerini de korumayı amaçladıklarını gösterir.

Kureyşli kabile reislerinin çıkarlarını korumak adına giriştikleri mücadelede itiraz ettikleri bir diğer husus Hz. Peygamber'in sosyal konumuydu. Çünkü onlara göre lider olmak için büyük bir servete ve çok çocuğa sahibi olmak gerekiyordu. Bu özelliklere sahip olmadığını düşündükleri Hz. Muhammed'in(s.a.v.) risalet görevini üstlenmiş olmasını kabullenemediler. Zira bu makama ondan daha layık olan insanların var olduğuna inanıyorlardı. Kureyş'in düşüncesine göre peygamberlik, ilahî kelamın ifadesiyle **"… Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?"[51]** dedikleri Mekkeli ve Taifli kabile reislerinin hakkıydı.

YORUMLAYALIM

Müşriklerden Velid b. Muğire şöyle demiştir: "Ben Kureyş kabilesinin büyüğü ve efendisi olayım da bir kenara bırakılayım. Bu nasıl olur? Benim yerime Muhammed'e mi ayetler indirilir? Amr b. Umeyr, Sakif kabilesinin başkanı olarak o da mı bir kenara bırakılsın. İkimiz Mekke ve Taif'in efendisi ve lideri olduğumuz hâlde Muhammed'e mi vahiy gelecek? Bu mümkün mü?"

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 387.)

Yukarıdaki metinden hareketle müşriklerin risalete bakışını yorumlayınız.

Hz. Peygamber'in tebliğini sürdürürken Kureyşliler arasında sınıf farkı gözetmemesi kabile reislerinin itiraz ettiği bir diğer husustu. Allah Resulü'nün(s.a.v.) davetine icabet eden fakir ve köleler ile aynı dine mensup olmayı gururlarına yediremeyen müşrikler, kölelerinin Müslüman olmasını da bir nevi kendilerine isyan olarak görüyorlardı. Diğer taraftan İslam'ın inananları kardeş ilan etmesi, üstünlüğü zenginlik ve nüfuzla belirlemek yerine takva ile ölçmesi[52] onlar için alışageldikleri sosyal düzenin bozulması anlamına geliyordu. Mekkeliler bu sebeple mevcut konumlarını tehdit ettiğini düşündükleri İslam'la mücadeleyi seçtiler.

İslam'ın dünya hayatında yapılan her şeyin karşılığının ahirette görüleceğine dair inancı müşrikleri rahatsız ediyordu. Zira onlar düşkün oldukları içki, kumar ve fuhuş gibi kötü alışkanlıklar ve haksız kazanç elde etmek adına yaptıkları zulümler sebebiyle ölümden sonraki hayatta hesap vermek zorunda olmaktan hiç memnun olmamışlardı. Kur'an'ın ifadesiyle onlar şöyle düşünüyorlardı; **"… Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder…"[53]**

Müşriklerin daha önceki ümmetlerin peygamber kıssalarından etkilenerek zihinlerinde oluşturdukları yanlış algıya göre peygamberin insanüstü bir varlık olması gerekiyordu. Dolayısıyla kendileri gibi yiyip içen, ailesinin rızkı için uğraşan Hz. Peygamber'in de iddialarını destekleyecek bir hayat sürmesini bekliyorlardı. Bu sebeple Hz. Peygamber'den yerin altındaki hazineleri çıkartmasını, sular akıtmasını, ölmüş atalarından bazılarını diriltmesini istiyorlar, bunları gerçekleştirmedikçe de risaletini kabul etmeyeceklerini söylüyorlardı.[54] Allah Resulü'nün(s.a.v.) bu isteklere cevabı ise daima Kur'an'ın diliyle şu şekilde oluyordu: **"… Ben size, Allah'ın hazineleri**

50 Kasas suresi, 57. ayet.
51 Zuhruf suresi, 31. ayet.
52 bk. Hucurât suresi, 10, 13. ayetler.
53 Câsiye suresi, 24. ayet.
54 İzzet Derveze, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, C 1, s. 380-381.

benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilemem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım…"[55]

Müşriklerin Hz. Peygamber'in tebliğine karşı çıkmalarının diğer bir sebebi Kureyş içinde yaşanan geçmişe dayalı kabile rekabetidir. Çünkü geleneklere körü körüne duyulan bağlılık neticesi ortaya çıkan kabile asabiyeti tabiatıyla kabileler arası mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Haşimoğulları'ndan bir peygamber çıkması üzerine bu soyun kendilerine üstünlük sağlamasından korkan diğer kabileler, bu sebeple bütün güçleriyle Hz. Peygamber'e karşı çıkarak İslam'ın yayılmasını engellemeye çalışmışlardır. İslam'ın azılı düşmanlarından Ebu Cehil'in, Hz. Peygamber'in şahsında söylediği "Biz şimdiye kadar Abdümenafoğulları ile şan ve şeref için mücadele ettik durduk. Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar halka bağışta bulundular biz de bulunduk. Onlar arabuluculuk yaparak diyet üstlendiler, biz de üstlendik. Sonunda aynı dereceye ulaşarak neredeyse burun buruna giden yarış atı konumuna geldik. Şimdi onlar 'Bizim içimizden kendisine vahiy gelen bir peygamber var.' diyorlar. Biz bunun dengini nereden bulup çıkaracağız. Vallahi bu sebeple onu hiçbir zaman tasdik etmeyeceğiz."[56] şeklindeki sözleri, kabile asabiyetinin İslam'ı inkâr edişte oynadığı rolü açıkça ortaya koyar. Bu sözlere göre peygamberin ne söylediği değil, hangi kabileden olduğu önemlidir. Haşimoğullarının siyasi rakibi konumda olan hiçbir kabile lideri Resul-i Ekrem'in gerçek bir peygamber olup olmadığını dikkate almamıştır. Onlar davetin hakikatini değerlendirmekten çok asabiyetin bir gereği olan kabile rekabetine göre davranmışlardır.

3.3. Mekke Dönemi ve İşkence

Mekke müşrikleri, ilahlarını yeren ayetlerin nazil olmasından sonra İslam davetine duydukları kin ve öfkeyi düşmanlık şeklinde ortaya koydular. Bu düşmanlık daha sonra Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlara uygulanan eziyet ve işkence şeklinde gerçekleşti. Müşrikler dinlerine ve atalarına dil uzatmakla suçladıkları Hz. Muhammed'e(s.a.v.) bir gün Kâbe'de fiilî saldırıda bulundular. Hz. Peygamber boğazı sıkılması nedeniyle neredeyse nefes alamayacak duruma geldi. Olayın vahametini gören Hz. Ebu Bekir, "Rabbim Allah'tır diyen bir adamı mı öldüreceksiniz?" diyerek araya girdi. Ancak öfkeli müşrikler Hz. Ebu Bekir'i de darp ederek onu başından yaraladı. Mekke Dönemi'nde Müslümanların sayısı ve gücü müşriklerle mücadele edebilecek seviyeye ulaşmadığı için başta Hz. Peygamber ve eziyet gören diğer Müslümanlar bu tür saldırılara karşılık vermediler.[57]

Görsel 3.6: *Müslümanlara öldürmeye varan işkenceler uygulanmıştı. (Minyatür: Zehra Çekin)*

Her türlü tahrik, alay, eziyet ve işkence karşısında duruşlarını bozmayan Müslümanlar daima sabır ve kararlılıkla hareket ettiler. Bir gün Allah Resulü(s.a.v.); ashâbından Ammar b. Yasir, Habbab b. Eret, Suheyb b. Sinan, Bilâl b. Rebah, Ebu Fükeyhe ve Âmir b. Füheyre gibi himayesiz ve zayıf Müslümanlarla birlikteyken Kureyşlilerin kendilerine hitaben "Onunla oturan şu gördükleriniz var ya! Güya Allah'ın aramızdan seçip lütufta bulunduğu kimseler onlarmış!" şeklindeki alaycı hakaretlerine maruz kaldılar.[58] Bu olay üzerine Allah(c.c.) şöyle buyurdu: **"...Aramızdan Allah'ın kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler de bunlar mı?" demeleri için onların bir kısmını diğerleri ile işte böyle imtihan ettik. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi? Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki: Selam size!.."**[59]

55 En'âm suresi, 50. ayet.
56 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 337-338.
57 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 310, 380-390.
58 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 177.
59 En'âm suresi, 53-54. ayetler.

Mekke müşrikleri Hz. Peygamber ve onun çağrısını kabul eden Müslümanlara karşı alay ve hakaretle başlayıp nihayet öldürmeye varan ağır işkenceler uyguluyordu. Her türlü psikolojik, fiziki ve ekonomik baskıyla devam eden işkencenin öncüsü de Ebu Cehil'di. O, Müslüman olduğunu duyduğu kimselere gider eğer şehrin önemli bir kişisiyse onu tahkir eder ve şerefini düşürmekle tehdit ederdi. Müslüman olan kişi tüccar ise onun ticari faaliyetlerini engellemek suretiyle onu zor durumda bırakırdı. Şayet Müslüman olan bir köle, fakir veya himayesi olmayan birisiyse onu doğrudan darp etmekten kaçınmazdı.[60]

Mekke toplumu içinde en büyük eziyeti güçlü bir kabileye mensup olmadığı için himayesiz kalan veya köle olan Müslümanlar görüyordu. Bunlardan biri olan Ammar b. Yasir ve ailesi, Mekke Dönemi'nde en fazla işkenceye maruz kalanlardandı. Bu sebeple Hz. Peygamber onların yanlarına uğruyor ve *"Sabır, ey Yasir ailesi! Size vaat edilen yer cennettir."* buyurarak onları teselli ediyordu. Ancak Yasir yapılan işkenceler sebebiyle şehit oldu. Kocasını kaybeden Sümeyye kendilerine işkence eden Ebu Cehil'e ağır sözler söyledi. Bunun üzerine Ebu Cehil onu mızrağıyla öldürdü. İslam'ın ilk kadın şehidi olan Sümeyye'nin oğlu Abdullah da bu işkenceler sırasında şehit edildi. Müşrikler Ammar'a da işkence ettiler. "Muhammed'e sövmedikçe, Lat ve Uzza Muhammed'in dininden daha hayırlıdır demedikçe seni asla bırakmayacağız." diyerek ona yaptıkları eziyete devam ettiler. Ammar, sonunda onların istediği şeyleri söylemek zorunda kaldı. Yanına geldiğinde nasıl olduğunu soran Resulullah'a(s.a.v.), "Vallahi iyi değilim, sana dil uzattım. Onların ilahlarının senin dininden daha hayırlı olduğunu söyledim." dedi. Hz. Peygamber, *"O anda kalbin nasıldı?"* diye sorunca Ammar, "Kalbimi imanla mutmain olmuş ve demirden daha sert buldum." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed(s.a.v.), *"Bu söylediklerinden dolayı sana bir sorumluluk yok. Şayet onlar bunu sana tekrar yaparlarsa sen de onlara aynı şeyleri söyle."* buyurdu.[61]

TARİHTEN BİR SAYFA

Demircilikle geçinen Habbab b. Eret'in müşrik ileri gelenlerinden biri olan Âs b. Vâil'den yaptığı işe karşılık alacağı vardı. Onu talep etmek için yanına vardığında Âs b. Vâil, ona "Muhammed'i inkâr etmedikçe sana olan borcumu asla ödemeyeceğim." dedi. Bunun üzerine Habbab(r.a.), "Sen ölüp diriltilmedikçe ben de asla Muhammed'i inkâr etmeyeceğim." şeklinde cevap verdi. Duyduklarından öfkelenen Âs b. Vâil, 'O hâlde kıyamet günü gel. O gün benim malım da olacak evladım da. Sana olan borcumu o gün öderim." diyerek onunla alay etti. Bunun üzerine şu ayet-i kerimeler nazil oldu: "(Resulüm!) Ayetlerimizi inkâr eden ve 'Muhakkak surette bana mal ve evlat verilecek.' diyen adamı gördün mü? O, gaybı mı bildi, yoksa Allah'ın katından bir söz mü aldı? Kesinlikle hayır! Biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız. Onun dediğine biz vâris oluruz (malı ve evladı bize kalır), kendisi de bize yapayalnız gelir." (Meryem suresi, 77-80. ayetler.)

(Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 201.)

Hz. Peygamber'in Ammar b. Yasir'e yapmış olduğu tavsiyeye rağmen müşriklere boyun eğmeyen sahabiler de vardı. Habbab b. Eret, bunlardan birisiydi. İslam'ı ilk kabul edenlerden olan Habbab(r.a.) kızgın çöl kumlarına yatırılmak suretiyle yapılan işkenceye dayanır, dinini inkâr etmezdi. Küçük yaşta Rum diyarına köle olarak satıldığı için Suheyb b. Rumî ismiyle meşhur olan Suheyb b. Sinan da işkence gören sahabilerdendir. Risaletin açıklandığı dönemde Mekke'de bulunan Suheyb(r.a.), maruz kaldığı bütün baskı ve işkencelere rağmen dininde sebat etmiş, Hz. Peygamber'i davasında yalnız bırakmamıştır. Müşriklerin sözlü saldırılarına cevap vermekten de sakınmamıştır.[62]

60 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 342.
61 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 181-182.
62 bk. Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 200-209.

YAZALIM

İlk Müslümanların İslam uğruna çektiği sıkıntıları dikkate alarak günümüz Müslümanlarının sorumluluğunu anlatan bir kompozisyon yazınız.

Bilâl b. Rebah, Âmir b. Füheyre ve Ebu Fükeyhe(r.a.) gibi efendilerinin zulmüne maruz kalan köleler ile Lübeyne(r.a.), Nehdiyye(r.a.), Ümmü Ubeys(r.a.) ve Zinnîre(r.a.) gibi gözü kör edilene kadar işkence gören cariyelerin her biri başlarına gelen musibete rağmen dinlerinden dönmeyerek sabır göstermişlerdir. Bu kişilerin çoğunu Hz. Ebu Bekir daha sonra satın alarak özgürlüğüne kavuşturmuştur.[63]

4. Habeşistan'a Hicret

Müşriklerin baskı ve zulümleri herhangi bir himayesi bulunmayan müminler için iyice zorlaşmıştı. Allah Resulü(s.a.v.) ise ashâbının daha güvende olmalarını arzu ediyordu. Bu nedenle Hz. Muhammed(s.a.v.), özellikle Mekke'de baskı altında kalan müminlere, *"Habeş toprağında yanında hiçbir kimsenin zulme uğramayacağı bir kral vardır. Orası doğruluk yurdudur. Allah bir kapı açıncaya kadar oraya gitseniz."* diye teklif etti. Hz. Peygamber'in adaletli bir kral olarak işaret ettiği Necaşi Ashame, ehl-i kitaptı. Ayrıca Kureyş ile Habeşistan arasında ticaret antlaşmaları vardı. Orada geçimlerini sağlayabilirlerdi. Bu sebeplerle İslam'ın ilk **hicret**i Habeşistan topraklarına yapıldı. Dinlerini yaşamak isteyen on bir erkek ve dört kadın 615 yılında önce Şuaybe Limanı'na, oradan da deniz yoluyla Habeşistan'a ulaştı.[64]

Görsel 3.7: *Habeşistan'a hicret güzergâhı*

Kafilede Osman b. Affan ile eşi Hz. Peygamber'in kızı Rukıyye, Ebu Huzeyfe b. Utbe ile eşi Sehle bnt. Süheyl, Ebu Seleme ile hanımı Ümmü Seleme, Âmir b. Rebîa ile eşi Leyla bnt. Ebu Hamse ve Resulullah'ın(s.a.v.) halası Safiyye'nin oğlu Zübeyr b. Avvam, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Maz'ûn, Ebu Sebre, Hâtıb b. Amr ve Süheyl b. Beydâ yer almıştı.[65]

Müslümanlar hicret ettikleri Habeşistan'da Necaşi tarafından iyi karşılanınca Cafer b. Ebi Talib'in başkanlığında seksen iki erkek ve on sekiz kadının yer aldığı daha kalabalık bir kafile, ertesi yıl Habeşistan'a göç etti.[66] Müslümanlar Habeşistan'da bulundukları sırada dinlerini güvenlik içinde yaşamışlardır. Muhacirlerin Habeşistan'da bizzat Ashame'nin misafirleri olarak kabul

63 bk. Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 209-222.
64 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 344; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 173.
65 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 344-355.
66 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 345-355; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 225-265.

görmesi müşrikler için razı olunması güç bir durumdu. Bu sebeple oradaki Müslümanların iade edilmesi için Amr b. Âs ile Abdullah b. Ebi Rebîa değerli hediyelerle Habeşistan'a gönderildi. Mekke elçileri, Necaşi Ashame'nin huzuruna çıktıklarında Mekke'den ayrılıp Habeşistan'a yerleşen asilerin kendi dinlerini terk ettiklerini, fakat sığındıkları insanların dini olan Hıristiyanlığı da benimsemediklerini söylediler. Ayak takımı olarak niteledikleri muhacirlerin kendilerine teslim edilmesini talep ettiler. Ashame ise ülkesine sığınan insanları dinlemeden herhangi bir karar vermeyeceğini söyleyerek Müslümanlardan bir sözcünün huzuruna getirilmesini emretti. Bunun üzerine çağrılan Cafer b. Ebi Talib şöyle bir konuşma yaptı:

"Ey hükümdar! Yüce Allah aramızdan birini seçip de onu kendisi için elçi olarak gönderene kadar biz cahillerdendik; putlara tapar, ölü hayvan eti yer ve çirkin işler yapardık. Akrabalarımızı gözetmez, komşuluk haklarını tanımazdık. Güçlü olanlarımız zayıf olanlarımızı ezerdi. Uzun bir müddet bu hâlde yaşadıktan sonra Allah bize aramızdan soyunu, doğruluğunu, güvenilirliğini ve iffetini bildiğimiz bir peygamber gönderdi. O bizi Allah Teâlâ'nın birliğini tanımaya ve O'na ibadet etmeye çağırdı. Putlara tapmaktan, Allah'a ortak koşmaktan bizi uzaklaştırdı. Doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, haramdan, kan dökmekten sakınmayı emretti. Çirkin işlerden, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadına iftira etmekten menetti. O, bize diğer insanlara kötülük yapmaktan çekinmeyi, sadece Allah'a ibadet etmeyi, sadaka vermeyi ve her çeşit iyi ve güzel ameller işlemeyi öğretti. Bütün bunlar bize hoş ve cazip geldi ve biz bunları yapmaya başladık. Fakat bunun üzerine insanlarımız bize düşman oldu ve işkence etti. Onların bize yaşattıklarından dolayı vatanımızı terk etmek zorunda kaldık. Bize zulmettikleri, kötülükte bulundukları ve bizimle dinimiz arasına girdiklerinde memleketinize gelerek sizi tercih ettik. Komşuluğunuzu istedik ve yanınızda bize zulmedilmeyeceğini ümit ettik."

Görsel 3.8: *Müslümanlara güvenli bir yurt olan Habeşistan'da Hıristiyanlık yaygındı.*

Necaşi konuşmayı dinledikten sonra Cafer'e(r.a.) yanında Peygamberin Allah'tan(c.c.) getirdiği bir şey olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Cafer(r.a.), Meryem suresinin baş tarafındaki ayetleri okudu. Ayetleri dinleyen Necaşi ve yanındakiler okunanların tesiriyle ağladı. Ashame, bu ayetler ile Hz. İsa'ya gelenlerin aynı kaynaktan olduğunu söyleyerek onları asla teslim etmeyeceğini ve kimsenin de onlara ilişmesine göz yummayacağını söyledi. Böylece Mekke elçileri bu çabalarından bir şey elde edemeden geri dönmek durumunda kaldılar.[67]

Habeşistan'a ulaşmalarından kısa bir müddet sonra orada çıkan bir isyan sebebiyle huzursuzluk yaşayan muhacirler öte yandan Kureyşli müşriklerin Hz. Muhammed'e(s.a.v.) tabi oldukları, Müslümanlara yönelik olumsuz şartların düzeldiği yönünde haberler aldılar. Bunun üzerine aralarından bazıları Mekke'ye döndü. Ancak söylentiler asılsız çıktı. Bu sebeple bir kısmı gizlice bir kısmı ise himaye elde ederek ancak şehre girebildi. Yeniden Habeşistan'a geri dönmeyi de göze alamayarak Medine'ye hicrete kadar Mekke'de kaldılar.[68]

Müslümanların Medine'ye hicret etmeleri üzerine Habeşistan'da bulunan muhacirlerin bir kısmı geri dönmüşlerdi. Geride kalan diğer muhacirlerin dönüşü ise Hayber'in fethiyle aynı zamana rastlamıştı. Hz. Muhammed'in(s.a.v.) onları gördüğündeki sevinci sözlerine yansımış ve şöyle buyurmuştur: *"Hayber'in fethinin mi yoksa kardeşim Cafer'in gelmesinin mi daha sevindirici olduğunu bilemiyorum."*[69]

67 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 359-362.
68 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 3-9; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 227.
69 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 3; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 198, 229.

5. Hz. Hamza(r.a.) ve Hz. Ömer'in(r.a.) Müslüman Oluşları

Bir gün Safâ Tepesi'nde Resulullah(s.a.v.) ile karşılaşan Ebu Cehil, Sevgili Peygamberimize türlü hakaretlerde bulundu. Kendisine yapılan çirkin davranış karşısında Resulullah(s.a.v.) sabretti ve sessiz kaldı. Bu sıralarda avdan dönen Hamza b. Abdulmuttalib, âdeti olduğu üzere evine dahi gitmeden tavaf etmek için Kâbe'ye gelmişti. Olanlara şahit olan Abdullah b. Cüd'an'ın cariyesi Hz. Hamza'ya Ebu Cehil'in, yeğenine yaptıklarını haber verince Hz. Hamza öfkeye kapıldı. Derhal Kâbe'de bulunan Ebu Cehil'in yanına doğru koştu ve karşısına dikildi. Hışımla kaldırdığı yayı ile vurarak başını yardı. Ardından da "Ona hakaret edersin ha! Ben de onun dinindeyim ve o ne söylerse ben de aynısını söylüyorum. Şimdi gücün yetiyorsa beni yolumdan döndür!" diyerek Müslüman olduğunu ilan etti. Mahzumoğullarından bazıları Ebu Cehil'e yardım etmek üzere ayağa kalktılarsa da Ebu Cehil "Onu bırakın. Çünkü ben vallahi onun kardeşinin oğluna çok çirkin sözler söylemiştim." diyerek onlara engel oldu. Bu olayın ardından Hz. Hamza'ya, atalarının dininden ayrılmış olmak biraz güç geldi. Zihnini meşgul eden soruları kendisini uykusuz bıraktı. Nihayet Kâbe'ye giderek Allah'a(c.c.) yakarıp kendinden bu hâli gidermesi için yalvardı. Duası sona erdiğinde kalbinde şüpheden eser kalmamıştı. Sabahleyin erkenden Resulullah'a(s.a.v.) gitti ve yaşadıklarını anlattı. Bunun üzerine Nebi(s.a.v.), Allah Teâlâ'nın kendisini dinde sabit kılması için dua etti.[70]

Hz. Hamza'nın İslam'ı kabul etmesi Resulullah'ı(s.a.v.) fazlasıyla memnun etti. Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe, hem Hz. Hamza'yı hem de Peygamber Efendimizi emzirdiği için onlar aynı zamanda sütkardeşiydiler. Çocukluk ve gençlik yılları birlikte geçmiş, aralarında güçlü bir bağ oluşmuştu. Bu sebeple Hz. Hamza, yeğeni Hz. Muhammed'e(s.a.v.) karşı gösterdiği korumacı yaklaşımını sürdürmeye devam etti. Kureyş, Hamza'nın(r.a.) hidayeti ile Müslümanların önemli bir yardımcı ve güçlü bir koruyucu kazandığının farkına vardı. Bundan sonra az sayıdaki zayıf Müslümanlar bir nebze de olsa rahatladılar.[71]

Hz. Hamza'nın İslam'ı kabul etmesinden kısa bir süre sonra bütün Müslümanlara derin bir nefes aldıran bir olay daha gerçekleşti. Peygamberimize(s.a.v.) ve Müslümanlara karşı çok sert davranmasıyla bilinen Hz. Ömer, Müslüman oldu. Hz. Ömer, Peygamberimizin(s.a.v.) kabul olunan duasıydı. Resulullah(s.a.v.) Kureyş içinde nüfuzları bulunan iki kişiden birinin İslam ile şereflenmesi için Dârülerkam'da *"Ya Rabbi! Amr b. Hişâm (Ebu Cehil) veya Ömer b. Hattâb'dan sana sevgili olan ile İslam'ı güçlendir."*[72] diye niyaz etmişti. Hz. Ömer'in İslam'ı kabul etme süreci ile ilgili iki farklı rivayet anlatılmaktadır. Bu rivayetlerin ortak noktası ise Hz. Ömer'in Kur'an-ı Kerim'den etkilenerek kalbinin hidayete açılmasıdır.

Şair Diliyle

...

"O ses, sokağa vuran,
Nedir?"... "İşte bak, Kur'ân!"
Baktı, çarpıldı bir ân...
İçi süt liman oldu.
Ömer Müslüman oldu.

Kur'ân, esrar oluğu...
Sonsuzluğun soluğu...
Gösteren ok, kulluğu...
İnkârı iman oldu.
Ömer Müslüman oldu.

(Necip Fazıl Kısakürek, Esselam, s. 68.)

Rivayete göre Ömer b. Hattâb, Hz. Muhammed'i(s.a.v.) öldürmek için kılıcını kuşanarak yola çıkmıştı. Yolda kendisi de Müslüman olan Nuaym b. Abdullah'tan kardeşi ve eniştesinin de Müslüman olduğunu öğrendi. Bunun üzerine onların evine yöneldi. Bu sırada Habbab b. Eret, kardeşi Fâtıma ile eniştesi Said b. Zeyd'e Tâhâ suresini okumaktaydı. Ömer b. Hattâb'ın sesini duyunca Kur'an sayfasını gizlediler ve Habbab b. Eret de saklandı. Öfkeyle kız kardeşini ve eniştesine sert bir şekilde müdahale eden Ömer daha sonra yaptığından pişmanlık duymuş, onlardan

70 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 311-312.
71 İbn Abdilberr, el-İstîâb, C 1, s. 369-370; İbn Hacer, el-İsâbe, C 2, s. 37; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, C 2, s. 51-52.
72 Tirmizî, Menâkıb, 17.

okudukları şeyi kendisine açıklamalarını istemiştir. "Bu ne güzel ve ne kerim sözdür!" diyerek dinlediği ayetlerin etkisi ile Hz. Ömer yumuşamış ve derhal Resulullah'ın(s.a.v.) huzuruna giderek İslam'ı kabul etmiştir.[73]

Bir diğer rivayete göre Hz. Ömer, Müslüman olmadan önce sataşmak için aradığı Resulullah'ı(s.a.v.) Mescid-i Haram'da namaz kılarken buldu. Kâbe'nin örtüsü altında gizlenerek onu dinlemeye karar verdi. Hz. Peygamber bu sırada Kureyş'in iddialarına cevap veren Hâkka suresini okuyordu. İşittiği ayetler, gönlünde hidayet ateşini yakınca Müslüman olmaya karar verip Hz. Muhammed'i(s.a.v.) evine kadar takip etti. Hz. Peygamber'in, onu fark edip *"Bu saatte ne oldu ya Ömer?"* diye sorması üzerine Hz. Ömer, "Allah'a, Resulü'ne ve onun Allah katından getirdiği şeylere iman etmeye geldim." dedi. Resulullah, *"Ey Ömer! Allah sana hidayet nasip etti."* diyerek göğsünü mesh etti ve imanda sebat etmesi için ona dua etti.[74]

Hayatını korkusuzca yaşayan Hz. Ömer'in karakterini göstermesi bakımından İslam dinini benimsediğini ilan etmesi önemlidir. O, ilk iş olarak Ebu Cehil'in evine gidip İslâm'ı kabul ettiğini haber verdi. Ardından Kureyş'in habercisi Cemil b. Ma'mer el-Cumahî'yi bularak mescidin kapısında Müslüman olduğunu ilan ettirdi. Bunun üzerine İslam düşmanları onun üzerine atıldılar. Güneşin batmasına kadar onlarla mücadele etti. Nihayet onun İslâm'a girişi Mekke'de kalan Müslümanlara cesaret vermiş Müslümanlar ilk defa Kâbe'de toplu olarak namaz kılmaya başlamışlardır.[75]

YORUMLAYALIM

Abdullah b. Mesud şöyle demiştir: "Ömer'in Müslüman olması fetihti. Onun hicreti yardımdı. Emirliği ise rahmetti. Biz Ömer Müslüman oluncaya kadar Kâbe'nin yanında namaz kılamıyorduk. Müslüman olduğunda Kureyş'le savaştı, Kâbe'nin yanında namaz kıldı ve biz de onunla birlikte namaz kıldık."

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 366-367.)

Yukarıdaki metne bakarak Hz. Ömer'in İslam'ı kabul etmesinin Müslümanlar açısından önemini yorumlayınız.

6. Boykot Yılları

Müşrikler, Mekke'de Resulullah'ı(s.a.v.) engellemek için birçok yol denediler. Sırasıyla alay, iftira, baskı ve tehditlere başvurdular. İslam'ın sinelerde kabulünü engelleyemeyince zulümlerini işkence yapmaya ve onları öldürmeye kadar vardırdılar. Bu süreçte Müslümanlardan kimi şehit edilmiş kimi inançları için yaşadığı toprakları terk etmeye mecbur kalmıştı. Mekke'nin Habeşistan'a sığınan Müslümanları geri getirmek için gönderdiği elçiler de eli boş dönmüştü.

Müşriklerin bütün baskılarına rağmen İslam'a inananların sayıları Mekke'de artmış, Allah'ın(c.c.) bir olduğunu söyleyenlerin sesleri Kâbe'de yükselmeye başlamıştı. Bu süreçte Kureyşliler, Peygamberimizi(s.a.v.) himaye etmekten vazgeçmesi için Ebu Talib ile defalarca görüştüyseler de istediklerini alamadılar. Bu sebeple Ebu Talib'in desteğini ortadan kaldırmak için kabilesinin tamamına karşı baskı uygulamaya karar verdiler. Haşimoğulları ve Muttaliboğullarını sosyal ve iktisadi yönden baskı altına almak için bir dizi karar alıp yazdılar. Sonra yemin ederek imzaladıkları bu metni Kâbe'ye astılar.[76] Kabilesinin yanında yer almayan Ebu Leheb dışında bütün kabile Ebu Talib'in mahallesine taşındı. 616'da başlayıp üç yıla yakın süren ambargo süresince Haşimoğulları ve Muttaliboğullarını çok zor günler karşıladı. Akrabalarının açlık içinde kalmasına gönülleri el vermeyen bazı yakınlarının zaman zaman gizlice yaptığı yardımlar ise yeterli olmadı.[77]

73 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 367-370.
74 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 371-373; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, C 4, s. 139.
75 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 373-375.
76 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 375; bk. Buhârî, Hac, 45.
77 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 379; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 270.

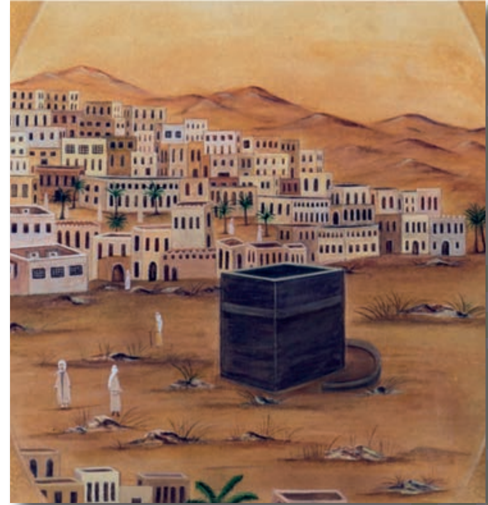
SAHABENİN DİLİNDEN

Abdullah b. Abbas şöyle demiştir: “Üç yıl boyunca mahallede kuşatıldık. Onlar erzak girişini engellediler. Öyle ki içimizden biri ailesinin nafakası için çarşıya çıktığı hâlde ona hiçbir şey satılmadı. Kavmimiz arasında ölenler oldu.”

(Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 270.)

Ebu Cehil ve diğer müşrikler Haşimoğullarının toplandığı mahalleye yiyecek girişine izin vermiyorlardı. Bu sebeple Ebu Talib ve Hz. Hatice’nin bütün mal varlığı bu uğurda harcandı. Açlık çeken çocukların feryadı mahallenin dışına taşıyor, insanlar ağaçları kemiriyor; ot, yaprak hatta kuru deri parçaları yiyerek hayatta kalmaya çalışıyordu.[78] Bu dönemde hasta ve zayıf düşenlerden ölenler oldu. Sa’d b. Ebi Vakkas’ın bu dönemde yaşadıkları zulmün ne boyutta olduğunu göstermesi açısından dikkate değerdir. “Açlık çektiğim bir gece vakti dışarı çıktım. Ayağım bir şeye dokundu. Hemen onu ağzıma attım ve hâlâ onun ne olduğu hakkında bir fikrim yok.”[79]

Mekkeliler arasında bu antlaşmaya razı olmayan bazı müşrikler, akrabalarının yaşadığı bu duruma daha fazla kayıtsız kalamadı. Resul-i Ekrem’in yaptıklarını daha sonra da hayırla yâd edeceği Hişâm b. Amr, Züheyr b. Ümeyye, Mut’im b. Adiy, Ebu’l-Buhteri ve Zem’a b. Esved bir araya gelerek bu gidişata dur demeye karar verdi. Ertesi gün, yaptıkları plana uygun olarak tavaftan sonra Züheyr b. Ümeyye, “Ey Mekkeliler! Biz istediğimiz gibi yiyip içip giyinirken Haşimoğulları açlıktan helak olsunlar öyle mi? Vallahi akrabalarımızla bağımızı koparan şu sayfayı yırtıncaya kadar oturmayacağım.” dedi. Ebu Cehil ona tepki gösterince arkadaşları bu antlaşmaya zaten razı olmadıklarını söyleyerek Züheyr b. Ümeyye’ye destek verdiler. Daha sonra beş arkadaş silahlanarak Haşimoğullarının bulunduğu mahalleye gidip boykotu kırdılar. Böylece müşriklerin yaptıkları insanlık dışı bu uygulamanın herhangi bir geçerliliği ve bağlayıcılığı kalmamış oldu.[80]

Görsel 3.9: *Boykot, yalnızlığa ve sıkıntılara yol açmıştı. (Minyatür: Zehra Çekin)*

Hz. Muhammed(s.a.v.), boykot yıllarının sonunda güçsüz düşen eşi Hz. Hatice ile Ebu Talib’in art arda vefatı ile sarsıldı. Ebu Talib, çocukluğundan itibaren Rahmet Elçisi’nin bakımını üstlenmiş, risaletini duyurduktan sonra ise her türlü tehlikeye karşı yeğenini himaye etmiş, onun zarar görebileceği hiçbir teklifi kabul etmemişti. Hz. Hatice de risaleti süresince en büyük desteği sağlayan hayat arkadaşıydı. Peygamberimiz(s.a.v.) bu kayıplar sonrasında hem maddi hem de manevi desteğini yitirmiş oldu. Peygamberimizin(s.a.v.) yaşadığı üzüntü sebebiyle Müslümanlar bu yılı “hüzün yılı” olarak isimlendirdiler.

7. Taif Yolculuğu

Amcasının vefatıyla himayesiz kalan Hz. Peygamber, fiili saldırılar karşısında açık hedef hâline gelmiş oldu. Kendisi için destek ve Mekke’de tıkanma noktasına gelen tebliğ faaliyetleri için yeni bir çevre arayışına yöneldi. Hz. Peygamber aradığı bu desteği Taif’te bulacağını umuyordu. Mekke’ye iki günlük mesafede bulunan Taif, Resulullah’ın(s.a.v.) anne tarafından akrabalarının yaşadığı şehirdi. Yakın ticari ilişkileri ve Kureyş zenginlerinin yazları Taif’te geçirmesi sebebiyle iki şehrin halkı birbirini iyi tanıyordu.

78 bk. Müslim, Zühd, 14.
79 Süheylî, Ravdu’l-ünf, C 3, s. 352.
80 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 14-16; Süheylî, Ravdu’l-ünf, C 3, s. 338-340.

Risaletin onuncu yılında Hz. Muhammed(s.a.v.), Zeyd b. Hârise ile birlikte gizlice Taif'e doğru yola çıktı. Oraya vardığında şehrin ileri gelenleriyle görüşerek onları Allah'ın(c.c.) birliğine ve kendisinin peygamberliğine iman etmeye çağırdı. Mekkelilere karşı onu himaye edip desteklemelerini istedi. Ancak Taif'in ileri gelenleri "Allah senden başka peygamber olarak gönderecek kimse bulamadı mı?" gibi alaycı ve küçümseyici sözlerle onun davetini reddettiler. Bu görüşmeyi öğrendiğinde Kureyş'in Müslümanlara olan baskısı daha da artacağı için Hz. Peygamber, Sakiflilerden hiç değilse görüşmeyi gizli tutmalarını rica etti. Ancak onlar Peygamber Efendimizin bu ricasını dikkate almak bir yana Kureyş'i derhal durumdan haberdar ettiler. Bununla da yetinmeyip şehrin ayak takımını kışkırtarak Allah Resulü'nü(s.a.v.) taşlattılar.[81]

Hz. Peygamber ve Zeyd(r.a.), şehrin dışındaki bir bahçeye sığındıklarında her ikisi de yaralanmış ve bitkin bir hâldeydi. Resul-i Ekrem'i saldırılardan kurtaran bu bahçe Mekkeli iki kardeş olan Şeybe ve Utbe'ye aitti. Bahçe sahipleri köleleri Addas ile Hz. Peygamber'e bir tabak üzüm ikram ettiler. Peygamber Efendimizin yemeye başlarken besmele çekmesi Hıristiyan olan kölenin dikkatini çekti. Aralarında geçen konuşmada Hz. Peygamber ona memleketlisi Hz. Yunus'tan ve kendisinin de onun gibi nebi olduğundan söz edince Addas orada Müslüman oldu.[82]

HADİSİN REHBERLİĞİNDE

Hz. Muhammed(s.a.v.), Taif'te kendisine saldıranlardan kurtulmak için sığındığı bahçede iki rekât namaz kıldıktan sonra Rabbine şöyle yalvarmıştı:

"İlahî; kuvvetimin yetersizliğini, çarelerimin tükenişini ve insanlarca horlanışımı sana havale ediyorum!

Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen sıkıntıya ve zulme uğrayanların Rabbisin. Sen benim Rabbimsin. Beni kimlere emanet ediyorsun? Bana sert ve kaba davranan bir yabancıya mı? Yoksa davamda bana üstün kılacağın bir düşmana mı?

Senin katından bana bir gazap ve öfke olmadığı sürece, ben bu başıma gelenlere hiç aldırmayıp katlanırım. Ama senin katından gelecek bir himaye her zaman çok daha hoştur. İnecek gazabına karşı karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahiretteki işleri düzene sokan nuruna sığınıp himaye isterim. Sadece senin rızanı isterim. Kuvvet ve kudret ancak sendedir."

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 61-62.)

Taif'ten beklediği desteği göremeyen Allah Resulü(s.a.v.) kederli ve çaresiz bir hâlde Mekke'ye doğru yola çıktığında Allah(c.c.) tarafından görevlendirilen melek kendisine şöyle seslenmişti: "Ey Muhammed, işte ben emrindeyim. İster misin şu iki yalçın dağı onların üstüne yıkayım." Peygamber Efendimiz bu teklife *"Hayır, ümit ediyorum ki Allah onların soyundan sadece Allah'a ibadet eden ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan bir nesil çıkartacaktır."* diyerek duayla karşılık vermiştir.[83]

Kabile sisteminin işleyişi gereği Allah Resulü'nün(s.a.v.) Mekke'ye girebilmesi ve can güvenliğinin sağlanması için Kureyşli birinin himayesine girmesi gerekiyordu. Zira görüşmeyi haber alan müşriklerin Hz. Peygamber'e olan kini daha da artmıştı. Hira Dağı yakınlarında konaklayan Resul-i Ekrem, Kureyşli iki kişiden himaye talep etse de olumlu cevap alamadı. Nihayet üçüncü olarak haber gönderdiği Mut'im b. Adiy, hâmiliği kabul edince Peygamber Efendimiz güven içinde Mekke'ye girdi. Silahlanarak kendisine eşlik eden Mut'im'in oğullarının korumasında Kâbe'yi tavaf edip namaz kıldı.[84]

81 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 180-181; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 60-61.
82 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 62-63.
83 Buhârî, Bed'ü'l-halk, 7.
84 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 20-21.

YORUMLAYALIM

Hz. Peygamber, Bedir Savaşı sonunda Mut'im b. Adiy'in oğlu Cübeyr'e şöyle demiştir: "Şayet baban sağ olsaydı ve bu esirleri kendisine bağışlamamı isteseydi ben onları ona bağışlardım; esirler için arabuluculuk yapmasını da kabul ederdim."

(Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 173.)

Mut'im b. Adiy'in geçmişte yaptığı iyiliklerine karşılık söylenmiş olan bu sözler Peygamber Efendimizin hangi ahlaki özelliğini yansıtır? Yorumlayınız.

8. İsra ve Miraç

Resul-i Ekrem tebliğ vazifesini sürdürürken üst üste büyük imtihanlardan geçmişti. Yaşadıkları yüzünden derin bir üzüntü içindeyken kendisini mutmain kılan ve ona güç veren olağanüstü bir olay yaşadı. Hak Teâlâ ümidini neredeyse kaybetmek üzere olan Resulünü(s.a.v.) isra ve miraç tecrübesiyle bir nevi teselli etti. **İsra,** Hz. Peygamber'in geceleyin Mekke'den Mescid-i Aksa'ya götürülmesi; **Miraç** ise göklere yükseltilmesi anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de isra hadisesiyle ilgili **"Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. O, gerçekten işitendir, görendir."** buyrulmuştur.[85]

Görsel 3.10: *Miraç yolculuğunun duraklarından Mescid-i Aksa*

Miraca eriştiğinde Resul-i Ekrem; Cenab-ı Hakk'ın huzuruna kabul edilmiş, kendisine cennet ve cehennem gösterilmiş, müminlere ilahi bir hediye mahiyetinde olan Bakara suresinin son iki ayeti vahyedilmiştir. Daha da mühimi Resulullah'ın(s.a.v.) "dinin direği"[86] diye nitelediği namaz risaletle birlikte iki vakit olarak emredilmişken Miraç'ta beş vakit olarak farz kılınmıştır.[87]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır.' dediler. Allah her şahsa, ancak gücünün yettiği ölçüde sorumluluk yükler. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer de) kendinedir.

Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim Mevlamızsın! Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!"

(Bakara suresi, 285-286. ayetler.)

Ayetlerin işaret dili ile sunumuna yukarıdaki linkten ulaşabilirsiniz.

85 İsrâ suresi, 1. ayet.
86 Tirmizî, İman, 8.
87 Buhârî, Salât, 1; Müslim, İman, 279.

Allah Resulü(s.a.v.) için ilahi destek anlamı taşıyan Miraç hadisesi, Müslümanlar için de bir imtihan vesilesi olmuştur. Hz. Peygamber'in sözüne itimat eden Müslümanların imanları kuvvetlenmiş, sayıları az da olsa bazı Müslümanlar şüpheye düşmüştür.[88]

OKUMA PARÇASI

"Semavi yolculuğun dönüşünde Resulullah(s.a.v.) bu 'gece yolculuğu' sırasında manevi alanda başından geçen durum ve olayları etrafındakilere anlattığında kendisini dinleyenler değişik şekillerde tepki göstermişlerdir. Bunlardan bazıları kendisini alaya almışlar ve ondan Kudüs şehrinin görünüş ve durumunu anlatmasını istemişlerdi. Diğer bir kısmı, günlerdir gelmesini bekledikleri ticaret kervanlarının şimdi nerede bulunduğunu söylemesini talep etmişlerdi. Bunlardan biri de Ebu Bekir'e koşmuş ve kendisine bu 'inanması güç' olayı haber vermek istemişti. Ancak bu mümin yüce şahsiyet bir an bile tereddüt etmeksizin 'Şehadet ederim ki Muhammed'in(s.a.v.) söylediği her şey gerçektir, doğrudur.' demiştir. İşte o günden itibaren Müslümanlar arasında Ebu Bekir, her devirde gıpta edilen 'Sıddîk' lakabına nail oldu."

(Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 147.)

9. Yeni Yurt Arayışı

Miraç mucizesiyle moral bulmuş olan Allah Resulü(s.a.v.), Mekke'ye gelen Arap kabileleri ile görüşmelerini hızlandırdı. Görüştüğü kişileri İslam'a davet eden Resulullah(s.a.v.), onlardan Kureyş'e karşı siyasi destek talep ediyordu. Peygamberimiz(s.a.v.) bu tebliğ faaliyetini Mekkeli müşriklerin aleyhine yürüttükleri yoğun propagandaya rağmen yılmadan sürdürüyordu. Zira müşrikler onunla görüşmesinler diye akıl almaz iftiralarla insanları uzaklaştırmaya hatta korkutmaya çalışıyorlardı. Pek çok kabile ile görüşmeler yapan Resul-i Ekrem hiçbirinden olumlu netice elde edememiş, bireysel olarak İslam'ı kabul edenler olsa da Resulullah'ın(s.a.v.) siyasi destek bulma hedefi gerçekleşmemişti.[89]

Görsel 3.11: *Akabe Mescidi*

9.1. Yesriblilerle İlk Temas

Tebliğ mücadelesini sabırla sürdüren ve davasından vazgeçmeyen Allah Resulü(s.a.v.) sabrının karşılığını aldı. Nübüvvetin on birinci yılında Yesrib'den gelen bir grup Hazrecli, Akabe denilen yerde Hz. Peygamber'le görüşüp İslam'ı kabul etti. Altı kişiden oluşan bu heyetin Mekke'ye geliş amacı mücadele hâlinde oldukları Evs kabilesine karşı Kureyşlilerle ittifak kurmaktı. Bu arayışla yola çıkmış olsalar da Hz. Peygamber ile buluşup anlaşmış olan Yesribliler böylelikle hem hakikati buldular hem de Müslümanlar için yeni bir dönemin kapısını aralamış oldular. Yesribliler Allah Resulü(s.a.v.) ile bir yıl sonra aynı yerde buluşmak üzere sözleşip memleketlerine döndüler.[90]

Esad b. Zürare başkanlığındaki Hazrecliler, Evs ile aralarında uzun süredir devam eden yıkıcı savaşların Hz. Peygamber vesilesiyle son bulacağını umuyorlardı. Bunun yanında bir arada yaşadıkları Yahudilerden duymuş oldukları peygamber beklentisi onların İslam'ı kabul etmesini kolaylaştırmıştı.[91]

88 Âdem Apak, Siyer-i Nebî, C 1, s. 159.
89 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 63-64; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 274.
90 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 70-71.
91 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 71; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 275.

9.2. Akabe Biatları

Akabe'de Allah Resulü'ne(s.a.v) tâbi olan altı Hazrecli sayesinde Yesrib'in her mahallesinde artık Hz. Peygamber'den bahsedilmeye başlanmıştı. Çünkü onlar Mekke'den döner dönmez tebliğe başlamışlar ve Yesriblileri Hz. Muhammed'in(s.a.v.) risaletinden haberdar etmişlerdi. Bu daveti öyle iştiyakla yerine getiriyorlardı ki Yesrib'de Hz. Peygamber'in adının geçmediği tek bir ev bile kalmamıştı. Dolayısıyla şehirde İslam'ı kabul edenlerin sayısı da hızla artıyordu. Hazreclilerin önayak olduğu İslamlaşma sürecine Evsliler de ilgisiz kalmamış, hak din onların arasında da yayılmaya başlamıştı.[92]

OKUMA PARÇASI

Yemin etmek ve itaat edeceğine söz vermek anlamında kullanılan **biat** kelimesi "satmak, satın almak" anlamındaki fiilin mastarıdır. Bu anlamdan yola çıkarak Hz. Peygamber'e biat edenler için "Allah(c.c.) onların canlarını ve mallarını karşılığında kendilerine cenneti vermek üzere satın almıştır..." (Tevbe suresi, 111. ayet.) denilmiştir. Bağlılık yemini olan biat, Resulullah'ın(s.a.v.) şahsına değil aslında Allah'a(c.c.) verilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir." (Fetih suresi, 10. ayet.) buyrularak bu durum açıkça ortaya konulmuştur. Yine ayette belirtildiği üzere edilen yeminin gereğini yapanlar ödüllendirileceği gibi sözünden dönenler de cezalandırılacaktır. Nitekim Hz. Peygamber Birinci Akabe Biatı'nda bu hususun üzerinde durmuş, muhataplarına eğer sözlerini tutarlarsa mükâfatlarının Cennet olacağını müjdeledikten sonra ahitlerini bozarlarsa Allah'ın(c.c.) bunu cezasız bırakmayacağı uyarısını yapmıştır.

(Âdem Apak, Siyer-i Nebî, C 1, s. 163.)

Nihayet Hz. Peygamber'le görüşmek üzere sözleştikleri vakit gelince on Hazrecli ve iki Evsli Müslüman'dan oluşan on iki kişilik heyet Akabe'de Resulullah(s.a.v.) ile bir araya geldiler. Allah Resulü(s.a.v.) onlardan; Allah'a(c.c.) hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, kimseye iftira atmamak, iyi işlerde kendisine karşı gelmemek üzere biat aldı. Bu ahitleşmeye Birinci Akabe Biatı denir.[93]

Allah Resulü(s.a.v.) Mus'ab b. Umeyr'i yeni Müslüman olanlara dinlerini öğretmek ve tebliğ faaliyetlerini sürdürmek üzere Yesrib'e gönderdi. Mus'ab(r.a.) orada Esad b. Zürare'nin evine yerleşerek eğitim ve tebliğ faaliyetlerine başladı. Mus'ab(r.a.) ve ev sahibinin gayretleriyle Müslüman olan Sa'd b. Ubade ve Üseyd b. Hudayr gibi kabile liderleri Yesrib'de İslamlaşmanın oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmesinde etkili olmuştur.[94]

Birinci Akabe Biatı'ndan bir yıl sonra hac mevsiminde Mekke'ye aralarında ikisi kadın yetmiş beş Yesribli Müslümanın bulunduğu bir kafile geldi. Yesribliler, Hz. Peygamber'le geceleyin görüşmek üzere sözleştiler. Dikkat çekmemek için konakladıkları yerden küçük gruplar hâlinde ayrılarak Akabe'ye gittiler. Hz. Peygamber'in yanında henüz Müslüman olmasa da kabilesinin büyüğü sıfatıyla Abbas b. Abdülmuttalib bulunuyordu. Arap kabile geleneği dikkate alındığında onun varlığı Hz. Peygamber için büyük bir destek niteliği taşıyordu. Allah Resulü(s.a.v.) kendisini ve Müslümanları memleketlerine davet eden Yesriblilere "Eş ve çocuklarınızı nasıl koruyorsanız beni de o şekilde koruyacağınıza söz veriniz." dedi. Bu konuda Hz. Peygamber'e güvence veren Yesribliler, bunun siyasi sonucunun Kureyş gibi kuvvetli bir düşman kazanmak olduğunu da biliyorlardı. Gecenin sonunda Hz. Peygamber onlardan himaye vaadi dışında kendisine her

92 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 72-73.
93 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 75; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 276.
94 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 76, 79-80; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 276-277.

şartta itaat edeceklerine, mali yardımda bulunacaklarına, iyiliği emredip kötülüğü önlemeye çalışacaklarına ve bu konuda kimseden çekinmeyeceklerine dair söz aldı.[95]

Akabede bulunan Yesribliler arasından on iki temsilci seçildi. Es'ad b. Zürare de baş temsilci olarak ilan edildi. Seçilen temsilciler Hz. Peygamber hicret edinceye kadar Yesrib'de onun adına sorumluluğu üstleneceklerdi.

Birinci Akabe Biatı'nda dinî konularda bireysel sözler alan Allah Resulü(s.a.v.), İkinci Akabe Biatı'nda Yesribli Müslümanlarla bir nevi siyasi ortaklık kurmuştur. Bu sayede birbirine düşman olan Yesribli Araplar İslam paydasında birleşmiş, baskı altındaki Mekkeli Müslümanlar için sığınılacak bir yurt bulunmuş ve tıkanma noktasına gelen tebliğ faaliyetleri için yepyeni bir imkân doğmuştur.

10. Yesrib'e Hicret

Allah Resulü(s.a.v.) on iki yıl boyunca her türlü gayreti göstermesine rağmen Müslümanlar Mekke'ye hâkim olamamıştı. Müşriklerin baskıları günden güne artmış, dayanılmaz hâle gelmişti. İslam'ın ilk yıllarında Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar orada rahat etse de denizaşırı bu ülke kalıcı bir hicret yurdu olmaya müsait değildi.

Mekke'de yaşamlarını sürdürme imkânı kalmayan Müslümanların Akabe biatları neticesinde Yesrib'e davet edilmesi onlara yeni bir hayatın kapısını açmış oldu. Yesrib onlar için güvenli bir sığınak, dinlerini özgürce yaşayacakları ve kardeş gibi karşılanacakları bir yurt idi. Bu yeni yurda kavuşabilmek için yaşanan hareketlilikten olacakları sezen müşriklerin elinden kurtulmak gerekiyordu.[96]

SUNUM YAPALIM

Yesrib'e hicreti gerekli kılan sebepler ile hicretin İslam tarihi açısından sonuçlarını anlatan bir sunum hazırlayarak sınıfta paylaşınız.

10.1. Müslümanların Hicreti

Hz. Peygamber hicret izni verince Müslümanlar 622 yılında küçük gruplar hâlinde Mekke'den ayrılmaya başladılar. Doğup büyüdükleri vatanlarını terk etmek zorunda kalmanın yanı sıra Müşriklerin zorbaca muameleleri işlerini zorlaştırıyordu. Muhacirlerin ilki olarak kabul edilen Ebu Seleme(r.a.), eşi Ümmü Seleme(r.a.) ve çocuğuyla birlikte yola çıkmasına rağmen eşinin kabilesi eşini ve oğlunu yolculuktan alıkoyduğu için tek başına gitmek zorunda kalmıştır. Ümmü Seleme'nin(r.a.) kabilesi ile mücadelesi sonucu aile ancak bir yıl sonra bir araya gelebilmiştir. Hişâm b. el-Âs'ın müşrik ailesi gitmek için hazırlandığını fark edince onu zincire vurup hapsetmiş, Ebu Cehil hicret etmiş olan Ayyâş b. Ebi Rebîa'yı yalanlarla Yesrib'den çıkarıp alıkoymuştur. Müşrikler Suheyb er-Rumî'ye ancak bütün malını Mekke'de bırakırsa izin vereceklerini söylemişler, o da hicreti tercih ederek tamamen fakir bir hâlde Yesrib'e gitmiştir. Onun bu davranışını haber alınca Allah Resulü(s.a.v.) "Suheyb kazandı, Suheyb kazandı!" buyurarak takdirlerini belirtmiştir.[97] **"İnsanlardan öyleleri de var ki Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir."[98]** ayeti de Suheyb'in(r.a.) bu davranışı üzerine nazil olmuştur.[99]

Görsel 3.12: *Hurma bahçeleriyle meşhur Yesrib*

95 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 81-84, 97.
96 Âdem Apak, Siyer-i Nebî, C 1, s. 169.
97 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 111-119, 121; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 304-305.
98 Bakara suresi, 207. ayet.
99 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 209.

Kâbe'ye giderek hicret için yola çıkacağını haykıran ve Kureyşlilere meydan okuyan Ömer b. Hattâb dışındaki Müslümanlar yolculuklarını gizlilik içinde gerçekleştirmiştir.[100] Memleketlerini, evlerini, mal ve mülklerini bırakıp hicret ederek dinleri uğruna büyük zorluklara göğüs germiş olan Müslümanlar şu ilahi müjdeye mazhar olmuşlardır: **"... Onlar ki hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler. Andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım..."[101]**

Allah Teâlâ tarafından Hz. Peygamber'e hicret izni verildiğinde Mekke'de engellenip hapsedilenler dışında Hz. Peygamber ve ailesi, Hz. Ebu Bekir ve ailesi ile Hz. Ali kalmıştı. Hz. Ali, Peygamberimize(s.a.v.) Yesrib'e varmadan yolda yetişmiş, aileler ise daha sonra getirilmiştir.[102]

10.2. Peygamberimizin Hicreti

Müslümanların hicretine şahit olan müşrikler, Hz. Peygamber'in de onlara katılmasıyla Müslümanların kendileri için büyük bir tehdit olacağının farkındaydı. Mevcut tehlikeyi bertaraf etmek düşüncesiyle Dârünnedve'de toplanan müşrikler Resulullah'ı(s.a.v.) ortadan kaldırmanın yollarını tartıştılar. Sonunda her kabileden bir kişinin katılımıyla oluşturulacak olan bir grubun Allah Resulü'nü(s.a.v.) öldürmesine karar verdiler. Böylece Hâşimoğulları bütün kabilelerle savaşmayı göze alıp kan davası güdemeyeceği için diyete razı olmak zorunda kalacak, onu da kabileler ortaklaşa ödeyecekti.[103]

ARAŞTIRALIM

"Hatırla ki kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."

(Enfâl suresi, 30. ayet.)

Ayetin atıfta bulunduğu Dârünnedve'de yapılan toplantıda müşrikler Hz. Muhammed'i(s.a.v.) engellemek için ne gibi görüşler öne sürmüşlerdi? Araştırınız.

Allah Resulü(s.a.v.) müşriklerin planını haber alınca Ebu Bekir'e(r.a.) haber vererek hicret için hazırlanmasını istedi. Hicret yolculuğuna Hz. Peygamber ile çıkmayı ümit eden Ebu Bekir(r.a.) önceden iki deve satın almış ve onlara özenle bakmıştı. Hz. Ebu Bekir yolculuk için hazırladığı develeri üç gün sonra Sevr Mağarası'nda buluşmak üzere Abdullah b. Uraykıt isimli kılavuza teslim etti.[104]

Hz. Peygamber yola çıkmadan evvel kendisinde bulunan emanetleri sahiplerine teslim etmekle Hz. Ali'yi görevlendirdi. Hz. Peygamber'in yatağına yatarak müşrikleri yanıltacak olan Ali(r.a.) emanetleri teslim etme görevini tamamladıktan sonra yolda Peygamberimiz(s.a.v.) ve yol arkadaşına katılacaktı.[105]

Hz. Peygamber, evinin kapısında kendisini öldürmek için bekleyenlerin arasından gece karanlığında yürüyüp geçmiş ve Allah'ın(c.c.) yardımıyla onlar bunun farkında bile olmamıştı. Ebu Bekir(r.a.) ile buluşan Peygamber Efendimiz, Yesrib güzergâhı yerine aksi yöndeki Sevr Mağarası'na doğru yöneldi. Hz. Ebu Bekir oğlu Abdullah'ı(r.a.) mağarada kaldıkları sürece kendilerine Mekke'den haber getirmekle görevlendirmişti. Hz. Ebu Bekir'in azatlısı Âmir b. Füheyre çobanlığını yaptığı sürüyü mağara civarında otlatarak hem Abdullah'ın izlerini silecek hem de onlara süt verecekti. Esma bnt. Ebi Bekir ise hazırladığı yemekleri getirecekti.[106]

100 Suyûtî, Târîhu'l-hulefâ, s. 113.
101 Âl-i İmrân suresi, 195. ayet.
102 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 123; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 317.
103 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 123-126.
104 Buhârî, İcâre, 3; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 306.
105 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 126-127.
106 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 194-196; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 130-131.

AYETLERİN IŞIĞINDA

Resul-i Ekrem suikast için kapıda bekleyen müşriklerin arasından onlar görmeden geçip giderken Yâsîn suresinin ilk ayetlerini okuyordu:

"Yâsîn! Hikmet dolu Kur'an hakkı için sen şüphesiz peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin. (Bu Kur'an) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir. Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir. Andolsun ki onların çoğu gafletlerinin cezasını hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar. Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır. Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler. Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar."

(Yâsîn suresi 1-10. ayetler.)

Müşrikler ertesi sabah olup biteni anladıklarında Hz. Ali'den ve Ebu Bekir'in(r.a.) ailesinden bilgi almaya çalıştılar. Bu mümkün olmayınca hemen peşlerine düşüp aramaya başladılar. Bir süre sonra mağaranın ağzına kadar geldikleri hâlde ilahi yardım sayesinde onları göremeyerek dönüp gittiler.[107] Bu ilahi yardım Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır:

"Eğer siz ona (Resulullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil) ona Allah yardım etmiştir. Hani kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı. Hani onlar mağaradaydı. O, arkadaşına, 'Üzülme çünkü Allah bizimle beraberdir.' diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir."[108]

Resul-i Ekrem ve yol arkadaşı üç gün mağarada gizlendikten sonra kılavuzları ile buluşup Âmir b. Füheyre'yi de yanlarına alarak yola devam ettiler. Onların izini bir türlü bulamayan Mekkeliler onları bulanlara büyük ödül vadetmiş, Mekke ile Yesrib arasındaki kabilelerin maharetli iz sürücüleri ödülün teşvikiyle onları aramaya başlamıştı. Nihayet Sürâka b. Mâlik isimli iz sürücü onları bulduğu hâlde üç defa denemesine rağmen her seferinde atı kumlara saplandığı için onlara yetişemedi. Takip ettiği kişinin sıradan biri olmadığını fark eden Sürâka özür dileyerek oradan uzaklaştığı gibi onları aramaya çıkan başka iz sürücüleri yanlış yönlendirmiştir.[109]

Görsel 3.13: *Yeni yurt arayışı: Medine'ye hicret (Minyatür: Zehra Çekin)*

Hicret yolculuğu esnasında Eslem kabilesinin reisi Büreyde b. Husayb, kendi arazisinden geçmekte olan Allah Resulü'nü(s.a.v.) durdurmak istedi. Ancak Hz. Peygamber'in konuşmasından etkilenen Büreyde ve kabilesi İslam'ı kabul ederek kendi topraklarından çıkana dek Hz. Muhammed'e(s.a.v.) muhafız birliği olarak eşlik ettiler.[110]

107 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 195.
108 Tevbe suresi, 40. ayet.
109 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 199; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 134.
110 İbn Abdilberr, el-İstîâb, C 1, s. 185-186.

OKUMA PARÇASI

Hicret yolculuğu sırasında Hz. Muhammed(s.a.v.) ve kafilesi Ümmü Mabed ismiyle tanınan bir kadının çadırına misafir olmuşlar, biraz dinlenip yemek yemişlerdi. Ümmü Mabed'in o sırada çadırda olmayan kocasına Peygamberimizi(s.a.v.) tarif ederken kullandığı ifadeler şöhret bularak hilye edebiyatına kaynak olmuştur. Ümmü Mabed'in tarifinin bir kısmı şöyledir:

"Gördüğüm öyle bir zat idi ki güzelliği besbelli idi. Güzel huylu idi. Biçimli ve güzel çehreli idi. Gözlerinde siyahlık, kirpiklerinde çokluk, sesinde naziklik vardı. Gözünün akı pek ak, siyahı pek siyahtı. Gözü kudretten sürmeli idi. Sustuğu zaman kendisinde bir vakar ve ağırbaşlılık, konuştuğu zaman da güler yüzlülük, tatlı sözlülük görülmekte; sözleri sanki dizilmiş birer inci gibi ağzından tatlı tatlı akmakta idi…"

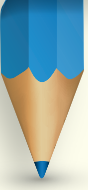
(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 197-198.)

10.3. Kuba'ya Varış

Hz. Peygamber ve kafilesi, 622 yılında bir hafta süren yolculuktan sonra Yesrib yakınlarındaki Kuba'ya ulaştı. Resulullah(s.a.v.) burada bir süre Kulsûm b. Hidm'in evinde misafir oldu. Kuba'da kaldığı süre zarfında Müslümanlarla buluşup sohbet eden Allah Resulü(s.a.v.) orada bir de mescit inşa etti. İslam'ın ilk mescidi olarak anılacak bu mescitten Kur'an-ı Kerim'de şöyle bahsedilir: **"… İlk günden takva üzerine kurulan mescit (Kuba Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."[111]** Hz. Peygamber'in kendisine verdiği görevi tamamlayıp yola çıkan Hz. Ali de bu sırada Kuba'ya ulaştı. Allah Resulü(s.a.v.) ve beraberindekiler yeniden Yesrib'e doğru hareket ettiler. **"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız elbette bu, sizin için daha hayırlıdır."[112]** ayetiyle önemi vurgulanan cuma namazını Resul-i Ekrem ilk kez yol üzerinde bulunan Ranuna Vadisi'nde kıldırdı. Namazdan sonra yola devam eden kafile, günlerdir yollarını gözleyen Yesriblilerin sevinç gösterileri eşliğinde şehre girdiler.[113]

Mekkeli Müslümanları baskı ve zulümden kurtaran hicretin işlevi elbette bununla sınırlı değildi. Mekke'de muhalif konumunda olan İslam, Yesrib'de hâkim unsur olacak, tebliğ faaliyetleri artık devlet olmanın verdiği güçle sürdürülecekti. Dolayısıyla hicret, Mekke'den kaçıp Yesrib'e sığınma olarak değil, Mekke'ye güçlenerek dönmenin bir adımı olarak değerlendirilmelidir. Mekkeli Müslümanları baskıdan kurtarıp hürriyetlerine kavuşturan hicret, Yesribli Müslümanlar arasında süregelen kardeş kavgasını sonlandırmıştı. İki şehrin Müslümanları arasında bir ümmet bütünlüğü kurulmuş, müşriklerle mücadele için uygun şartlar elde edilmişti. Ezcümle Müslümanların hicreti yeni bir medeniyetin kuruluşunun ilk adımları olmuştur.[114]

111 Tevbe suresi, 108. ayet.
112 Cuma suresi, 9. ayet.
113 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 138-139.
114 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebî, C 1, s. 176-177.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. **Allah(c.c.) ile kulları arasında elçilik yapma görevine nübüvvet ya da .... adı verilir.**
2. **Safâ Tepesi eteklerinde bulunan ve gizli davet döneminde Müslümanların buluşma yeri olan ev .... diye isimlendirilmiştir.**
3. **Hz. Peygamber'in İslam'a davet ettiği ilk kişi olan .... hemen Müslüman olmuştur.**
4. **Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahabiye .... denilmiştir.**
5. **Habeşistan Necaşisi'nin huzurunda müşriklere karşı Müslümanların sözcülüğünü .... yapmıştır.**
6. **Allah Resulü(s.a.v.) .... yolculuğu dönüşünde Mekke'ye Mut'im b. Adiy'in himayesiyle girmiştir.**
7. **Hz. Muhammed'in(s.a.v.) bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmesine .... adı verilir.**
8. **621-622 yıllarında Yesribliler ile Hz. Peygamber arasında gerçekleşen görüşmelere .... adı verilmiştir.**
9. **Hz. Peygamber'in inşa ettiği ilk mescit .... olmuştur.**
10. **İslam'da ilk cuma namazı .... denilen vadide kılınmıştır.**

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

11. **İslam öncesi dünyada mevcut olan dinlerin genel durumu hakkında kısaca bilgi veriniz.**

....
....

12. **Risalet görevi almış olan tüm peygamberlerin ortak sorumluluğu nedir?**

....
....

13. **Müşriklerin Hz. Peygamber'in davetine karşı çıkma sebepleri nelerdir?**

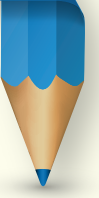
....
....

14. **İlk hicret yurdu olarak Habeşistan'ın seçilmesinin sebepleri nelerdir?**

....
....

15. **Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in İslam'ı kabul etmesinin Müslümanlar açısından önemi nedir?**

....
....

16. Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği Taif yolculuğunun amacı nedir?

....

....

17. İsra ve miraç hadisesinin Hz. Peygamber açısından önemi nedir?

....

....

18. "Namaz müminin miracıdır." sözü ne anlama gelir? Yorumlayınız.

....

....

19. Birinci Akabe Biatı ile İkinci Akabe Biatı'nı verilen sözler açısından karşılaştırınız?

....

....

20. Müşrikler Hz. Peygamber'in Yesrib'e hicret etmesini niçin engellemek istemişlerdir?

....

....

21. Hz. Peygamber'in hicret yolculuğu için yaptığı hazırlıklar ve aldığı tedbirler nelerdir?

....

....

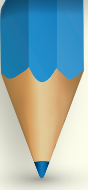
C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

22. "Ey elbisesine bürünen (Peygamber!) Kalk ve uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et. Sadece Rabbini yücelt." (Müddessir suresi, 1-5.) **ayetleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?**

A) Bu ayet Hz. Peygamber'e gelen ilk vahiydir.
B) Bu ayetle açıktan davet dönemi başlamıştır.
C) Bu ayetten sonra bir süre vahiy kesilmiştir.
D) Bu ayetle gizli davet dönemi başlamıştır.
E) Bu ayetten sonra Müslümanların sayısı hızla artmıştır.

23. Aşağıdakilerden hangisi müşriklerin davete olan tepkileri arasında <u>yer almaz</u>?

A) Alay ve iftira
B) Münazara ve münakaşa
C) Boykot
D) İşkence
E) Tehcir

24. Habeşistan'a hicret eden Müslümanlardan bir kısmının kısa bir süre sonra Mekke'ye dönmelerinin sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mekke'deki şartların Müslümanlar için uygun hâle geldiği haberi
B) Habeşistan'da geçimlerini sağlayamamaları
C) Hz. Peygamber'in geri dönmelerini istemesi
D) Necaşi'nin onları korumak istememesi
E) Hz. Peygamber'in tehlikede olduğu haberi

I. Hz. Peygamber'in ailesi dışından ilk Müslüman olan kişidir.
II. Müslüman olduğu için ailesinden baskı görmüş zengin bir gençtir.
III. Efendisi tarafından işkence ile İslam'dan dönmeye zorlanan bir köledir.
IV. İslam'ın ilk yıllarında Mekke dışından gelerek Müslüman olmuş bir sahabidir.

25. Yukarıda verilen cümlelerde aşağıdaki isimlerden hangisiyle ilgili bilgi <u>yoktur</u>?

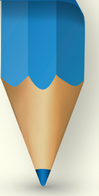
A) Hz. Ebu Bekir
B) Hz. Ebu Zer
C) Zeyd b. Hârise
D) Mus'ab b. Umeyr
E) Bilâl-i Habeşî

26. Müslümanlara uygulanan sosyal ve ekonomik boykotun ardından gelen yıla "hüzün yılı" denilmesinin sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Boykottan dolayı Müslümanların zayıf düşmesi
B) Boykot sırasında güçsüz düşen Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin vefat etmesi
C) Boykota dayanamayan bazı Müslümanların hicret etmesi
D) Boykot sebebiyle birçok Müslüman'ın vefat etmesi
E) Hz. Peygamber'in henüz bebek olan oğlunun vefat etmesi

27. Hicret edebilmek için malını Mekke'de bırakmak zorunda kalan ve hakkında "İnsanlardan öyleleri de var ki Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir." (Bakara suresi, 207.) **şeklinde ayet nazil olan sahabi aşağıdakilerden hangisidir?**

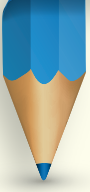
A) Habbab b. Eret
B) Bilâl-i Habeşî
C) Ammar b. Yasir
D) Suheyb b. Sinan
E) Abdullah b. Mesud

İSİM	YAŞ	SOSYAL KONUM	KABİLE
Hatice bnt. Huveylid	55	Peygamber'in eşi, zengin bir tüccar	Esed
Ebu Bekir	38	Kabilesinin önde gelenlerinden halk arasında saygın biri, tüccar	Teym
Ali b. Ebi Talib	12-13	Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in oğlu	Haşim
Zeyd b. Hârise	33	Azatlı köle ve hizmetçi	Haşim
Osman b. Affan	34	Zengin bir tüccar	Ümeyye
Abdurrahman b. Avf	30-31	Tüccar	Zühre
Sa'd b. Ebi Vakkas	17-19	Varlıklı bir aileye mensup, Mekke'nin meşhur okçu ve avcılardan	Zühre
Zübeyr b. Avvam	15-16	Peygamber'in halası Safiye'nin oğlu	Esed
Talha b. Ubeydullah	14-18	Tüccar	Teym
Ebu Ubeyde b. Cerrah	31	Kabilesi Mekke'nin nüfuzlu kabilelerinden değil	Hâris b. Fihr
Ebu Seleme	?	Peygamber'in halasının oğlu, amcaları Ebu Cehil ve Velid b. Muğîre	Mahzum
Ümmü Seleme	17-18	Ebu Seleme'nin eşi	Mahzum
Erkam b. Ebi'l-Erkam	18	Mekke'nin nüfüzlu ailelerinden, evi ilk Müslümanların karargâhı	Mahzum
Said b. Zeyd	14	Babası Mekke'de yaşayan Haniflerden; eşi, Hz. Ömer'in kız kardeşi	Adiy
Habbab b. Eret	28	Köle, demirci, okuryazar	Zuhre/Huzaâ
Abdullah b. Mesud	16	Ukbe b. Ebi Muayt'ın çobanı	Zühre
Mus'ab b. Umeyr	25	Ailesi Mekke'nin zenginlerinden	Abdüddâr
Amr b. Abese	Genç	Mekke dışından, tüccar	Süleym
Suheyb b. Sinan	26	Abdullah b. Cüd'an'ın azatlı kölesi	Teym
Âmir b. Fuheyre	?	Mekkelilerden Tufeyl'in kölesi	-
Ammar b. Yasir	Genç	Mahzumoğullarının antlaşmalısı	Yemenli
Sümeyye bnt. Hayyât	?	Ammar'ın annesi, ilk kadın şehit	Yemenli
Yasir b. Âmir	?	Ammar'ın babası, ilk şehit	Yemenli
Bilâl-i Habeşî	33-36	Ümeyye b. Halef'in kölesi	Cumah
Ebu Zer el-Gıfârî	?	Bedevilerden ilk Müslüman, yağmacılıkla meşhur Gıfâr kabilesine mensup	Gıfâr
Esma bnt. Ebi Bekir	17	Hz. Ebu Bekir'in kızı	Teym
Cafer b. Ebi Talib	20-23	Ebu Talib'in oğlu	Haşim
Esma bnt. Umeys	20-21	Cafer b. Ebi Talib'in eşi	Has'am
Habibe bnt. Ebi Süfyan	20-21	Mekke reisi Ebu Süfyan'ın kızı	Ümeyye
Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa	28-30	Müşriklerin ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa'nın oğlu, okuryazar	Abdüşşems
Zinnîre, Nehdiyye, Lübeyne	?	Cariye	-

28, 29, 30. soruları yukarıdaki tabloya göre cevaplayınız.

* Tablo oluşturulurken Prof. Dr. Abdurrahman Kurt'un "Demografik Değişkenler Açısından İlk Müslümanlar" isimli makalesinden faydalanılmıştır.

28. Verilenlere göre ilk Müslümanların sosyoekonomik durumu ile ilgili en genel yargı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Toplumun fakir ve güçsüz kesimleri Müslüman olmayı tercih etmiştir.
B) Müslüman olanların çoğu zengin ve varlıklı aile çocuklarından oluşmaktadır.
C) İlk Müslümanların çoğu kadın ve kölelerden oluşmaktadır.
D) Hz. Peygamber'in kabilesinden daha fazla kişi Müslüman olmuştur.
E) Hz. Muhammed'e(s.a.v.) toplumun her kesiminden insan inanmıştır.

29. Verilen bilgilere göre gençler ile ilgili ne söylenebilir?

A) Geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır.
B) Zengin gençlerin Müslüman olma oranı daha yüksektir.
C) Gençler değişime kapalıdır.
D) İlk Müslümanların çoğu gençtir.
E) Savaşçı özellikleri ön plandadır.

30. Müslümanlığı kabul etmiş kabile reisi var mıdır? Mekke liderlerinin Hz. Peygamber'in tebliğine karşı tutumları bağlamında yorumlayınız.

....

....

....

....

....

4. ÜNİTE
RİSALETİN MEDİNE DÖNEMİ

KAVRAMLAR

Ensar, muhacir, Ravza-i Mutahhara, cihat, gazve, seriyye, istişare, muâhât, nifak, ehl-i kitap, senetü'l-vüfûd.

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Medine'de İslam toplumunun oluşum süreci,
- Seriyye ve gazvelerin sebep ve sonuçları,
- Peygamberimizin münafıklarla mücadele metodu,
- Peygamberimizin diğer din mensuplarıyla ilişkilerinin dayandığı ilkeler,
- Peygamberimizin tebliğinde İslam'a davet mektuplarının yeri,
- Veda Haccı'nın önemi ve Veda Hutbesi'ndeki evrensel mesajlar,
- Peygamberimizin vefatının Müslümanlar üzerinde bıraktığı tesir,
- Peygamberimizin ahlaki özellikleri.

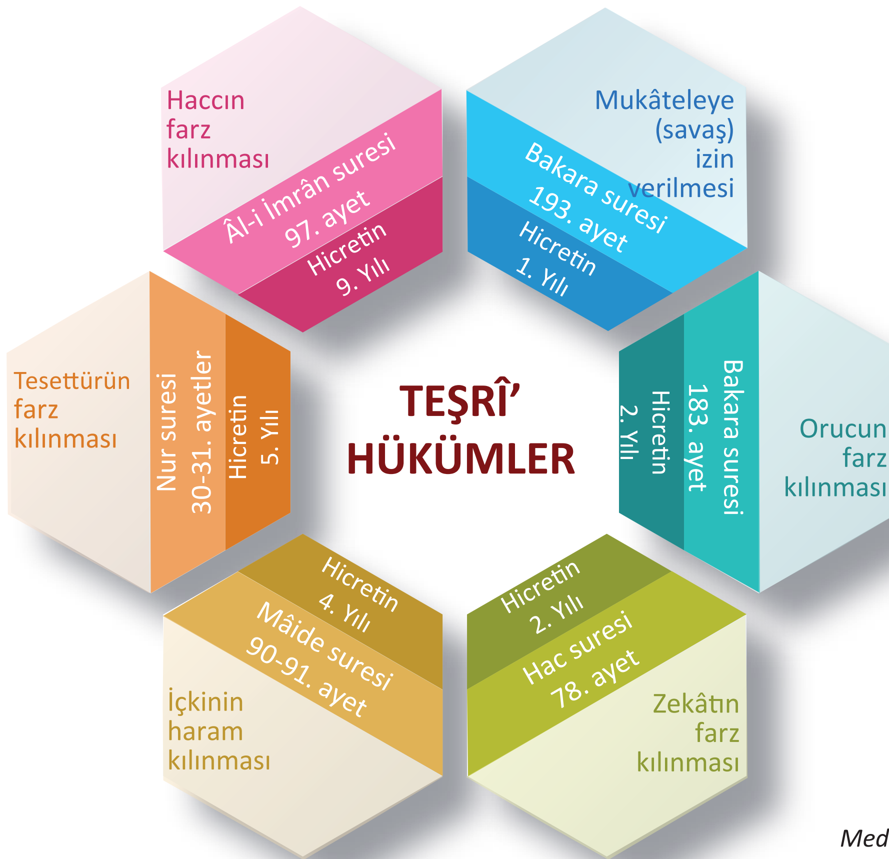
HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Farklı inanç ve grupların bir arada yaşamasını temin eden kurallar neler olabilir?
2. Toplumları savaşmak zorunda bırakan sebepler sizce nelerdir?
3. İkiyüzlü insanlar muhatabına ve topluma ne gibi zararlar verir?
4. İslam tebliği için günümüzde kullanılabilecek vasıtalar nelerdir?
5. Temel insan hak ve hürriyetleri hakkında neler biliyorsunuz?

1. Medine'de İslam Toplumunun Oluşumu

Allah Resulü'nün(s.a.v.) Yesrib'e hicretinden sonra şehre Hz. Peygamber'in şehri anlamında Medinetü'n-Nebi ya da onun gelişiyle nurlanmış şehir anlamında Medinetü'l-münevvere denilmiş, sonraları ise sadece Medine ismi kullanılmıştır.

Hz. Peygamber tarafından siyasal, sosyal ve kültürel açıdan merkez hâline getirilecek olan Medine'de bir devlet olmaya yönelik çalışmalara hicretle beraber başlanmıştır. İdari ve toplumsal faaliyetlerin de yürütüldüğü Mescid-i Nebi'nin inşası devam ederken, bir taraftan da muhacir ile ensarın kaynaşması sağlanmıştır. Şehirde yaşayan Yahudilerle imzalanan sözleşme ile bir arada yaşamanın kuralları belirlenmiş, bir anlamda devletin anayasası oluşturulmuştur. Ayrıca gelen vahiylerle İslam'ın emir ve yasakları aşama aşama tamamlanmaya devam etmiştir.

Tablo 4.1
Medine'de gelen teşrî hükümler

1.1. Mescid-i Nebi'nin İnşası

Allah Resulü(s.a.v.) zorlu bir yolculuktan sonra Müslümanların sevinç gösterileri içinde şehre girdiğinde devesini serbest bırakarak onun çöktüğü yere en yakın eve misafir olacağını söylemişti. Böylece kendisini misafir etmek için âdeta yarışan Müslümanlar arasında bir tercih yapmamış, kimseyi de kırmamış oldu. Bu uygulamanın neticesinde Hz. Peygamber'e ev sahipliği yapma mutluluğuna Ebu Eyyüb el-Ensârî ismiyle bilinen Halid b. Zeyd erişti. Hz. Peygamber Mescid-i Nebi'nin inşası tamamlanıncaya kadar onun evinde misafir kalmıştır.[1]

1 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 204.

Derkenar

İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Mekke'deki baskılara karşı din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlamak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed(s.a.v.) ve arkadaşlarına **muhacir** adı verilmiştir.

Hicret sırasında Hz. Peygamber'e ve Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlara da **ensar** denilmiştir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 307, 95.)

Hz. Muhammed(s.a.v.) vakit geçirmeden Müslümanların yeni yurdunda mescit inşa etmek için hazırlıklara başladı. Şehre girişinde devesinin çöktüğü arsayı sahipleri olan iki yetim kardeşten satın alıp inşaata uygun hâle getirdi. Temeline ilk taşı bizzat kendisi koyduğu gibi inşaat tamamlanıncaya kadar, yaklaşık yedi ay, ashâbıyla beraber çalıştı. Kerpiçten yapılan binanın direkleri hurma gövdelerinden, tavanı da hurma dallarından idi. Son derece sade bir yapı olan mescidin kıblesi Kudüs'e doğruydu. Mescidin bitişiğine Hz. Peygamber ve ailesi için odalar inşa edildi. Ayrıca mescidin arka kısmına ihtiyacı olanların barınabileceği bir bölüm eklendi.[2]

Yapımı esnasında ensar ve muhaciri kaynaştıran Mescid-i Nebi yalnızca ibadet mekânı olarak kalmamış, din ve devlet işlerinin yürütüldüğü bir merkez olmuştur. Peygamber mescidinin önemli işlevlerinden birisi eğitim mekânı olmasıydı. Burada oluşturulan ilim meclislerinde Hz. Peygamber ashâbı ile bir araya gelip onların sorularını cevaplıyordu. Ayrıca bazı sahabilerin desteğiyle mescitte Kur'an ve okuma yazma eğitimi veriliyordu. Peygamber Efendimiz ilim meclislerinden istifade etmek isteyen hanımlar için de ayrı bir gün tahsis etmişti. Devlet yönetimiyle ilgili meseleler Mescid-i Nebi'de görüşülüyor, Hz. Peygamber yabancı elçileri burada kabul ediyordu. Halkın yönetimle ilgili istek ve şikâyetlerini Hz. Peygamber'e ulaştırdığı mekân olan Mescid-i Nebi'nin kamu yönetiminde de önemli bir yeri vardı. Bunun yanında adalet hizmetleri de buradan yürütülüyor, davalar burada görülüyordu. Savaşlarda yaralanan sahabilerin tedavisi için mescitte bir çadır kurulmuş dolayısıyla Mescid-i Nebi zaman zaman hastane olarak da kullanılmıştır.[3]

1.2. Ashâb-ı Suffe

Suffe kelimesi Arapçada gölgelik anlamına gelir. Mescid-i Nebi inşa edilirken arka tarafına eklenen gölgelik, barınma ihtiyacı olan sahabiler için yapılmıştı. Burada kalan ve ashâb-ı suffe olarak anılan topluluk içinde yoksul ve kimsesiz olanlarla bekâr sahabiler bulunuyordu. Ashâb-ı suffenin ihtiyaçları Allah Resulü(s.a.v.) ve zengin Müslümanlar tarafından karşılanıyordu. Hz. Peygamber kendisine gelen sadakaları suffe ashâbı için kullanırdı.[4]

Ashâb-ı suffenin en önemli özelliği vakitlerinin neredeyse tamamını Hz. Peygamber'i dinlemeye ve ilme ayırmış olmalarıdır. Sürekli Resulullah'ın(s.a.v.) yanında bulunup sorular soran ve ondan öğrendiklerini diğer Müslümanlara aktaran suffe ashâbının birçok İslami ilmin doğuşunda ve gelişmesinde doğrudan etkisi vardır. Hz. Peygamber, İslam'ı tebliğ için göndereceği elçileri de kendisinin eğitiminden geçmiş olan ashâb-ı suffe içinden seçmiştir.[5]

ARAŞTIRALIM

Ashab-ı suffenin eğitim öğretime olan katkılarını araştırınız.

2 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 204-207; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 141-143.
3 Mustafa Sabri Küçükaşçı, Nebi Bozkurt, "Mescid-i Nebevî", DİA, C 29, s. 286-290.
4 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 219.
5 Mustafa Baktır, "Suffe", DİA, C 37, s. 469-470.

1.3. Muhacir-Ensar Kardeşliği

Hz. Peygamber'in hicretin ilk yılında Medine'de attığı adımlardan biri ensar ile muhacir arasında kardeşlik bağı tesis etmesidir. İslam'a göre bütün Müslümanlar kardeş kabul edilmekle beraber Allah Resulü(s.a.v.) Enes b. Mâlik'in ailesinin evinde yapılan toplantıda kırk beş muhaciri *"Allah için ikişer ikişer kardeş olunuz."* buyurarak ensardan kırk beş sahabiyle kardeş ilan etti. Ensarın muhacirlerle evini ve kazancını paylaşacağı **muâhât** denilen bu uygulama ile muhacirlere maddi manevi destek sağlanmış, ümmet olma arzusu kabileye bağlılığın önüne geçmiştir.[6] Bu muâhât, yurtlarını ve zenginliklerini bırakıp hicret eden ve gurbete uyum sağlamaya çalışan Müslümanlar için hayati bir öneme sahiptir. Bu dayanışmanın Peygamberimiz(s.a.v.) eliyle ve bir ibadet anlayışı içinde gerçekleştirilmesi muhacirlerin yardımlar karşısında mahcubiyet hissetmesini engellemiştir. Çünkü kardeşleştirme ensarın sorumluluklarını belirlediği gibi muhacirlerin aldıkları yardımı, resmen ilan edilmiş bir hak ve kardeşliğin gereği olarak görmelerini sağlamıştır.[7] Ensarın arazileri yarı yarıya paylaşma teklifinin muhacirler tarafından kabul edilmeyerek bakımını üstlenmek şartıyla mahsullerin paylaşılmasına karar verilmesi muhacirlerin durumu suistimal etmediklerini göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim Peygamberimiz(s.a.v.) yaptığı şehir planlaması kapsamında kimseye ait olmayan ve ensarın hibe ettiği arazilerde muhacirler için evler yaptırmıştır.[8]

YORUMLAYALIM

Ensardan Sa'd b. Rebî kendisiyle kardeş ilan edilen Abdurrahman b. Avf'a, "İşte mallarımın yarısını sana veriyorum." dediğinde Abdurrahman b. Avf ona şöyle karşılık vermişti: "Allah malını sana bereketli kılsın, ailene de afiyet versin. Sen bana Medine çarşısının yolunu göster, kâfi!"

(Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 3.)

Yukarıdaki diyaloğa bakarak ensar muhacir kardeşliğini yorumlayınız.

Hz. Peygamber hicretin birinci yılında Müslümanların sayısını belirlemek için nüfus sayımı yaptırmıştır. Sahabeden Huzeyfe b. Yemân şöyle demiştir: *"Resulullah, insanlardan Müslüman'ım diyenleri benim için yazın, buyurdu. Biz de ona bin beş yüz kişinin adını yazıp getirdik."*[9] Hz. Peygamber'in Müslümanların sayısını öğrenmek istemesi muhtemelen daha çok askerî sebeplerle ilgilidir. Allah Resulü(s.a.v.) başlangıçta sahip olduğu askerî kuvveti tespit etmek istemiştir.[10]

1.4. Medine Sözleşmesi

Muâhât ile birlikte Müslümanlar arasındaki birliği tesis eden Hz. Peygamber, şehrin diğer sakinleri ile de bir sözleşme imzalayarak İslam devletinin temellerini atmıştır.[11] Medine Sözleşmesi ya da Medine Vesikası denilen bu metin İslam devletinin ilk anayasası kabul edilir.[12] Şehirde yaşayan bütün grupları Medine vatandaşı olma paydasında birleştiren bu sözleşme ile Medine halkının hak ve görevleri ortaya konulmuştur. Sözleşme, muhtevası itibarıyla din hürriyetini güvence altına almış, sosyal ilişkilerde yardımlaşma ve dayanışmayı geliştirmeyi hedeflemiş, hukuki ve askerî alanda düzenlemeler yapmıştır.

"Yahudilerin dinleri kendilerine, Müslümanların dinleri de kendilerinedir." maddesiyle din hürriyetini garanti eden sözleşmede "Müslümanlarla Yahudiler arasında Yesrib'e saldıran kimselere

6 Müslim, Fedâilü's-sahabe, 50; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 319.
7 bk. Adnan Demircan, Siyer, s. 291-293.
8 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 317-318.
9 Buhârî, Cihâd, 181.
10 M. Tayyib Okiç, "İslamiyette İlk Nüfus Sayımı", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 7, s. 11-15.
11 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 147.
12 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 189.

karşı yardımlaşma olacaktır." maddesiyle şehrin savunmasının ortaklaşa yapılacağı kararlaştırılmıştır. Sözleşmeye göre Yahudiler şehir dışına yapılacak seferlere ancak Allah Resulü'nün(s.a.v.) izniyle katılabileceklerdir. "Yahudiler, Müslümanlarla birlikte savaştıkları sürece savunma harcamalarına katılacaklardır." maddesiyle ve her bir kabile için ayrı maddede yazılan "Kan bedelini kendi aralarında paylaşarak ödeyeceklerdir." ifadesiyle mali yükümlülükler belirlenmiştir. "Ne Kureyşliler ne de onlara yardım edenler himaye altına alınmayacaktır." maddesiyle de Müslümanlar için en büyük tehdit olan Kureyş'e karşı önlem alınmış, Medine'deki müşriklerin onlarla iş birliği yapması engellenmiştir. Müminlerden kendi aralarındaki haksızlık ve yanlışlık yapanların karşısında olmalarını isteyen sözleşmede "... bu kimse onlardan birinin çocuğu bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır." denilerek İslam'ın adalet prensibi vurgulanmıştır. "Müminler birbirlerinin Allah yolunda akan kanlarının intikamını alacaktır." maddesiyle kan bağına ya da anlaşmalara dayanan dayanışmanın yerini inanç birliği etrafında bir dayanışma almıştır. "Üzerinde ihtilafa düşülen her şey Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir." maddesi de Hz. Muhammed'in(s.a.v.) devlet başkanı olarak kabul edildiğine işaret etmektedir.[13]

Hz. Peygamber, ensar ve muhaciri kabile esaslı birleşmeden uzaklaştırıp inanç merkezli bir topluluğa dönüştürdükten sonra Medine Sözleşmesi ile Medine'de çeşitli kabilelere ve inançlara sahip fertleri hukuka dayalı, sosyal, iktisadi ve dinî hak ve sorumlulukları bulunan, Medine şehir devletinin vatandaşları hâline getirmiştir.[14]

***Görsel 4.1:** Minarelerden yükselen çağrı: Ezan*

1.5. Namaza Davet: Ezan

Medine'de sayıları artan Müslümanların namaz vakitlerinde mescitte bir arada hazır bulunmaları her zaman mümkün olmuyordu. Bu problemi ortadan kaldırmak için namaza çağrı niteliği taşıyan bir yöntem arandı. Bir süre sokaklarda "es-salâ" ya da "es-salâtü câmia" diye bağırılsa da bu uygulama kalıcı ve pratik değildi. Hz. Peygamber'in ezana çağrı şeklini belirlemek için ashâbıyla yaptığı istişarede çeşitli fikirler ortaya atıldı. Bunlardan çan çalınması Hıristiyanların, boruya üflenmesi Yahudilerin, ateş yakılması Mecûsîlerin âdeti olduğu için Allah Resulü(s.a.v.) tarafından uygun bulunmadı. Bu istişarenin yapıldığı sıralarda rüyalarında ezan-ı Muhammedî'yi gören Abdullah b. Zeyd ve Hz. Ömer bunu Hz. Peygamber'e haber vermişlerdir. Bunun sadık bir rüya olduğunu bildiren Peygamberimiz(s.a.v.) ezanın sözlerinin Bilâl-i Habeşî'ye öğretilmesini istemiştir. Yüksek bir yere çıkarak ilk ezanı okuyan Bilâl(r.a.) Hz. Peygamber'in ilk müezzini olmuştur.[15]

TARİHTEN BİR SAYFA

Bilâl-i Habeşî, Resul-i Ekrem'in henüz uyanmadığını haber aldığı bir sabah ezanında "hayye ale'l-felâh" (haydi kurtuluşa) ibaresinden sonra "es-salâtü hayrun mine'n-nevm" (namaz uykudan hayırlıdır) sözünü eklemişti. Allah Resulü(s.a.v.) onun bu tasarrufunu beğenmiş ve her sabah ezanında bu sözü tekrarlamasını istemiştir.

(bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 632-633.)

13 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 147-150.
14 Âdem Apak, Siyer-i Nebî, C 1, s. 204.
15 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 212; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 323.

1.6. Medine Pazarının Kurulması

Medine'de yeni bir toplum düzeni inşa eden Hz. Peygamber, siyasi, sosyal, idari alanda yaptığı düzenlemelerin yanında ekonomi alanında da birtakım adımlar atmıştır. Bu adımlardan biri olarak hicretin ardından Müslümanların ticari faaliyetlerini yürütecekleri kendilerine ait bir pazar yeri belirledi. Esnafın burada sabit yerler edinmesini yasaklayarak herkese tezgâh kurma imkânı sundu. Kimseden vergi alınmayacağını ilan ederek pazarı tüccarlar için cazip hâle getirdi. İslami hükümlerin uygulandığı pazarı denetlemek için görevliler tayin etti. Ticaret konusunda tecrübeli olan Mekkeli Müslümanların da etkisiyle pazar kısa sürede şehrin ekonomik hayatında önemli bir yer edindi. Böylece Yahudilerin hâkimiyetinde bulunan Medine ekonomisinde Müslümanlar da söz sahibi oldular.[16]

SÖZ SİZDE

Ekonomik bağımsızlık ile siyasi bağımsızlık arasındaki ilişki bağlamında Medine pazarının kurulmasının önemini açıklayarak düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.7. Kıblenin Değişmesi

Resul-i Ekrem Medine'ye Hicret edince kıble olarak Mescid'i Aksa'ya doğru yönelmesi emredilmişti. On yedi ay kadar sonra **"(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz..."** şekliyle başlayan ayette Peygamber Efendimizin arzusunun Kâbeye yönelmek olduğu ifade edilmiş, ayetin devamında **"... İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin..."**[17] emriyle de kıble, Kâbe olarak değiştirilmiştir. Hicretin ikinci yılında Selemeoğulları mescidinde öğle namazı kılmakta iken gelen bu emir dolayısıyla Peygamberimiz(s.a.v.) Kudüs'e doğru başladığı namazı Kâbe'ye doğru tamamlamıştır. Bu olayın hatırasına Selemeoğulları mescidi "Mescid-i Kıbleteyn" diye isimlendirilmiştir.[18]

Görsel 4.2: *Bakara suresi, 149. ayet (Hat: Fatih Özkafa)*

Kıble Kudüs'e doğru iken "Muhammed ve ashâbı kıblenin neresi olduğunu bilmiyorlardı, biz onlara yol gösterdik." gibi sözlerle Müslümanlara sataşan Yahudiler kıble Kâbe'ye çevrilince de ileri geri konuşmaya başladılar.[19] Onların tavırlarına cevap olarak Allah Teâlâ şöyle buyurdu: **"İnsanlardan bir kısım beyinsizler 'Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir?' diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir. İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resul'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kıbleyi (Kâbe'yi) biz ancak Peygamber'e uya-**

16 İbn Şebbe, Târîhu'l-Medîne, C 1, s. 304-305; Kettânî, Hz. Peygamber'in Yönetimi, C 2, s. 45.
17 Bakara suresi, 144. ayet.
18 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 208.
19 Taberî, Târîh, s. 345.

nı, ökçeleri üzerinde geri dönenden ayırt etmemiz için kıble yaptık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir."[20]

Derkenar

Cihat bir terim olarak dinî emirlere uygun yaşamak ve dini başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, başta nefs olmak üzere düşmanlara karşı mal, can, dil ve kalp ile yapılan her türlü mücadele anlamlarına gelir. Fıkhî bir terim olarak ise din adına Müslüman olmayanlarla savaş için kullanılmıştır.

(İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, C 3, 133-135; Ahmet Özel, "Cihâd", DİA, C 7, s. 527.)

2. Seriyye ve Gazveler

Müslümanlar Mekke'de inançları sebebiyle müşriklerin her türlü eziyetlerine maruz kaldılar. Baskılara dayanamayanlar vatanlarından hatta canlarından vazgeçtiler. Yaşadıkları zorluklar karşısında hicret etmiş olmaları da müşriklerin kendilerini rahat bırakmasına yetmedi. Öyle ki müşrikler hicret eden Müslümanları geri getirebilmek için peşlerinden elçilerini Habeşistan'a kadar gönderdiler. Medine'ye hicret sonrasında muhacirlerin himaye edilmemeleri için de büyük çaba gösterdiler. Ebu Süfyan ve Übey b. Halef tarafından ensara yazılan mektupta Hz. Muhammed(s.a.v.) ile kendi aralarına girmemeleri, ona yardım etmekten vaz geçmeleri isteniyor, aksi durumda savaşın kaçınılmaz olacağı ile ilgili tehditler savruluyordu.[21]

Amaçlarına ulaşamayınca şehirdeki münafıkların lideri durumunda olan Abdullah b. Übey b. Selül ve Medineli müşriklere Peygamber Efendimizi öldürmeleri veya Medine'den sürüp çıkarmaları için benzer mektuplar gönderdiler: "Siz bizden birine sığınma hakkı tanıdınız. Allah'a yemin ediyoruz ki onu ya öldürürsünüz ya da topraklarınızdan çıkarırsınız. Yoksa hepimiz birden sizin üzerinize yürür nihayet savaşçılarınızı öldürür, ailelerinizi esir alırız." Mektup ellerine ulaşınca Medineli putperestler Abdullah b. Übey liderliğinde Hz. Peygamber ile savaşmak üzere bir araya geldiler. Resulullah(s.a.v.) bunu haber alınca onların yanına gitti ve *"Kureyş'in tehdidi sizi son derece etkiledi. Onların bu tehdidiyle size vereceği zarar, bizimle savaşmakla göreceğiniz zarardan daha fazla değildir. Çünkü siz öz oğullarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz."* dedi. Resulullah'ın(s.a.v.) bu sözleri üzerine Evs ve Hazrec kabilesine mensup müşrikler yakınları olan Medineli Müslümanlarla karşı karşıya gelmekten son anda vaz geçtiler.[22]

Hz. Peygamber müşriklerin devam eden bu tahrikleri karşısında zaman zaman seferler düzenledi. Kimi zaman bu seferleri bizzat yönetirken kimi zaman da sahabe arasından komutan tayin etmeyi tercih etti. Resulullah'ın(s.a.v.) ordunun başında yer aldığı seferlerine **gazve,** katılmadıklarına ise **seriyye** adı verilmiştir.[23]

YAZALIM

Hz. Peygamber'in savaşa ve savaşmaya bakışını araştırarak edindiğiniz bilgiler ışığında bir kompozisyon yazınız.

20 Bakara suresi, 142-143. ayetler.
21 İbn Habîb, Kitabu'l-muhabber, s. 271.
22 Ebu Dâvûd, Harac ve'l-imâre, 22-23.
23 Dinî Terimler Sözlüğü, s. 106, 332.

YORUMLAYALIM

Beşîr b. Hassâsiye adında bir kişi Resulullah'a(s.a.v.) biat etmek düşüncesiyle geldi. Allah Resulü(s.a.v.) kendisinden biat almak için Allah'tan başka ilah olmadığını, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmesini, namaz kılıp zekât vermesini, haccetmesini, Ramazan ayında oruç tutmasını ve Allah yolunda cihat etmesini şart olarak sundu. Bunun üzerine Beşîr b. Hassâsiye, "Ey Allah'ın Elçisi! Benim cihat etmeye ve zekât vermeye gücüm yetmez. Çünkü savaşta dönüp kaçanın Allah'ın gazabına uğrayacağını söylüyorlar. Ben ise savaşta korkuya kapılıyor ve ölmekten korkuyorum. Zekâta gelince benim ailemin geçimi için ayırdığım küçük bir koyun sürüsü ve on deveden başka bir şeyim yok." der. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun elini tutup sallayarak, "Cihat yok, zekât yok... O hâlde cennete nasıl gireceksin?" buyurur. Bunun üzerine Beşîr b. Hassâsiye Rahmet Elçisi'nin koşullarını kabul ederek biat etti.

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 7, s. 333; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, C 1, s. 396-397.)

Verilen örnek olay üzerinden cihadın ibadet ve inanç değerini yorumlayınız.

2.1. Savaşa İzin Verilmesi

Mekkeli müşrikler, Müslümanlarla olan sorunlarını tamamen sona erdirmek için onları ortadan kaldırmaya karar vermişti. Bu yüzden Müslümanlar, Mekkelilerin tahrik edici tutumları karşısında teyakkuz hâlinde bekliyorlardı. Nihayet hicretin ikinci yılında Müslümanlara müşriklerin zulümlerine karşı kendilerini korumaları için savaş izni verildi. **"Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihat için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter. Onlar, haksız yere, sırf, 'Rabbimiz Allah'tır' demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir..."**[24] Allah(c.c.), haksızlığa uğramaları sebebiyle müminlere **"Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur."**[25] buyurdu.

Cihada izin veren ayetlerle birlikte Resulullah(s.a.v.) Medine dışına **seriyyeler** göndermeye başladı. Bu askerî birlikler; Kureyş'e ait ticaret kervanlarına engel olmak, Medine'ye yapılması muhtemel baskınlardan haberdar olmak ve Kureyş'in çevre kabilelerle iş birliğini önlemek gibi bazı siyasi ve askerî amaçlar taşıyordu. Yoksa bu seriyyelerin amacı savaş ve yağma değildi. Zira Mekkeli muhacirler bedeviler gibi yağma ile geçimlerini sürdürmüyor, daha çok ticaret ile uğraşıyordu. Ensar ise bahçelerinde hurma üreten basit çiftçilerdi.[26]

Görsel 4.3: *Küçük askeri birlikler: Seriyyeler*

Resulullah'ın(s.a.v.) gönderdiği seriyyeler kan dökmemeye özen gösteriyor, sadece Kureyş'e ait kervanlara engellemelerde bulunuyordu. Çünkü hicretin hemen akabinde Müslümanların geride bırakmaya mecbur kaldıkları mallarını Mekkeliler yağma ve talan etmişlerdi. Bu durum bir devlet başkanı olarak hareket eden Peygamber'e(s.a.v.) misliyle mukabele etme hakkı veriyordu. Aynı zamanda Mekkeliler bu bölgenin en önemli ticari aktörüydü. Bu sebeple Resulullah(s.a.v.) ticaret güzergâhını kontrol altında tutarak Mekke'yi ekonomik olarak zayıflatmayı da amaçlıyordu.

24 Hac suresi, 39-40. ayet.
25 Bakara suresi, 193. ayet.
26 Muhammed Hüseyin Heykel, Hz. Muhammet'in Hayatı, C 2, s. 49-50.

2.2. İlk Seriyyeler

Hz. Peygamber farklı amaçlarla çeşitli bölgelere küçüklü büyüklü seriyyeler gönderdi. Bu seriyyelerin ilki Ramazan'da hicretin yedinci ayında Hz. Hamza'nın komutan olarak görevlendirildiği ve otuz sahabenin katıldığı Seyfü'l-bahr Seriyyesi'dir. Şam tarafından gelen Ebu Cehil'in yönettiği üç yüz kişilik kervan üzerine gönderilen seriyye Seyfü'l-bahr mevkiinde Kureyş kervanı ile karşılaştı. Her iki grubun da müttefiki olan Mecdi b. Amr el-Cühenî'nin arabuluculuğu sayesinde herhangi bir çatışma olmadı. Hz. Hamza, Medine'ye dönüşünde olanları anlattığında Resulullah(s.a.v.), Mecdi b. Amr'ın savaşı önleyen çabasından dolayı memnuniyetini ifade etmiştir. Bu seriyyenin taşıdığı beyaz renkte bir bayrak Hz. Peygamber'in edindiği ilk sancak olma özelliği taşıyordu. O, bu sancağı Hz. Hamza için bağlamıştı.[27]

Ubeyde b. Hâris komutasında gönderilen diğer seriyyenin yönü aynı yılın Şevval ayında Rabiğ'e olmuştur. Altmış kişinin yer aldığı seriyye Ebu Süfyan'a bağlı iki yüz kişi ile karşılaştı. Karşılıklı ok atma dışında bir çatışma yaşanmadı. Sa'd b. Ebi Vakkas İslam tarihinde ilk ok atan kişi unvanını bu seriyyede kazanmıştır.[28]

Hz. Peygamber'in sancağını Zilkâde ayında bu sefer Sa'd b. Ebi Vakkas'ın komutanlığını yaptığı seriyye taşıdı. Resul-i Ekrem, Sa'd'dan(r.a.) Harrar denilen yeri geçmemesini, Kureyş'in kervanını burada beklemelerini istedi. Yaya olarak hareket eden seriyye gündüz gizlenip gece yollarına devam etti. Kervan bir gün önce geçtiği için herhangi bir karşılaşma olmadı.[29]

Seriyyeler arasında sonuçları bakımından en dikkat çeken Abdullah b. Cahş komutasında Medine civarına gönderilen seriyyedir. Hicretin ikinci yılının Cemâziyelâhir ayında yola çıkan askerî birliğin görevi keşiflerde bulunmak ve istihbarat toplamaktı. Hz. Peygamber mühürlü bir mektup vererek talimatın ikinci günün sonunda açılmasını istemiş ve ona uygun davranılmasını emretmişti. Resulullah(s.a.v.) mektupta Nahle mevkisinde konaklamasını istediği Abdullah b. Cahş'tan Kureyş hakkında bilgi edinmesini istiyordu. Nihayet Mekkelilere ait bir kervanın o bölgeden geçtiği görüldü. Müslümanlar haram aylarda bulunmaları sebebiyle tereddüt etmelerine rağmen saldırmaya karar vererek bir müşriki öldürüp iki esir aldılar ve el koydukları kervan malları ile Medine'ye geldiler. Rahmet Elçisi görevlerinin dışına çıkan seriyyenin haram aylarda kan dökmesinden hoşnut olmadı.[30] Bunun üzerine inen ayetler, müşriklerin Müslümanlara yaptıklarının daha büyük günah olduğunu bildirdi. Esirler fidye karşılığında serbest bırakılırken içlerinden Hakem b. Keysan Müslüman olarak Medine'de kalmayı tercih etti. Ayrıca bu sefer sonrasında alınan mallar elde edilen ilk ganimet oldu.[31]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler..."

(Bakara suresi, 217. ayet.)

Bedir Savaşı'ndan önce Resulullah'ın(s.a.v.) bizzat başında olduğu bazı seferler de yapıldı. Bunlar Kureyş'in ticari alanını daraltmayı amaçlayan Ebvâ, Buvat ve Zü'l-uşeyre Gazvesi'dir. Resulullah'ın(s.a.v.) ilk gazvesi olması bakımından Ebvâ Gazvesi'nin ayrı bir yeri vardır. Hz. Peygamber'in diğer bir seferi Safvan Gazvesi'dir. Kürz b. Cabir Fihrî'nin Medine civarına saldırması üzerine Resulullah(s.a.v.) düşmanı

27 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 9,10.
28 İbn Sa'd, Tabakât, C 3, s. 130.
29 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 251.
30 İbn Sa'd, Tabakât, C 2, s. 9-10.
31 bk. Bakara suresi, 217. ayet; Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 13-19.

iki yüz kişilik bir ordu ile takip ettiyse de kaçtıkları için bir çatışma meydana gelmedi. Bedir tarafında bir vadide olması sebebiyle bu gazveye Birinci Bedir Gazvesi de denilmektedir.[32]

Hz. Peygamber'in katıldığı yirmi yedi gazvenin sadece dokuzunda sıcak çatışma olmuştur. Bu savaşlar Bedir, Uhud, Müreysi, Hendek, Kurayza, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn ve Taif'tir. Bunlardan Mekke'nin fethinde ciddi bir çatışmadan da söz etmek zordur. Ayrıca Resulullah[(s.a.v.)] gerek keşif gerekse baskın amaçlı gönderdiği altmışa yakın seriyyenin hedef ve planlamasını bizzat yaptıktan sonra sahabeden birini komutan tayin etmiştir.[33]

2.3. Bedir Gazvesi

Hicretten sonra Mekkeli müşriklerle Müslümanların ilk ciddi karşılaşması Bedir Gazvesi ile olmuştur. Ebu Süfyan'ın başında bulunduğu Şam'dan yola çıkan Kureyş'e ait büyük bir kervanın yaklaştığı haberi üzerine Resulullah[(s.a.v.)] bilgi toplamaları için Talha b. Ubeydullah ile Said b. Zeyd'i görevlendirdi.[34]

Görsel 4.4: *Müslümanlarla müşriklerin ilk karşılaşması: Bedir*

Hz. Peygamber, toplumu yakından ilgilendiren hayati önemi haiz konularda mutlaka sahabesi ile görüş alışverişinde bulunurdu. Resul-i Ekrem **istişare** denilen bu yaklaşımını kervana karşı izlenilecek yöntemi belirlerken de kullandı. İstişarenin sonucunda kervana müdahale kararı alındı daha sonra Resulullah[(s.a.v.)] sahabileriyle yola çıktı.

Ebu Süfyan, tedbirli hareket ediyor ve aldığı istihbarat ile kervanın bir baskına uğrayabileceğini tahmin ediyordu. Bu nedenle öncelikle Kureyş'i mallarını korumak için yardıma çağırdı. Ardından kervanını farklı ve güvenli bir yoldan götürdü. Yaklaşık bin deve tarafından taşınan yüklerin Mekkeliler için önemi büyüktü. Bu yüzden Ebu Cehil komutasında kısa sürede büyük bir ordu yola çıktı. Müslümanlar ise bir savaş için hazırlık yapmamışlardı. Üç yüz on dört kişinin bulunduğu birlik bir kervana baskın yapacağını düşünürken bin kişilik müşrik ordusunun Bedir'e yaklaştığı gerçeğiyle karşılaştı.[35]

Ebu Süfyan, kervanın tehlikede olmadığını bildirmesine karşın Ebu Cehil savaşta ısrar etti. Kabile reislerinden itiraz edenleri de korkaklıkla suçlayıp orduyu Bedir'e doğru sevk etti. Hz. Peygamber'in yaptığı istişarede ise önce muhacirler söz aldı ve savaşın kaçınılmaz olduğunu "Sen ve Rabbin gidin onlarla savaşın; biz burada oturacağız." diyen Yahudiler gibi olmayacaklarını bildirdiler. Ardından ensardan Sa'd b. Muaz, "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, eğer denize dalsan biz de seninle birlikte dalacağız." diyerek savaşta sabır ve sebat göstereceklerini söylediler. Ashâbın bu kararlı tutumu üzerine Müslüman birlikler Bedir'e doğru yola çıktı.

Müşriklerden önce gelen Müslüman ordusu, sahabeden Hubab b. Münzir'in tavsiyesiyle yüksekçe yerlere çekilip su tedarik ettikten sonra kuyuları kapattı. Muharebe yerine gelen müşriklerin su kuyularının kapatılmış olmasının şaşkınlığına muharebeden bir gün önce yağan yağmur eklendi. Böylece müşriklerin bulunduğu düz alan çamura bulandı. Allah'ın[(c.c.)] yardımı yetişmiş, Müslümanlar hem moral hem de stratejik olarak elverişli hâle gelmişti.

32 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 241, 248, 251.
33 bk. İbn Sa'd, Tabakât, C 2, s. 5-155.
34 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 19.
35 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 322.

YORUMLAYALIM

Peygamberimiz(s.a.v.) Bedir Savaşı öncesinde şöyle dua etmiştir: "Ey Allah'ım! İşte Kureyş kibir ve gururla geldi. Sana meydan okuyor, peygamberini yalanlıyor. Ey Allah'ım! Peygamberlere yardım sözünü, bana da özel olarak zafer vadini yerine getirmeni talep ediyorum. Eğer şu bir avuç Müslüman yok olursa, sana ibadet eden hiç kimse bulunmayacaktır."

(Müslim, Cihad ve's-siyer, 58.)

Hadis-i şeriften hareketle Bedir Savaşı'nın önemini yorumlayınız.

Bedir Savaşı aynı aileden insanların karşı karşıya geldiği, iman ile küfrün mücadelesine sahne olan çetin bir sınavdı. Hz. Peygamber, savaşı önlemek adına Hz. Ömer'i elçi göndererek barış teklifinde bulunmasına rağmen Ebu Cehil kibrinin tuzağına düşerek bu teklifi reddetti.[36] Arap savaş geleneklerine uygun olarak savaş teke tek karşılaşma anlamına gelen mübareze ile başladı. Buna göre Utbe b. Rebîa, kardeşi Şeybe b. Rebîa ve oğlu Velîd b. Utbe ile öne çıkarak meydan okuması Hz. Hamza, Hz. Ali ve Hz. Ubeyde ile cevap buldu. Müslümanlar rakiplerini öldürerek düşmanlarına göre psikolojik üstünlükle savaşa başlamış oldu.[37]

"... Nice az topluluk çok topluluğa Allah'ın izniyle üstün gelmiştir..."[38] ayetiyle işaret edildiği gibi düşmanlarına göre sayıca az olan Müslümanlar hicretin ikinci yılında 17 Ramazan (13 Mart 624) Cuma günü başlayan Bedir Savaşı'nda kesin bir zafer elde etmişlerdir. Müslümanlar verdiği on dört şehide karşılık yetmiş müşriki de öldürmüşlerdir. Öldürülenler arasında Mahzumoğulları kabilesinin reisi Ebu Cehil, Cumahoğulları lideri Ümeyye b. Halef, Ümeyyeoğulları reisi Utbe b. Rebîa da vardı. Ayrıca yetmiş kişi de esir olarak alınmıştır.[39]

Derkenar

Resulullah(s.a.v.) Uhud Savaşın'dan önce okçularına "Bizleri koruyunuz. Onların bize arkadan saldırmasından çekiniyoruz. Onları yendiğimizi görseniz de biz onların karargâhlarına girmedikçe yerinizi asla terk etmeyin. Öldürüldüğümüzü görseniz bile bize yardım etmeyin ve bizi savunmayın. Ya Rabbi! Seni onlara şahit tutuyorum." diyerek kesin bir emir vermişti.

(Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 224-225.)

2.4. Uhud Gazvesi

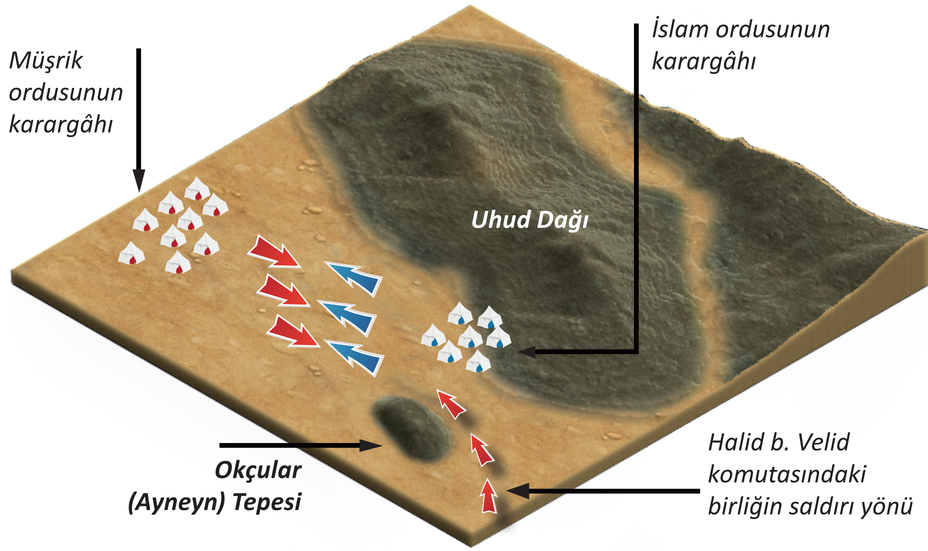
Yaşadıkları mağlubiyetin intikamını almak ve kaybolan itibarlarını kazanmak isteyen müşrikler, Ebu Süfyan'ın Mekke'ye getirmeyi başardığı kervanın gelirini yeni bir savaş için kullanmaya karar verdi. Bu hazırlık için civardaki müttefik kabilelerden ve Mekkeli müşriklerden kurulu üç bin kişilik donanımlı bir ordu kurmaya muvaffak oldular. Eşlerini savaşa teşvik etmek ve onlarla birlikte savaş meydanında bulunmak için orduya katılan kadınlar da oldu.[40]

Peygamberimizin(s.a.v.) amcası Abbas, Gıfâr kabilesi aracılığıyla Mekke müşriklerinin savaş hazırlığı içinde olduğunu Medine'ye bildirdi. Bunun üzerine Resulullah(s.a.v.) sahabiler ile yaptığı istişare toplantısında Medine'de kalınarak şehrin savunulması teklifinde bulundu. Ancak Bedir savaşına katılamayan gençler ile bazı sahabilerin meydan savaşında ısrarcı olmaları üzerine bu yönde bir karar alındı.[41]

36 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 61.
37 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 277-278.
38 Bakara suresi, 249. ayet.
39 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 42.
40 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 64-67.
41 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 383-384.

Resulullah(s.a.v.), üç bin kişinin hazır bulunduğu müşrik ordusunun karşısına yedi yüz kişilik ordusuyla çıkmaya hazırlanıyordu. Peygamber Efendimiz, ordusuna cihadın önemi hakkında yaptığı konuşmasında sabırlı olmaları durumunda Allah'ın(c.c.) kendilerine zafer vereceğini söyledi. Ardından ordusuyla birlikte cuma günü Uhud'a doğru hareket etti. Geceyi Şeyhayn'da geçiren İslam ordusu cumartesi günü Uhud Dağı'na ulaştı. Hz. Peygamber Ayneyn Tepesi'ni soluna, dağı arkasına alacak şekilde ordusunu konuşlandırdı.

Resulullah(s.a.v.) ordunun sağ ve sol kanatlarına, öndekilere ve arkadakilere kumandanlar tayin etti. En büyük sancağı Mus'ab b. Umeyr'e teslim etti. Evs kabilesinin sancağını Üseyd b. Hudayr'a, Hazrec'in sancağını ise Sa'd b. Hubab'a verdi. Ordunun arkasından olası bir baskını engellemek için Abdullah b. Cübeyr'in emrindeki elli okçuyu Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdi ve savaşın gidişatı ne yönde olursa olsun yerlerini terk etmemelerini kesin bir dille emretti.

Harita 4.1: *Uhud Savaşı krokisi*

Hicretin üçüncü yılında 15 Şevval (Mart 625) günü iki ordu savaşa başladı. Savaşın ilk aşamasında Resulullah'ın(s.a.v.) aldığı tedbirler sonucunda Müslümanlar düşman ordusunu püskürtmeyi başardı. Müşrikler kaçmaya başladı. Düşmanın tamamen bozguna uğradığı düşüncesiyle okçular ganimet toplama arzusuyla mevzilerini terk etti. Oysa bu konuda Hz. Peygamber'in kesin talimatı vardı. Emre itaatsizlik savaşın seyrini bütünüyle değiştirdi. Halid b. Velid komutasındaki müşrik süvari birliği arkadan dolaşarak Ayneyn Tepesi'nde kalan Abdullah b. Cübeyr ve onunla kalan az sayıdaki Müslüman okçuyu şehit etti. Kaçan müşriklerin de geri dönmesiyle Müslümanlar iki ateş arasında kaldı. İki ordu arasında çetin çarpışmalar oldu. Savaşın bu safhasında Hz. Hamza, Mus'ab b. Umeyr, Abdullah b. Cahş gibi birbirinden değerli sahabilerin yer aldığı yetmiş Müslüman şehit düştü. Savaşta Resulullah(s.a.v.) da yüzünden yaralanmış ve dişi kırılmıştı. Yoğun mücadelenin sonrasında Uhud Dağı'nın eteğinde Müslümanlar Hz. Peygamber'in etrafında toplandı. Bedir'in intikamını aldığına inanan müşriklerin de Ebu Süfyan'ın çevresinde toplanmasıyla savaş herhangi bir tarafın diğerine kesin bir üstünlüğünden söz edilemeyecek şekilde nihayet buldu.

Ebu Süfyan, yüksek bir yere çıkıp sırasıyla aralarında Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in olup olmadıklarını sordu. Cevap alamayınca da Bedir'in intikamını aldıklarını düşündü. Bunun üzerine hayatta olduklarını bildiren Hz. Ömer "Hiçbir zaman Bedir ile Uhud bir değildir. Bizim ölülerimiz cennette sizin ölüleriniz ise cehennemdedir." dedi. Ebu Süfyan bir sonraki yıl yeniden Müslümanları savaşa çağırarak ordusuyla uzaklaştı.[42]

42 Buhârî, Meğâzî, 17; Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 203-204.

Medine'ye döndükten sonra Hz. Peygamber Kureyşlilerin Medine'ye baskın düzenleyeceklerine dair bir haber aldı. Bunun üzerine savaşın ertesi günü sadece Uhud Savaşı'nda bulunanların katılacağı bir sefer düzenlemeye karar verdi. Resulullah(s.a.v.) Medine yakınlarında bulunan Hamrâü'l-esed'e kadar giderek orada beş gün boyunca kaldı.[43] Böylece Müslümanlar bir baskını önledikleri gibi savaş sonrasında bile zayıf düşmediklerini içerde ve dışardaki düşmanlarına göstermiş oldu.

2.5. Recî ve Bi'r-i Maune

Adel ve Kare kabileleri akrabaları olan Lihyanoğullarının teşvikiyle bir plan yaptılar. Bu plan dâhilinde Resul-i Ekrem'e gelerek İslam'ı benimsediklerini, kendilerine dini öğretecek muallimler talep ettiklerini söylediler. Niyetleri bunların bir kısmını intikam için öldürmek bir kısmını ise Bedir ve Uhud'da kaybettikleri yakınlarının öcünü alabilmeleri için Mekkelilere satmaktı. Resulullah(s.a.v.) İslam'ı öğrenme talepleri üzerine Suffe'de yetişmiş on kişilik değerli bir heyeti öğretmen olarak onlarla gönderdi. Mekke yolunda bulunan Recî suyu yakınlarında konakladıkları sırada heyet Lihyanoğullarına mensup yüz kişi tarafından pusuya düşürüldü. Kendilerini savunan Müslümanlardan yedisi orada şehit düştü. Esir edilen Abdullah b. Târık yolda bağlı bulunduğu ipten kurtulduktan sonra müşrikler tarafından şehit edildi. Zeyd b. Desinne ile Hubeyb b. Adî ise Mekkelilere satıldı.[44]

Ebu Süfyan katledilmek üzere harem dışına getirilen Zeyd b. Desinne'ye kendisinin yerine Hz. Muhammed'in(s.a.v.) boynunun vurulmasını isteyip istemediğini sordu. O, yemin ederek Allah Resulü'nün(s.a.v.) ayağına diken dahi batmasına razı olamayacağını söyleyince Ebu Süfyan, ashâbının Muhammed'i(s.a.v.) sevdiği kadar bir insanın sevildiğini görmediğini söyledi. Sonra harem dışında Zeyd'i(r.a.) şehit ettiler.[45]

Hubeyb(r.a.) ise öldürülmek üzere hapsedildiği yerden çıkarıldı. Ölmeden önce izin isteyip iki rekât namaz kıldı. Onun bu uygulaması bu durumdaki Müslümanların bir sünneti oldu. Sonra dininde sebat eden bu şerefli sahabi şöyle dua etti: "Allah'ım! Şüphesiz biz senin elçinin risaletini tebliğ ettik. Bize yapılanları ona haber ver. Allah'ım! Sayılarını tüket, onları dağıt. Onlardan hiç kimseyi yaşatma." Müşrikler Hubeyb b. Adî'yi de şehit ettiler.[46]

ARAŞTIRALIM

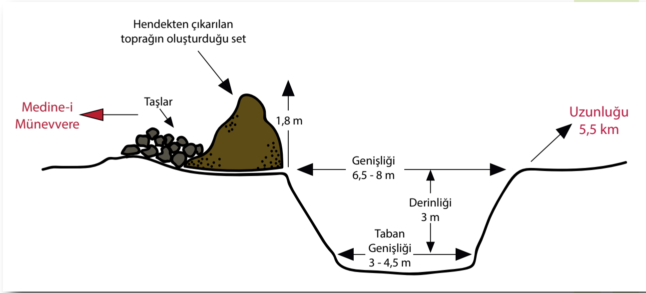
Recî Vakası hakkında nazil olduğu rivayet edilen Bakara suresi 204-207. ayetlerin tefsirini araştırınız.

Aynı ayda ikinci bir elim olay daha yaşandı. Ebu Bera isminde bir kabile reisi Hz. Peygamber'i ziyaret ettiğinde İslam'a davetini kabul etmemekle beraber ilgi duyduğu bu din hakkında kabilesine de bilgi verilmesini talep etti. Ancak Hz. Peygamber Necidlilerin ashâbına zarar vermesinden endişe duyduğunu söyleyince Ebu Bera onların güvenliğini sağlayacağını söyledi. Bunun üzerine İslam davetinde bulunmaları için yetmiş kadar kurra sahabe görevlendirildi. Heyet Bi'r-i Maune kuyularının yanına varınca Hz. Peygamber'in davet mektubu Ebu Bera'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl'e götürüldü. İbn Tufeyl mektubu okumadığı gibi elçiyi de şehit etti. Bununla da yetinmeyerek amcası Ebu Bera'nın verdiği emanı da yok saydı ve topladığı adamlarla Müslüman heyetin üzerine saldırdı. Bu baskında, Amr b. Ümeyye ed-Damrî dışında kalan ashâbın tamamı şehit edildi. Amr(r.a.) Medine'ye varıp olanları Hz. Peygamber'e aktardı. Rivayete göre Resulullah(s.a.v.) Recî ve Bi'r-i Maune ile ilgili acı haberleri aynı gece aldı ve son derece üzüldü. Öyle ki kırk gün kadar sabah namazında şehit edilen sahabelere dua, onları şehit edenlere ise beddua etti.[47]

43 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 384-389; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 107-110.
44 Buhârî, Meğâzî 10, 28; Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 354-362.
45 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 180-181.
46 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 181-182.
47 Vâkıdî, Meğâzî, C 1, s. 346-352; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 193-196.

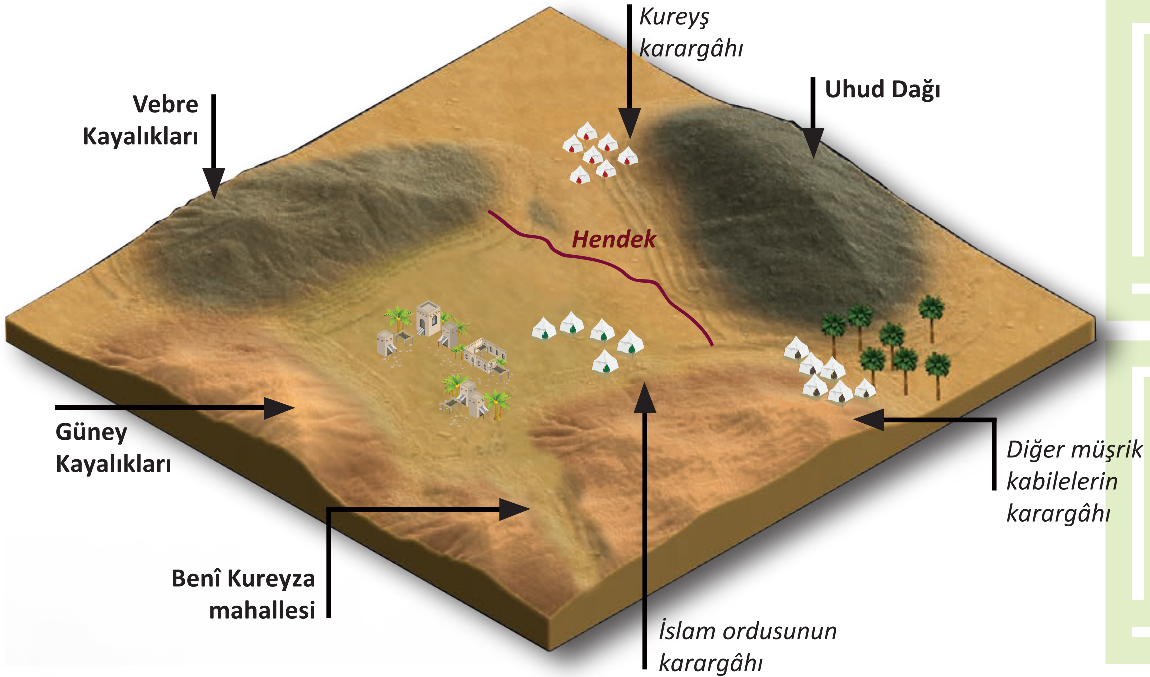
2.6. Hendek Gazvesi

Müşrikler, Müslümanların bölgedeki askerî varlığı nedeniyle öteden beri sürdürdükleri kervan ticaretini artık yerine getiremez oldu. Uhud Savaşı'nda bu durumu tersine çevirmeyi de başaramadılar. Bu sebeplerle Müslümanları tamamen ortadan kaldırmayı düşünen Mekkeliler yeni bir saldırı hazırlığı içine girdiler. Onlara en büyük destek Yahudilerden geldi. Nadiroğullarının reisi Huyey b. Ahtab, Kinâne b. Ebi'l-Hukayk, Hevze b. Hukayk gibi Yahudi önderleri, Mekkelilere ve diğer müşrik Arap kabilelerine heyetler gönderdi. Heyet, kurulacak bir orduya maddi destek sözü verdi.[48] Bu çabalar sonucunda Gatafân, Süleym, Esed, Fezâre, Eşca', Mürre, Kinâne ve Sakif gibi müşrik kabilelerinin katılmasıyla Kureyş, sayısı on iki bine ulaşan bir ordu kurmuş oldu. Bu nedenle müşrik ordusundaki kabileleri işaret etmek üzere Hendek Gazvesi'ne gruplar anlamında "Ahzâb" da denilmiştir.[49] Kuzeyde, güneyde ve doğuda yaşayan kabilelerin desteğini alan müşrikler böylece Medine'yi üç taraftan kuşatmış oldu.

Görsel 4.5: *Kazılan hendeğin kesiti*

Hz. Peygamber müşriklerin büyük bir orduyla Medine'ye doğru yaklaşmakta olduğunu haber alınca düşmana karşı izlenecek savaş stratejisi hakkında sahabileri ile istişarede bulundu. Büyük bir ordu karşısında meydan savaşı yapmak yerine müstahkem kaleleri bulunan şehri savunma fikri ağırlık kazandı. Şehrin kuzey kısmı süvarilerin saldırısına karşı korumasızdı. Selman-ı Fârisî, hendekler kazarak şehri düşman saldırılarından korumayı önerdi. Kabul gören bu taktik daha önce Araplar tarafından ne görülmüş ne de uygulanmıştı. Rahmet Peygamberi, sahabe arasında görev taksimi yaptıktan sonra kendisi de bizzat çalıştı. Genişliği yer yer 9 metreyi bulan hendek, müşrikler Medine'ye ulaşmadan tamamlandı.[50]

Harita 4.2: *Hendek Savaşı krokisi*

48 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 343.
49 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 443-444; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 224-226, 230.
50 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s.226-230, 235.

Resulullah(s.a.v.), ordusunu Sel' dağının eteklerine yerleştirdi. Müslümanlar üç bin kişiyle dinlerini ve kendilerini savunacaklardı. Müşrikler hicretin beşinci yılı, 627 yılında Medine'yi kuşattılar. Ebu Süfyan komutasındaki müşrik ordusunu ilk karşılayan daha önce pek aşina olmadıkları hendekler oldu. Savaşın başlarında hendekler sebebiyle ciddi bir çarpışma meydana gelmedi.[51]

Muhasara boyunca Hz. Peygamber bir çok tedbir almış zayıf hendekleri tahkim etmişti. Müslümanlar şehre sızmaları önlemek için yoğun çaba gösteriyor, savaşın bütün zorluklarını göğüslemek zorunda kalıyorlardı. **"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi; gözler de dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı."[52]** ayetiyle müminlerin yaşadığı ruh hâli gözler önüne serilmişti. Müslümanların, ardı arkası kesilmeyen saldırıların yaşandığı bu savaşta namazlarını vaktinde eda edemedikleri de oldu. Resulullah(s.a.v.) namazlarının aksaması üzerine Allah'tan(c.c.) müşrikleri de evlerinden alıkoymasını istedi.[53]

Müslümanlar için en büyük tehdit müttefikleri olan Kureyza Yahudilerinden geldi. Huyey b. Ahtab'ın gayretleri sonucunda Kureyza Yahudileri, Müslümanlarla yaptıkları sözleşmeyi bozarak müşriklerle gizlice anlaştılar. Resulullah(s.a.v.) Kureyza Yahudileri'nin lideri Ka'b b. Esed'in müşriklerle antlaşma yaptığını, Müslümanlara arkadan saldıracağını öğrendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir grup Müslüman'ı Kureyzalıların kalelerine göndererek onlara gözdağı verilmesini istedi. Kureyza Yahudileri savaş boyunca kalelerinden çıkmaya cesaret edemediler.[54]

Uhud Savaşı'nda olduğu gibi bir gün içinde savaşın sonuçlanacağı düşünen Mekkeliler, uzun süren bir savaşı hesap edememişlerdi. Müşriklere müttefikleri tarafından gönderilen yiyeceklerin zaman zaman hendekleri kontrol eden Müslümanların eline geçtiği de oluyordu.[55] Gün geçtikçe sabırları ve erzakları azalan müşriklerin ümitleri de tükenmeye başladı. Ayrıca hac mevsimi yaklaşmaktaydı. Haram ayda savaşı sürdürmek mümkün görünmüyordu. Çıkan fırtına sonrası çadırları da alt üst olunca Ebu Süfyan kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.[56]

Hendek Gazvesi'nde altı Müslüman şehit olurken sekiz müşrik öldürüldü. Kureyş ve müttefikleri, İslam'ı ortadan kaldırmaya yönelik bu son teşebbüslerin de istediklerini elde edemeyip prestijlerini büyük ölçüde yitirdiler. Hendek Gazvesi önceki savaşlardan hem siyasi hem de savaşta izlenilen strateji bakımından ayrılır. Müşriklerin başarısızlığında Hz. Peygamber'in izlediği siyaset ve topladığı istihbaratın önemli rolü olmuştur. Nuaym b. Mesud bunun önemli bir örneğidir. Savaş devam ederken müşrik saflarında bulunan Eşca' kabilesinin reisi Nu'aym b. Mesud, İslam'ı seçmiş ve bunu Hz. Peygamber'e bildirmişti. Onun Müslüman olduğunu ise kimse bilmiyordu. Nu'aym hem Yahudilerin tanıdığı hem de Kureyş arasında güvenilir biriydi. O, Resulullah'ın(s.a.v.) isteği üzerine Benî Kurayza ve Kureyş'e ayrı ayrı giderek onları birbirleri aleyhine kışkırttı. Bunun sonucunda Kurayza Yahudileri Müslümanlar için bir tehdit olmaktan çıktı.[57]

YORUMLAYALIM

"Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini anın; üzerinize ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptıklarınızı görüyordu."

(Ahzâb suresi, 9. ayet.)

Yukarıdaki ayeti Allah Teâlâ'nın Müslümanlara yardımı bağlamında yorumlayınız.

51 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 440, 464-466, 471-472, 491; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 233, 235.
52 Ahzâb suresi, 10-11. ayetler.
53 İbn Mâce, Salât 6.
54 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 462.
55 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 230-231.
56 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 243-244.
57 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 470-488; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 240-242.

O güne kadar Hicaz'da bir araya getirilen en büyük ordunun Müslümanların önünde diz çökmesi Kur'an'da şöyle haber verilmektedir: **"Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah (ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir."**[58] Hendek Savaşı bir dönüm noktasıdır. Resulullah(s.a.v.) "Kureyş bir daha size saldırmaya cesaret edemeyecektir fakat siz onlarla savaşacaksınız."[59] buyurarak Müslümanların bundan sonra savunmada değil de taarruzda bulunacağına işaret etmiştir.

2.7. Hudeybiye Antlaşması

Medine'de geçen altı yıl içerisinde müşriklerle yapılan mücadelelerden başarı ile çıkılmış ve Medine'nin iç güvenliği sağlanmıştı. Allah Resulü(s.a.v.) Müslümanların lehine gerçekleşen bu ortamdan istifade etmek için haram aylardan olan Zilkâde ayında Mekke'yi ziyaret etmeye niyet etti. Kâbe'yi ziyaret maksadıyla yola çıktıklarının bir göstergesi olarak ashâbına yolcu kılıcından başka bir silah almamalarını emretti. Yanlarında götürülmek üzere kurbanlık olarak yetmiş deve hazırlattı. Nümeyle b. Abdullah'ı şehri idare etmek üzere vekil bırakan Hz. Peygamber, silahsız bir şekilde bin dört yüz sahabiyle Mekke'ye doğru yola çıktı. Kafilede biri Hz. Peygamberin eşi Ümmü Seleme(r.a.) olmak üzere dört de kadın sahabi vardı.[60]

***Görsel 4.6:** Hudeybiye mevkisinin günümüzdeki görüntüsü*

Hz. Ömer ve ensarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubade'nin kendileriyle savaş hâlinde oldukları bir topluluğa karşı herhangi bir askerî teçhizat almadan gitmelerinin doğru olmadığını söyleyerek endişelerini belirtmeleri üzerine *"Ben umreye niyetlenmişken yanımda silah taşımak istemem!"* buyuran Allah Resulü(s.a.v.) niyetinin savaş değil barış olduğunu vurgulamıştı.[61]

Medine'ye 10 km mesafedeki mikat mahalli olan Zülhuleyfe'de konaklayan Peygamberimiz(s.a.v.), umre yapmak maksadıyla yola çıktıklarını müşriklere haber vermesi için Huzâa kabilesinden Büsr b. Süfyân'ı Mekke'ye gönderdi. Hz. Peygamber ve ashâbı ihrama girip umreye niyet ederek *"Lebbeyk! Allahümme lebbeyk! Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk! İnnel hamde ve'n-nimete leke ve'l-mülke lâ şerîke lek."* diyerek yüksek sesle telbiye getirmeye başladılar. Zülhuleyfe'den devam ederek Ebvâ'ya gelen Allah Resulü(s.a.v.), burada annesi Âmine'nin kabrini ziyaret etti. Daha sonra Mekke'ye 12 km uzaklıktaki Hudeybiye'de konakladı. Hz. Muhammed'in(s.a.v.) kalabalık bir toplulukla Mekke'ye gelmekte olduklarını öğrenen Müşrikler onları şehre sokmama kararı almışlardı. Bunun için de Halid b. Velid kumandasında iki yüz kişilik bir süvari birliğini Müslümanları engellemek üzere Gamim denilen yere göndermişlerdi. Savaş hâlinde oldukları düşmanlarına bile haram aylarda Kâbe'yi tavaf etme izni veren Müşriklerin Müslümanlara olan tavrı Allah Resulü'nü(s.a.v.) fazlasıyla üzdü.[62]

Müslümanlarla Mekkeliler arasındaki sorunu çözmek için elçiler gidip gelmeye başladı. Hz. Peygamber elçilere sadece Kâbe'yi ziyaret etmek istediklerini iletiyor, müşrikler ise Mekke'ye girmelerine asla müsaade etmeyeceklerini söylüyorlardı. Peygamberimiz(s.a.v.) tıkanan görüşmeleri çözmesi için nüfuzlu bir kabileye mensup olan Hz. Osman'ı gönderdi. Kureyş'in ileri gelenleri Hz. Osman'a bu ziyarete izin vermeyeceklerini ancak isterse kendisinin Kâbe'yi tavaf edebileceğini söylediler. Hz. Osman'ın Resulullah(s.a.v.) tavaf etmedikçe kendisinin de tavaf etmeyeceğini belirtmesi üzerine Kureyşliler onu hapsettiler. Hz. Osman'ın dönmesi gecikince müşrikler tarafından öldürülmüş olacağından endişelenen Peygamber Efendimiz müşriklerle savaşmadan oradan ayrılmayacaklarına dair ashâbından biat aldı. Bu ahitleşmeye, altında yapılan ağaca nispetle "Rıdvan Biatı" adı verildi.[63]

58 Ahzâb, 25. ayet.
59 Buhârî, Meğâzî, 29; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 266.
60 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 321-322; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 91.
61 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 573.
62 Buhârî, Meğâzî, 35; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 572-600.
63 Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebî, 7; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 329.

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir."

(Fetih suresi, 18-19. ayetler.)

Derkenar

Hudeybiye Antlaşması'na göre

1. Müslümanlar bu yıl Kâbe'yi ziyaret etmeden geri dönecek, ancak bir yıl sonra ziyaret edecek ve Mekke'de üç gün kalacaklardır. Bu esnada yanlarında sadece yolcu kılıcı bulunduracaklar, Müşrikler ise o sırada şehri boşaltacaklardır.

2. Medinelilerden biri Mekke'ye iltica ederse Müslümanlara iade edilmeyecek, fakat Mekkelilerden biri Medine'ye iltica ederse geri verilecektir.

3. Müslümanlarla Mekkeliler arasında on yıl savaş yapılmayacak, Arap kabileleri istedikleri tarafla ittifak yapabileceklerdir.

(Buhârî, Cizye, 19; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 603- 605.)

Kureyş müşrikleri bu biattan haberdar olup Müslümanların kararlılığını görünce Hz. Osman'ı serbest bıraktılar. Yeni bir savaşı göze alamadıklarından Süheyl b. Amr başkanlığında bir heyet göndererek sulh teklifinde bulundular. Allah Resulü'nün(s.a.v.), Kureyşlilerin sulh tekliflerini kabul etmesi üzerine müzakereler neticesinde Hudeybiye Antlaşması yapıldı. Peygamberimiz(s.a.v.) antlaşma metnini yazmak üzere görevlendirilen Hz. Ali'ye, "*Bismillahirrahmânirrahîm*" ifadesiyle başlamasını söyledi. Süheyl b. Amr itiraz ederek "Bismikallahümme" şeklinde yazılmasını istedi. Hz. Peygamber'in emriyle Hz. Ali de o şekilde yazdı.[64]

Tarafların isimlerini yazmaya sıra gelince Allah Resulü(s.a.v.) *"Bu, Allah'ın Resulü Muhammed ile Süheyl b. Amr'ın üzerinde uzlaştığı antlaşmadır."* diye yazılmasını söyledi. Süheyl, yine itiraz etti. "Vallahi, biz senin gerçekten Allah'ın Resulü olduğunu kabul etmiş olsaydık Beytullah'ı ziyaretine mani olmaz ve seninle çarpışmaya kalkmazdık! Muhammed b. Abdullah yaz." dedi. Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye *"Sil onu. Sil de Muhammed b. Abdullah yaz."* diye emretti. Hz. Ali'nin bunu yapmak istememesi üzerine yazılanları bizzat eliyle silen Resulullah(s.a.v.), onun yerine "İbn Abdullah" yazdırdı.[65]

Müslümanların Kâbe'yi ziyaret etmeden dönecek olmaları, kendilerine sığınan Ebu Cendel'i müşriklere teslim etmek zorunda kalmaları ve antlaşma şartlarının aleyhlerine görünmesi Müslümanları son derece rahatsız etmişti. Hz. Ömer, bu durumu yüksek sesle Hz. Peygamber'e ifade edince Allah Resulü(s.a.v.): *"Ben Allah'ın elçisiyim ve asla O'na isyan edemem. Yardımcım O'dur!"* buyurarak yaptığı işin sevk-i ilahi ile olduğuna işaret ederek onu sakinleştirdi.[66]

Allah Resulü(s.a.v.) ashâbına kurbanlarını kesip ihramdan çıkmalarını emir buyurdu. Sahabiler sonsuz hürmet ve muhabbetlerine rağmen Hz. Peygamber'in sözlerini duymazdan geldiler. Resulullah(s.a.v.) üç kez tekrarlamış olduğu hâlde ne kurbanlarını kestiler ne de ihramdan çıktılar. Ashâbın bu tavrına son derece üzülen Allah Resulü(s.a.v.) çadırına döndü. Hz. Peygamber'in üzüntüsüne şahit olan eşi Hz. Ümmü Seleme "Ya Resulallah! Kimseye bir şey deme! Kalk kurbanını kes ve ihramdan çık! Onlar seni takip edeceklerdir." diye tavsiyede bulundu. Nitekim öyle de oldu.[67]

Allah Resulü(s.a.v.) ve ashâbı Hudeybiye'den ayrıldığında bir tarafta Mekkelilerle barış yapmanın sevincini, diğer tarafta umre yapamadan dönmenin ve Ebu Cendel'i müşriklere iade etmenin üzüntüsünü yaşıyorlardı. Dönüş yolunda yakında büyük fetihlere kavuşacaklarını müjdeleyen "**Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik...**"[68] ayetinin nazil olması gönüllerini ferahlattı.

64 İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 331-332.
65 Müslim, Cihad ve's-siyer, 90-93.
66 Müslim, Cihad ve's-siyer, 94; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 608.
67 Buhârî, Şurût, 15; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 613; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 333.
68 Fetih suresi, 1. ayet.

YORUMLAYALIM

Hudeybiye Antlaşması'nın imzalandığı esnada Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebu Cendel, Hudeybiye Antlaşması imzalandığı esnada Süheyl b. Amr'ın Müslüman olan oğlu Ebu Cendel, hapsedildiği yerden kaçarak ayakları zincirle bağlı bir hâlde antlaşmanın yapıldığı yere geldi. Antlaşma gereği Peygamberimiz(s.a.v.) Ebu Cendel'i babasına iade etmek zorunda kaldı. Ebu Cendel'in: "Ya Resulallah! Ey Müslümanlar! Bana eziyet etsinler diye mi teslim ediyorsunuz?" şeklindeki feryatları Allah Resulü(s.a.v.) ve Müslümanları üzdü. Hz. Peygamber Ebu Cendel'e: "Sabret! Şüphesiz Allah çıkar bir yol halk edecektir! Biz vermiş olduğumuz söze vefasızlık edemeyiz!" buyurarak teselli etti.

Müslüman olduğu için Mekke'de hapsedilen Ebu Basîr ise Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra kaçıp Medine'ye gidenlerdendi. Müşrikler Ebu Basîr'in iade edilmesini isteyince Hz. Peygamber antlaşma esaslarına uymak zorunda kaldı.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C. 3, s. 332-333; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 608-609.)

Yukarıda verilen Ebu Cendel ve Ebu Basîr örneğinden hareketle Hz. Peygamber'in sözünde durmaya verdiği önemi yorumlayınız.

Hudeybiye Antlaşması gereği Medine'ye giremeyen Ebu Cendel, müşriklerin zulmünden kaçan Ebu Basîr ve arkadaşları ile Kızıldeniz sahilinde Kureyş kervanlarının yolu üzerindeki Îs kasabasına yerleşti. Onların Kureyş ticaret kervanlarını tehdit etmeleri üzerine müşrikler, antlaşmanın üzerinden bir yıl geçmeden Allah Resulü'ne(s.a.v.) geldiler ve Mekkeli müşriklerden Müslüman olanların durumu ile ilgili maddenin iptalini istediler.

Hudeybiye Antlaşması ile müşrikler İslam devletini resmen tanımış oluyorlardı. Bu durum Müslümanlar için büyük bir siyasi zaferdi. Ayrıca bu antlaşma sonraki fetihler için bir başlangıç olmuştur. Barış ortamı sayesinde Halid b. Velid ve Amr b. Âs gibi müşriklerin ileri gelenleri başta olmak üzere pek çok kişi İslam'a girmiştir. Hudeybiye Antlaşması'ndan Mekke'nin fethine kadar geçen iki sene zarfında Müslüman olanların sayısı, Hz. Muhammed'in(s.a.v.) peygamber olarak gönderilişinden bu antlaşmanın yapıldığı zamana kadar geçen yaklaşık yirmi sene içinde Müslüman olanlardan çok daha fazla olmuştur. Hudeybiye'den dönen sahabilerin sayısı bin dört yüz iken iki sene sonra Mekke'nin fethinde bu sayı on bini bulmuştu.

Allah Rasulü(s.a.v.) **"Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın..."**[69] ayetinin nazil olmasıyla antlaşmadan bir yıl sonra eda edemedikleri umreyi kaza etmek üzere Müslümanlara hazırlanmalarını emretti. Hicretin yedinci yılı Zilkâde ayında Medine'den yola çıkıldığında Hudeybiye'de bulunmayanların da katılmasıyla Kâbe'yi ziyarete gidenlerin sayısı iki bini geçti. Hicretten sonra Müslümanların bu ilk Kâbe ziyaretine "Umretü'l-kaza" adı verilmiştir.[70]

SÖZ SİZDE

"Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken, sizin için o hayırlı olur ve bir şeyi istediğiniz hâlde, o hakkınızda şer olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz!"

(Bakara suresi, 216. ayet.)

Hudeybiye Antlaşması'nın sonuçlarını da dikkate alarak yukarıdaki ayetle ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

69 Bakara suresi, 196. ayet.
70 Buhârî, Meğâzî, 43; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 12-14.

Görsel 4.7: *Fetih suresi, 1. ayet (Hat: İsmail Hakkı Altunbezer)*

2.8. Mekke'nin Fethi

Hudeybiye Antlaşması'na göre Arap kabileleri istedikleri tarafla ittifak yapabileceklerdi. Buna göre Bekiroğulları kabilesi Mekkelilerle, Huzâa kabilesi ise Müslümanlarla ittifak yapmıştı. Bekiroğulları ile Huzâalılar arasında İslam öncesine dayanan bir düşmanlık vardı. Antlaşmanın üzerinden on sekiz ay geçmişti ki Bekiroğullarından bir grup Mekke yakınlarında bulunan Huzâalılara aniden baskın düzenledi. Saldırıya uğrayan Huzâalılar, Mescid-i Haram'a sığındılarsa da onları takip eden adamlar haremin hürmetini ihlal ederek kabile reisleri de dâhil olmak üzere yirmi üç kişiyi katlettiler. Kureyşliler de saldırı esnasında Bekiroğullarına silah yardımında bulunmuşlardı. Huzâalıların, bu olayı Hz. Peygamber'e bildirmesi üzerine Allah Rasulü(s.a.v.) Mekke'ye bir elçi göndererek onlardan ya öldürülenlerin diyetlerini vermelerini ya da Bekiroğullarıyla olan ittifaklarından vazgeçmelerini istedi. Aksi hâlde aralarındaki antlaşmanın geçersiz sayılacağını bildirdi. Mekkeliler ilk önce Hz. Peygamber'in teklifini kabul etmeyip savaşacaklarını bildirdiler. Ancak daha sonra antlaşmayı bozduklarına pişman olup yenilemek üzere Ebu Süfyan'ı Medine'ye gönderdiler. Ebu Süfyan Hz. Peygamber ile görüşüp barışın yenilenmesini istediyse de olumlu bir sonuç alamadı. Antlaşmayı tek taraflı yenilediğini ilan ederek Mekke'ye döndü.[71]

Hudeybiye Antlaşması daha ikinci yılı dolmadan Kureyşliler tarafından bozulmuş ve Mekke'nin Fethi'ne zemin hazırlamıştı. Hz. Peygamber büyük bir gizlilikle sefer hazırlıklarını başlatarak ittifak kurduğu kabilelere haber gönderip sefer için hazırlanmalarını istedi. Hicretin sekizinci yılı Ramazan ayında on bin kişilik bir ordu ile Medine'den çıkan Allah Resulü(s.a.v.), yolda katılan birliklerle on iki bine ulaşan İslam ordusuyla gizlilik içerisinde Mekke yakınlarındaki Merrü'z-zahrân'da karargâh kurdu. Sonra da ordunun haşmetini müşriklere göstermek için gece binlerce meşale yakılmasını emretti.[72]

Merru'z-zahrân'a gelinceye kadar İslam ordusundan haberi olmayan Mekkeliler, gözleri kamaştıran manzara karşısında şehrin çepeçevre sarıldığını anlayıp korkuya kapıldılar. Ebu Süfyan ve birkaç Mekkeli durumu anlamak maksadıyla Müslümanların karargâhına yaklaştıklarında gözcüler tarafından yakalanıp Resulullah'ın(s.a.v.) yanına getirildiler. Ebu Süfyan İslam ordusunun azametini gördükten sonra Mekke'nin tesliminden başka çare olmadığını anlayarak gönülsüz de olsa Müslüman olduğunu açıkladı. Bunun üzerine Allah Rasulü(s.a.v.) onu taltif etmek ve kalbini İslam'a ısındırmak için Mekke halkının emniyette olacağı yerleri sayarken Ebu Süfyan'ın evini de zikretmiş *"Kim ki Mescid-i Haram'a girerse emniyettedir. Kim ki evinden dışarı çıkmazsa emniyettedir. Kim ki Ebu Süfyan'ın evine sığınırsa o da emniyettedir!"* buyurmuştu.[73]

Ebu Süfyan, Mekke'ye döner dönmez Kureyşlilere Hz. Peygamber'in sözlerini ileterek Müslümanlara karşı koymanın imkânsız olduğunu, şehir halkının teslim olmaktan başka bir çaresi olmadığını bildirdi. Müşriklerin ileri gelenlerinden birkaçı savaşmak için halkı kışkırtmaya çalıştıysa da çoğunluk evlerine çekildi. Bazıları ise Mescid-i Haram'a ve Ebu Süfyan'ın evine sığındı. Rasulullah(s.a.v.) hazırlıklar tamamlanınca Zî Tuvâ denilen yerde ordusunu Halid b. Velid, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ubade ve Ebu Ubeyde b. Cerrah komutasında dört kola ayırıp her birinin Mekke'ye gireceği yerleri tayin etti. Ardında da *"Sakın savaşa girmeyin, saldırıya uğrayıp mecbur kalmadıkça kan dökmeyin..."* emrini verdi.[74]

---

71 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 783-795; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 31-39.
72 Buhârî, Meğâzî, 48; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 44.
73 Ebu Dâvûd, Harac ve'l-imâre, 24-25; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 818-820.
74 Buhârî, Meğâzî, 48; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 823-825; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 47.

Halid b. Velid'in Mekke'ye girdiği yerde olan küçük bir çatışma dışında İslam ordusu hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi. Kan dökülmeden Mekke'yi fethetmek Allah Rasulü'nü(s.a.v.) oldukça memnun etmişti. Hz. Peygamber, sekiz yıl önce gizlice ayrılmak zorunda kaldığı Mekke'ye büyük bir ihtişamla girerken Fetih suresini okuyordu. Ashâbıyla birlikte Kâbe'yi tavaf etti. Ardından "**Hak geldi, batıl yok oldu!..**"[75] ayetini okuyarak Kâbe'yi putlardan temizledikten sonra orada namaz kıldı. Böylece Kâbe yıllar sonra asli hüviyetine kavuşarak tevhid inancının merkezi hâline geldi.[76]

Görsel 4.8: *A'râf suresi, 199. ayet (Hat: Mehmet Özçay)*

Allah Resulü(s.a.v.), Kâbe etrafında toplanıp merak ve endişe içerisinde haklarında verilecek kararı bekleyen Mekkeliler için **"(Resulüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir."**[77] emri gereğince umumi af ilan etti. Aralarında Ebu Cehil'in oğlu İkrime, Ebu Süfyan'ın eşi Hind, Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşi olmak üzere Müslümanlara yaptıkları işkencelerden dolayı öldürülmesi emredilen birçok kişi de affedildi.[78] Hz. Peygamber, Attâb b. Esîd'i Mekke valiliğine, Muaz b. Cebel'i de yeni Müslüman olan Mekkelilere Kur'an'ı ve dinî esasları öğretmekle görevlendirdi. "*Fetihten sonra hicret yoktur.*" sözüyle hicretin artık sona erdiğini bildirdi.[79]

DEĞERLENDİRELİM

Mekke'nin Fethi'nin İslam'ın yayılmasına etkisini değerlendiriniz.

2.9. Huneyn Gazvesi

Taif çevresinde yaşayan Hevazin ve Sakif kabileleri, Mekke'nin fethiyle Hz. Muhammed'in(s.a.v.) üzerlerine gelmesine fırsat vermeden Müslümanlara ani bir saldırı düzenlemeye karar verdiler. Civardaki bazı kabilelerin de katılmasıyla Malik b. Avf komutasında yirmi bin kişilik bir ordu hazırladılar. Askerleri cesaretlendirmek ve savaş alanından kaçmalarını engellemek için kadın, çocuk ve hayvanlarını da dâhil ettikleri orduyla Huneyn'de karargâh kurdular.[80]

Allah Resulü(s.a.v.), Hevazin ve Sakiflilerin büyük bir ordu topladıklarını haber alınca, hicretin sekizinci yılında on iki bin kişilik ordusuyla Mekke'den düşmanın toplandığı mevkiye doğru hareket etti. Ordunun iki binini Mekkeliler teşkil ediyordu. Ayrıca Kureyş'in ileri gelenlerinden seksen kadar müşrik de hangi tarafın galip geleceğini bizzat görmek ve elde edilen ganimetten istifade amacıyla orduya katılmıştı. İlk kez böyle bir güce ulaşan Müslümanlar böyle bir ordunun asla yenilmeyeceğine dair düşüncelerini dile getirdiler. Hz. Peygamber, bu duyduklarından hoşlanmadığını tavırlarıyla belli etti. Hâlbuki Müslümanlar, Allah'ın yardımıyla birçok kez az bir kuvvetle kendilerinden hem sayıca hem de silahça kat kat üstün bulunan birçok kalabalığı mağlup etmişlerdi. Allah Resulü(s.a.v.) ordusuyla Huneyn'e vardığında düşman askerleri vadinin iki tarafında pusu kurmuş Müslümanları bekliyorlardı. Seher vakti, düşmanın varlığından habersiz Halid b. Velid'in komutasındaki öncü birlikleri vadide ilerlerken ansızın düşman oklarına hedef oldu. Neye uğradıklarını anlamayan Müslümanlar, geri çekilmek zorunda kaldılar. Öncü kuvvetlerin geri çekilmesi İslam ordusunun dağılmasına neden oldu. Hz. Peygamber, kaçışan Müslümanlara, "*Ey insanlar! Nereye gidiyorsunuz? Bana doğru geliniz! Ben, Allah'ın Resulüyüm! Ben, Muhammed b. Abdullah'ım!*" diye sesleniyordu.[81]

75 İsrâ suresi, 81. ayet.
76 Müslim, Cihad ve's-siyer, 87; Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 825-830.
77 A'râf suresi, 199. ayet.
78 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 54-55; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 136-137.
79 Buhârî, Meğâzî, 53; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 143.
80 Vâkıdî, Meğâzî, C 2, s. 885-889; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 80-82.
81 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 83-86.

SÖZ SİZDE

"Andolsun ki Allah, birçok yerde ve Huneyn Savaşı'nda size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resulü ile müminler üzerine sekinetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır."

(Tevbe suresi, 25-26. ayetler.)

Müslümanların gurura kapılmasının sebeplerini ve sonuçlarını ayet-i kerimeye bakarak açıklayınız.

Görsel 4.9: *Necid Çöllerinden Medine'ye şiirinden bir bölüm*
(Hat: Mehmet Arif Vural)

M. Akif Ersoy'un bu şiirine yandaki linkten ulaşabilirsiniz.

İslam ordusunun beklenmedik bir bozgunla karşı karşıya kalması anında Kureyşlilerin henüz Müslüman olmayanlarından bazıları Hz. Peygamber'i öldürmeyi bile düşünmüştü. Hz. Abbas'ın Resulullah'ın(s.a.v.) emriyle gür bir sesle "Nereye gidiyorsunuz? Resulullah'ı kime terk ediyorsunuz?" diyerek seslenmesini duyanlar Peygamberimizin(s.a.v.) etrafını sararak var güçleriyle düşmanın üzerine saldırdılar. Hz. Peygamber'in çabaları ile toparlanıp düşmana karşılık veren İslam ordusu, düşmanı bozguna uğrattı. [82]

Allah Resulü(s.a.v.), bozguna uğrayan düşmanın takip edilmesi için Evtâs'a sığınan Hevazinliler üzerine Ebu Âmir komutasında bir birlik gönderdi. Çarpışmalar sonucunda düşman oradan kaçarak Taif'e sığındı. Sakifliler de memleketleri olan Taif'e çekilmişlerdi. Hz. Peygamber, Huneyn ve Evtâs'ta ele geçen ganimet ve esirleri Mekke'ye yaklaşık 16 km. mesafede Cirâne denilen yerde muhafaza altına aldıktan sonra ordusuyla Taif'i kuşattı. Etrafı surlarla çevrili eski bir şehir olan Taif'in muhasarası yirmi günden fazla sürdü. Müslümanlar, mancınıkla kale duvarlarını yıkmaya çalışsalar da kaleyi fethedemediler. Allah Resulü(s.a.v.) *"Allah'ım, Sakif'e hidayet nasip et, onları bize gönder."* duasıyla muhasarayı kaldırıp ganimetleri dağıtmak üzere Cirâne'ye döndü.[83]

Müslümanlar Huneyn savaşında çok sayıda esir ve ganimet elde etmişlerdi. Alınan esirler arasında Peygamber Efendimizin sütkardeşi Şeyma da vardı. Allah Resulü(s.a.v.), beraber büyüdüğü sütkardeşine vefa gösterip hediyeler vererek ikramda bulundu. Hz. Peygamber ganimetlerin beşte birini Beytülmal'e ayırarak geri kalanını savaşa katılanlar arasında paylaştırdı.[84]

3. Nifak ve Münafıklar

Hz. Peygamber'in İslam davetinde Medine'de karşılaştığı en büyük problemlerden birisi münafıkların sebep olduğu nifak hareketleridir. Müslümanlar siyasi bir güç olarak tarih sahnesinde yer almaya başladığında Medinelilerin bir kısmı siyasi ve maddi sebeplerden dolayı inanmadıkları hâlde Müslüman gözükmüşlerdi.[85]

Kur'an-ı Kerim'de münafık kelimesi iki farklı tipteki insan için kullanılır. İlki; halis münafıklar olup bunlar, aslında inanmadıkları hâlde Allah'a(c.c.) ve ahiret gününe iman ettik, derler. İkincisi; zihin karışıklığı veya irade zayıflığı yüzünden imanla küfür arasında gidip gelen, şüphe içinde bocalayan, imandan çok küfre yakın olan insanlardır. Münafıkların nasıl bir karaktere sahip oldukları ve olaylar karşısındaki durumlarını Allah Teâlâ benzetmeler yoluyla en güzel şekilde tasvir etmiştir. Allah Resulü(s.a.v.) ise münafıkların ruh hâllerini "*Münafık, iki sürü arasında gidip gelen şaşkın koyun gibidir. Bir o sürüye gider, bir bu sürüye!*" şeklinde anlatır.[86]

Medine'de lider olmak üzereyken İslam'ın şehirde yayılmasıyla siyasi nüfuzunu yitiren Abdullah b. Übey b. Selül Münafıkların başını çekiyordu. O, Bedir Savaşı'nda Müslümanların galip gelmesiyle Müslüman olduğunu ilan edenlerdendi. Ancak eski itibarını korumak amacıyla gizli bir muhalefet cephesi oluşturarak hayatının sonuna kadar Hz. Peygamber'e düşmanlık besledi. Allah Resulü'nün(s.a.v.) Medine'deki tebliğ faaliyetlerinden rahatsızlığını açıkça dile getirmekle kalmayıp şahsına yönelik karalama faaliyetleri başlattı. Münafıklar Hz. Peygamber'i zemmeden ve şahsiyetini zedeleyen ifadeler kullanıyor, durum Resul-i Ekrem'e intikal ettiğinde de bir şey söylemediklerini savunarak iddiaları yalanlıyorlardı. Bir gazve esnasında Abdullah b. Übey çevresindekilere "Ey topluluk!

Derkenar

Nifak, dine bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak şeklinde tanımlanır. Münafık ise inanmadığı hâlde inanmış görünen, Müslüman görünüp Allah'a(c.c.), Resulü'ne(s.a.v.) ve iman edenlere düşmanlığını gizleyen kimselere denir.

(bk. İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, C 10, s. 359.)

82 Müslim, Cihâd, 76-81; Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 897-899.
83 Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 924-938; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 97-128.
84 Vâkıdî, Meğâzî, C 3, s. 944-946; İbn Hacer, el-İsâbe, C 4, s. 344.
85 bk. Hülya Alper, "Münafık", DİA, C 31, s. 566.
86 bk. Tevbe suresi, 45 ayet; Münafikûn suresi, 4. ayet; Müslim, Sıfatü'l-münafikîn, 17.

Muhammed'in yanındakilere hiçbir şey vermeyin ki etrafından dağılsınlar." demesi üzerine **"Onlar: Allah'ın elçisinin yanında bulunanlar için hiçbir şey harcamayın ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar. Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler."** ayetleri nazil oldu.[87]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Onların durumu, karanlık gecede bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; artık hiçbir şeyi görmezler. Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler. Yahut gökten sağanak hâlinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Hâlbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. O esnada şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir."

(Bakara suresi, 17-20. ayetler.)

Münafıklar İslam'a en büyük zararı verebilmek için her türlü yolu deniyorlardı. İslam kardeşliğini zedelemeye teşebbüs etmek, İslami değerlerle alay etmek, İslam düşmanlarıyla gizli ittifaklar kurmak, emre itaatsizlik göstererek ordunun genel düzenini bozmaya çalışmak, Müslümanlar arasında fitne çıkarmak, savaştan kaçmak, Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmak ve aile efradına iftiralar atmak bunların başında geliyordu. Abdullah b. Übey, Benî Müstalik Gazvesi'nde ensar ve muhacirleri birbirine düşürmeyi denemişti. Hz. Peygamber sefer boyunca ve Medine'ye dönüşte uyguladığı siyaset ile hem Abdullah b. Übey'in kavmi içindeki itibarını sarsıp dolaylı olarak cezalandırmış hem de münafıkların ordu içerisinde çıkarmaya çalıştıkları kargaşa ve iç savaşı engellemişti. Ayrıca Müslümanlara münafıklara karşı takınılması gereken tavrın nasıl olması gerektiğini de göstermiştir.[88]

YORUMLAYALIM

Sahabiler Benî Müstalik gazvesinde çıkardığı kargaşa sebebiyle Abdullah b. Übey'in öldürülmesini istemişti. Bunun üzerine samimi bir Müslüman olan oğlu Abdullah(r.a.) Allah Resulü'nün(s.a.v.) huzuruna çıktı: "Ya Resulallah! Babamın yaptıklarını işittim. Onu öldürmek istediğinizi haber aldım. Eğer bunu yapmak gerekiyorsa bana emredin, ben yapayım! Eğer onu benden başka biri öldürürse nefsime hâkim olamam da bir kâfir sebebiyle bir mümini öldürerek cehenneme müstahak olurum!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Hayır, bilakis ona lütfederiz ve bizimle beraber kaldığı müddetçe onunla iyi arkadaşlık ederiz" diyerek bir münafığın iman eden oğlunun gönlünü almıştı.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 305.)

Metne bakarak Hz. Peygamber'in münafıklarla mücadele metodunu yorumlayınız.

87 Münâfikûn suresi, 7-8. ayetler; Buhârî, Tefsir, 63; İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 234-237.
88 Müslim, Tevbe, 56; Vâkıdî, Meğâzî, C, 2, s. 415-430; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 303-305.

Münafıklar cihattan geri kalmak için çeşitli bahaneler ileri sürerlerdi. Özellikle savaş alanlarında düzeni bozma girişiminde bulunuyorlardı. Uhud Savaşı'nda Abdullah b. Übey "Muhammed bizim sözümüze itibar etmiyor." bahanesiyle beraberindeki yaklaşık üç yüz kişiyle ordudan ayrılarak Müslümanların ordu düzenini bozmuş, onları müşrikler karşısında yardımsız bırakmıştı. Bir yandan Hıristiyan liderlerden destek alırken diğer yandan gizlice Kureyş müşrikleri ve Medine Yahudileriyle dostluk antlaşmaları yaptı. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyş müşrikleri ile olan ilişkilerini açığa vururken Nadir ile Kurayza Yahudilerini Müslümanlara karşı savaşa teşvik etti. Hz. Peygamber, onun Mekkeli müşriklerle yaptığı nifak hareketlerini Hudeybiye Antlaşması ile kısmen, Mekke'nin fethiyle ise tamamen etkisiz hâle getirdi. Medine'de birlikte hareket ettiği Yahudilerin şehirden sürülmesiyle oradaki faaliyetleri de sona erdi. [89]

Münafıklar uzak yerlerde oturanların Mescid-i Nebi'ye gelemedikleri gerekçesiyle bir mescit yaptırmışlardı. Asıl gayeleri, Tebük Seferi dolayısıyla zirveye çıkan nifak için üs olarak kullandıkları bu yeri, daha rahat hareket edebilmek adına merkez hâline getirmekti. Kur'an'da "Mescid-i Dırar" olarak geçen bu mekânın meşruiyet kazanması amacıyla da Hz. Peygamber'i namaz kıldırması için davet etmişlerdi. Tebük Seferi dönüşü Allah(c.c.), bu mescidin hakikatini resulüne haber vererek orada asla namaz kılmamasını emretmesi üzerine Resulullah(s.a.v.) bu mescidi yıktırarak münafıkların örgütlenmesine fırsat vermemişti.[90]

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Münafıklar arasında bir de müminlere zarar vermek, hakkı inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulü'ne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescit kuranlar ve bununla iyilikten başka bir şey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescit içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever."

(Tevbe suresi, 107-108. ayetler.)

Hz. Peygamber, münafıklara karşı uyguladığı mücadele metoduyla nifak hareketlerini kökünden kurutmaya çalışmış sonunda sayılarını ve etkilerini çok aza indirmiştir. Medine'de kurduğu otorite ile nifakın eyleme dönüşmesine fırsat vermemiş, çıkan nifak hareketlerini de kısa sürede önlemiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim'in münafık tanımlamasına giren insanları Resulullah(s.a.v.) bu sıfatla damgalamamış, hiç kimseye münafık diye hitap etmemiş ve bunu müminlere de yasaklamıştır. Bulunduğu bir mecliste, Mâlik b. Duhşun adlı sahabiyi "O, Allah ve Resulü'nü sevmeyen bir münafıktır." diye itham eden bir kişiyi uyarmış, diliyle Allah'a(c.c.) inandığını söyleyen ve O'nun rızasını dileyen kişiye Allah'ın(c.c.) cehennemi haram kıldığını söylemiştir.[91] Çok defa münafıklara sadece manevi müeyyide uygulamış, onların hukukuna riayet ederek kendilerine düşman muamelesi yapmamıştır. Ayrıca nifak problemini İslam toplumunun bir iç meselesi olarak değerlendirmiş, siyasi mahiyette başlayan nifakın itikadi hüviyete bürünmemesi için azami gayret gösterip münafıkların kendi aralarında giderek kuvvet kazanmasını önlemiştir. Resul-i Ekrem'in belirli konularda münafıklara izin vermesini ve suçlarını affetmesinin altında Abdullah b. Übey'in çevresinde bulunan kişilerin nifaktan uzaklaştırılması siyaseti yatmaktadır. Bununla birlikte Uhud Savaşı'nı terk eden Abdullah b. Übey ve arkadaşları Hamrâü'l-esed Gazvesi'ne katılmak istediklerinde onlara izin vermemiştir.[92]

89 Buhârî, Meğâzî, 17; İbn Hişâm, C 3, s. 68-70, 199, 226.
90 bk. Tevbe suresi, 107-110. ayetler; Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 1048-1049.
91 Buhârî, Et'ime, 15.
92 H. Ahmet Sezikli, "Münafık", DİA, C 31, s. 568; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 338-339.

 TARİHTEN BİR SAYFA

Hz. Peygamber, toplumsal birliği sağlamak ve İslam'a sempati duyanları incitmemek düşüncesiyle münafıklarla iyi ilişkiler içerisinde bulunmaya çalışmıştır. Hatta münafıkların reisi Abdullah b. Übey için bile "Bizimle beraber olduğu sürece onunla arkadaş olur, sohbet ederiz" demiştir. Adullah b. Übey öldüğünde oğlunun isteği üzerine Hz. Peygamber gömleğinin cenazenin üzerine örtülmesine müsaade etmiş ve cenaze namazını kıldırmıştır. Ancak daha sonra "Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Resulünü inkâr ettiler ve fasık olarak öldüler." (Tevbe suresi, 84.) ayetinin nazil olmasıyla bundan menedilen Allah Resulü de(s.a.v.) başka bir münafığın cenaze namazını kılmayarak münafıklara karşı net bir tavır takınmıştır.

(Buhârî, Libas, 8; Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 421.)

Hz. Peygamber münafıkların önemli konumlarda bulunmasına da müsaade etmemiştir. Münafıkların karakterlerini ve faaliyetlerini açıklayarak ashâbını uyarmıştır. Nazil olan ayetler ve Allah Resulü'nün(s.a.v.) münafıklar hakkında söyledikleri sahabiler için uyarı mahiyetinde olmuştur. Böylece Müslümanlar münafıklara ve fitnelerine karşı daha dikkatli davranmışlardır.

 EŞLEŞTİRELİM

Münafıkların Kur'an-ı Kerim'de belirtilen özelliklerinin aşağıda verilen ayetlerden hangisinde geçtiğini Kur'an-ı Kerim'den bularak eşleştiriniz.

1	Yalancılık ve yalanlarını yeminle doğrulama		Âl-i İmrân suresi, 167-168. ayetler
2	Riyakârlık		Nisâ suresi, 81-89. ayetler
3	Korkaklık		Bakara suresi, 8-16. ayetler
4	Kararsızlık ve tereddüt		Tevbe suresi, 56-57. ayetler
5	Ahde vefasızlık		Nisâ suresi, 143. ayet
6	Müminlerle alay etme		Münafikûn suresi, 1-2. ayetler
7	Fitne çıkarma ve tahrik etme		Tevbe suresi, 79. ayet

Münafıklar iman etmiş göründüklerinden Müslümanların sahip olduğu tüm haklardan yararlanmışlardır. Hz. Peygamber de onlara Müslüman muamelesi yapmış, müsamahakâr davranıp mazeretlerini kabul etmiştir. Tebük Seferi'ne katılmayıp Medine'de kaldığı için özür beyan eden seksen kadar münafığın sefer dönüşü af taleplerini kabul etmiştir. Bu durum, Allah'ın(c.c.) artık onları beraberinde savaş için çıkarmamasını emir buyurmasıyla son bulmuştur.[93]

 YAZALIM

"Mümin, günahını üzerine düşecek bir dağ gibi görür ve korkar. Münafık ise burnunun üstüne konmuş bir sinek gibi görür (Günahını umursamaz hafife alır)."

(Buhârî, Daavât, 4.)

Hadis-i şeriften yola çıkarak bir kompozisyon yazınız.

93 bk. Tevbe suresi, 81, 83. ayetler; Buhârî, Meğâzî, 80; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 160.

Hz. Peygamber Medine Dönemi'nde münafıkların önce dışarıdan aldığı desteklerini keserek onları yalnızlığa itmiş, Müslümanlar arasında kurduğu kardeşlik ve birlik şuuruyla iç huzuru ve güvenliği sağlamıştır. Böylece Allah Resulü'nün(s.a.v.) vefatına yakın dönemde münafıkların toplum içerisindeki etkileri azalmıştır.

4. Diğer Din Mensuplarıyla Münasebetler

Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in İslam davetinin ilk muhatapları putperest inanca sahip müşriklerdi. Allah Resulü'nün(s.a.v.) şirki ortadan kaldırmayı amaçlayan tevhid mücadelesi Mekke'de on iki yıl boyunca devam etti. Medine'ye hicretten sonra Hz. Muhammed(s.a.v.) müşrik Araplar dışında farklı inanç gruplarıyla karşı karşıya geldi. Bunların ilki **ehl-i kitap**tan olan Medineli Yahudilerdi. Daha sonra gelişen hadiselerle birlikte İslam'ın bölgedeki siyasi gücünün artmasına bağlı olarak Hıristiyanlarla da temasa geçilmiş oldu.

SÖZ SİZDE

"Ehl-i kitap onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir grup bile bile gerçeği gizler."

(Bakara suresi, 146. ayet.)

Ehl-i kitabın Hz. Peygamber'e bakışını ayetin ışığında açıklayınız.

4.1. Yahudiler

Kendilerinin seçilmiş bir millet olduklarını iddia eden Yahudiler, çok eski zamanlardan beri Medine'ye gelip yerleşmişlerdi. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde şehir nüfusunun hemen hemen yarısını Yahudiler oluşturuyordu. Şehirde Kaynuka, Kurayza ve Nadiroğullarıyla birlikte yirmiden fazla Yahudi kabilesi mevcuttu. Medine dışında en güçlü ve teşkilatlı Yahudi grubu ise Hayber'de bulunuyordu. Bölgenin siyasi ve iktisadi gücü Yahudilerin ellerinde bulunuyordu. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra orada yerleşik ve önemli bir nüfuza sahip Yahudilerle din özgürlüklerini ve temel haklarını güvence altına alan bir sözleşme imzalamış ve birlikte barış içerisinde yaşamanın kurallarını belirlemişti. Ancak, Yahudiler Hz. Peygamber'in Medine'de güçlenmesinden ve İslam'ın giderek yayılmasından korkup sahip oldukları konumlarını kaybetmekten endişeye kapıldılar. Peygamber Efendimiz zaman zaman onları İslam'a davet edip dostane ilişkiler kurmaya çalışmışsa da onlar bu davete düşmanlıkla karşılık vermişler, bununla da yetinmeyerek Müslümanların aleyhine çeşitli komplo ve hilelere başvurmuşlardı.[94]

Görsel 4.10: *Yahudilerin kutsal kitabı: Tevrat*

Müslümanlarla yaptıkları antlaşma hükümlerine aykırı hareket eden ilk Yahudi kabilesi Kaynukaoğulları olmuştur. Kaynukaoğulları, Bedir Savaşı'ndan sonra Müslümanların elde ettikleri başarıyı Kureyşlilerin savaş tekniğini bilmemelerine bağlayarak olumsuz propagandaya başlayıp şehirde güvensizlik ortamı oluşturdular. Kaynukaoğulları çarsısında alışveriş yapan Müslüman bir kadına bir grup Yahudinin tacizde bulunması üzerine bir Müslümanın müdahale etmesiyle çıkan arbedede olayın müsebbiplerinden bir Yahudi öldürülmüş bir sahabi de şehit edilmişti. Bu olaya çok üzülen Hz. Peygamber Kaynukaoğullarından Medine Sözleşmesi'ne sadık kalmalarını istemişse de Yahudiler antlaşmayı bozduklarını açıklayarak savaşa hazırlandılar.

94 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 570-575; Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", DİA, C 43, s. 224.

Bunun üzerine Hz. Peygamber hicretin ikinci yılında kalelerine çekilen Kaynuka Yahudilerini on beş gün sıkı bir kuşatma altında tuttu. Medine Yahudilerinin en cesurları olan Kaynuka Yahudileri Allah'ın(c.c.) kalplerine korku salmasıyla ümitsizliğe kapılıp Allah Resulü'nün(s.a.v.) hükmüne boyun eğeceklerini bildirerek teslim oldular. Hz. Peygamber onları bağışlayıp, Medine'den çıkmalarına karar verince mallarını ve silahlarını bırakarak Şam bölgesine yerleştiler.[95]

Hicretten sonra Medine'den sürülen ikinci Yahudi kabilesi olan Nadiroğulları en kalabalık Yahudi grubu oluşturuyordu. Müslümanlarla Yahudiler arasında mevcut olan antlaşmaya göre taraflardan birinin ceza diyeti ortaklaşa ödenecekti. Uhud Savaşı'ndan sonra Peygamberimizin(s.a.v.) gönderdiği yetmiş öğretmen Bi'r-i Maune'de şehit edilmişti. İçlerinden sağ kurtulan Amr b. Ümeyye ise dönüş yolunda yanlışlıkla Müslümanlarla aralarında anlaşma bulunan Âmiroğullarından iki kişiyi öldürmüştü. Hz. Peygamber, antlaşmaya dayanarak Nadiroğullarının da diyete katılmasını istemek üzere bizzat onların mahallesine gitti. Nadir Yahudileri başlangıçta diyete ortak olacaklarını bildirdiler. Ancak Hz. Peygamber arkadaşlarıyla bir duvarın dibinde gölgelenirken üzerine bir taş yuvarlayarak onu öldürmeyi planladılar. Vahiy yoluyla Yahudilerin bu girişiminden haberdar olan Allah Resulü(s.a.v.), oradan ayrıldı.[96]

Hz. Peygamber bu suikast girişimi üzerine Muhammed b. Mesleme'yi elçi olarak gönderip on gün içinde Medine'yi terk etmelerini istedi. Bir taraftan da savaş hazırlıklarına başladı. Nadiroğulları önce şehri terk etmeye karar verdiyseler de münafıklardan Abdullah b. Übey'in kendilerine yardım vaadine inanarak bundan vazgeçtiler. Bunun üzerine hicretin dördüncü yılında Nadiroğullarının kalelerini kuşatan Hz. Peygamber, onları önce antlaşmaya davet etti. Ancak Yahudiler bunu kabul etmeyince kuşatma on beş gün sürdü. Herhangi bir yardımın gelmemesi üzerine Medine'den çıkmaya razı oldular. Yapılan antlaşma gereğince savaş malzemeleri hariç, develere yükleyebildikleri mallarını ve ailelerini alarak Hayber'e gittiler.[97]

Kaynuka ve Nadiroğullarının Medine'den çıkarılmasıyla şehirde sadece Kurayzaoğulları kalmıştı. Kurayza Yahudileri de Hendek Savaşı'nda müşriklere destek vererek Müslümanları şehrin savunmasında yalnız bıraktıkları gibi kadın ve çocukların olduğu bölgeye saldırıda bulunmuşlardı. Onların bu ihanetiyle Müslümanlar çok zor durumda kalmıştı. Hz. Peygamber hicretin beşinci yılında Hendek Savaşı'nın ardından Kurayzaoğullarını kuşatma altına aldı. Kalelerine çekilerek Müslümanları tahrik eden Kurayzalılar, kuşatmanın uzaması üzerine zor durumda kalarak çözüm arayışı içerisine girdiler. Eski müttefikleri olan Sa'd b. Muaz'ın vereceği karara razı olmak şartıyla teslim oldular. Sa'd(r.a.), Tevrat'ın hükmüne göre karar verilmesini isteyince Allah Resulü(s.a.v.) yetişkin erkeklerin savaş suçu dolayısıyla öldürülmesine, kadınların ve çocukların esir alınmasına, malların ise ganimet statüsünde değerlendirilmesine karar verdi.[98]

SÖZ SİZDE

Medine'deki Yahudilerin gösterdikleri düşmanlıklara karşılık Hz. Peygamber'in farklı uygulamalarda bulunmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

Kurayza Yahudilerinin bertaraf edilmesiyle Medine, Yahudi tehdidinden kurtulmuştu. Ancak Müslümanlar için Yahudi tehlikesi hâlâ varlığını sürdürüyordu. Hz. Peygamber Medine'den sürülen Yahudilerin Hayber'e yerleşmeleri, müşriklerle birlikte hareket edip onlara destek vermeleri sebebiyle ticaret yolu üzerinde tehdit oluşturan bu duruma bir çözüm yolu arıyordu. Kurayzaoğullarının başlarına geleni öğrenen Hayber Yahudileri ise Fedek ve Vadi'l-kura Yahudileri,

95 Vâkidî, Megâzî, C 1, s. 176-180; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 50-53.
96 Vâkidî, Meğâzî, C 1, s. 363-366.
97 bk. Haşr suresi, 2. ayet; Buhârî, Meğâzî, 14; İbn Hişâm, es-Sîre, C 3, s. 199-201.
98 bk. Ahzâb suresi, 26-27. ayetler; Buhârî, Meğâzî, 30; Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 454-459.

Gatafanlılar ve civar Arap kabileleriyle birleşerek Medine üzerine yürümeye karar vermişlerdi. Hz. Peygamber böyle bir hazırlığı haber alır almaz olayın doğruluğunu araştırmak üzere Abdullah b. Revaha başkanlığında bir heyeti Hayber'e göndererek barış teklifinde bulundu. Ancak onlar teklifi reddederek Müslümanlarla savaşmak için hazırlıklara başladılar. Peygamberimiz(s.a.v.) Hudeybiye Seferi'nden dönüp Medine'de bir ay kaldıktan sonra ashâbına Hayber'in fethi için hazırlanmalarını emretti. İki bin kişilik İslam ordusu hicretin yedinci yılında Medine'den hareket ederek gizlilik içerisinde üç günlük bir yolculuktan sonra Hayber'e vardı. Sabah olduğunda Müslüman ordusunu karşılarında gören Yahudiler korku içinde kalelerine kapandılar. Allah Resulü(s.a.v.) onları İslam'ı kabule ya da barış yapmaya çağırmasına rağmen onlar bu teklifleri reddettiler. Yirmi gün süren kuşatmadan sonra Yahudilerin Gatafanlılardan bekledikleri yardım gelmeyince Hayber fethedildi. Tevrat'a göre hüküm verilseydi bütün yetişkin erkekler kılıçtan geçirilecek, kadın ve çocuklar da köle yapılacaktı. Ancak Hz. Peygamber önce halkın tamamının canını bağışlayarak yanlarına hiçbir şey almadan kalelerini terk etmelerine izin verdi. Sonra kararını yumuşatarak arazilerinin işletilmesi, ürünlerinin yarısının Müslümanlara verilmesi kaydıyla Yahudileri Hayber'de bıraktı. Hayber Kalesi düşünce Fedek Yahudileri cizye ödemek karşılığında barış istediler. Hz. Peygamber, Hayber'in fethinden dönerken Yahudi yerleşim merkezi olan Vadi'l-kur'a ve Teyma Yahudileri ile cizye ödemek şartıyla anlaştı. Böylece Yahudilerin gücü kırılmış oldu.[99]

***Görsel 4.11:** Hayber Kalesi'nin günümüze ulaşan kalıntıları*

Hayber'in fethi sırasında Yahudi reislerinden Sellâm b. Mişkem'in eşi Zeyneb bnt. Hâris, Hz. Muhammed'e(s.a.v.) zehir konulmuş et ikram etmiş ancak Allah Resulü(s.a.v.) daha ağzına aldığı ilk lokmada yemeğin zehirli olduğunu söyleyerek yemekten elini çekmişti. Etten yiyen bir sahabinin ölmesi üzerine Yahudi kadın suçunu itiraf etmiş ve kendi akrabaları tarafından öldürülmüştü.[100]

4.2. Hıristiyanlar

Allah Resulü'nün(s.a.v.) Hudeybiye Barışı'nı fırsat bilerek gönderdiği İslam'a davet mektuplarından ikisi Hıristiyan dünyasını temsil eden Bizans ve aynı inancı paylaşan Habeş hükümdarlarına yazılmıştı.

İslam davetinin önemli vasıtalarından olan mektuplardan biri Hâris b. Umeyr'in eliyle Bizans'a bağlı Busra Valiliği'ne gönderilmişti. Hâris, Suriye'de hüküm süren Gassânî emirlerinden Şürahbil b. Amr'ın kontrolündeki bölgeden geçerken yakalanıp öldürüldü. Allah Resulü(s.a.v.) elçilik teamüllerine aykırı olan bu hareketi savaş sebebi sayarak Zeyd b. Hârise komutasında üç bin kişilik bir orduyu Şam'a doğru harekete geçirdi. Müslümanlardan bölge halkını İslam'a davet etmelerini, kabul ederlerse savaşmamalarını, sözlerinde durmalarını, çocukları, kadınları, yaşlıları, ibadet eden din adamlarını öldürmemelerini istedi.[101]

Hz. Peygamber'in elçisini öldüren Gassan Meliki Şürahbil, Müslümanların kendi bölgesine doğru gelmekte olduğunu Bizans'a haber verdi. Bizanslıların yüz bin kişilik bir orduyla yola çıkması üzerine Müslümanlar durumu Hz. Peygamber'e bildirmeyi ve ondan gelecek habere göre hareket etmeyi düşündüler. Ancak Abdullah b. Revaha'nın düşman ordusunun büyüklüğünden korkarak geri durmak yerine savaşarak ya şehit ya da muzaffer olmayı isteyen konuşmasından

99 Belâzürî, Fütûhu'l-büldân, s. 32-44.
100 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 352-353.
101 Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 755-756; İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 15.

Derkenar

Hz. Peygamber Mute Savaşı'nda şehit olan sahabilerini görevlendirirken şöyle buyurmuştu: "Zeyd b. Hârise ordunun komutanıdır. Şayet Zeyd öldürülürse Cafer b. Ebi Talib, Cafer öldürülürse Abdullah b. Revaha komutandır. Eğer Abdullah b. Revaha'ya da bir şey olursa Müslümanlar aralarından birini komutan seçsinler."

(Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 756.)

sonra Mute'ye giderek cihat etmeye karar verdiler. Kendilerinden sayıca üstün olan bir ordu karşısında kahramanca mücadele eden Müslümanların komutanları peş peşe şehit oldu. Bunun üzerine İslam sancağını Halid b. Velid aldı. Ordu içinde askerlerin yerlerinde yaptığı taktiksel değişiklik ile düşmanı yanıltan Halid'in sonrasında gerçekleştirdiği ric'at hareketi İslam ordusunun daha fazla zayiat vermesini önledi.[102]

Hicretin dokuzuncu yılında, Bizans'ın Şam'da büyük bir ordu teçhiz ettiği ve kendilerine bağlı Arap kabilelerini de yanına almak suretiyle Hicaz topraklarına doğru büyük bir saldırı planladığı bilgisi Medine'ye ulaştı. Bu haberler üzerine Allah Resulü(s.a.v.) sefer hazırlığı yapılması için emir verdi. Fakat çıkılacak seferin sıcak yaz günleri ile hasat mevsimine denk gelmesi Müslümanların hem hazırlık hem de iştirakte zorlanmalarına sebep oldu. Nitekim yaşanan bu sıkıntılar sebebiyle orduya "Ceyşü'l-usre" yani zorluk ordusu adı verilmişti.[103]

Allah Resulü(s.a.v.) sefer hazırlıklarını tamamlayarak otuz bin kişilik bir orduyla harekete geçti. Müslümanlar sıkıntılı bir yolculuğun ardından Tebük'e kadar ilerlediler. Ancak burada yirmi gün beklemelerine rağmen ne Rumlardan ne de onlara tabi olan Hıristiyan Araplardan herhangi birine rastlamadılar. Hz. Peygamber, Halid b. Velid komutasında dört yüz kişilik bir süvari kuvvetini yakın bir mevkide bulunan Dûmetü'l-cendel'deki Hıristiyan Kinde kabilesi üzerine sevk etti. Sonuçta Kinde ve bölge sakini diğer Araplar, Müslüman hâkimiyetini kabul ederek İslam devletine tabi oldular.[104]

TARİHTEN BİR SAYFA

Hz. Peygamber Gazvetü'l-usre diye isimlendirilen Tebük Seferi için imkânı olanlardan sadaka vermelerini istedi. Malının yarısını getiren Hz. Ömer, malının tamamını getiren Ebu Bekir(r.a.) için 'Hayırda ne zaman yarışsak beni geçmiştir.' dedi. Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ubade gibi isimler büyük miktarda bağışta bulundular. En büyük destek ordunun üçte birinin masraflarını karşılayan Hz. Osman'dan geldi. Mali bakımdan çok iyi durumda olmayan ancak hayırda yarışmak isteyen insanlar da orduyu desteklediler. Kadınlar güçleri nispetinde askerleri teçhiz etmek maksadıyla yüzük, küpe ve bilezikleriyle katkı sağladılar.

(Vâkidî, Meğâzi, C 3, s. 991-992.)

Hz. Peygamber'in gönderdiği davet mektuplarından biri Necran bölgesinde yaşayan Hıristiyan topluluğa hitaben yazılmıştı. Allah Resulü(s.a.v.) mektubunda onları Müslüman olmaya davet etmiş, kabul etmezlerse, cizye vermelerini bunu da kabul etmezlerse savaşmak durumunda kalacaklarını bildirmişti. Necranlı Hıristiyanlar bu mektup üzerine daha sonra kalabalık bir heyeti Medine'ye gönderdiler. Bir ikindi vakti şehre ulaşan Necran heyeti, namazı henüz ikame etmiş olan Allah Resulü'nün(s.a.v.) bulunduğu Mescid-i Nebi'ye girdi. Kendi ibadetlerini gerçekleştirmek üzere doğuya yönelen heyeti, bazı sahabiler engellemek istedi. Ancak Hz. Peygamber onların ibadetlerini yapmalarına müsaade edilmesini emretti. Sonrasında yapılan görüşmelerde İslam davetini reddeden Necranlı Hıristiyanlar kendi dinlerinde kalarak cizye vermeye razı olduklarını beyan ettiler.[105]

---

102 Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 760-764; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 119-121.
103 Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 471.
104 Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 1025-1026; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 150-152.
105 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 307-308.

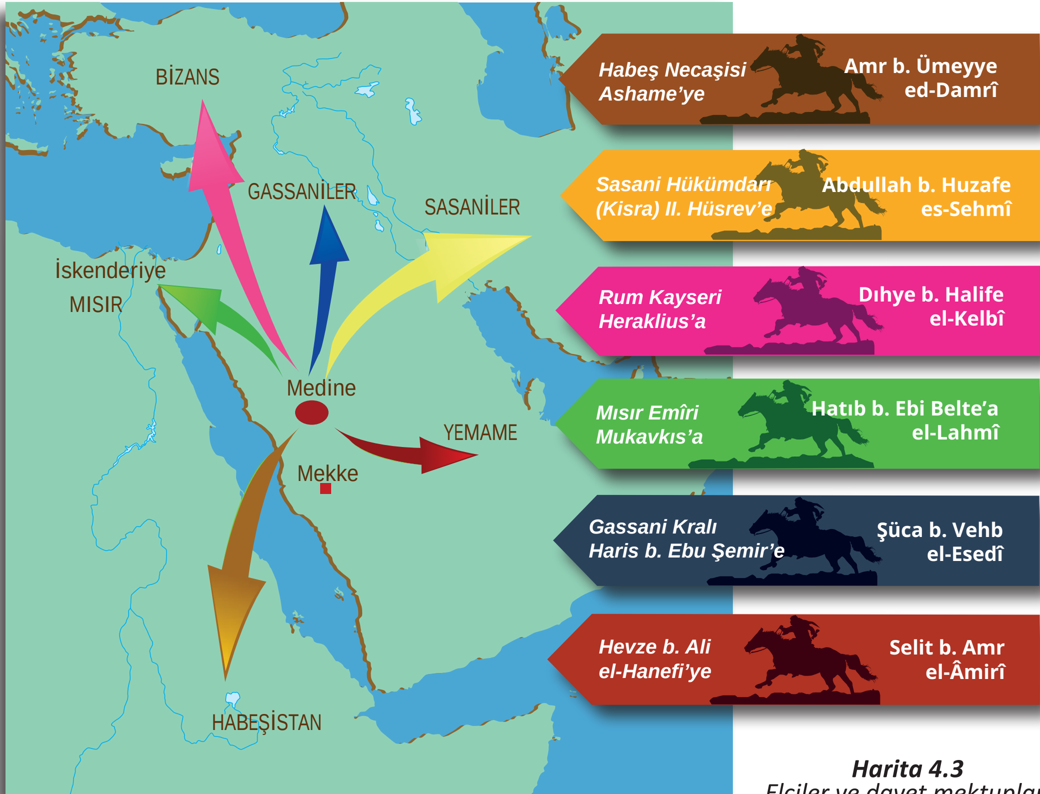
SÖZ SİZDE

Tebük seferi hazırlıkları ve sonrasında nazil olan Tevbe suresi 29. ayetin hükmüne göre, Müslüman olmayı kabul etmeyen ehl-i kitap artık İslam devletine cizye ödeyecek böylece devletin tebaası olacaktı.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Medine İslam Devleti'nin ulaştığı siyasi güç ile ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.

5. İslam'a Davet Mektupları

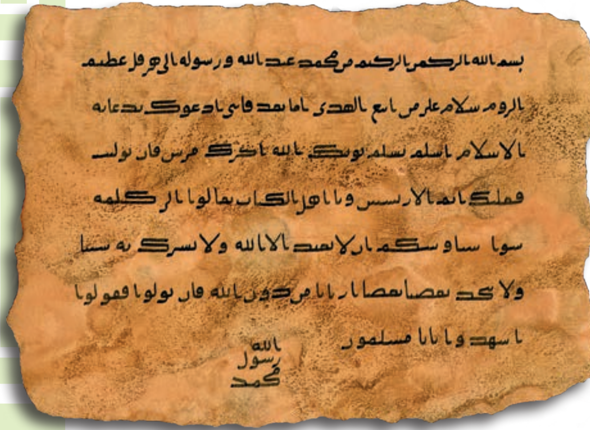
Hz. Peygamber Hudeybiye Antlaşması'yla ortaya çıkan barış ortamını değerlendirerek yakından uzağa tüm muhataplarına hicretin yedinci yılında İslam'a davet mektupları göndermeye başladı. Allah Resulü(s.a.v.) vefatına kadar geçen süre boyunca civar ülke hükümdarıyla Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerindeki kabile reislerine ve nüfuzlu kişilere yüzden fazla elçiyi davet mektuplarıyla birlikte gönderdi. Dinî içerikli olan bu mektuplarda öncelikle İslam'a davet, dinî emir ve yasaklara uymaya teşvik, ahlaki esaslar ve zekât gibi hususlara yer verilmişti. Bunun yanı sıra Medine ile siyasi ilişkiler, savaş ve barış hâli, sınırlar ve mali meseleler de mektuplarda yer alan konular arasındaydı. Cizye ayetinin nazil olmasından sonra yazılan mektuplarda ise İslam hâkimiyetini tanımakla birlikte Müslüman olmayı kabul etmeyenlerden cizye alınacağı hususu yer aldı. Resulullah(s.a.v) davet mektuplarını götürecek olan elçilerin de gidecekleri bölgeleri tanıyan, dillerini bilen, fiziki ve ahlaki güzelliklere sahip, hitabet ve temsil yeteneği bulunan kişiler olmasına özen gösterdi. Diplomatik geleneği dikkate alarak "Muhammed Resulullah" yazılı bir gümüş yüzük yaptırıp mektupları bununla mühürledi.[106]

Harita 4.3
Elçiler ve davet mektupları

106 bk. Kasım Şulul, Siyer-i Nebi, s. 499-500.

Hz. Peygamber Hudeybiye'nin hemen ardından Muharrem ayında, altı adet davet mektubunu elçileri aracılığıyla dönemin ileri gelen devlet başkanlarına yolladı. Allah Resulü(s.a.v) aynı gün içinde yola çıkan elçilerinden Dihye b. Halife'yi Bizans İmparatoru'na gönderdi. Hz. Dıhye'nin, o esnada Hıms'ta bulunan krala takdim ettiği davet mektubu şöyledir: "Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed'den Rum'un büyüğü Heraklius'a! Hidayete uyanlara selam olsun. Seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman olursan kurtuluşa erersin. Ama bundan kaçınacak olursan halkının günahını sen çekersin. **'Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanlarız! deyiniz."**[107] Mektubu okuyan ve o sıralar Suriye'de bulunan Ebu Süfyan'dan Hz. Peygamber hakkında bilgi alan Heraklius, onun peygamber olduğuna kanaat getirerek Müslüman olma temayülü göstermişti. Ancak etrafındakilerin bu durumdan rahatsız olduğunu fark etmesi üzerine krallığı kaybetme endişesiyle Hz. Peygamber'e tabi olmayacağını açıklayan kral diplomatik kurallar çerçevesinde kabul ettiği elçiyi hediyelerle uğurladı.[108]

بسم الله الرحمں الرحىم مں محمد عىد الله و رسوله الى هرقل عطىم
الروم سلام على مں اىىع الهدى اما ىعد فاىى ادعوك ىدعاىه
الاسلام اسلم ىسلم ىوىك الله احرك مرىں فاں ىولىٮ
فعلىك اىم الارىسىں و ىا اهل الكىاٮ ىعالوا الى كلمه
سوا ىىىا و ىىىكم الا ىعىد الا الله و لا ىسرك ىه سىا
و لا ىىحد ىعصىا ىعصا اربابا مں دوں الله فاں ىولوا فقولوا
اسهدوا ىاىا مسلموں
الله
رسول
محمد

Görsel 4.12: *Heraklius'a gönderilen mektup (Hat: Ali Hüsrevoğlu)*

Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye'yi de Habeş Necaşisi Ashame'ye gönderdi. Necaşi şahsına gönderilen ve İslam'a davet eden mektubu okuduktan sonra şehadet getirerek Müslüman olduğunu ilan etti. Ayrıca o Hz. Peygamber'in Habeşistan muhacirleri ile ilgili talepleri doğrultusunda onların güven içinde Medine'ye ulaşmalarına da yardımcı oldu. Üçüncü mektup Abdullah b. Huzafe eliyle Sâsânî Kisrası II. Hüsrev Perviz'e ulaştı. Allah Resulü'nün(s.a.v) kendisine göndermiş olduğu mektubu yırtan Hüsrev, Yemendeki valisi Bâzân'dan Hz. Muhammed(s.a.v.) hakkında bilgi istedi. Medine'ye gelen elçisinden mektubunun yırtıldığını öğrenen Hz. Peygamber, bu davranışından dolayı Kisra'nın cezalandırılması için Cenab-ı Hakk'a dua etti. Diğer taraftan Yemen Valisi, Sâsânî Hükümdarı'ndan aldığı emir gereği iki adamını Medine'ye göndermişti. Hüsrev Perviz'in oğlu tarafından öldürüldüğünü vahiy yoluyla öğrenen Hz. Peygamber kendisine gelen elçilere durumu haber verdi. Ayrıca Bâzân'a Müslüman olduğu takdirde valilik görevinde bırakılacağını bildirmelerini istedi. Bu gelişme üzerine Bâzân ile birlikte Yemen halkı Müslüman oldu. Böylece Yemen'in ilk Müslüman valisi Bâzân ile İslamiyet bu bölgede yayılmaya başladı.[109]

Hz. Peygamber, Mısır Emiri olan Mukavkıs'a da Hâtıb b. Ebi Beltea aracılığıyla bir mektup gönderdi. Mukavkıs İslam davetine olumlu cevap vermemekle birlikte kendisine gelen elçiyi güzel bir şekilde ağırladı. Medine'ye ulaştırılmak üzere cevabi bir mektupla birlikte bazı hediyeler gönderdi. Gassan Kralı Hâris b. Ebi Şemir'e ulaştırılacak olan mektubu ise Şücâ b. Ebi Vehb götürmüştü. Diğer muhataplarına gönderilenler gibi İslam'a davet ihtiva eden mektuba sinirlenen Hâris, onu yere attı ve Medine'ye hücum tehdidinde bulundu. Resulullah'ın(s.a.v) altı elçisinden biri olan Selit b. Amr da Hanîfe kabilesinin reisi aynı zamanda bir Hıristiyan olan Hevze b. Ali'yi İslam'a davet etmişti. Şair ve hatipliği ile tanınan Hevze, Hz. Muhammed'in(s.a.v.) elçisine iyi davranıp ikramda bulunmakla birlikte Müslümanlığı bazı şartlarla kabul edeceğini bildiren cevabi bir mektupla onu geri gönderdi. Hevze'nin Müslüman olmasına karşılık yetkiler talep eden mektubundaki istekleri Allah Resulü(s.a.v) tarafından kabul edilmedi.[110]

107 Âl-i İmrân suresi, 64. ayet.
108 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 6, İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 223.
109 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 222-224.
110 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 224-225.

6. Heyetlerle Görüşmeler

Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesi sonucu Kureyş'in itaat altına alınması, onun ardından güçlü bir kabile olan Hevazin'in İslam'ı kabul etmesi, Medine'de bulunan Yahudilerin şehirden uzaklaştırılması ve Hayber'in fethedilmesi sonucu Yahudilerin etkisiz hâle getirilmesi gibi hadiseler Müslümanları Arap Yarımadası'nın en büyük gücü, Medine'yi de Hicaz'ın yeni siyasi merkezi hâline getirdi. Bu sebeple yarımadanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Arap kabileleri, Hz. Peygamberi tanımak, yeni dini öğrenmek maksadıyla Medine'ye heyetler göndermeye başladılar. Hicri beşinci yıldan itibaren gelmeye başlayan heyetlerin dokuzuncu yılda sayısının yetmişe ulaşmış olması bu yılın elçiler yılı olarak anılmasına sebep olmuştu.[111]

Müzeyne, Temim, Ezd, Tay, Esed, Tağlib, Kinde, Sakif ve Kelb gibi kabileleri temsilen Medine'ye gelen heyetler, bir taraftan Müslüman olduklarını beyan ederek kabileleri adına siyasi bağlılıklarını ifade ediyor diğer taraftan İslam'ın hükümlerini öğreniyor ve geride kalanlara dinlerini öğretecek kişiler talep ediyorlardı. Heyet ve elçiler bazen sahabilerin evlerinde ağırlanıyor bazen de Suffe ve Mescid-i Nebi'nin avlusuna kurulan çadırlarda misafir ediliyordu. Dolayısıyla konakladıkları bu yerlerde Resulullah'ın(s.a.v) ahlak ve davranışlarına tanık olan heyetler sorular sorma ve cevap alma imkânına da sahip oluyorlardı. Hz. Peygamber, Medine'den ayrılırken onlara çeşitli hediyelerle birlikte bazılarına "emanname" ve kendilerine tahsis edilen arazileri bildiren bir yazı veriyordu. Müslüman olanlara zekât, Hıristiyan olanlara da cizye tahsildarı gönderiyordu.[112]

Elçiler yılında çok sayıda Arap kabilesinin Müslüman olduğunu beyan etmiş olmasına rağmen bazı bedevi kabilelerin İslam'ı gerçek anlamda kabul etmediğini daha ziyade Medine'nin siyasi otoritesini kabul etmek zorunda kaldığını Kur'an'ı Kerim şöyle açıklar: **"Bedeviler 'İnandık.' dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama 'Boyun eğdik.' deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."[113]** Ayet-i kerimelerde de ifade edildiği gibi uzak bölgelerde yaşayan ve İslam dinini özümsemek ve inançlarını sağlamlaştırmak için yeterli zaman bulamayan bedevi kabileleri toplu bir şekilde Müslüman olduklarını açıklasalar da eski inanış ve geleneklerini terk edememişlerdir.[114]

Derkenar

Araplar yılların tayin ve tespitinde bazı meşhur olayları tarih başlangıcı olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmaya geldiği yıla "âmü'l-fîl" adını vermişlerdir. Hz Ömer zamanında da hicret, tarih başlangıcı olarak benimsenmiştir. Bu dönemde hicretten sonraki yıllar bazı özel isimlerle anılmıştır. Bu sebeple hicretin birinci yılına "senetü'l-hicre" ikinci yılına savaşa izin verildiği için "senetü'l-emr" sekizinci yılına Mekke'nin fethine işaret etmek üzere "senetü'l-feth" ve dokuzuncu yılına gelen heyetlerin çokluğuna nispetle **senetü'l-vüfûd** denilmiştir.

(Mustafa Fayda, "Senetü'l-vüfûd", DİA, s. 520.)

AYETLERİN IŞIĞINDA

"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."

(Nasr suresi, 1-3. ayetler.)

111 bk. İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 205; Mustafa Fayda, "Senetü'l-vüfûd", DİA, C 36, s. 520-521.
112 bk. İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 252-308; İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 254-255.
113 Hucurât suresi, 14. ayet.
114 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebî, s. 382.

7. Veda Haccı ve Veda Hutbesi

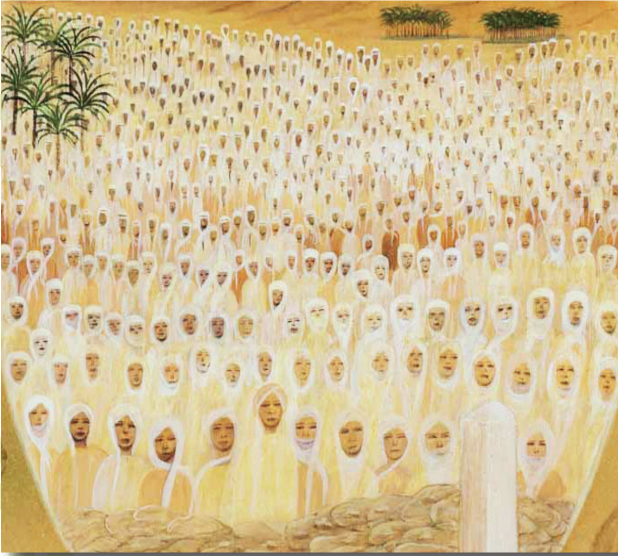
Hicretin dokuzuncu yılında Âl-i İmrân suresinin doksan yedinci ayetinin nazil olmasıyla birlikte hac Müslümanlara farz kılınmış oldu. Bunun üzerine Allah Resulü(s.a.v), Hz. Ebu Bekir'i hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Ardından nazil olan Tevbe suresindeki hükümleri[115] hacca gelen insanlara açıklaması için Hz. Ali'yi de peşlerinden yola çıkardı. Hz. Peygamber, müşriklere ültimatom verilen bu hac mevsiminden bir yıl sonra bizzat kendisi hac niyetiyle yola çıkacağını Müslümanlara duyurarak onlardan da hazırlık yapmalarını istedi.[116]

SAHABENİN DİLİNDEN

İbn Abbas şöyle rivayet eder: "Resulullah dört umre yapmıştır. Umretü'l-hasr denilen Hudeybiye, ertesi sene yapılan Umretü'l-kaza, Umretü'l-Cî'râne ve dördüncüsü haccıyla birlikte yaptığı umredir."

(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 155.)

Hz. Muhammed(s.a.v.) ile haccetmek isteyenler Medine'de toplandılar. Allah Resulü(s.a.v) ailesinin yanı sıra muhacir, ensar ve diğer Arap kabilelerinden pek çok Müslümanla birlikte Medine'den ayrıldı. Hz. Peygamber ve kafile Zülhuleyfe'de ihrama girdikten sonra Zilhicce'nin dördüncü günü Mekke'ye ulaştı. Kâbe'yi tavaf eden Allah Resulü(s.a.v) iki rekât namaz kılarak Safâ ve Merve arasında sa'y yaptı. Zilhicce'nin sekizinci günü Mekke'den ayrılıp Mina'ya gitti. Ertesi sabah Müzdelife'den geçerek Arafat'a vardı. Orada vakfe için toplanmış olan yüz yirmi bin kişiye hitap etti. Hac menasikini tamamladıktan sonra Medine'ye dönmek üzere Mekke'den ayrıldı.[117]

Görsel 4.13: *Çağları aşan sesleniş: Veda Hutbesi (Minyatür: Zehra Çekin)*

Hz. Peygamber, Veda Haccı esnasında Arafat, Mina ve Akabe gibi yerlerde farklı zamanlarda Müslümanlara kısa ve veciz bir üslup ile hitap etmiş Rebîa b. Ümeyye gibi gür sesli münadiler ile cümlelerini daha uzaktakiler için tekrar ettirmiştir. Resul-i Ekrem'in âdeta bir vedalaşma anlamına gelen sözlerini serdettiği hutbeleri için İbn Abbas(r.a.), "Allah'a yemin ederim ki bu sözler Resulullah'ın ümmetine vasiyetidir. Burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin." demiştir. Hz. Peygamber'in hutbelerinde üzerinde durduğu hususlar bütün insanlık için evrensel mesajlar niteliğinde olmakla birlikte esas itibariyle Allah'ın(c.c.) affetmeyeceği iki büyük günah olan şirk ve kul hakkına vurgu yapar. Zira tevhid ve Allah'a(c.c.) itaatin gerekliği ile şirkten uzaklaştırılmak istenen insana; can ve mal güvenliği, kan davalarının kaldırılması, suçun şahsiliği, emanete riayet, eşlerin birbiri üzerindeki hakları, müminlerin kardeş ilan edilmesi ve daha birçok hukuki meseleye yapılan vurgu ile de kul hakkına dikkat etmesi gerektiği hatırlatılır.[118]

115 Bu hükümlere göre bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac yapamayacaktır. Kimse Kâbe'yi çıplak tavaf etmeyecektir. Kimin Resulullah ile bir antlaşması varsa süresi doluncaya kadar geçerlidir.

116 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 153-154.

117 Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 1088-1115; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 157-168.

118 Bünyamin Erul, "Veda Hutbesi", DİA, C 42, s. 591-593.

VEDA HUTBESİ

"Hamd ve şükür Allah'a mahsustur. Biz O'na hamd eder ve O'ndan yardım ister, affımızı O'ndan diler ve O'na yöneliriz. Nefislerimizin şerrinden, fiillerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah kimi doğru yola iletirse, artık o kimse için sapıklık olmaz, kimi de sapıklığa sevk ederse, o kimse için doğru yola sevk eden kalmamıştır. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tekliğine ve denginin bulunmadığına şehadet ederim. Yine ben şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Ey Allah'ın kulları! Sizlere Allah'tan korkmanızı ve O'na itaatte bulunmanızı tavsiye ve teşvik ederim. Bu suretle en iyi ve hayırlı olan bir şey ile sözlerime başlamak istiyorum:

Ey İnsanlar! Size açıkladığım şeyleri dinleyin. Zira bilmiyorum, bu yıldan sonra bulunduğum bu yerde belki de sizlerle tekrar buluşamayacağım.

Ey İnsanlar! Kanlarınız, mallarınız, haysiyet ve şerefiniz Rabbinizle buluşacağınız güne kadar bu yerin bu ayın ve bu günün mukaddes olması gibi mukaddestir. Dikkat edin tebliği ettim mi? Ey Allah'ım sen şahit ol. Elinin altında bir şey bulunduran kimse, onu kendisine emanet eden şahsa iade etmelidir. Artık cahiliye devrinde mevcut olan faiz kaldırılmıştır... Cahiliye Dönemi'nin kan davaları da kaldırılmıştır... Kasten adam öldürmenin cezası kısastır...

Ey İnsanlar! Gerçekten şeytan, sizin bu ülkenizde kendisine tapılmaktan ümidini kesmiş bulunuyor. Fakat o, bunun dışındaki iş ve davranışlarınızdan önemsiz saydıklarınızdan kendisine tabi olmanızdan memnuniyet duyacaktır...

Ey İnsanlar! Hanımlarınızın sizin üzerinizde hakkı bulunduğu gibi sizin de onlar üzerinde hakkınız vardır... Sizler onları Allah'ın bir emaneti olarak almış bulunuyorsunuz. Kadınlar hususunda Allah'tan korkup çekinin ve onlara en iyi bir tarzda davranın. Dikkat edin. Tebliğ ettim mi? Allah'ım sen şahit ol.

Ey İnsanlar! Müminler ancak kardeştir. Benden sonra küfre sapıp birbirinizi boğazlar hâle gelmeyin. Ey! İnsanlar Rabbiniz bir, atanız birdir. Hepiniz Âdem'den türediniz. Âdem ise topraktan yaratılmıştır... Bir Arap'ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur; varsa bu ancak takva yönündendir. Tebliğ ettim mi? Allah'ım sen şahit ol.

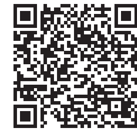
Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Allah muhakkak ki her varisin mirastan olan hissesini tayin ve tespit etmiştir... Allah'ın selamı üzerinize olsun."

(Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku's-siyâsiyye, s. 360-368.)

Veda Hutbesi'nin işaret dili ile sunumuna yandaki linkten ulaşabilirsiniz.

Veda Hutbesi ile ilgili videoya yandaki linkten ulaşabilirsiniz.

YORUMLAYALIM

Veda Hutbesi'nde ifade edilen evrensel mesajlar nelerdir? Günümüz hak ve özgürlükleri ile karşılaştırarak sonuçlarını yorumlayınız.

Derkenar

Sevgili Peygamberimiz aile fertleri için de mağfirette bulunurdu. Ümmü Seleme'nin evindeyken "... Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzâb suresi, 33) ayeti nazil olduğunda kızı Fâtıma(r.a.), torunları Hasan(r.a.) ve Hüseyin'i(r.a.) çağırarak onlarla birlikte yanında bulunan Hz. Ali'yi birer örtü ile örtmüş ve "Allah'ım, işte bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Onların kirini gider ve onları tertemiz yap." buyurmuştur.

(Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 33.)

8. Peygamberimizin Vefatı

Tevhid mücadelesini ve İslam'ı tebliğ görevini en güzel şekilde yerine getirmiş olan Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nde kendisini dinlemeye gelenlere; **"... Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim..."**[119] ayetini duyurduğunda layıkıyla yerine getirdiği vazifesini artık tamamladığını da haber vermiş oluyordu. Aslında onun daha konuşmasının başında bir daha buluşup buluşamayacaklarını bilmediği için sözlerinin iyi dinlenmesine yönelik tavsiyesinden bir nevi vedalaşma anlamı çıkaran ashâbdan bazıları Hz. Peygamber'in vefatının yaklaştığını düşünmeye başlamıştı. Daha önceki uygulamalarındaki farklılıklar da dikkat çekiciydi. Zira her Ramazan Kur'an-ı Kerim'i Cebrail(a.s.) ile mukabele eden Hz. Peygamber o sene iki kere mukabelede bulunmuştu. Ramazanın son on günü yaptığı itikafı da yirmi güne çıkarmıştı.[120]

Veda Haccı dönüşünden sonra hicretin onuncu yılında Hz. Peygamber'in sağlığı bozulmaya başladı. Ashâbıyla yapmış olduğu vedalaşmayı ahirete göçmüş olanlarla da gerçekleştirmek isteyen Allah Resulü(s.a.v.) Uhud ve Baki kabristanlarını ziyaret ederek onlar için mağfirette bulundu. Yaptığı bu ziyaretlerden sonra hastalığı iyice arttı. Tedavi sürecini Hz. Aişe'nin odasında geçiren Allah Resulü(s.a.v.) mescide çıkamadığı süre boyunca namazları Ebu Bekir'in(r.a.) kıldırmasını emretti. Kendisini iyi hissettiği bir gün mescide gittiğinde onu görenler sevinçten neredeyse namazlarını bozacaktı. Namazı kıldıran Hz. Ebu Bekir de mihrabı asıl sahibine vermek niyetiyle geri çekilmek istediyse de Allah Resulü(s.a.v.) devam etmesi için ona işarette bulundu ve onun yanında namazını tamamladı. Hz. Ebu Bekir, Allah Resulü'nün(s.a.v.) hastalığının hafiflediğini görünce kendisinden izin alarak evine gitti. Ancak sonrasında Hz. Peygamber'in durumu ağırlaştı. 632 yılında (h. 10) bakışları semada *"En yüce dosta!"* diyerek hastalığının on üçüncü gününde Rabbine kavuştu. Vefat ettiğinde altmış üç yaşındaydı.[121]

Hz. Peygamber'in vefatı Müslümanları derinden üzdü ve sarstı. Öyle ki onun öldüğüne inanmayanlar oldu. Hz. Ömer Resulullah'ın(s.a.v.) bayıldığını söyleyerek aksini iddia edenleri ölümle tehdit etti.

TARİHTEN BİR SAYFA

Allah Resulü(s.a.v.) hastalığı esnasında mescitte bulunanlara hitaben "Allah bir kulunu, dünya ile kendi yanındakileri tercih etmekte muhayyer bıraktı. O kul da Allah'ın yanında bulunanları tercih etti." dedi. Onun bu sözünün ne anlama geldiğini toplumda Ebu Bekir'den başka anlayan olmadı. O, "Ey Allah'ın Resulü, anam babam sana feda olsun!" diyerek ağlamaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Ey insanlar! Dostluğuyla ve malıyla bana en fazla yardımı dokunan Ebu Bekir'dir. Eğer ümmetimden bir dost edinseydim Ebu Bekir'i seçerdim. Lakin İslam kardeşliği daha üstündür." diyerek Ebu Bekir'i(r.a.) takdir ve teselli etti.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 299.)

119 Mâide suresi, 3. ayet.
120 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 174-175.
121 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 291-292, 301-303.

Durumu haber alan Hz. Ebu Bekir mescide gelerek Hz. Aişe'nin odasına girdi. Allah Resulü'nün(s.a.v.) yüzünü açtı ve "Anam babam sana feda olsun! Hayattayken de ölüyken de güzelsin. Bir daha ölmeyeceğin ölümü tattın." diyerek onu öptü. Sonra insanların yanına mescide gitti. Hz. Ömer hâlâ şaşkınlık içinde konuşuyordu. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'e oturmasını söylediyse de o bunu yapmadı. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ayağa kalktı. "Ey insanlar! Kim Muhammed'e tapıyorsa bilmiş olsun ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyorsa bilmiş olsun ki Allah Hay'dır ölmez." diyerek şu ayeti okudu: **"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır."**[122] Hz. Ebu Bekir'in bu ayeti okuması üzerine başta Hz. Ömer olmak üzere insanlar Resulullah'ın(s.a.v.) vefat ettiğini kabullendiler.[123]

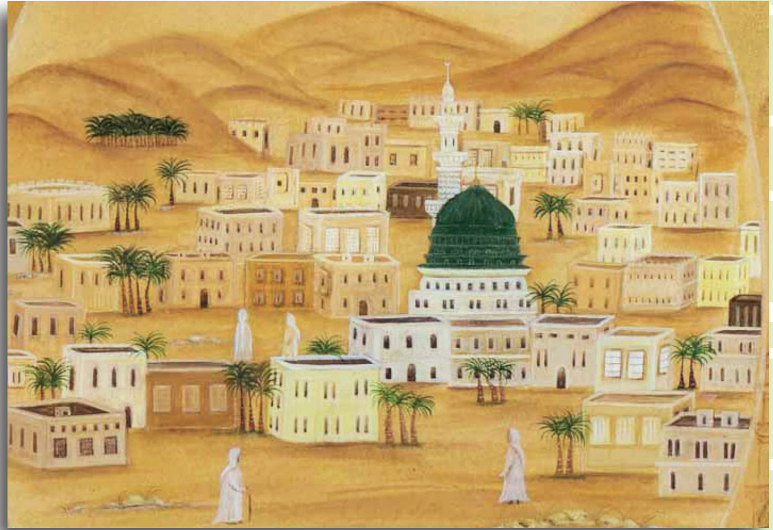
Hz. Peygamber'in cenazesini Hz. Ali yıkadı. Hz. Abbas ve iki oğlu ile Üsame b. Zeyd de yardım ettiler. Ehl-i Beyt'inin ellerinde yıkanıp kefenlenen Allah Resulü(s.a.v.) evindeki sedirin üstüne konuldu. Müslümanlar gruplar hâlinde odaya girerek imamsız olarak cenaze namazını kıldılar. Hz. Ebu Bekir'in Resulullah'tan(s.a.v.) duymuş olduğu peygamberlerin ancak öldükleri yere defnedileceklerine dair rivayet sebebiyle Allah Resulü(s.a.v.) Hz. Aişe'nin odasına defnedildi.[124]

İslam dininin mübelliği Hz. Peygamber, her insan gibi yaşamış, risalet görevini en güzel şekilde yerine getirdikten sonra da ölümle birlikte Rabbine kavuşmuştur. Âlemlere rahmet olarak gönderildiği ifade edilen Resul(s.a.v.); sözleri, davranışları, şahsiyeti ve ahlakı ile ümmetine güzel bir örnek olmuştur.[125] Dolayısıyla Allah'ın(c.c.) sevgisini ve rızasını kazanmayı arzu eden Müslüman da ancak Hz. Peygamber'in örnek hayatını kendine rehber edinmekle bu arzusunu gerçekleştirebilir. Zira Allah Teâlâ, "**(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."**[126] ayetiyle Allah Resulü'nü(s.a.v.) Müslüman'ın hayatının merkezine koymuştur.

Derkenar

Hz. Peygamber, cennet bahçelerinden bir bahçe olarak nitelediği için kabri ile minberi arasındaki alan "tertemiz gül bahçesi" anlamında **Ravza-i Mutahhara** ismiyle meşhur olmuştur. Bu mekân on metre genişliğinde, yirmi metre uzunluğundaki iki yüz metre karelik bir alanı ifade etse de Hz. Peygamber'in kabrinin bulunduğu yer manasına da gelmektedir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 378.)

Görsel 4.14: *Peygamber Efendimizin kabrini örten Kubbetü'l-hadra (Minyatür: Zehra Çekin)*

122 Âl-i İmrân suresi, 144. ayet.
123 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 231-235.
124 İbn Hişâm, es-Sîre, C 4, s. 312-315.
125 bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet; Ahzâb suresi, 21. ayet;
126 Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.

Şair Diliyle

Son Söz

Ve zaman döne döne
Gelmişti başlangıç noktasına
İlk yaratılış düğümüne

Mahlukatın var olduğu
Yüzüsuyu hürmetine
Evrenin Efendisinin
Kavuşmak vakti gelmişti sevgilisine.

Hayatın menbaı
Merhametin son durağı
Madeni, muhabbet ocağının
Ateşler içindeydi
Yatağında.
İltica etmişti sanki Kainat
Kutsal tenine
Hayata şafak olan alnında
Ter taneleri
Her biri insanlık çilesinden
Bir haberdi sanki
Bir an oldu
Aralandı gözleri
Sonsuzu kuşatan bakışları
Süzdü ciğerparesi Fâtıma'yı
Süzdü tek tek çevresindeki
Can dostlarını
Kıpırdadı dudakları, dedi:
-Ebu Bekir kıldırsın namazı
Sonra daldı daldı uyandı
Son defa aralandı
Bakışları
Yöneldi bir noktaya
Karar kıldı bir noktada
Ve dedi:
-Merhaba ey refik-i ala!

Olacak oldu
Akıllar kamaştı
Kalpler tutuştu
Feryat ve figan gökleri tuttu
Çekti kılıcını Faruk olan
Sıçradı orta yere:
-Kim derse "O öldü", öldürürüm!

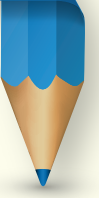
Ayrılık ateşinden
Ateşin şiddetinden
Sanki bendler çözülmüş
Felekler çökmüştü
Şuur tutuşmuş
Akıl iflas etmişti.

Sonra Sıddıyk olan
Yetişti geldi
Baktı baktı yatağında hareketsiz yatan sevgiliye
Mağarada arkadaşına Hicrette yoldaşına
Sonra baktı çevresine
Mahşerden önce mahşer hâli yaşayan
Ashâbına
Aline
Ebu Bekir dedi:
-Ey nas, susun!
Kim ki Resulullaha tapmaktadır
Bilsin ki Resul ölmüştür
Kim ki Allaha tapmaktadır
Bilsin ki Allah ölmez
Hayy ve Layemuttur

Ey nas, susun!
"İnna lillah ve inna ileyhi raciun"

Sonra eğildi sevgilinin yüzüne
Sürdü bulutlanmış gözlerini
O güzellikler ülkesine
Baktı baktı ve dedi:
-Hayatında güzeldin
Ölümünde güzelsin
Öldün
Bir daha ölmeyeceksin

(Erdem Bayazıt, Şiirler, s. 152-155.)

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlara kucak açıp yardım eden Medineli Müslümanlara .... adı verilmiştir.

2. Hz. Peygamber'in ilk müezzini .... olmuştur.

3. Hz. Peygamber'in bizzat katılmayıp görevlendirdiği kumandanlarla yönettiği seferlere .... denir.

4. Hz. Peygamber, Uhud Savaşı'nda ordunun arkasından olası bir baskını engellemek için elli okçuyu .... komutasında Ayneyn Tepesi'ne yerleştirmişti.

5. Pek çok grubun katıldığı bir savaş olduğu için Hendek Savaşı'na .... Savaşı da denilir.

6. Yetmiş kadar kurra hafızın tuzağa düşürülerek şehit edildiği .... olayı Hz. Peygamber'i çok üzmüştür.

7. Medine'den çıkarılan ilk Yahudi kabilesi .... olmuştur.

8. Şartlarının zorluğundan dolayı .... Seferi'ne Gazvetü'l-usre denilmiştir.

9. Peygamber Efendimiz .... yılında vefat etmiştir.

B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

10. Hz. Peygamber Medine'de İslam toplumunu oluştururken hangi adımları atmıştır?

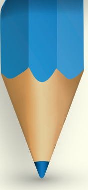
....
....

11. Mescid-i Nebi'nin toplumsal işlevleri nelerdir?

....
....

12. Ashâb-ı Suffe'nin eğitim-öğretim faaliyetlerine katkısı nasıl olmuştur?

....
....

13. Hendek Savaşı'nı diğer savaşlardan ayıran özellik nedir?

....

....

14. Hudeybiye Barış Antlaşması'nın Müslümanlar açısından önemi nedir?

....

....

15. Hz. Peygamber'in münafıklara karşı tutumu nasıl olmuştur?

....

....

16. Peygamberimizin(s.a.v.) farklı inanç mensuplarıyla bir arada yaşama tecrübesinin temel ilkeleri nelerdir?

....

....

17. Hz. Peygamber'in hicretin yedinci yılından itibaren civar kabile ve devlet başkanlarına gönderdiği İslam'a davet mektuplarının içeriğinde hangi hususlar bulunmaktadır?

....

....

18. Veda Haccı olarak adlandırılan Hz. Peygamber'in tek haccının Müslümanlar açısından önemi nedir?

....

....

19. Hz. Peygamber'in vefatına Müslümanların tepkileri nasıl olmuştur?

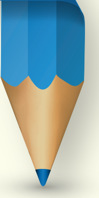
....

....

20. Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'de "üsve-i hasene" olarak nitelenmesi Müslümanlara hangi sorumluluğu yüklemektedir?

....

....

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

21. Medine Sözleşmesi'nin amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yahudilerle ateşkes yapmak
B) Müslümanları birbiriyle kardeş yapmak
C) Medine toplumunun kurallarını koymak
D) Müşriklerle iyi geçinmek
E) Çevredeki kabilelerle uzlaşmak

22. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'in gönderdiği seriyyelerin amaçları içinde yer alır?

A) Kureyş'e ait ticaret kervanlarına engel olmak
B) Kureyş kervanlarını yağmalamak
C) Savaşlar için hazırlık yapmak
D) Yahudileri ortadan kaldırmak
E) Hıristiyanlarla mücadele etmek

23. "Ey Allah'ım, işte Kureyş kibir ve gururla geldi. Sana meydan okuyor, peygamberini yalanlıyor. Ey Allah'ım, peygamberlere yardım sözünü, bana da özel olarak zafer vadini yerine getirmeni talep ediyorum. Eğer şu bir avuç Müslüman yok olursa, sana ibadet eden hiç kimse bulunmayacaktır."

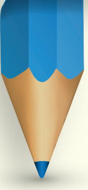
(Müslim, Cihad ve's-siyer, 58.)

Peygamber Efendimiz yukarıdaki duayı ne zaman yapmıştır?

A) Uhud Savaşı öncesinde
B) Bedir Savaşı esnasında
C) Taif yolculuğu dönüşünde
D) Huneyn Savaşı öncesinde
E) Hudeybiye Antlaşması sonrasında

24. Uhud Savaşı'nın seyrini değiştirerek sonucunu etkileyen olay aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Peygamber'in yaralanması
B) Mübarezeyi müşriklerin kazanması
C) Okçuların yerini terk etmesi
D) Hz. Hamza'nın şehit düşmesi
E) Ebu Süfyan'ın savaşı kazandıklarını ilan etmesi

25. Hz. Peygamber'in Mekke'yi kan dökmeden fethetmek istemesinin <u>en temel</u> sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Mekke'nin Hz. Peygamber'in asıl vatanı olması
B) Hz. Peygamber'in Mekke'deki akrabalarına zarar vermek istememesi
C) Mekke'nin harem bölgesi olması
D) Hz. Peygamber'in ordusunun yeterli gücü olmaması
E) Mekkelilerin kalbini İslam'a ısındırmak istemesi

26. Nadiroğullarının Medine'den sürgün edilmesinin sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Müslüman bir kadına Nadiroğullarından bir Yahudinin hakaret etmesi
B) Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmaları
C) Münafıklarla iş birliği yapmaları
D) Hendek Savaşı'nda Müslümanlara ihanet etmeleri
E) Müşriklere yardım etmeleri

27. "... Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resulü ile müminler üzerine sekinetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır."

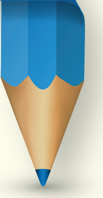
(Tevbe suresi, 25-26. ayetler.)

Verilen ayetler aşağıdaki olaylardan hangisi ile ilgilidir?

A) Mute Savaşı
B) Hayber'in Fethi
C) Mekke'nin Fethi
D) Uhud Savaşı
E) Huneyn Savaşı

28. Hicretin dokuzuncu yılında Hz. Peygamber'le görüşmek için Medine'ye gelen heyetlerin amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Peygamber'i tanımak ve yeni dini öğrenmek
B) Ticaret anlaşmaları yapmak
C) Hz. Peygamber'den askerî destek talep etmek
D) Hz. Peygamber'i tehdit etmek
E) Kureyş'e karşı Hz. Peygamber'in yanında yer almak

Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi sonrasında Kâbe'nin etrafında toplanmış meraklı ve endişeli şehir halkına şu veciz konuşmayı yapmıştır:

"Vaadini yerine getiren, kuluna yardım eden ve tek başına müttefik orduları mağlup eden Allah'a hamdolsun. Şu anda ne söylüyor ve ne tahmin ediyorsunuz? dedi. Onlar 'Hayır söylüyor ve hayır umuyoruz. Kerim bir kardeş ve kerim bir kardeşin oğlusun ve şu anda galip durumdasın.' dediler. Bunun üzerine Allah Resulü(s.a.v.) 'Yusuf kardeşim dediği gibi diyorum ki **Bugün sizi kınama yoktur. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir.** (Yûsuf suresi, 92. ayet.) Bilin ki Cahiliye Dönemi'ndeki her türlü riba, kan, mal ya da soy-sopla övünme şu iki ayağımın altındadır. Sadece Kâbe'nin sidânesi ve hacıların sikâyesi bunun dışındadır... Hiç şüphesiz ki Allah, Cahiliye Dönemi'nin böbürlenme ve atalarıyla övünmesini kaldırmıştır. Hepiniz Âdem'densiniz, Âdem de topraktandır. Allah'ın yanında en şerefli olanınız, kuşkusuz O'na karşı en çok sorumlu olanınızdır.'

Biliniz ki Allah, gökleri ve yeri yarattığı zaman Mekke'yi haram kılmıştır. Mekke, Allah'ın emriyle haram bir bölgedir. Benden önce kimseye helal kılınmamıştır. Benden sonra da kimseye helal kılınmayacaktır. Benim içinde sadece bugün bu saatte helal olmuştur. Mekke'nin avları ürkütülemez, ağaçlarına balta vurulamaz, buluntu eşya sahibini aramak dışında kimseye helal değildir. Onun yeşil otları biçilemez...

Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Müslümanlar kendilerinden olmayanlara karşı tek güçtürler... Zengin olanlar fakir olanlara yardım eder... Müslümanların zekâtları ancak evlerinde ve avlularında alınır... Bir kadın halasının ve teyzesinin üzerine nikâh edilemez... Şahit getirmek davacıya aittir. İnkâr eden ise yemin etmekle mükelleftir... İki günde, Ramazan ve Kurban bayramlarında size oruç tutmayı yasaklıyorum..."

(Vâkidî, Meğâzî, C 2, s. 835-837.)

29, 30, 31. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

29. Hz. Peygamber'in fetih sonrasında genel af ilan eden tavrını mağlup ve galiplerin durumlarını dikkate alarak değerlendiriniz.

....

....

30. Hz. Peygamber'in bir kısım cahiliye âdetlerini kaldırmasının sebepleri nelerdir?

....

....

31. Hz. Peygamber, konuşmasında aşağıdaki hususlardan hangisine <u>değinmemiştir</u>?

A) Mekke şehrinin kutsallığına
B) Müslümanların birlik ve beraberliğine
C) Dinî emir ve yasaklara
D) Zekâtın kimlere farz olduğuna
E) Toplumsal dayanışmanın önemine

SİYER KRONOLOJİSİ

MEKKE DÖNEMİ

569 -Hz. Peygamber'in doğumu (12 Rebiülevvel/17 Haziran 569; 9 Rebiülevvel/20 Nisan 571)[1]

-Sa'doğulları yurduna sütannesi Halime'ye verilmesi.

574 -Halime'nin Hz. Muhammed'i Mekke'ye getirerek annesi Amine'ye teslim etmesi.

575 -Hz. Peygamber'in annesi Amine'nin Ebvâ'da vefatı üzerine dadısı Ümmü Eymen tarafından dedesi Abdülmuttalib'e getirilmesi.

577 -Dedesi Abdülmuttalib'in vefatı üzerine Peygamberimizin amcası Ebu Talib'e emanet edilmesi.

589 (?) -Hz. Peygamber'in Ficar savaşlarına katılması.

(?) -Hz. Peygamber'in Hilfü'l-fudûl Antlaşması'na katılması.

594 -Hz. Hatice'nin yardımcısı Meysere ile ticaret kervanının başında Busra'ya gitmesi.

-Hz. Muhammed'in Hatice ile evlenmesi.

605 -Hz. Peygamber'in Kâbe'nin onarımı esnasında yaşanan anlaşmazlıkta hakemlik yaparak Hacerülesved'i yerine koyması.

610 -Hz. Peygamber'in Hira'da ilk vahyi alması. Alak suresinin ilk beş ayetinin nazil olması.

613 -Açık davet emrinin gelmesiyle Hz. Peygamber'in yakın akrabalarını İslam'a davet etmesi.

614 -Müşriklerin Müslümanlara eziyet ve işkence etmeye başlaması.

615 -Müşriklerin baskılarından bunalan Müslümanların Habeşistan'a hicret etmesi.

616 -Habeşistan'a ikinci hicret.

-Hz. Hamza'nın ve Hz. Ömer'in Müslüman olması. Hz. Peygamber ve Müslümanların Dârülerkam'dan çıkması.

-Hz. Peygamber'i himaye eden Haşimoğulları ve Muttaliboğullarının Ebu Talib mahallesinde toplanması. Müşrikler'in Müslümanlarla birlikte Haşimoğullarına boykot uygulamaya başlaması.

619 -Müşrikler'in boykotunun sona ermesi.

620 -Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice'nin vefatı, hüzün yılı.

-Hz. Peygamber'in himaye arayışı için Zeyd b. Hârise ile birlikte Taif'e gitmesi. Mekke'ye Mut'im b. Adiy'in himayesi ile girmesi.

-Hac mevsimi için Mekke'ye gelen Medineli Hazrec kabilesinden bir grubun Akabe'de Hz. Peygamber ile görüşerek Müslüman olması.

1 Kaynaklarda hicretten önceki olaylar Hz. Peygamber'in yaşına göre tarihlendirildiğinden bu olaylarla ilgili miladi tarihlerin de esas alınan doğum yılına göre değişiklik göstereceği dikkatlerden kaçmamalıdır.

621 -Hz. Peygamber'in İsra ve Miraç mucizesini yaşaması. Beş vakit namazın farz kılınması.

-Hz. Peygamber'in Medine'den gelenlerle Akabe'de buluşması ve onlardan biat alması. İslam'ı öğretmek için Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye göndermesi.

622 -Hz. Peygamber'in Medineliler ile Akabe'de ikinci kez buluşması ve biat alması.

MEDİNE DÖNEMİ

1/622 -Müslümanların Medine'ye hicret etmeye başlaması.

-Müşriklerin Dârünnedve'de toplanarak Hz. Peygamber'i öldürme kararı alması.

-Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir hicret niyetiyle Mekke'den ayrılması.

-Hz. Peygamber'in Kuba'ya varması. Kuba mescidinin inşa edilmesi.

-Hz. Peygamber'in Kuba'dan ayrılması. Ranuna vadisinde ilk Cuma namazını kıldırması. Aynı gün Medine'ye ulaşarak Ebu Eyyüb el-Ensarî'nin evinde kalması.

-Mescid-i Nebi'nin inşasına başlanması.

-Ezanın teşrii.

1/623 -Hz. Peygamber'in ensar ve muhacir arasında kardeşlik tesis etmesi.

-Hz. Peygamber'in Medine Vesikası'nı tanzim ederek toplumsal yaşamın kurallarını belirlemesi.

-Mescid-i Nebi'nin inşasının tamamlanması.

-Mescid-i Nebi'de Ashâb-ı Suffe'nin teşekkülü.

- İlk nüfus sayımının yapılması.

-Medine'de çarşı pazar yeri kurulması.

-Savaşa izin verilmesi.

-Hz. Hamza'nın Seyfü'l-bahr seriyesi

-Ubeyde b. Hâris'in Rabiğ seriyyesi.

-Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Harrar seriyyesi.

2/623 -Ebvâ Gazvesi.

-Buvat Gazvesi.

-Zü'l-uşeyre Gazvesi.

-Birinci Bedir (Safvan) Gazvesi.

2/624 -Abdullah b. Cahş'ın Batn-ı Nahle seriyyesi

-Kıble'nin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a çevrilmesi.

-Orucun farz kılınması.

-Teravih namazının kılınmaya başlanması.

-Bedir Gazvesi.

-Fıtır sadakasının (fitrenin) emredilmesi.

-İlk Ramazan bayramı.

-Benî Kaynuka Gazvesi.

-İlk Kurban bayramı.

-Zekât'ın farz kılınması.

3/625 -Uhud Gazvesi.

-Hamrâü'l-esed Gazvesi.

4/625 -Recî Vakası.

-Bi'r-i Maune Vakası.

-Nadiroğulları Gazvesi.

-İçkinin haram kılınması.

4/626 -Beni Abs heyetinin Medine'ye gelerek Müslüman olması.

-Fâtıma bnt. Esed'in vefatı.

-Bedrü'l-mev'id Gazvesi.

5/626 -Zatü'r-rika Gazvesi.

-Dûmetü'l-cendel Gazvesi.

-Müzeyne heyetinin Medine'ye gelerek Müslümanlığı kabul etmesi.

5/627 -Benî Müstalik Gazvesi.

-Hendek Gazvesi.

-Benî Kurayza Gazvesi.

6/628 -Umre seferi.

-Hz. Peygamber'in Ebvâ'da annesinin mezarını ziyaret etmesi.

-Hudeybiye'de Kureyş'e elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın alıkonulması üzerine Rıdvan Biatı'nın yapılması.

-Hudeybiye Barış Antlaşması'nın imzalanması.

-Fetih suresinin nazil olması.

-Benî Huzâa ve Benî Eslem heyetlerinin Medine'ye gelerek İslam'ı kabul etmesi.

7/628 -Hz. Peygamber'in Bizans ve Sasani imparatorları başta olmak üzere civar kabile liderlerine İslam'a davet mektupları ve elçiler göndermesi.

-Hayber'in Fethi.

-Fedek, Vadi'l-kura, Teyma Yahudileri ile antlaşma yapılması.

7/629 -Umretü'l-kaza

8/629 -Halid b. Velid, Amr b. el-As, Osman b. Talha'nın Müslüman olması.

-Mute Savaşı.

-Kureyşli Müşriklerin Hudeybiye Barış Antlaşması'nı ihlal etmesi.

8/630 -Mekke'nin Fethi.

-Huneyn Gazvesi.

-Taif Gazvesi.

-Hz. Peygamber'in umre yapması.

9/630 -Hz. Peygamber'in zekât bazı şehir ve kabilelere zekât amilleri göndermesi.

-Kabileleri temsilen heyetlerin Medine'ye gelerek İslam'a girmesi. (Senetü'l-vüfûd)

-Tebük Gazvesi.

-Halid b. Velid'in Dûmetü'l-cendel'e gönderilmesi.

-Hz. Peygamber'in münafıklara ait Mescid-i Dırar'ı yıktırması.

9/631 -Haccın farz kılınması.

-Hz. Ebu Bekir'in Hac emiri olarak tayin edilmesi.

-Tevbe suresinin hükümlerini bildirmek için Hz. Ali'nin Mekke'ye gönderilmesi.

-Necran Hıristiyanlarından bir heyetin Medine'ye gelerek antlaşma yapması.

10/632 -Hz. Peygamber'in Veda Haccı için Medine'den ayrılması.

-Veda Hutbesi.

-Veda Tavafı.

-Nasr suresinin nazil olması.

11/632 -Üsame b. Zeyd'in Suriye'ye gidecek orduya komutan tayin edilmesi.

-Hz. Peygamber'in rahatsızlanması.

-Hz. Peygamber'in vefatı ve defnedilmesi.

Ek 1: Yıllara göre İslam davetinin Arap Yarımadası'ndaki yayılma süreci

SÖZLÜK

A

ahbâr: Bir şey hakkında aktarılan rivayetler, bilgiler.
ahit: Söz verme, yemin.
Ahzâb: Gruplar. Çok sayıda grubun dâhil olduğu Hendek Savaşı'na verilen diğer isim.
Akabe biatları: Akabe denilen yerde 621-622 yıllarında Medineli Müslüman bir grupla Hz. Peygamber arasında yapılan iki anlaşma.
Âkıb: Kendisinden sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceği anlamında Hz. Peygamber'in isimlerinden biri.
akika: Yeni doğan çocuk nedeniyle Allah'a(c.c.) şükür olarak doğumunun yedinci gününde kesilen kurban.
Adnânî: Hz. İbrahim'in oğlu İsmail(a.s.) soyundan geldiği kabul edilen Arap kolu.
Amâlika: En eski Arap kabilesi kabul edilen, yarı efsanevi göçebe Sâmî topluluk.
ambargo: 1. Bir kişinin başka kişilerle ilişkilerini engelleme. **2.** Bir ülkenin dış dünyayla ilişkilerini engelleme
Ârâmî: Yarı göçebe Batı Sâmî kavimlerinden biri.
asabiyet: Aynı soydan gelenlerin veya bir başka sebeple aralarında yakınlık bulunanların muhaliflere karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusu.
Ashâb-ı suffe: Hz. Peygamber'in Medine'deki mescidinin bitişiğinde bulunan ve adına 'suffe' denilen üstü kapalı özel bir yerde Kur'an-ı Kerim ve din öğrenimi gören sahabiler.
aşere-i mübeşşere: Hz. Peygamber tarafından cennetlik oldukları müjdelenen on sahabe.
azamet: Ululuk, büyüklük.

B

bayındır: Gelişip güzelleşmesi ve hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan bakımlı, imar edilmiş, mamur yer.
bedevi: Çöl ve vahalarda develeriyle birlikte konar göçer olarak yaşayan Araplara verilen ad.
Beledü'l-emin: Güvenilen, korunan belde, memleket, yer, bölge, şehir. Mekke.
bertaraf etmek: Ortadan kaldırmak, gidermek.
Beytü'l-mal: Hz. Peygamber'in Medine Dönemi'nden itibaren devlet gelirlerini muhafaza etmek ve yeri geldiğinde de hak sahiplerine vermek için oluşturulan devlet hazinesi.
biat: Birinin hâkimiyetini kabul etme ve emirlerine bağlılığını bildirme.
boykot: Bir topluluk veya bir ülkeyle her türlü ilişkiyi kesme.
Brahmanizm: Hindistan'ın sosyal ve siyasal yapısını şekillendiren, kutsal kitap olarak "Vedalar"ı kabul eden en eski Hint dini.
Budizm: Tahminen MÖ 483-563 yılları arasında yaşamış olan Buda tarafından kurulan din ve felsefe sistemi**.**

C

cahiliye: Hz. Muhammed'in(s.a.v.) peygamberliğinden önce, insanların yaşadıkları ve özünde putlara tapma, soy-sopla övünme, hukuksuzluk, kibir ve zayıfları ezme gibi olumsuzlukları barındıran sosyal ve kültürel ortam.
cariye: Kadın köle.
Cebrail: "Allah'ın kulu, Allah eri" anlamına gelen ve Allah tarafından peygamberlere vahiy iletmekle görevlendirilmiş melek.
Ceyşü'l-usre: Tebük Seferi için hazırlanan orduya şartların zorluğundan dolayı verilen isim. Zorluk ordusu.
cihat: 1. İyiliğin yerleşmesi ve kötülüğün ortadan kalkması için maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak Allah(c.c.) yolunda mücadele etme. **2.** Düşmanlara karşı ülkeyi savunmak amacıyla silahlı mücadele verme.
cizye: Geçmişte Müslüman devletlerde gayrimüslimlerin canlarını, mallarını, namuslarını korumak ve inançlarını özgür bir şekilde yaşamaları için devletin sağlamış olduğu imkânlara karşılık çalışabilir durumda olan erkeklerinden almış olduğu vergi.
Cürhümîler: Kahtânîlere mensup eski bir Arap kabilesi.

D

Dârülerkam: Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in Müslümanlara İslam'ı anlattığı, gelen vahyi tebliğ ettiği, topluca ibadet veya çeşitli görüşmelerin yapıldığı ve İslami eğitimin verildiği Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi.
Dârünnedve: Müslümanlıktan önce Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay b. Kilab tarafından kurulan, Mekke'de Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin toplanıp siyasi, hukuki ve idari konuları görüştükleri ayrıca nikâh vb. törenler için de kullandıkları yer.

davet: bk. tebliğ
diyet: İslam hukukunda öldürme ve yaralamalarda suçlunun veya velisinin mağdurun kendisine veya yakınlarına ödemek zorunda olduğu bedel, kan parası.

E

Ebu'l-Kâsım: "Kâsım'ın babası" anlamında Hz. Peygamber'in künyesi.
ehl-i kitap: Yahudiler ve Hristiyanlar.
el-Emin: Mekkeliler tarafından Hz. Muhammed'e(s.a.v.) İslam'dan önce verilen ve peygamber olduktan sonra da kullanılan sıfat, Hz. Muhammed'in(s.a.v.) adlarından biri.
emanet: 1. Korumak için güvenilen birine veya bir yere bırakılan eşya. **2.** "Eminlik, güvenilirlik" anlamında peygamberlerin en önemli niteliklerinden biri.
Ensâbü'l-Arab: Arap literatüründe kabilelerin soyunu inceleyen ilim dalı için kullanılan bir terim.
ensar: Hicret sırasında Hz. Peygamber'e ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.
Evs: Medine'de ensarı teşkil eden Kahtânî asıllı iki Arap kabilesinden biri.
Eyyâmü'l-Arab: Cahiliye Devri'nde ve İslamiyetin ilk zamanlarında Arap kabileleri arasında cereyan eden savaşlar için kullanılan bir tabir.

F

fetanet: Üstün zekâ ve kavrayış gücüne sahip olma anlamında peygamberlerin sıfatlarından biri.
fetretü'l-vahy: İlk vahiy olan Alak suresinin ilk beş ayetinden sonra Müddessir suresinin gelmesine kadar Hz. Peygamber'e vahyin inmediği dönem.
Ficar savaşları: İslam'dan önce bazı Arap kabileleri arasında savaş yapılması yasak kabul edilen ve haram aylar olarak bilinen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarında yapılan savaşlar.
fitne: Bozgunculuk, karışıklık, kargaşa, geçimsizlik, genel güvenliği bozma.
fütuhat: Zaferler, fetihler.

G

ganimet: Savaş sırasında Müslüman olmayan düşman ordusundaki askerlerden alınan her türlü mal ve esirler.
gazve: Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin sevk ve idare ettiği savaşlar.
Gazvetü'l-usre: Zorluklarından dolayı Tebük Seferi'ne verilen isim. Zorluk Gazvesi.

H

Hacerülesved: Tavafın başlangıç yerini göstermek üzere Kâbe'nin güneydoğu köşesinde bulunan, yerden 1,5 m yüksekliğinde, oval biçiminde, hafif kırmızı ve sarı damarcıkları bulunan 30 cm çapında parlak siyah bir taş.
Hacûn: Cennetü'l-muallâ da denen Mekke'nin en eski mezarlığı.
hadari: Şehirlerde yerleşik hayat yaşayan Araplara verilen isim.
hâmi: Koruyucu.
hanif: Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhit inancını koruyan, Hz. Muhammed'in(s.a.v) peygamber olarak gönderilmesinden önce şirkten uzak duran kimse.
harem: 1. Korunan yer, korunan şey, yasak bölge. **2.** Mekke ve Medine'nin sınırları, Hz. Peygamber tarafından belirlenen çevresi.
hasım: Düşman.
haslet: İnsanın yaradılışından gelen özellik, huy.
Hâşimoğulları: Hz. Peygamber'in de bağlı olduğu Kureyş kabilesinin bir kolu.
Hâşir: Kıyamet gününde insanların onun ardından giderek haşrolacağı anlamında Hz. Peygamber'in isimlerinden biri.
Hâtemü'l-enbiyâ: "Peygamberlerin sonuncusu, kendisinden sonra kesinlikle peygamber gelmeyecek olan" anlamında Hz. Muhammed'in(s.a.v.) sıfatı.
Hazrec: Medine'de ensarın mensup olduğu Kahtânî asıllı meşhur iki Arap kabilesinden biri.
hezimet: Yenilgi.
hısım: Evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler.
Hicr: Kâbe ile kuzey tarafındaki yarım daire şeklinde ve bir buçuk metre yüksekliğindeki duvarın arasında kalan yer, Hatim.
hicret: 1. İnkârcıların maddi ve manevi işkenceleri karşısında can, mal, akıl, namus ve din emniyetlerini yitiren Müslümanların insanca bir hayat sürmek ve inançlarının gereğini yerine getirebilmek için yapmış oldukları göç. **2.** Hz. Peygamber'in ve sahabelerinin İslam'ı gereği gibi yaşamak, diğer insanlara Allah'ın emirlerini duyurmak ve müşriklerin işkencelerinden kurtulmak amacıyla Mekke'den Medine'ye MS 622 tarihinde

yapmış oldukları göç.
hidayet: Müslüman olmayan bir kimsenin İslam dinine girmesi, Müslüman olması.
Hilfü'l-fudûl: MS 580'li yıllarda Arap kabileleri arasında süregelen savaşlar sonucunda ortaya çıkan anarşi ortamında can ve mal güvenliğinin sağlanması, zayıf ve güçsüzlerin korunması, zulmün önlenmesi gibi amaçlarla toplumda sözü geçen, saygın ve iyi niyetli kişilerin önderliğinde kurulan ve Hz. Peygamber'in de üye olduğu barış cemiyeti.
hilm: 1. Yumuşak huylu, kibar, efendi, ağırbaşlı ve akıllı olma, uygarca davranma. **2.** Akıllı ve kültürlü olmakla kazanılan kişisel davranışlarda hoşgörülü, bağışlayıcı ve medeni olma.
hilye: Hz. Peygamber'in bedensel ve ahlaki özelliklerini ayrıntılarıyla anlatan edebî eser.
himaye: Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim.
Hinduizm: Hintlilerin inanç, düşünüş, his ve hayat tarzı olan Hindistan'ın geleneksel dini.
hitabet: Bir topluluğa bir maksadı anlatmak, bir fikri açıklamak, öğüt vermek, bir görüşü benimsetmek, bir eyleme teşvik etmek gibi amaçlarla yapılan güçlü ve etkileyici konuşma veya güzel konuşma sanatı, retorik.
Hüzün yılı: Mekke Dönemi'nin en sıkıntılı anında Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice ile amcası Ebu Talip'in vefat ettikleri yıl (MS 620).

İ

İbrânî: Sâmî ırkından olan Yahudi, İsrailoğulları milletine mensup kimse.
ifa etmek: Bir şeyi tam ve mükemmel bir biçimde yapma, yerine getirme, ödeme, eda etme.
ihtilaf: Bir konudaki farklı görüş ve düşünüş, fikir ayrılığı.
ihtiva etmek: İçine alma, içinde bulundurma, içerme.
iltica etmek: Sığınmak.
inziva: Köşeye çekilme, halktan uzaklaşıp ayrı yaşama, insanlarla beraber olmaktan kaçınma.
ismet: Allah'ın(c.c.), peygamberlerini gizli ve açık her türlü günahtan; şirkten, küfürden, münafıklıktan ve zulüm yapmaktan koruması.
isra: Hz. Peygamber'in, hicretten yaklaşık bir buçuk sene evvel Miraç gecesinde Kâbe'den Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya Allah'ın(c.c.) izniyle götürülmesi
istihbarat: Bilgi toplama, haber alma.
istişare: Görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma.
iştiyak: Güçlü istek, arzu.
itikaf: İbadete açık olan bir mescitte, kişinin Allah'ın(c.c.) rızasını kazanmak için ramazanın son on gününde ibadet niyetiyle kalması.
izale etmek: Yok etmek, gidermek.
izzet: Kişinin insani değerlerle bezenerek geçici dünya menfaatleri karşısında şahsiyetli ve onurlu davranması, Müslüman olmayanlara karşı vakarlı olması.

K

kadim: Eski.
kâhin: Evrendeki sırları, herkesin bilemeyeceği bazı gizli şeyleri bildiğini söyleyen ve gelecekten haberler verdiğini iddia eden; kehanette bulunan kişi.
Kahtânî: Nesebi, Sâm'ın soyundan geldiği kabul edilen Kahtan'a dayanan güney Araplarının genel adı.
kayser: Arapların Roma ve Bizans imparatorları için kullandıkları unvan.
kisra: Arapların Sâsânî hükümdarları için kullandıkları unvan.
kurra: Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip okuma konusunda uzmanlaşan, ibadet niyetiyle de Kur'an-ı Kerim'i çokça okuyup namaz kılan ve okuduklarını da başkalarına öğreten kimseler.
kuşluk vakti: Güneşin doğuşundan kırk beş, elli dakika sonra başlayıp tepe noktasına gelmesine kadarki süre.

L

literatür: Kaynak.

M

mabut: Kendisine ibadet edilen, tapınılan varlık, İlah, Rab.
maharet: Beceri.
Mâhî: Küfrün onun eliyle yok edileceği anlamında Hz. Peygamber'in isimlerinden biri.
manastır: Rahiplerin dünya ile ilişkilerini keserek içerisinde yaşadıkları ve Hristiyanlara dinî eğitim verdikleri yer.
mazhar olmak: İyi bir şeye ermek, ulaşmak.
Mecusîlik: Ateşe tapanların bağlı bulundukları din.
Medine Sözleşmesi: Hz. Peygamber'in hicretten sonra Medine'deki değişik inanç mensuplarıyla ve etnik gruplarla yaptığı vatandaşlık anlaşması.

Medinetü'l-münevvere: "Nurlanmış şehir" anlamında Hz. Peygamber'in gelişiyle Yesrib şehrine verilen isimlerden biri.
Medinetü'n-Nebi: "Peygamberin şehri" anlamında Hz. Peygamber'in gelişiyle Yesrib şehrine verilen isimlerden biri.
meğâzî: Hz. Muhammed'in(s.a.v.) hayatını konu edinen siyer ilminin bir kolu olarak Hz. Peygamber'in savaşları ile ilgili bilgileri içeren kitaplar.
menasik: Hac sırasında yapılan Kâbe'yi tavaf, Arafat'ta vakfe, Safa ile Merve arasında say, ihram giyme gibi hacca ait işlerin hepsi.
menba: Bir şeyin ilk olarak ortaya çıktığı yer. Kaynak.
Mescid-i Dırar: Hicretin dokuzuncu yılında Tebük Seferi öncesi münafıklar tarafından Müslümanları gözetim altında tutmak, onlara tuzak kurmak için Kuba Mescidi'nin tam karşısında yapılan bir mescit.
Mescid-i Kıbleteyn: Kıblenin değişmesiyle Peygamberimizin(s.a.v.) Kudüs'e doğru başladığı namazı Kâbe'ye doğru tamamladığı Selemeoğulları mescidine verilen isim. İki kıbleli mescit.
mevali: Esirler ile hürler arasında kabul edilen azat edilmiş köle ve cariyeler.
mevzi: Bir askerî birliğin yeri veya bu birlik tarafından ele geçirilen bölge.
mikat: Hac ve umre yolculuğuna çıkanların Mekke çevresinde ihrama girmek zorunda oldukları sınırlar, yerler.
miraç: Hz. Peygamber'in, Recep ayının 27. gecesinde, Mekke'den Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürülmesi ve oradan göğe yükseltilerek Allah'ın(c.c.) ayet ve olağanüstü nimetlerinin gösterilmesi.
muâhât: Hicretten sonra Hz. Peygamber'in, Mekke'den hicret eden muhacirlerle Medineli ensardan olan Müslümanlar arasında yapmış olduğu kardeşlik antlaşması.
muallakat: Cahiliye Dönemi'nde yedi veya on şaire ait seçkin kaside koleksiyonuna verilen ad.
muhacir: **1.** Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. **2.** İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Kureyş kabilesinin her türlü baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed ve arkadaşları.
muhalefet: Bir tutuma, görüşe, davranışa karşı olma durumu, aykırılık.
muhasara: Kuşatma.
muhayyer bırakmak: Seçmeli bırakmak, seçmeye izin vermek.
muhteva: İçerik.
mukavemet: Dayanma, karşı durma, karşı koyma, direnç.
mutabakat: Uzlaşma.
mutedil: Ilımlı.
mutmain: İnanmış, gönlü kanmış, emin olan.
muvaffak olmak: Başarmak.
mübareze: Düşman olan taraflardan birer kişinin çıkarak çarpışması.
mübelliğ: Tebliğ eden. Bildiren.
müellif: Yazar.
müeyyide: Yaptırım.
mümtaz: Seçkin.
münadi: Duyurulmak istenilen şeyleri yüksek sesle haber veren kimse.
münazara: Tartışma.
münzevi: Topluluktan kaçan, yalnız başına kalmayı seven.
müsamaha: Bir kimsenin hatasını yüzüne vurup mahcup etmeksizin hoş görme, anlayış göstererek bağışlama veya hatasını düzeltmesi için imkân hazırlama.
müstahkem: Sağlamlaştırılmış.
müteessir olmak: Üzülmek. Etkilenmek.

N

nesep: Soy, baba tarafından soy, nesil, silsile, akrabalık.
nifak: **1.** Çok yüzlü olma, içi dışı ayrı olma, ikiyüzlülük. **2.** Bir kimsenin İslam'ı gerçekten kabul etmediği hâlde Müslüman gibi görünmesi.
nübüvvet: Allah'ın(c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.
nüfuzlu: Sözü geçer, istediğini yaptıran.

R

râvi: Hadis nakleden kimse
Ravza-i mutahhara: Hz. Peygamber'in Medine'deki mescidinde, kabri ile minberi arasındaki "tertemiz gül bahçesi." anlamına gelen bölüm.

Rıdvan Biatı: Hicretin altıncı yılında ashabın Hudeybiye'de Hz. Peygamber'le yaptıkları biat.
riayet etmek: Uymak.
ric'at: Geri çekilme.
risalet: bk. nübüvvet
rububiyet: Allah'ın(c.c.), yaratmış olduğu tüm varlıkların hayatlarını devam ettirmeleri için kurallar koyması, evreni sevk ve idare etmesi, insanların dünyada ve ahirette mutlu olmaları için vahiy ve kitap göndermesi, yarattığı varlıklarla tek tek ilgilenmesi.

S

Sabiîlik: Güney Mezopotamya'da yaşayan ve ışık-karanlık düalizmine dayalı inançlarıyla tanınan topluluğun bağlı olduğu din.
sahabi: Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamber'i(s.a.v.) çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse.
Sâmî: Hz. Nuh'un büyük oğlu Sâm'a nispet edilen kavimler.
sancak: Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak.
sebat etmek: Sözünden veya kararlarından dönmeme, bir işi sonuna değin sürdürme.
semavi din: Allah(c.c.) tarafından gönderilen, vahye dayanan, Allah'tan(c.c.) geldiği şekliyle korunan ve insanlara, yalnızca Allah'a(c.c.) imanı ve ibadet etmeyi emreden din.
senetü'l-vüfûd: Hz. Peygamber'le görüşmek için Medine'ye gelen heyetlerin çokluğundan dolayı hicretin dokuzuncu yılına verilen isim.
serdetmek: İleri sürmek.
seriyye: Hz. Muhammed'in(s.a.v.) kendisinin katılmayıp askerî sancağı arkadaşlarından birine vererek onun komutası altında gerçekleştirdiği askerî ve siyasi manevralar, çarpışmalar.
sıdk: 1. Doğruluk, doğru sözlülük, samimi davranış, içtenlik. **2.** Allah'tan(c.c.) almış oldukları emirleri insanlara olduğu gibi bildiren ve hayatlarının hiçbir anında hiçbir şekilde yalan söylemeyen ve dosdoğru davranan" anlamında peygamberlerin sıfatlarından biri.
sidâne: Kâbe'nin bakımı, kapısının ve anahtarlarının muhafazası görevi.
sikâye: Kâbe'ye gelen hacılara ve ziyaretçilere su ve zemzem dağıtma görevi.
sîret: Hâl, tutum, davranış, âdet, bir kimsenin ahlakı ve hayat hikâyesi.
siyer: Hz. Muhammed'in(s.a.v.) hayatını, onun yaşayış biçimini, niteliklerini, ahlakını, savaşlarını anlatan ve İslam tarihi içinde yer alan özel bir ilim dalı.
suffe: Mescid-i Nebi'nin bitişiğinde yoksul sahabilerin barınması için yapılan ve giderek bir eğitim kurumu hâline gelen yer.
suhulet: Kolaylık. Yumuşaklık, naziklik.
suikast: Bir devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi plan kurarak öldürme.
suistimal: Görev, yetki vb.ni kötüye kullanma.
süvari: Atlı asker.

Ş

Şamanizm: Ruhlarla insanlar arasında aracılık yaptığı ve hastaları iyileştirme gücüne sahip olduğuna inanılan Şamanlar çevresinde oluşan inanç sistemi.
şemâil: Hz. Muhammed'in(s.a.v.) ahlak ve alışkanlıklarını konu edinen eserler.
şerh: 1. İlk bakışta ne demek istediği açıkça anlaşılamayan metinlere yorumlar getirmek suretiyle açıklama yapma. **2.** Bir şeyi açıklamak ve yorumlamak amacıyla yazılan kitap.
şirk: Allah'a(c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.

T

taassup: Herhangi fikri, siyasi veya sosyal olayın çözümü ve açıklamasıyla ilgili bir düşünceyi tek doğru kabul edip karşı görüşte olan insanların düşüncelerine değer vermeme; anlayıp dinlemeden inkâr etme, kendi görüşlerini başkalarına kabul ettirmek için baskı yapma.
Tabakât: İslâm telif geleneğinde sahasında tanınmış şahsiyetlerin biyografilerini konu edinen telif türü.
tabiin: Hz. Peygamber'in sahabelerinin zamanına yetişen, onlarla görüşen, sohbette bulunan ve Müslüman olarak ölen kişiler.
Tâhire: Hz. Hatice'ye Cahiliye Dönemi'nde iffetinden dolayı verilen "temiz"anlamındaki isim.
takva: Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah'a(c.c.) kulluk bilinciyle hareket ederek Allah'ın(c.c.) koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması.
taltif etmek: Gönül okşamak, ödüllendirmek.
tazim: Yüceltme, ululama, saygı gösterme, kıymet ve önem verme, hürmet etme.
teamül: Bir yerde öteden beri olagelen davranış.

tebeu’t-tabiin: Sahabeleri gören kişilerle karşılaşıp onlarla sohbet eden ve Müslüman olarak ölen kişi.
tebliğ: **1.** Ulaştırma, duyurma, açıklama. **2.** “Allah’ın[c.c.] kendilerine indirmiş olduğu vahiyleri insanlara eksiksiz olarak bildirmesi” anlamında peygamberlerin sıfatlarından biri.
teçhiz etmek: Donatmak.
tefekkür: **1.** Düşünme, derin düşünme, fikir yürütme, kavramaya çalışma, kafa yorma. **2.** Allah’ın[c.c.] ayetleri, yarattığı tüm varlıklar ve onun tarafından meydana getirilen olaylar üzerinde kafa yorup düşünme; ibret alma, yaratan ile yaratılanlar arasında ilgi kurma, Allah’ın[c.c.] Rablığını kavramaya gayret etme.
tehcir: Göç ettirme, göç etmesine sebep olma, sürme.
telif: Yazarın kendisinin kaleme aldığı eser.
teşri: Dinî hüküm.
tevdi etmek: Vermek, bırakmak.
tevhid: Allah’ı[c.c.] zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birleme, tek ve eşsiz olduğuna inanma, ona hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadeti yalnızca Allah[c.c.] için yapma.
tevessül etmek: Başlamak, girişmek.
teyakkuz: Uyanıklık.

U

uluhiyet: İlahlık, tanrılık, ibadet edilen varlık, mabut.
umretü'l-kaza: Hudeybiye antlaşması yılında yapılamayan umrenin bir yıl sonra kaza edilmesi.

Ü

ültimatom: Uyulması gereken kuralları kesin bir dille anlatma.
ümmet: **1.** Topluluk, cemaat, millet, nesil. **2.** Din ve inanç birliği temelinde bir araya gelen ve aynı peygambere bağlanan insanlar topluluğu, bir din üzerinde birleşen millet.
ümmü’l-kura: “Yeryüzünde, Allah[c.c.] rızası için ilk inşa edilen mabedin bulunduğu, pek çok peygambere ev sahipliği ve davet merkezliği yapan ve sığınanlar için güvenli kılınan şehirlerin anası” anlamında Mekke.
üsve-i hasene: **1.** En güzel örnek. **2.** “İnanç, ibadet, ticaret, eğitim, öğretim ve ahlak başta olmak üzere hayatın her alanında Müslümanların kendilerine örnek almaları gereken tek ve en güzel model” anlamında Hz. Muhammed’in[s.a.v.] sıfatı.

V

vahamet: Güçlük, korkulacak tehlikeli durum.
vahiy: Allah’ın[c.c.] dilediği emir, hüküm ve bilgileri peygamberine bildirmesi.
vakar: Ağırbaşlılık.
vakıa: Olay.
vecd: **1.** Coşku, heyecan, aşırı sevgi, aşk. **2.** Herhangi bir zorlama olmaksızın kalbe doğan Allah[c.c.] sevgisi.

Z

zihniyet: Anlayış.
zillet: Hor görülme, aşağılanma.
zulüm: **1.** Baskı, şiddet, eziyet, işkence, haksızlık etme, haddi aşma. **2.** Kendisine tanınan hukuki sınırı geçme, başkasının hakkını alma.

KAYNAKÇA

AHMED B. HANBEL, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî, **el-Müsned**, Cilt, 1-10, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1998.

ALPER, Hülya, "Münafık", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 31, İstanbul, 2006.

ALTUNTAŞ, Halil; ŞAHİN, Muzaffer; **Kur'ân-Kerîm Meâli,** Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2005.

APAK, Âdem, **İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü**, Ensar, İstanbul, 2014.

APAK**,** Âdem, **Siyer-i Nebî (Hz. Peygamber'in**[s.a.v.] **Hayatı-Şahsiyeti-Daveti)**, Ensar, Cilt 1-2, İstanbul, 2017.

ASYA, Arif Nihat, **Dualar ve Âminler,** Yağmur Yayınları, İstanbul, 1967.

BAKTIR, Mustafa, "Suffe", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 37, İstanbul, 2009.

BAYAZIT, Erdem, **Şiirler (Sebeb Ey, Risaleler, Gelecek Zaman Risalesi)**, İz yayıncılık, İstanbul, 2017.

BELÂZURÎ, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, **Ensâbu'l-eşraf**, Cilt 1-25, Daru'l-Fikr, Dımışk, 1997.

BELÂZURÎ, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, **Futuhul-buldan**, Dâr ve Mektebe el-Hilâl, Beyrut ts.

BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyn, **Delâilü'n-nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sahibi'ş-şerîa**, Cilt 1-7, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

BOZKURT, Nebi, KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Mekke", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 28, İstanbul, 2003.

BOZKURT, Nebi; KÜÇÜKAŞCI, Mustafa Sabri, "Medine", **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 28, İstanbul, 2003.

BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **Edebü'l-müfred**, Kahire, 2005.

BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **Sahih-i Buhârî**, Cilt 1-8, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

BÜYÜKCOŞKUN, Kudret, "Arabistan", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 3, İstanbul, 1991.

ÇAĞATAY, Neşet, **İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, AÜİF Yayınları, Ankara 1971.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Arap", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 3, İstanbul, 1991.

ÇELEBİ, Ahmet, **İslam Öncesi Mekke ve Tarih Anlayışımız**, Seriyye Kitapları, İstanbul, 1997.

ÇETİN, Nihat M., **Eski Arap Şiiri**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.

DEMİRCAN, Adnan, **Cahiliye Arapları**, Beyan Yayınları, İstanbul ts.

DEMİRCAN, Adnan, **Siyer**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2016.

DERVEZE, İzzet, **Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı,** (çev. Mehmet Yolcu), Cilt 1-3, İstanbul, 1998.

EBU DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, **Sünen-i Ebu Dâvûd**, Cilt 1-5, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

el-KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay b. Abdilkebîr, b.Muhammed el-Hasenî, **et-Terâtibu'l-idâriyye**, (çev. Ahmet Özel), İz Yayıncılık, İstanbul, 1991.

el-MAĞLUS, Sami b. Abdullah b. Ahmed, **Siyer Atlası**, (çev. Abdullah Karakaş), İstanbul, 2011.

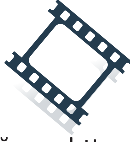
ERUL, Bünyamin ,"Veda Hutbesi", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2012.

ERUL, Bünyamin, **Siret Tedkikleri**, Otto, Ankara, 2013.

EZRAKÎ, Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdillah b. Ahmed, **Ahbâru Mekke**, (thk. Rüşdi Salih Melhas), Cilt 1-2, Beyrut, 1983.

FAYDA, Mustafa, “Câhiliye”, **DİA,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 7, İstanbul, 1993.
FAYDA, Mustafa, “Muhammed”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 30, İstanbul, 2005.
FAYDA, Mustafa, “Senetü’l-vüfûd”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 36, İstanbul, 2009.
FAYDA, Mustafa, “Siyer ve Meğâzî”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 37, İstanbul, 2009.
GÜÇ, Ahmet, “Putperestlik”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 36, İstanbul, 2009.
GÜNALTAY, Şemsettin, **İslam Öncesi Araplar ve Dinleri,** Ankara Okulu, Ankara, 1997.
GÜNDÜZ, Şinasi, “Mecûsîlik”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 28, Ankara, 2003.
GÜNGÖR, Harun , “Şamanizm”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 38, İstanbul, 2010.
HAMİDULLAH, Muhammed, “Hilfü’l-fudûl”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 18, İstanbul, 1998.
HAMİDULLAH**,** Muhammed, **el-Vesâiku’s-siyâsiyye,** Beyrut, 1985.
HAMİDULLAH**,** Muhammed, **İslâm Peygamberi,** (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayımcılık, Cilt 1-2, İstanbul, 1990.
HARMAN, Ömer Faruk, “İsmail”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 23, İstanbul, 2001.
HARMAN, Ömer Faruk, “Yahudilik”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 43, İstanbul, 2013.
HEYKEL, Muhammed Hüseyin, **Hz. Muhammet’in Hayatı**, (çev. Vahdettin İnce), Yöneliş Yayınları, Cilt 1-2, İstanbul, 2000.
HİTTİ, Philip K., **Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi**, (çev. Salih Tuğ), Cilt 1-4, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980.
İBN ABDİLBERR, İbn Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed**, el-İstîâb fî Ma’rifeti’l-ashâb,** Cilt 1-4, Kahire ts.
İBN HABÎB, Ebu Cafer Muhammed, **Kitabu’l-muhabber**, (thk. Eliza Lichtenstadter), Dâru’l-âfâki’l-cedîde, Beyrut ts.
İBN HABÎB, Ebu Cafer Muhammed, **Kitabü’l-münammak fî Ahbâri Kureyş**, (thk. Hurşid Ahmed Faruk), Âlemü’l-kütüb, Beyrut, 1985.
İBN HACER, Şihâbuddin Ahmed b. Ali el-Askalânî, **el-İsâbe fî Temyîzi’s-sahâbe**, Cilt 1-4, Beyrut, 2004.
İBN HİŞAM, Ebu Muhammed Abdülmelik el-Himyerî, **es-Sîretü’n-nebeviyye,** Cilt 1-4, Beyrut ts.
İBN KESİR, Ebu’l-Fidâ İsmail, **es-Sîretü’n-nebeviyye,** Cilt 1-2, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut ts.
İBN MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, **Sünen-i İbn Mâce**, Cilt 1-2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
İBN MANZÛR, Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, **Lisânü’l-Arab**, Cilt 1-15, Dârus-Sâdır, Beyrut ts.
İBN SA’D, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, **et-Tabakâtü’l-kübrâ,** (thk. Ali Muhammed Ömer), Cilt 1-11, Mektebetü’l-hanci, Kahire, 2001.
İBN ŞEBBE, Ebu Zeyd Amr b. Şebbeh en-Numeyri, **Tarihu’l-Medineti’l-Münevvere**, (thk. Fehim Muhammed Şeltut), Cilt 1-4, Cidde ts.
İBNÜ’L-ESİR, **Üsdü’l-ğâbe**, Cilt 1-7, 1970 (Kitabü’ş-şi’b).
İBNÜ’L-KELBÎ, Ebu’l-Münzir Hişam b. Muhammed, **Kitabu’l-asnâm**, (thk. Ahmed Muhammed Ubeyd), el-Mecmau’s-sakafi, 2003.
KARAMAN, Hayrettin, DÖNMEZ, İbrahim Kafi, ÇAĞRICI, Mustafa, GÜMÜŞ, Sadrettin, **Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Cilt 1-5, Ankara, 2007.

KARAMAN, Hayrettin; ÖZEK, Ali; DÖNMEZ, İbrahim Kafi; ÇAĞRICI, Mustafa; GÜMÜŞ, Sadrettin; TURGUT; Ali, **Kur'ân-Kerîm Açıklamalı Meâli,** Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.
KELPETİN, Mahmut, **İslam Öncesi Güney ve Kuzey Arabistan,** Kuramer, İstanbul, 2016.
KISAKÜREK, Necip Fazıl, **Esselam**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2015.
KURT, Abdurrahman, "Demografik Değişkenler Açısından İlk Müslümanlar", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, s. 27-41, 2009.
KUZGUN, Şaban, "Hanif", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 16, İstanbul, 1997.
KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri "Taif", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 39, İstanbul, 2010.
KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, Bozkurt, Nebi, "Mescid-i Nebevî", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 29, Ankara, 2004.
MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisâbûrî Müslim b. el-Haccâc, **el-Camiu's-sahih**, Cilt 1-3, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
OKİÇ, M. Tayyib, "İslamiyette İlk Nüfus Sayımı", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, s. 11-20, Ankara, 1960.
ÖZEL, Ahmet, "Cihâd", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 7, İstanbul, 1993.
SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Evrensel Mesajı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.
SEMHÛDÎ, Nûreddîn Alâ b. Ahmed el-Mısrî, **Vefâü'l-vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa**, Cilt 1-2, Mısır, 1326.
SERİNSU, Ahmet Nedim (ed); SÜRMELİ, Mehmet; ALKAN, Arif; AKYÜREK, Ömer; DELİSER, Bilal; BAŞTÜRK, Ayhan, ÇINAR, Ali; MAVİLİ, Yusuf, **Dini Terimler Sözlüğü**, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009.
SEZİKLİ, H. Ahmet, "Münafık", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 31, İstanbul, 2006.
SUYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, **Tarihü'l-hulefa,** el-Mektebetü't-ticareti'l-kübra, Kahire, 1969.
SÜHEYLÎ, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed, **Ravdü'l-ünf fî Tefsîr's-sîreti İbn Hişâm**, Cilt 1-6, Beyrut ts.
ŞİBLÎ, Mevlana, **Peygamberimizin Hayatı,** Timaş Yayınları, 2013.
ŞULUL, Kasım, **Siyer-i Nebi,** Ensar, İstanbul, 2015.
TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr, **Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk**, Beytü'l-efkâr ts.
TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, **Sünen-i Tirmizî**, Cilt 1-6, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
TÜLÜCÜ, Süleyman, "Muallakât", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 30, İstanbul, 2005.
VÂKIDÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer, **Kitabu'l-meğâzî**, Cilt 1-3, Beyrut, 1984.
WATT, W. Montgomery, **Hz. Muhammed Mekke'de,** Kuramer, İstanbul, 2016.
YAKUT el-HAMEVÎ, Şihabuddin Ebu Abdullah Yakut bin Abdullah, **Mu'cemu'l-buldân**, Cilt 1-5, Daru Sadr, Beyrut, 1957.
YARDIM, Ali, **Peygamberimizin Şemâili**, Damla Yayınevi, İstanbul, 2011.
YAVUZ, Yusuf Şevki, "Delâilü'n-nübüvve", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 9, İstanbul, 1994.
YAVUZ, Yusuf Şevki, "Nübüvvet", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 33, İstanbul, 2007.
YAVUZ, Yusuf Şevki, "Vahiy" **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2012.
YILDIZ, Hakkı Dursun, "Arabistan", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 3, İstanbul, 1991.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kitap Kapağı:	https://www.shutterstock.com/tr/image-vector/islamic-vector-design-glow-mosque-interior-628881896
	https://www.shutterstock.com/tr/image-vector/mawlid-al-nabi-islamic-greeting-nabawi-755979049 (31 Mayıs 2018, 02:21)
1. Ünite Kapağı Görseli	
	Komisyon Grafikeri
Görsel 1.1	Hattat Ali Hüsrevoğlu Koleksiyonu (26 Nisan 2018 10:33)
Görsel 1.2	Komisyon
Görsel 1.3	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/ancient-stone-idol-mogolic-turk-balbal-690371887; (14 Nisan 2018;01:20)
Görsel 1.4	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/view-petra-jordan-561370198?src=ISO4E8h3WLSwMHG1BzHBCg-2-9 (01 Mayıs 2018 15:25)
Görsel 1.5	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/oasis-sahara-desert-210907075 (04 Mayıs 2018, 16:30)
Görsel 1.6	Komisyon Grafikeri
Görsel 1.7	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/mecca-saudi-arabia-september-2016-muslim-588513587 (12 Nisan 2018, 22:24)
Görsel 1.8	Hattat Ferhat Kurlu Koleksiyonu (23 Nisan 2018 11:05)
Görsel 1.9	Komisyon
Görsel 1.10	https://www.shutterstock.com/download/success?u=http%3A%2F%2Fdownload.shutterstock. (30 Mayıs 2018, 15:50)
2. Ünite Kapağı Görseli	
	https://www.shutterstock.com/tr/image-illustration/arabic-village-on-desert-3d-rendering-720005458 (30 Mayıs 2018 015:30)
Görsel 2.1	Komisyon
Görsel 2.2	Hattat Davut Bektaş Koleksiyonu (23 Nisan 2018 22:05)
Görsel 2.3	Komisyon Grafikeri
Görsel 2.4	Komisyon
Görsel 2.5	Hattat Nurşen Karahasanoğlu Koleksiyonu (31 Mayıs 2018 14:30)
Görsel 2.6	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/vintage-flowers-136133582 (4 Nisan 2018 23:54)
3. Ünite Kapağı Görseli	
	https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-haram (IRCICA Koleksiyonu) (30 Mayıs 2018, 15:25)
Görsel 3.1	Hattat Davud Bektaş Koleksiyonu (23 Nisan 2018 22:05)
Görsel 3.2	Hattat Seyit Ahmet Depeler Koleksiyonu (28 Nisan 2018 21:06)
Görsel 3.3	Komisyon Grafikeri
Görsel 3.4	Minyatürcü Zehra Çekin Koleksiyonu (25 Nisan 2018 13:29)
Görsel 3.5	https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/two-religious-muslim-man-praying-together-536585527 (04 Mayıs 2018 18:15)

GENEL AĞ (İNTERNET) KAYNAKÇASI

www.tdk.gov.tr
www.islamansiklopedisi.info

CEVAP ANAHTARI

BOŞLUK DOLDURMA

1. Ünite	2. Ünite	3. Ünite	4. Ünite
1. Muhammed b. İshâk	1. Şeybe	1. Risalet	1. Ensar
2. Bedevi	2. Mustafa	2. Dârülerkam	2. Bilâl-i Habeşî
3. Ficar	3. Sa'doğulları	3. Hz. Hatice	3. Seriyye
4. Kusay	4. Ümmü Eymen	4. Aşere-i mübeşşere	4. Abdullah b. Cübeyr
5. Kaynukaoğulları	5. Tâhire	5. Cafer b. Ebi Talib	5. Ahzâb
6. Menat	6. Hilfü'l-fudûl	6. Taif	6. Bi'r-i Maune
		7. İsra	7. Kaynukaoğulları
		8. Akabe biatları	8. Tebük
		9. Kuba Mescidi	9. 632
		10. Ranuna	

ÇOKTAN SEÇMELİ

1. Ünite	2. Ünite	3. Ünite	4. Ünite
15. C	14. C	22. D	21. C
16. A	15. A	23. E	22. A
17. D	16. D	24. A	23. B
18. C	17. E	25. C	24. C
19. C	18. B	26. B	25. C
20. E	19. A	27. D	26. B
21. A	20. D	28. E	27. E
24. E	21. A	29. D	28. A
	24. A		31. D